

D149-1/36161TER SL
06 OCTOBRE 2004**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično gonjenje lica
odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji
bivše Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br. IT-02-54-T
Datum: 16. jun 2004.
Original: engleski

PRED PRETRESNIM VEĆEM

U sastavu: sudija Patrick Robinson, predsedavajući
sudija O-Gon Kwon
sudija Iain Bonomy

Sekretar: g. Hans Holthuis

Odluka od: 16. juna 2004.

TUŽILAC**protiv****SLOBODANA MILOŠEVIĆA****ODLUKA PO PREDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE
PRESUDE****Tužilaštvo**

gđa Carla Del Ponte
g. Geoffrey Nice
g. Dermot Groome
gđa Hildegard Uertz-Retzlaff

Optuženi

g. Slobodan Milošević

Amici curiae

g. Steven Kay, QC
prof. Timothy L.H. McCormack

SADRŽAJ

I. GLOSAR.....	1
A. SKRAĆENICE I AKRONIMI	1
II. UVOD	3
A. ISTORIJAT POSTUPKA.....	3
B. PREDLOG NA OSNOVU PRAVILA 98 <i>BIS</i>	4
III. PRIMENA PRAVILA 98 <i>BIS</i> – PRAVO.....	6
IV. PRIGOVORI NA TRI OPTUŽNICE.....	11
A. OPTUŽNICA ZA KOSOVO	11
1. Postojanje oružanog sukoba na Kosovu pre 24. marta 1999. godine	11
(a) Pravo	11
(b) Dokazi o oružanom sukobu	14
(i) Organizacija OVK	14
(ii) Intenzitet sukoba.....	15
a. Dužina ili produženo trajanje sukoba i ozbiljnost i intenziviranje oružanih okršaja.....	15
b. Širenje okršaja po ovoj teritoriji.....	16
c. Porast brojnosti vladinih snaga upućenih na Kosovo	17
d. Oružje obeju stran u sukobu.....	17
(iii) Ostale tvrdnje <i>amici curiae</i>	17
a. Organizovana pod vođstvom civilne vlasti	17
b. Kontrola nad teritorijom.....	18
c. Dokazna težina izveštaja o ljudskim pravima	19
(c) Zaključak.....	19
2. Deportacija ili prisilno premeštanje.....	20
(a) Pravo	21
(i) Premeštanje van granica	21
a. Vojni sud u Nirbergu	21
b. Ženevske konvencije	22
c. Komisija za međunarodno pravo.....	23
d. Sudska praksa Međunarodnog suda	24
e. Statut MKS-a	25
f. Zaključci	26
(ii) Nedobrovoljan karakter iseljenja.....	27
(iii) Namera počinioca	28
(b) Merodavno pravo	28
3. Metodologija rešavanja o tvrdnjama o nepostojanju ili nedovoljnosti dokaza	29
4. Konkretni prigovori na Optužnicu za Kosovo.....	30
B. OPTUŽNICA ZA HRVATSKU	34
1. Međunarodni oružani sukob – državnost Hrvatske	34
(a) Definicija države	34
(i) Stanovništvo	36
(ii) Jasno utvrđena teritorija.....	37
(iii) Vlada.....	38
(iv) Sposobnost uspostavljanja međunarodnih odnosa – nezavisnost	40
(b) Zaključak.....	42
2. Konkretni prigovori na Optužnicu za Hrvatsku	43
C. OPTUŽNICA ZA BOSNU.....	49
1. Genocid i saučesništvo u genocidu.....	49

(a) Predlog	49
(b) Pravo	50
(i) Potrebna namera	50
(ii) Utvrđivanje namere da se uništi deo grupe.....	53
(c) Teritorijalni okvir Optužnice za Bosnu.....	54
(d) Analiza Predloga.....	55
(i) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi Pretresno veće moglo da se uveri van razumne sumnje da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata čija je namera bila da se bosanski Muslimani, u celosti ili delimično, unište kao grupa?.....	57
a. Da li bi se Pretresno veće moglo uveriti van razumne sumnje da je postojao udruženi zločinački poduhvat čiji su cilj i namera bili da se bosanski Muslimani, u celosti ili delimično, unište kao grupa, i da li je genocid stvarno izvršen.....	57
i. Dokazi koji se tiču preuzimanja vlasti u opštinama.....	58
ii. Druge opštine	81
iii. Drugi dokazi	87
iv. Dokazi o genocidnoj nameri rukovodstva bosanskih Srba	89
v. Nalazi	92
b. Ima li dokaza na osnovu kojih se Pretresno veće može uveriti da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata i da je delio neophodnu nameru njegovih učesnika?	93
i. Vođa svih Srba	93
ii. Odnos optuženog s političkim i vojnim vlastima bosanskih Srba	95
iii. Nalazi.....	104
c. Odgovor na prvo pitanje.....	105
(ii) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi Pretresno veće moglo da se uveri van razumne sumnje da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata čiji je cilj bio da se izvrši određeni zločin i da je razumno mogao da predvidi da će taj zločin dovesti do drugog zločina, odnosno genocida, koji će drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata izvršiti, u celosti ili delimično, nad bosanskim Muslimanima kao grupom, i da je on izvršen?	105
a. Genocid i uslov <i>mens rea</i> za donošenje osuđujuće presude na osnovu odgovornosti za treću kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata	106
b. Nalazi i odgovor na drugo pitanje	107
(iii) Pomaganje i podržavanje genocida i saučesništvo u genocidu	107
a. Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno veće moglo uveriti van razumne sumnje da je optuženi pomagao i podržavao vršenje zločina genocida u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom?	107
b. Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno veće moglo uveriti van razumne sumnje da je optuženi bio saučesnik u vršenju zločina genocida u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom?	107
c. Nalazi i odgovor na treće i četvrto pitanje.....	108
(iv) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno veće moglo uveriti van razumne sumnje da je optuženi znao ili da je imao razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju da izvrše ili su već izvršili genocida, u celosti ili delimično, nad bosanskim Muslimanima kao grupom u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom, a nije preduzeo neophodne mere da spreči genocid ili kazni njegove izvršioce?.....	109
a. Dokazi koji se odnose na odgovornost po članu 7(3) Statuta.....	110
b. Nalazi i odgovor na peto pitanje	112
2. Konkretni prigovori na Optužnicu za Bosnu.....	113
(a) Prilog A	113
(b) Prilog B.....	117
(c) Prilog C	120
(d) Prilog D.....	123
(e) Prilog E.....	133

(f) Prilog F	133
V. DISPOZITIV	134
A. KOSOVO	134
B. HRVATSKA	135
C. BOSNA	135
VI. IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE PATRICKA ROBINSONA.....	138
VII. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE O-GON KWONA.....	144
VIII. POVERLJIVI PRILOG	150

I. GLOSAR**A. Skraćenice i akronimi**

Skraćenica na b/h/s-u	Bosanski/hrvatski/srpski	Engleski	Skraćenica na engleskom
BHS	bosanski/hrvatski/srpski	Bosnian/Croatian/Serbian	B/C/S; BCS
BiH	Bosna i Hercegovina	Bosnia and Herzegovina	BH
DB	Državna bezbednost	state security	DB
EU	Evropska unija	European Union	EU
EZ	Evropska zajednica	European Community	EC
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine	Federation of Bosnia and Herzegovina	FBiH
JATD	Jedinica za antiterorističko dejstvo/delovanje	Anti-Terrorist Operations Unit	JATD
JNA	Jugoslovenska narodna armija	Yugoslav People's Army	JNA
JSO	Jedinica za specijalne operacije	Special Operations Unit	JSO
KMP; ILC	Komisija za međunarodno pravo	International Law Commission	ILC
LDK; DSK	Demokratski savez Kosova	Democratic Alliance/ Democratic League of Kosovo	LDK
MKCK	Međunarodni komitet Crvenog krsta	International Committee of the Red Cross	ICRC
MKS, ICC	Međunarodni krivični sud	International Criminal Court	ICC
MKSR	Međunarodni krivični sud za Ruandu	International Criminal Tribunal for Rwanda	ICTR
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova	Ministry of the Interior	MUP
MVS	Međunarodni vojni sud	International Military Tribunal	IMT
NATO	Organizacija severnoatlantskog saveza/Organizacija sjevernoatlantskog ugovora	North Atlantic Treaty Organisation	NATO
OEBS; OESS; OSSE	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju - s; Organizacija za evropsku sigurnost i suradnju - h; Organizacija za sigurnost i suradnju u Evropi - h	Organization for Security and Co-operation in Europe	OSCE
OUN	Organizacija ujedinjenih nacija/naroda	United Nations Organization	UN; UNO
OVK; UCK; UČK; UČK	Oslobodilačka vojska Kosova	Kosovo Liberation Army	KLA; UCK; UČK

Skraćenica na b/h/s-u	Bosanski/hrvatski/srpski	Engleski	Skraćenica na engleskom
BHS	bosanski/hrvatski/srpski	Bosnian/Croatian/Serbian	B/C/S; BCS
RS	Republika Srpska	Republika Srpska	RS
RSK (SRK)	Republika Srpska Krajina	Republic of Serbian Krajina	RSK
SAO	Srpska autonomna oblast	Serbian Autonomous District/Region	SAO
SBZS	Slavonija, Baranja i Zapadni Srem	Slavonia, Baranja and Western Srem	SBWS
SDA	Stranka demokratske akcije	Party for Democratic Action	SDA
SDK	Služba društvenog knjigovodstva	Public Auditing Service	SDK
SDS	Srpska demokratska stranka	Serbian Democratic Party	SDS
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija	Socialist Federal Republic of Yugoslavia	SFRY
SMB	sivomaslinasta boja (uniforma)	olive drab (uniform)	SMB
SPGS	specijalni predstavnik generalnog sekretara	Special Representative of the Secretary-General	SRSG
SPS	Socijalistička partija Srbije	Socialist Party of Serbia	SPS
SRJ	Savezna Republika Jugoslavija	Federal Republic of Yugoslavia	FRY
SUP	Sekretarijat unutrašnjih poslova	Secretariat of the Interior	SUP
TO	Teritorijalna odbrana	Territorial Defence	TO
UNPROFOR	Zaštitne snage Ujedinjenih nacija/naroda	United Nations Protection Force	UNPROFOR
UNTS	Sporazumi Ujedinjenih nacija/naroda	United Nations Treaty Series	UNTS
VJ	Vojska Jugoslavije; vojska Savezne Republike Jugoslavije	Yugoslav Army; Army of the FRY; Army of the Federal Republic of Yugoslavia	JA
VRS	Vojska Republike Srpske; vojska bosanskih Srba	Army of Republika Srpska; Bosnian Serb Army	VRS; BSA
VSO	Vrhovni savet odbrane	Supreme Defence Council	SDC

II. UVOD

A. Istorijat postupka

1. *Amici curiae* su 7. aprila 2003. podneli zahtev kojim traže uputstva u pogledu svoje buduće uloge, uključujući pitanje da li po završetku izvođenja dokaza Tužilaštva¹ treba da podnesu predlog na osnovu pravila 98 *bis* Pravilnika o postupku i dokazima (u daljem tekstu: Pravilnik). Dana 27. juna 2003, Pretresno veće je izdalo nalog kojim je, *inter alia*, konstatovalo da “*amici curiae* mogu podneti predlog na osnovu pravila 98 *bis* u roku od sedam dana od završetka izvođenja dokaza optužbe”.²

2. Znatno kasnije, 4. februara 2004, tužilac se usprotivio tome da *amici curiae* u ime optuženog podnesu predlog na osnovu pravila 98 *bis*, pri čemu se pozvao na Izdvojeno mišljenje sudije Shahabuddeena o pravu *amici curiae* da podnose molbe u ime optuženog.³ Pretresno veće je 5. februara 2004. godine rešilo po tom Predlogu tužioca, navevši da je Žalbena veće jednom ranijom prilikom odlučilo da sâmo razmotri jednu žalbu *amici curiae*, i to na osnovu činjenice da za to ima *locus standi*, kao i to da predlog *amici curiae* na osnovu pravila 98 *bis* ni na koji način ne ide na štetu Tužilaštva i interesa optuženog i da je podnošenje takvog Predloga, uopšte uzevši, u interesu pravde.⁴

3. Dana 25. februara 2004. godine Tužilaštvo je završilo s izvođenjem dokaza i Pretresno veće je naložilo, *inter alia*, da optuženi ili *amici curiae* svoj eventualni predlog na osnovu pravila 98 *bis* podnesu do 8. marta 2004, a tužilac svoj eventualni odgovor do 22. marta 2004.⁵ Optuženi nije podneo predlog na osnovu pravila 98 *bis*.

¹ “Zahtev *amici curiae* za izdavanje uputstava u vezi s prirodom njihovog daljeg učešća u sudenju i uputstva o postupku na osnovu pravila 98 *bis* (A)”, podnet 7. aprila 2003.

² “Nalog po zahtevu *amici curiae* u vezi sa prirodom njihovog budućeg angažovanja i uputstvima o postupku iz pravila 98 *bis*”, izdat 27. juna 2003.

³ “Predlog tužioca na osnovu pravila 73(A) za donošenje odluke o kompetentnosti *amici curiae* da na osnovu pravila 98 *bis* podnesu predlog za donošenje oslobađajuće presude”, podnet 4. februara 2004.

⁴ “Odluka po predlogu tužioca na osnovu pravila 73(A) za donošenje odluke o kompetentnosti *amici curiae* da na osnovu pravila 98 *bis* podnesu predlog za donošenje oslobađajuće presude”, doneta 5. februara 2004.

⁵ “Obaveštenje tužioca o završetku izvođenja dokaza Tužilaštva i predlog za uvrštavanje u spis dokaza u pismenom obliku”, podneto 25. februara 2004; “Odluka po obaveštenju tužioca o završetku izvođenja dokaza Tužilaštva i predlogu za uvrštavanje u spis dokaza u pismenom obliku”, doneta 25. februara 2004; “Nalog o izmeni rasporeda i roku za izvođenje dokaza odbrane”, izdat 25. februara 2004.

B. Predlog na osnovu pravila 98 bis

4. Dana 3. marta 2004, *amici curiae* podneli su “Predlog *amici curiae* za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98 *bis*”, zajedno sa dva poverljiva i jednim javnim dodatkom (u daljem tekstu: Predlog). Dana 23. marta 2004, tužilac je na poverljivoj osnovi podneo “Odgovor tužioca na predlog *amici curiae* za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98 *bis*” (u daljem tekstu: Odgovor).

5. Predlog bi mogao se sažeti na sledeći način:

- (1) tužilac nije dokazao da je pre 24. marta 1999. godine na Kosovu postojao “oružani sukob”, pa bi zbog toga trebalo da se izbrišu oni delovi Optužnice za Kosovo koji zavise od tog pravnog preduslova;⁶
- (2) nije dokazano da je Hrvatska stekla državnost pre perioda 15. januar - 22. maj 1992. Zato sukob u Hrvatskoj pre tog vremena nije bio međunarodni, te se moraju odbaciti sve tačke Optužnice za Hrvatsku koje optuženog terete za teške povrede u vezi sa zločinima za koje se tvrdi da su počinjeni pre ovih datuma;⁷
- (3) nema dokaza da je optuženi planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podsticao planiranje, pripremu ili izvršenje genocida i genocidnih dela, ni da je bio saučesnik u takvim delima, a uslov postojanja *mens rea* za dokazivanje krivičnog dela genocida nepomirljiv je sa uslovom postojanja *mens rea* za treću kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata i komandnu odgovornost, koje se navode u Optužnici za Bosnu;⁸ i
- (4) za 185 zasebnih navoda iz tri optužnice dokaza nema ili ih nema dovoljno.⁹

6. Tužiočev Odgovor bi se mogao sažeti na sledeći način:

- (1) što se tiče argumenta da Tužilaštvo nije dokazalo postojanje “oružanog sukoba” na Kosovu pre 24. marta 1999. godine, dokazi koje je Tužilaštvo izvelo na suđenju dovoljni su (ukoliko se prihvate) da se instanca koja presuđuje po činjenicama van razumne sumnje uveri da je na Kosovu oružani sukob postojao sve vreme na koje se odnosi Optužnica za Kosovo;¹⁰

⁶ Predlog, par. 29-32.

⁷ Predlog, par. 95.

⁸ Predlog, par. 161-162.

⁹ Predlog, delovi III.E, IV.D i V.C.

¹⁰ Odgovor, par. 17-75.

- (2) što se tiče argumenta o međunarodnom karakteru sukoba i datumu kada je Hrvatska stekla državnost, može se reći da je od 8. oktobra 1991. sukob u Hrvatskoj bio međunarodnog karaktera, u meri u kojoj se može reći da je, prema opštim odredbama međunarodnog prava, Hrvatska tog datuma zadovoljila kriterijume za sticanje državnosti;¹¹
- (3) što se tiče argumenta da nema dokaza da je optuženi planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podsticao planiranje, pripremu ili izvršenje genocida i genocidnih dela, te da je bio saučesnik u planiranju, podsticanju ili izvršenju genocida, postoje dokazi na osnovu kojih bi (ukoliko se prihvate) instances koja presuđuje po činjenicama mogla doneti osuđujuću presudu. Tužilac tvrdi da se uslov postojanja *mens rea* neophodan za dokazivanje krivičnog dela genocida može pomiriti sa uslovom postojanja *mens rea* neophodnim za treću kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata i komandnu odgovornost, i pri tome se poziva na jednu skorašnju odluku Žalbenog veća koja ide u prilog ovoj tvrdnji;¹² i
- (4) što se tiče nekih od spornih navoda iz tri optužnice, tužilac prihvata da nije izvedeno nimalo ili da nije izvedeno dovoljno dokaza da bi bio zadovoljen pravni standard predviđen pravilom 98 *bis*, te nema ništa protiv toga da se po tim navodima donese oslobađajuća presuda. Međutim, mnoge od prigovora na optužnice tužilac ne prihvata.¹³

7. Pretresno veće će sada razmotriti Predlog *amici curiae* i Odgovor tužioca.

¹¹ Odgovor, par. 122-153.

¹² Odgovor, par. 225-439.

¹³ Odgovor, str. 25, *et seq.* (Kosovo), str. 61, *et seq.* (Hrvatska) i str. 174, *et seq.* (Bosna).

III. PRIMENA PRAVILA 98 BIS – PRAVO

8. Pravilo 98 *bis* predviđa:

Predlog za donošenje oslobađajuće presude

(A) Optuženi može da podnese predlog za donošenje oslobađajuće presude za jedno ili više krivičnih dela za koja se tereti u optužnici u roku od sedam dana od završetka izvođenja dokaza optužbe, ali u svakom slučaju pre početka izvođenja dokaza odbrane predviđenog pravilom 85 (A)(ii).

(B) Pretresno veće će doneti oslobađajuću presudu na predlog optuženog ili *proprio motu* ako zaključi da nema dovoljno dokaza da bi ga osudilo po toj optužbi, odnosno optužbama.

9. Neophodan stepen dokazanosti navoda kada je u pitanju predlog na osnovu pravila 98 *bis* utvrdilo je Žalbena veće u predmetu *Tužilac protiv Jelisića*,¹⁴ potvrdivši svoje stanovište iz predmeta *Tužilac protiv Delalića*¹⁵, prema kojem se to da li “nema dovoljno dokaza da bi se na osnovu njih osudilo” utvrđuje pomoću zadatog kriterijuma kojim se može ustanoviti “da li postoje dokazi na osnovu kojih bi (ako se oni prihvate) razumni prosuditelj činjenica *mogao* da se van razumne sumnje uvjeri u krivicu optuženoga po optužbi koja je posrijedi . . . ; stoga test nije da li bi presuditelj zapravo došao do zaključka o oslobađajućoj presudi van razumne sumnje na osnovu dokaza optužbe (ako se prihvate), nego da li bi to *mogao učiniti*”;¹⁶ ili, kako je to u istom predmetu Žalbena veće kasnije formulisalo, Pretresno veće treba da usvoji predlog podnet na osnovu pravila 98 *bis* jedino ako je “imalo pravo zaključiti da nijedan razumni presuditelj o činjenicama ne bi *mogao* dokaze smatrati dovoljnima da se na osnovu njih van razumne sumnje donese osuđujuća presuda...”.¹⁷

10. Naravno, ovaj kriterijum je pre pomenute odluke bio ispravno formulisan od strane nekoliko pretresnih veća, među kojima je i ovo, čiji je pristup ovom pitanju u predmetu *Tužilac protiv*

¹⁴ *Tužilac protiv Jelisića*, predmet br. IT-95-10-A, Presuda, 5. juli 2001. (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*), par. 37.

¹⁵ *Tužilac protiv Delalića*, predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 20. februar 2001.

¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 37 (naglasak u originalu).

¹⁷ *Ibid*, par. 56.

*Kordića*¹⁸ naišao na odobravanje Žalbenog veća. U odlomku citiranom iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*, Veće je ukazalo na činjenicu da pravilo 98 *bis* ima poreklo u *common law-u*, ali je takođe naglasilo da ovo ne znači da ga, zbog tog porekla, treba primenjivati na isti način na koji se u pravosudnim sistemima *common law* primenjuje postupak “odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza” :

[R]ežim koji se treba primjenjivati za postupak po pravilu 98 *bis* treba se odrediti temeljem Statuta i Pravilnika, pri čemu se posebno mora imati na umu njegova struktura u svjetlu konteksta u kojem funkcionira Statut, kao i svrha kojoj treba da služi. Neke osobitosti režima u domaćim pravosudnim sistemima u kojima postoje slični postupci mogu uticati na to utvrđivanje, ali ga ne mogu kontrolisati. Stoga kod pravilnog strukturiranja ovog pravila neke od tih osobitosti mogu biti modifikovane u procesu njihovog prelaza iz pravosudnog sistema iz kojeg su potekle.¹⁹

11. Glavni argument za primenu postupka “odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza” jeste da optuženi ne treba da odgovara za određenu optužbu ako, po završetku izvođenja dokaza Tužilaštva, nema dovoljno dokaza da bi ga porota razumno mogla proglasiti krivim. Da bi se ispravno razumeo postupak “odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza” u pravosudnim sistemima *common law*, moraju se imati u vidu različite uloge sudije i porote u krivičnim postupcima: sudija je instanca koja presuđuje po zakonu, dok je porota instanca koja presuđuje po činjenicama. Predmet *R. v. Galbraith*²⁰ ilustruje svrhu i funkciju tog postupka u Ujedinjenom Kraljevstvu (kao, uostalom, i u većini pravosudnih sistema *common law-a*).²¹ Govoreći o dve škole mišljenja koje se tiču pristupa koji sudija treba da ima onda kada se, po završetku izvođenja dokaza tužioca, iznese tvrdnja o “nedovoljnim dokazima”, lord Lane C. J. je rekao da “se mora postići ravnoteža između, s jedne strane, preuzimanja uloge porote od strane sudije i, s druge, opasnosti od nepravične osude”.²² Shodno tome, jedna od osnovnih funkcija ovog postupka jeste da se obezbedi da porota, po završetku izvođenja dokaza tužioca, ne bude suočena s dokazima koji osudu zakonski ne potkrepljuju - inače bi mogla da donese nepravičnu osudu.

12. U pravosudnim sistemima *common law* mora se obezbediti to da porota uzme u razmatranje samo one dokaze koji mogu potkrepiti osudu, ali i to da sudija, prilikom rešavanja po tvrdnji da “optužbe treba odbaciti zbog nedovoljnih dokaza”, ne uzurpira funkcije porote, odnosno da ne

¹⁸ *Tužilac protiv Kordića i Čerkeza*, predmet br. IT-95-14/2-T, “Odluka po prijedlozima odbrane za donošenje oslobađajuće presude”, 6. april 2000. (u daljem tekstu: Odluka o donošenju oslobađajuće presude u predmetu *Kordić*), par. 9.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *R. v. Galbraith*, 73 Cr. App. R. 124 (1981), str. 127 (*per* Lord Lane, C.J.).

²¹ Vidi Odluku o donošenju oslobađajuće presude u predmetu *Kordić*, par. 18-23.

²² Vidi predmet *Galbraith*, 73 Cr. App. R. 124, str. 125. Prema ovim dvema školama mišljenja (1) sudija treba da obustavi postupak ukoliko smatra da postoji rizik da osuda porote bude nedovoljno utemeljena (2) sudija treba tako da postupi samo ako ne postoje dokazi na osnovu kojih bi ispravno upućena porota mogla ispravno da donese osudu.

presuđuje o pitanjima kao što su verodostojnost i pouzdanost dokaza. Sledeći odlomak iz predmeta *R. v. Galbraith* govori o ravnoteži između funkcije sudije i funkcije porote:²³

(1) Ako ne postoje dokazi da je optuženi počinio krivično delo koje mu se stavlja na teret, stvar je jednostavna. Sudija će, naravno, prekinuti postupak. (2) Teškoća se javlja onda kada ima izvesnih dokaza, ali oni nisu čvrsti, na primer, zbog svoje inherentne slabosti ili nejasnoće, ili zbog nekonsistentnosti sa drugim dokazima. (a) Kada sudija zaključi da su dokazi tužioca, čak i kad im se pridaje najveća težina, takvi da valjano upućena porota na osnovu njih ne bi mogla na valjan način da donese osuđujuću presudu, njegova je dužnost da, po iznošenju takve tvrdnje, prekine postupak. (b) Međutim, kada su dokazi tužioca takvi da njihova snaga ili slabost zavisi od procene pouzdanosti svedoka, ili od drugih pitanja koja generalno spadaju u nadležnost porote, i kada, u skladu s jednim mogućim viđenjem činjenica, ima dokaza na osnovu kojih porota na valjan način može da zaključi da optuženi jeste kriv, sudija treba da prepusti poroti da odluči.

13. Kriterijum za to da li postoje dokazi na osnovu kojih bi pretresno veće, ako ih prihvati, moglo doneti osuđujuću presudu, primenjivaće se na sledećim osnovama:

- (1) Kada ne postoje dokazi koji potkrepljuju optužbu, predlog za donošenje oslobađajuće presude treba usvojiti. Premda pravilo 98 *bis* govori o dovoljnosti dokaza za osudu optuženog po nekoj optužbi, Pretresno veće je, u skladu s praksom Međunarodnog suda, razmotrilo da li ima dovoljno dokaza za elemente pojedine optužbe, bilo da su oni navedeni u zasebnim paragrafima ili u dodacima.
- (2) Kada ima izvesnih dokaza, ali su takvi da pretresno veće, i kada ih uzme u najboljem svetlu, na osnovu njih ne bi moglo doneti osuđujuću presudu, predlog za donošenje oslobađajuće presude treba usvojiti. Ovo će biti slučaj čak i onda kad slabost dokaza potiče od težine koju im treba pridati, na primer, verodostojnosti svedoka. Ovo je u saglasnosti s izuzetkom od opšteg načela koje važi u pravosudnim sistemima *common law* i koje nalaže da se pitanja verodostojnosti i pouzdanosti moraju prepustiti poroti kao instanci koja presuđuje po činjenicama.²⁴
- (3) Kada ima izvesnih dokaza, ali su oni takvi da njihova snaga ili slabost zavisi od procene verodostojnosti i pouzdanosti svedoka i kada bi, na osnovu jednog mogućeg viđenja činjenica, pretresno veće po njima moglo doneti osuđujući presudu, predlog za donošenje oslobađajuće presude neće se usvojiti. Ovo je u skladu sa opštim načelom koje važi u pravosudnim sistema *common law* da sudija ne sme usvojiti predlog za odbacivanje optužbi

²³ *Ibid*, str. 127.

²⁴ *Vidi* R. Watson, *Criminal Law* (New South Wales) (1996), str. 5740 (gde se ovaj izuzetak veoma jasno objašnjava: "U slučaju tvrdnje da optužbu treba odbaciti zbog nedovoljnih dokaza, pitanje koje zanima sudiju jeste da li postoje dokazi koji zakonito mogu dovesti do osude, a ne pitanje da li oni u toj meri nemaju dovoljno težine da bi osuda zasnovana na njima bila nepouzdana ili neuverljiva, osim u slučaju da su dokazi tako inherentno neuverljivi da ih nijedna razumna osoba ne bi prihvatila kao istinite.").

zbog nedovoljnih dokaza samo zato što dokaze tužioca smatra nepouzdanim,²⁵ pošto bi time na sebe preuzeo ulogu porote kao instance koja presuđuje po činjenicama.

- (4) Odluka o tome da li postoje dokazi na osnovu kojih bi instanca koja presuđuje po činjenicama mogla osuditi treba da bude utemeljena na celokupnosti dokaza.²⁶
- (5) Da li bi dokazi zakonito mogli da idu u prilog osuđujućoj presudi zavisiće, jasno, od merodavnog prava Međunarodnog suda i predmetnih činjenica. Ne može se pozivati na *common law* da bi se zaključilo da nema dovoljno dokaza za donošenje osuđujuće presude, ako se, u skladu sa sudskom praksom Međunarodnog suda, može smatrati da dokazi to dozvoljavaju. Tako su dokazi iz druge ruke - koji su generalno neprihvatljivi u pravosudnim sistemima *common law* - prihvatljivi na osnovu pravilu 89(C), pri čemu je njihova pouzdanost glavni faktor u odlučivanju o njihovoj prihvatljivosti.²⁷ Pošto se dokazi iz druge ruke uvrste u spis, na pretresnom veću je da odredi koliku im težinu treba pridati.²⁸
- (6) S obzirom na specifičnost porekla pravila 98 *bis*, koje vuče korene iz *common law*, i na dobro poznate teškoće koje su se usled njegove primene javljale u radu Međunarodnog suda, Pretresno veće smatra da je značajno istaći mišljenje izneto i u predmetu *Tužilac protiv Kordića*²⁹ i u predmetu *Tužilac protiv Jelisića*³⁰, prema kom zaključak da postoji dovoljno dokaza za osudu po nekoj optužbi ne znači nužno da će pretresno veće, na kraju suđenja, po toj optužbi optuženog i osuditi; ovo stoga što standard za utvrđivanje dovoljnosti dokaza nije to da li postoje dokazi na osnovu kojih veće *treba* da osudi, već na osnovu kojih *bi moglo* da osudi. Dakle, ako nakon zaključka da je izneto dovoljno dokaza u prilog osudi po određenoj optužbi optuženi ne izvede nikakve dokaze, savršeno je moguće

²⁵ Vidi *R. v. Barker*, 65 Cr. App. R. 287 (1977), str. 288 (per Lord Widgery, C.J) (“Nije na sudiji da vaga dokaze, da odlučuje ko govori istinu i obustavlja suđenje samo zbog toga što misli da svedok laže. Time bi on na sebe preuzeo ulogu porote.”).

²⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 55-56 (gde se kaže “da se od Pretresnog vijeća tražilo da pretpostavi da su dokazi optužbe vjerodostojni, osim ako se ne pokaže da im se ne može vjerovati. Drugim riječima, od Vijeća se tražilo da dokazni materijal razmotri u najboljem svjetlu i ono nije moglo birati dijelove dokaza kojima će se baviti”); vidi i *R. v. Shippey* [1988] Crim. L.R. 767 (per Turner J.) (koji je naveo da on *R. v. Galbraith* ne tumači u smislu da je dovoljno da postoje delovi dokaza koji potkrepljuju optužbu pa da se stvar prepusti poroti, već da se dokazi moraju oceniti u celini, te da zahtev da se dokazi tužioca uzmu kao da im je pridata najveća težina ne znači isto što i “razdvojiti žito od kukolja”); P. J. Richardson (ur.), *Archbold: Criminal Pleading, Evidence and Practice* (2004), par. 4-295.

²⁷ *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, “Odluka po podnesku odbrane o dokazima iz druge ruke”, 5. avgust 1996, par. 15-19 (gde se kaže da, zato što se takvi dokazi uvrstavaju da bi se dokazala istinitost njihovog sadržaja, pretresno veće mora biti uvereno da su oni za tu svrhu pouzdani, u smislu da su dobrovoljni, istiniti i pouzdani, kako je primereno, i u tu svrhu može razmotriti kako sadržaj dokaza iz druge ruke tako i okolnosti pod kojima je taj dokaz nastao).

²⁸ Vidi *Tužilac protiv Aleksovskog*, predmet br. IT-95-95-14/1-AR73, “Odluka po žalbi tužitelja u vezi s prihvatljivošću dokaza”, 16. februar 1999, str. 2-3 (gde se navodi da činjenica da je nešto dokaz iz druge ruke ne lišava nužno taj dokaz dokazne vrednosti, ali se priznaje da su težina ili dokazna vrednost koje mu treba pridati obično manje od onih koje se pridaju svedočenju svedoka koji je pod zakletvom i koji je unakrsno ispitan.).

²⁹ Vidi Odluku o donošenju oslobađajuće presude u predmetu *Kordić*, par. 27, *in fine*.

da pretresno veće optuženog po toj optužbi proglasi nevinim, ako se do kraja suđenja ne uveri u njegovu krivicu van razumne sumnje.

- (7) Kada pretresno veće prilikom pregleda dokaza zaključi da su oni dovoljni, to treba shvatiti tako kao da postoje dokazi na osnovu kojih bi pretresno veće van razumne sumnje moglo da se uveri u krivicu optuženog.

³⁰ Drugostepena odluka u predmetu *Jelisić*, par. 37, *in fine*.

IV. PRIGOVORI NA TRI OPTUŽNICE

A. OPTUŽNICA ZA KOSOVO

1. Postojanje oružanog sukoba na Kosovu pre 24. marta 1999. godine

14. Da bi ovo Pretresno veće imalo nadležnost nad krivičnim delima po članu 3 i 5 Statuta, *amici curiae* tvrde da je potrebno da zločini budu počinjeni u oružanom sukobu.³¹ Oni dalje tvrde da nema dokaza za to da je na Kosovu u SRJ postojao oružani sukob pre 24. marta 1999. godine, dana kada je počelo bombardovanje od strane NATO-a.³² Ova tvrdnja iznosi se u vezi sa Optužnicom za Kosovo, u kojoj se navodi da je tokom čitavog predmetnog perioda “na Kosovu u SRJ postojalo stanje oružanog sukoba”.³³

(a) Pravo

15. U sudskoj praksi Međunarodnog suda ustaljeno je da se član 3 (kršenja zakona i običaja ratovanja) i član 5 (zločini protiv čovečnosti) Statuta primenjuju na dela počinjena i u unutrašnjim i u međunarodnim oružanim sukobima.³⁴ Takođe je ustaljeno da je član 3 opšta, rezidualna klauzula koja pokriva sva teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja ne spadaju pod članove 2, 4 ili 5 Statuta, kao i kršenja zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija, koji se konkretno odnosi da slučajeve oružanog sukoba nemeđunarodnog karaktera.³⁵ I Tužilaštvo i *amici curiae* slažu se da je uslov za primenu članova 3 i 5 Statuta postojanje oružanog sukoba.³⁶

³¹ Predlog, par. 11.

³² Predlog, par. 18-19. *Amici curiae* traže da Pretresno veće iz Optužnice za Kosovo odbaci sledeće: (1) Tačka 1 (deportacija, zločin protiv čovečnosti, kažnjiv po članu 5(d) Statuta Međunarodnog suda), u vezi sa paragrafom 63(k)(i); (2) Tačka 3 (ubistvo, zločin protiv čovečnosti, kažnjiv po članu 5(a) Statuta Međunarodnog suda), u vezi sa paragrafom 66(a); i (3) Tačka 4 (ubistvo, kršenja zakona i običaja ratovanja, kažnjivo po članu 4 Statuta Međunarodnog suda i sankcionisano članom 3(1)(a) (ubistvo) Ženevskih konvencija), u vezi sa paragrafom 66(a). Predlog, par. 32, str. 18, fusnote 48-49. *Amici curiae* se slažu da je, počevši od 24. marta 1999. godine, na Kosovu postojao međunarodni oružani sukob. Predlog, par. 13.

³³ *Tužilac protiv Miloševića i drugih*, predmet br. IT-99-37-PT, Druga izmenjena optužnica, 16. oktobar 2001, par. 69.

³⁴ *Vidi Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-AR72, “Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda”, 2. oktobar 1995. (u daljem tekstu: Odluka po prigovoru na nadležnost u predmetu *Tadić*) par. 137 (gde se kaže da “Međunarodni sud ima nadležnost nad [krivičnim delima za koja se tereti po članu 3 Statuta] . . . bilo da su ona počinjena u okviru unutrašnjeg ili međunarodnog oružanog sukoba”), par. 142 (gde se kaže da se “član 5 može uzeti kao osnova za nadležnost nad zločinima počinjenim u okviru bilo unutrašnjih, bilo međunarodnih sukoba).

³⁵ *Ibid*, par. 87, 89, 91.

³⁶ Predlog, par. 11; Odgovor, par. 8.

16. Kriterijum za utvrđivanje postojanja oružanog sukoba naveden je u “Odluci po prigovoru na nadležnost u predmetu *Tadić*” (u daljem tekstu: kriterijum iz predmeta *Tadić*) i on je formulisan na sledeći način:

[O]ružani sukob postoji svuda gde se pribeglo oružanoj sili između država ili oružanom nasilju dužeg trajanja između vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili pak između takvih grupa unutar jedne države.³⁷

17. Za svrhe ovog Predloga, relevantan element kriterijuma iz predmeta *Tadić*, dosledno primenjivan na Međunarodnom sudu,³⁸ jeste da postoji “oružano nasilje dužeg trajanja između organa vlasti i organizovanih naoružanih grupa”. Ovo zahteva da se preispitaju (1) organizacija strana u sukobu i (2) intenzitet sukoba.³⁹

18. O kriterijumu iz predmeta *Tadić* Pretresno veće iznosi sledeća zapažanja.

19. Prvo, kriterijum iz predmeta *Tadić* ne kosi se sa Zvaničnim komentarem MKCK-a na zajednički član 3 za Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. (u daljem tekstu: Komentar MKCK-a),⁴⁰ na koji se, po svemu sudeći, oslanjaju *amici curiae*.⁴¹ S tim u vezi Pretresno veće konstatuje da

³⁷ Odluka po prigovoru na nadležnost u predmetu *Tadić*, par. 70.

³⁸ *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997. (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*), par. 561, 628; *Tužilac protiv Delalića i drugih*, predmet br. IT-96-21-T, Presuda, 16. novembar 1998. (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Delalić*), par. 183; *Tužilac protiv Kunarca i drugih*, predmet br. IT-96-23-T i IT-96-23/1-T, Presuda, 22. februara 2001, par. 412; *Tužilac protiv Kordića i Čerkeza*, predmet br. IT-95-14/2-T, Presuda, 26. februar 2001, par. 24; *Tužilac protiv Naletilića i Martinovića*, predmet br. IT-98-34-T, Presuda, 31. mart 2003, par. 177.

³⁹ *Npr.*, Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 562.

⁴⁰ Međunarodni komitet Crvenog krsta, Zvanični komentar na zajednički član 3 za Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. (u daljem tekstu: Komentar MKCK-a). Zajednički član 3 predviđa sledeće:

U slučaju oružanog sukoba koji nema karakter međunarodnog sukoba i koji izbije na teritoriji jedne od Visokih strana ugovornica, svaka od strana u sukobu biće dužna da primenjuje bar sledeće odredbe:

- (1) Prema licima koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumevajući tu i pripadnike oružanih snaga, koji su položili oružje i lica onesposobljena za borbu usled bolesti, rane, lišenja slobode ili iz kojeg bilo drugog uzroka, postupaće se, u svakoj prilici, čovečno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, veri ili ubeđenju, polu, rođenju ili imovnom stanju, ili kome bilo drugom sličnom merilu.
U tom cilju zabranjeni su i zabranjuju se, u svako doba i na svakom mestu, prema gorenavedenim licima sledeći postupci:
 - (a) povrede koje se nanose životu i telesnom integritetu, naročito sve vrste ubistva, sakaćenja, svireposti i mučenja;
 - (b) uzimanje talaca;
 - (c) povrede ličnog dostojanstva, naročito uvredljivi i ponižavajući postupci;
 - (d) izricanje i izvršavanje kazni bez prethodnog suđenja od strane redovnog ustanovljenog suda i praćenog svim sudskim garantijama koje civilizovani narodi priznaju za neophodne.
- (2) Ranjenici i bolesnici biće prihvaćeni i negovani.

Svaka nepristrasna humanitarna organizacija, kao što je Međunarodni komitet Crvenog krsta, može da ponudi svoje usluge stranama u sukobu.

Strane u sukobu će se truditi s druge strane, da stave na snagu putem posebnih sporazuma jedan deo ili i sve ostale odredbe ove Konvencije.

Primena prethodnih odredaba neće imati uticaja na pravni položaj strana u sukobu.

Komentar MKCK-a ne predstavlja ništa više do ono što mu i sam naziv kaže, tj. komentar, te ima određenu težinu, ali nije i obavezujući. Komentar MKCK-a daje širi spisak kriterijuma od onog iz predmeta *Tadić* koji se mogu uzeti u razmatranje prilikom utvrđivanja postojanja oružanog sukoba; međutim, i sam MKCK navodi da “ovi različiti uslovi, mada nipošto obavezujući, predstavljaju pogodne kriterijume”;⁴² kao takvi, kriterijumi MKCK-a nisu ni definitivni ni sveobuhvatni, te zajednički član 3 “treba primenjivati u najvećoj mogućoj meri”.⁴³

20. Drugo i značajnije, kriterijum iz predmeta *Tadić* u skladu je s načinom na koji MKS tretira ratne zločine počinjene u ratnom sukobu nemeđunarodnog karaktera. Član 8 Statuta MKS definiše “ratne zločine” počinjene tokom ratnog konflikta nemeđunarodnog karaktera kao “kršenja zajedničkog člana 3 za Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949,”⁴⁴ ali navodi da se ova definicija “ne primenjuje na unutrašnje nemire i zategnutosti, kao što su pobune, izolovane i sporadične akte nasilja ili na druge akte slične prirode”.⁴⁵ U “ratne zločine” po članu 8 takođe spadaju “[d]ruge ozbiljne povrede zakona i običaja primenljivih u oružanim sukobima koji nisu međunarodnog karaktera”,⁴⁶ ali se ta definicija “ne primenjuje na situacije unutrašnjih nemira i zategnutosti, kao što su pobune, izolovani i sporadični akti nasilja i drugi slični akti. On[a] se primenjuje na oružane sukobe koji se dešavaju na teritoriji države kada postoji produženi oružani konflikt između organa vlasti i organizovanih oružanih grupa ili između samih grupa”.⁴⁷ Dakle, može se videti da je član 8 ne samo u skladu sa zadatim kriterijumom iz predmeta *Tadić*, već svojom definicijom “ratnih zločina” obuhvata i formulaciju iz Odluke po prigovoru na nadležnost u predmetu *Tadić*.⁴⁸

Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu od 12. avgusta 1949, član 3; Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru od 12. avgusta 1949; Ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima od 12. avgusta 1949; Ženevska konvencija o zaštiti građanskih lica u vreme rata od 12. avgusta 1949, član 3.

⁴¹ *Vidi*, npr. Predlog, par. 19, 23, 31(iii) (“OVK nije predstavljala dovoljno organizovanu oružanu grupu pod odgovornom komandom ili organizovanu vojnu snagu žodgovornu za svoja dela, koja deluje unutar određene teritorije i u mogućnosti je da ispoštuje Konvenciju i postara se da ona bude ispoštovana”). (naglasak *amici curiae*) i 31(iv) (“Oružane snage OVK nisu delovale pod vođstvom neke organizovane civilne vlasti, spremne da se pridržava uobičajenih zakona ratovanja”).

⁴² Komentar MKCK-a, str. 49.

⁴³ Komentar MKCK-a, str. 50.

⁴⁴ Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, Diplomatska konferencija opunomoćenih predstavnika UN o osnivanju Međunarodnog krivičnog suda, U.N. Doc. A/CONF. 183/9 (1998) (u daljem tekstu: Rimski statut), član 8(2)(c).

⁴⁵ *Ibid*, član 8(2)(d).

⁴⁶ *Ibid*, član 8(2)(e).

⁴⁷ *Ibid*, član 8(2)(f).

⁴⁸ Član 8(2)(f) Rimskog statuta, pored toga što se u prvoj rečenici oslanja na formulaciju iz Dopunskog protokola II uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine, u drugoj rečenici oslanja se na formulaciju iz Odluke po prigovoru na nadležnost u predmetu *Tadić*. *Vidi* Odluku po prigovoru na nadležnost u predmetu *Tadić*, par. 70 (“oružano nasilje dužeg trajanja između vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili pak između takvih grupa međusobno”).

21. Treće, kriterijum u predmetu *Tadić* u skladu je sa Dopunskim protokolom II uz Ženevsku konvenciju IV.⁴⁹

22. Pretresno veće će sada ispitati oba elementa kriterijuma iz predmeta *Tadić*, kako bi utvrdilo da li za njih postoji dovoljno potkrepljujućih dokaza.

(b) Dokazi o oružanom sukobu

(i) Organizacija OVK

23. *Amici curiae* navode da “[O]VK nije predstavljala dovoljno organizovanu oružanu grupu pod odgovornom komandom ili organizovanu vojnu snagu ‘odgovornu za svoja dela, koja deluje unutar određene teritorije i u mogućnosti je da ispoštuje Konvenciju i postara se da ona bude ispoštovana’”.⁵⁰ Međutim, Pretresno veće je razmotrilo pitanje stepena organizovanosti OVK i zaključilo da postoji dovoljno dokaza koji govore o tome da je OVK bila organizovana vojna snaga, sa zvaničnom strukturom zajedničke komande, štabom, utvrđenim operativnim zonama i sposobnošću za nabavku, prevoz i raspodelu oružja.

24. Lord Ashdown je ovu oblast posetio u junu 1998.⁵¹ Jugoslovenska vlada je lordu Ashdownu uskratila vizu za ulazak na Kosovo, tako da je on dejstva OVK pratio sa albanske strane granice.⁵² On je registrovao obim dejstava OVK i osvedočio se da je protok oružja preko granice bio veliki; stekao je utisak da je “OVK dobro organizovana”.⁵³ Lord Ashdown je selo Tropojë u Albaniji nazvao “supermarketom oružja”; oružje su (verovatno) nabavljale kriminalne organizacije, a OVK je slala svoje kurire u nabavku.⁵⁴ On je, stoga, zaključio da je OVK bila vidljivo prisutna i organizovana, da je imala podršku i da je izvozila i nabavljala oružje.⁵⁵ Gospodin Buja je za OVK saznao 1996. godine i počeo je da je podržava.⁵⁶ Godine 1998, g. Buja je primao instrukcije od

⁴⁹ Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. o zaštiti žrtava nemedunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), od 8. juna 1977, Deo I, član 1, par. 1-2 (“Deo I. Domašaj ovog Protokola. Član 1. Materijalno polje primene. 1. Ovaj Protokol kojim se razvija i dopunjuje član 3 koji je zajednički za Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine, ne menjajući njegove postojeće uslove za primenu, primenjivaće se na sve oružane sukobe koji nisu obuhvaćeni članom 1 Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I) i koji se odvijaju na teritoriji visoke strane ugovornice između njenih oružanih snaga i otpadničkih oružanih snaga ili drugih organizovanih naoružanih grupa koje, pod odgovornom komandom, vrše takvu kontrolu nad delom njene teritorije koja im omogućuje da vode neprekidne i usmerene vojne operacije i da primenjuju ovaj Protokol. 2. Ovaj Protokol se neće primenjivati na situacije unutrašnjih nemira i zategnutosti, kao što su pobune, izolovani i sporadični akti nasilja ili ostali akti slične prirode, jer to nisu oružani sukobi.”) (naglasak dodat).

⁵⁰ Predlog, par. 31(iii) (naglasak *amici curiae* izostavljen).

⁵¹ T. na str. 2336.

⁵² T. na str. 2341.

⁵³ T. na str. 2341.

⁵⁴ T. na str. 2342.

⁵⁵ T. na str. 2342-2343.

⁵⁶ T. na str. 6301.

štaba OVK i potvrdio je da je tokom tog perioda OVK imala zvaničnu strukturu.⁵⁷ U junu 1998. godine postao je komandant jedne podzone⁵⁸, a 1999. bio je komandant OVK u Račku.⁵⁹ Dr Rugova je svedočio o tome da je OVK svoj početak imala u pojedinačnim grupama, koje su se potom ujedinile da bi krajem 1998. i početkom 1999. dobile zajedničku komandu.⁶⁰ Gospodin Merovci je svedočio o tome da je tokom 1998. i početkom 1999. OVK predstavljala organizovanu vojsku sa sopstvenom komandom.⁶¹ Svedok K6 je svedočio o tome da je OVK 1996. bila koncentrisana u Drenici na Kosovu, kao i o tome da je znao da je od 1991. do 1998. godine bilo planova da se OVK eliminiše, posebno u Drenici.⁶²

25. Na osnovu ovih svedočenja, Pretresno veće se uverilo da sukob na Kosovu zadovoljava prvi element kriterijuma iz predmeta *Tadić*.

(ii) Intenzitet sukoba

26. Glavna svrha kriterijuma iz predmeta *Tadić* jeste da se napravi razlika između oružanog sukoba i razbojništva, neorganizovanih i kratkotrajnih pobuna ili terorističkih aktivnosti, koji ne podležu međunarodnom pravu.⁶³

27. Činjenica je da postoji mnogo dokaza o tome da je sukob između OVK i srpskih snaga pre 24. marta 1999. bio intenzivan. Po mišljenju Pretresnog veća, veliki deo dokaza koji navode *amici curie* zapravo potkrepljuje tezu Tužilaštva da je u predmetno vreme postojao oružani sukob. Pretresno veće je razmotrilo pitanje intenziteta sukoba i našlo potkrepljujuće dokaze, koje će sada izložiti.

a. Dužina ili produženo trajanje sukoba i ozbiljnost i intenziviranje oružanih okršaja

28. Prema svedočenju svedoka K6, tokom 1996. i 1997. godine OVK je vodila brojne operacije protiv policije, u okviru kojih je ubijala zaposlene u policiji i one koji su saradivali sa njom, tako da je 1997. godine broj ubijenih osoba iznosio oko 20.⁶⁴ Gospodin Aliu je svedočio o tim ubistvima, navevši i to da se “čitavo albansko stanovništvo mobilisalo” od trenutka kada je masakrirana

⁵⁷ T. na str. 6303.

⁵⁸ T. na str. 6304.

⁵⁹ T. na str. 6296-6297.

⁶⁰ T. na str. 4263; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 28-29.

⁶¹ T. na str. 5490-5491; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 29.

⁶² T. na str. 6594.

⁶³ *Vidi* Prvostepenu presudu predmetu *Tadić*, par. 562 (potom prihvaćeno u Prvostepenoj presudi u predmetu *Delalić*, par. 184).

⁶⁴ T. na str. 6632-6633; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 6-7.

porodica Jashari.⁶⁵ Gospodin Abrahams je svedočio o tome da je do februara/marta 1998, 50 osoba albanske nacionalnosti, koje su sve bile članovi porodice Jashari, izgubilo život u selu Prekaze/Prekaz.⁶⁶ Gospodin Abrahams je svedočio da su ova ubistva “radikalizovala stav albanskog stanovništva. Do tada je OVK bila neorganizovana i, da tako kažem, misteriozna organizacija”.⁶⁷ Svedok K6 je svedočio da su, nakon napada na Drenicu, napravljeni planovi za eliminaciju OVK i da su poslani u Srbiju Jovici Stanišiću.⁶⁸ Gospodin Buja je svedočio i o tome da su srpske snage 23. avgusta 1998. godine izvele napad velikih razmera na sela Račak/Račak, Petrovo Selo/Petrova i Malopoljci/Mullopolc.⁶⁹ Gospodin Elshani je svedočio o sukobima na više područja oko mesta Nogavac/Nagafc, opština Orahovac/Rahovec, koji su se dogodili u periodu od 1998. do marta 1999. godine.⁷⁰ General Maisonneuve i pukovnik Ciaglinski svedočili su o oružanim okršajima koji su se dogodili početkom januara 1999. godine, pre incidenta u Račku.⁷¹ General Maisonneuve detaljno je opisao jedan incident koji se dogodio 8. januara 1999. nedaleko od Račka, kada su tri policajca izgubila život u jednoj zasedi OVK u klanu kod Štimlja/Stime.⁷² Pukovnik Ciaglinski je svedočio o jednom incidentu koji se dogodio negde 10. januara 1999. godine u selima u okolini Jablanice/Jablanicë i Dečana/Dečan, u kojem su srpske snage, uz upotrebu teške artiljerije, izvršile žestok napad na sela na području Dečana u pravcu Jablanice, i nastavile da granatiraju ta sela dva dana.⁷³

b. Širenje okršaja po ovoj teritoriji

29. Prema svedočenju K6, OVK je tokom čitave 1998. godine vodila operacije u Juniku, Dečanima, Mališevu/Malishevë, Orahovcu, Istoku/Istog, Obiliću/Obiliq i Šalskoj Bajgori.⁷⁴ I g. Abrahams je svedočio o tome da je u maju 1998. OVK definitivno bila aktivna u oblasti Dečana, dovlačeći oružje i drugi materijal iz severne Albanije, kao i da su vlada Srbije i vlada Jugoslavije nastojale da stvore “zaštitni pojas, drugim rečima, da očiste granicu”.⁷⁵ Gospodin Kadriu je posvedočio da se u oblasti Drenice u junu/julu 1998. godine vodio izuzetno “žestok” sukob između snaga OVK i srpskih snaga, i da se taj sukob širio.⁷⁶ General Drewienkiewicz, iz OEBS-ovog Odeljenja za bezbednost u Sarajevu, svedočio je o žestokom nasilju tokom leta 1998. godine u

⁶⁵ T. na str. 3924; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 14.

⁶⁶ T. na str. 6062.

⁶⁷ T. na str. 6062; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 11.

⁶⁸ T. na str. 6594.

⁶⁹ T. na str. 6354; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 21.

⁷⁰ T. na str. 790; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 16.

⁷¹ T. na str. 5777, odnosno T. na str. 3159; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 30-31.

⁷² T. na str. 5777.

⁷³ T. na str. 3159.

⁷⁴ T. na str. 6634; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 7.

⁷⁵ T. na str. 6063.

Dečanima i Mališevu, na zapadu Kosova, a zatim u Podujevu/Podujevë, severno od Prištine/Prishtinë, kao i o tome da je OVK postepeno zauzimala položaje koje je ranije, u leto 1998. godine, držala VJ, a potom ih napustila u skladu s sporazumom iz oktobra 1998.⁷⁷

c. Porast brojnosti vladinih snaga upućenih na Kosovo

30. Izvedeni su dokazi da su 24. septembra 1998. Srbi započeli veliki napad s ciljem da se OVK uništi u trouglu koji čine sledeće opštine: Štimlje, Suva Reka/Suharekë i Uroševac/Ferizaj; i da su tokom nekoliko dana srpski vojnici, policajci i paravojska preplavili mnoga sela u kojima OVK nije bila aktivna; napad je trajao do 4. oktobra 1998, uz masovno učešće srpskih snaga i specijalnih vojnih i paravojnih grupa.⁷⁸

d. Oružje obeju strana u sukobu

31. Gospodin Buja je svedočio o tipu naoružanja kojim je bila opremljena OVK; ono je obuhvatalo puške, pištolje i minobacače.⁷⁹ Gospodin Abrahams je posvedočio da je do marta 1997. godine, u Albaniji podeljeno ili pokradeno 700.000 komada oružja, što je predstavljalo novi izvor naoružanja za OVK i doprinelo njenoj brznoj “eksploziji”.⁸⁰

32. Na osnovu ovih svedočenja Pretresno veće se uverilo da sukob na Kosovu zadovoljava drugi element kriterijuma iz predmeta *Tadić*.

(iii) Ostale tvrdnje *amici curiae*

33. Pretresno veće će se sada ukratko osvrnuti na ostale tvrdnje *amici curiae*.

a. Organizovana pod vođstvom civilne vlasti

34. Tvrdi se da OVK nije delovala pod vođstvom neke organizovane civilne vlasti, spremne da se pridržava uobičajenih zakona ratovanja.⁸¹ Iako Pretresno veće ne prihvata da je organizovanost grupe pod vođstvom civilne vlasti uslov za postojanje oružanog sukoba, ono smatra da zapravo ima dovoljno dokaza za zaključak da OVK jeste delovala pod vođstvom organizovane civilne vlasti.

⁷⁶ T. na str. 1639-1640; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 19.

⁷⁷ T. na str. 2846; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 25.

⁷⁸ Dok. pr. 156, tabulator 3; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 2, na str. 75.

⁷⁹ T. na str. 6365.

⁸⁰ T. na str. 6059-6060; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 8.

⁸¹ Predlog, par. 31(iv) (u kojem se poziva na Komentar MKCK-a, kriterijum pod 4(c)).

35. Lord Ashdown je od 26. do 29. septembra 1998. bio na Kosovu, gde se sastao sa dr Rugovom, koji mu je rekao da on (Rugova) ima kontrolu nad OVK i da će se OVK pridržavati njegove naredbe o prekidu vatre – mada lord Ashdown u to nije sasvim poverovao, pošto je smatrao da dr Rugova, preko strukture Demokratske lige Kosova, ima kontrolu nad OVK u selima, ali ne i nad širim gerilskim pokretom.⁸² Lord Ashdown je svedočio o tome da je razgovarao sa predstavnicima nekoliko sela koji su dr Rugovu prihvatili za svoga vođu.⁸³ Lord Ashdown je objasnio da su, po njegovom shvatanju, postojale “tri OVK”.⁸⁴ Prema svedočenju pukovnika Ciaglinskog, OVK je oko 15. marta 1999. po prvi put priznala da ima sopstvenu jedinicu policije.⁸⁵ Po dr Rugovi, OVK je imala političkog predstavnika koji je govorio u njeno ime, izvesnog g. Demacija.⁸⁶ Gospodin Barani je naveo da je 1998. godine g. Demaci bio politički predstavnik OVK i neko s kim je on vodio pregovore o oslobađanju dve osobe srpske nacionalnosti.⁸⁷ Prema svedočenju g. Bakallija, člana delegacije rukovodstva kosovskih Albanaca, koji se sa optuženim sastao u aprilu i maju 1998. godine, g. Demaci - za kojeg je rekao da je bio politički predstavnik OVK u Prištini - zamolio je g. Bakallija da mu bude savetnik i da mu daje svoje političke ideje i mišljenja, premda ovaj sa vojnicima i komandantima OVK nije imao direktnog kontakta; takođe je rekao da je politički predstavnik OVK bio u svakodnevnom kontaktu sa stranim diplomatama.⁸⁸

b. Kontrola nad teritorijom

36. Tvrdi se i to da OVK nije imala kontrolu nad delom teritorije Kosova koja bi joj omogućila vođenje neprekidnih i usklađenih vojnih operacija; umesto toga, napadi OVK bili su sporadični.⁸⁹ Premda Pretresno veće ni u ovom slučaju ne prihvata da je takva kontrola nad teritorijom uslov za postojanje oružanog sukoba, ima zapravo dokaza da je OVK tokom 1998. i 1999. godine povremeno imala dovoljnu kontrolu nad određenom teritorijom Kosova da je mogla da izvodi neprekidna i usklađena vojna dejstva.

⁸² T. na str. 2439-2440; ukratko navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, str. 22.

⁸³ Dok. pr. 81; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 2, na str. 97.

⁸⁴ Postojale su “tri OVK”: (1) OVK koja “nije predstavljala više od odbrambene snage jednog sela” – to je element “seoske straže”; (2) OVK kakvu je svedok video u Bajram Curriju i koja je “politički bila mnogo bolje organizovana” – “radikalna OVK”; i (3) OVK poznata pod nazivom “FARK”, drugačije političke orijentacije, čije su linije rukovođenja, po kazivanju ovog svedoka, “vodile do g. Salija Berishe”. *Vidi* T. na str. 2440.

⁸⁵ T. na str. 3342-3343; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 50.

⁸⁶ T. na str. 4355; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 29.

⁸⁷ T. na str. 1235; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 10.

⁸⁸ T. na str. 532, 540.

⁸⁹ Predlog, par. 31(v) (u kojem se poziva na formulaciju iz Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. o zaštiti žrtava nemedunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), od 8. juna 1977, Deo I, član 1, par. 1-2).

37. Gospodin Crosland je svedočio i o tome da je, početkom leta 1998, OVK kontrolisala 50 procenata teritorije Kosova, uključujući i tri glavne saobraćajnice na Kosovu.⁹⁰ Gospodin Crosland je pomenuo i seoce Crnojebvo/Caralevë, odmah pokraj Račka, gde je OVK navodno imala kontrolu nad planinskim putem koji vodi gore ka Dulju/Duhlai.⁹¹ Prema svedočenju g. Merovcija, 1998. i početkom 1999, OVK je kontrolisala više oblasti.⁹² Gospodin Gerguri je svedočio da je, u februaru 1999. godine, srpska vojska granatirala Gornju Sudimlju/Studime e Epërme (u kosovskoj opštini Vučitrn/Vushitri)⁹³ zato što se to mesto nalazilo pod kontrolom OVK.⁹⁴ Gospodin Kabashi, pripadnik OVK od 1997. do 25. marta 1999. godine⁹⁵, svedočio je o tome da je čitavu Drenicu jedno kratko vreme kontrolisala OVK.⁹⁶ Datum kada je Drenica došla pod kontrolu OVK ne zna se sa sigurnošću; ipak, bilo je to pre 24. marta 1999. godine, jer je od 1997. do 1999. godine g. Kabashi pronalazio smeštaj za lica raseljena iz borbenih zona, a on je bio pripadnik OVK samo do 25. marta 1999.⁹⁷

c. Dokazna težina izveštaja o ljudskim pravima

38. *Amici curiae* takođe tvrde da izveštajima o ljudskim pravima treba pridati ograničenu dokaznu težinu.⁹⁸ U većini slučajeva izveštaji o ljudskim pravima predstavljaju dokaze iz druge ruke, prihvatljive na osnovu pravila 89 (C), pod uslovom da su relevantni i pouzdani.⁹⁹ Da li će takvi dokazi biti dokazi na osnovu kojih bi Pretresno veće moglo doneti osuđujuću presudu zavisi od niza faktora, među kojima su način na koji su ti dokazi prikupljeni i izneti, njihova priroda – na primer, njihova uopštenost ili konkretnost, kao i da li su to jedini dokazi koji se odnose na dotičnu optužbu. Ovi izveštaji se zato moraju razmotriti posebno od slučaja do slučaja.

39. Pretresno veće nije zaključilo da je u ovom kontekstu nužno pozivati se na izveštaje o ljudskim pravima.

(c) Zaključak

40. Pretresno veće, stoga, zaključuje da za svrhe pravila 98 *bis* ima dovoljno dokaza da je u relevantno vreme na Kosovu postojao oružani sukob.

⁹⁰ T. na str. 7926, 8015-8016, 8020; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 13-14, 19.

⁹¹ T. na str. 7945-7946.

⁹² T. na str. 5490; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 29.

⁹³ T. na str. 9401.

⁹⁴ T. na str. 9404; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 45.

⁹⁵ T. na str. 4040-4041, 4046-4047.

⁹⁶ T. na str. 4046; navedeno u Predlogu *amici curiae*, Dodatak 1, na str. 65.

⁹⁷ T. na str. 4046-4047.

⁹⁸ Predlog, par. 31(vi).

⁹⁹ Vidi gore, paragraf 13(5) ove Odluke, o tome kako se postupa sa dokazima iz druge ruke.

2. Deportacija ili prisilno premeštanje

41. Na osnovu člana 2(g) Statuta protivpravna deportacija ili premeštanje civila predstavlja tešku povredu.¹⁰⁰ Na osnovu člana 5(d) Statuta deportacija je zločin protiv čovečnosti.¹⁰¹ Član 5(i), na osnovu kojeg “druga nehumana dela” predstavljaju zločin protiv čovečnosti, tumači se tako da obuhvata prisilno premeštanje.¹⁰²

42. Po Optužnici za Kosovo, optuženi se u tački 1 tereti za krivično delo deportacije kao zločin protiv čovečnosti, a u tački 2 za prisilno premeštanje obuhvaćeno drugim nehumanim delima. Prema Optužnici za Hrvatsku, optuženi se u tački 14 tereti za deportaciju kao zločin protiv čovečnosti, u tački 15 za prisilno premeštanje kao nehumano delo, zločin protiv čovečnosti, a u tački 16 za protivpravnu deportaciju ili premeštanje kao tešku povredu Ženevskih konvencija. Po Optužnici za Bosnu, optuženi se u tački 16 tereti za deportaciju, zločin protiv čovečnosti, u tački 17 te Optužnice za krivično delo prisilnog premeštanja kao nehumano delo, zločin protiv čovečnosti, a u tački 18 za protivpravno zatočenje ili prisilno premeštanje, tešku povredu Ženevskih konvencija.

43. *Amici curiae* osporavaju dovoljnost dokaza o konkretnim navodima iz Optužnice za Kosovo i Optužnice za Bosnu. Pretresno veće će se svim tim navodima baviti u delu IV.A.4, odnosno delu IV.C.2 ove Odluke. U vezi sa Optužnicom za Hrvatsku *amici curiae* ne osporavaju neke konkretne navode, već tvrde da bi se tačke koje se tiču deportacije mogle dokazati jedino od datuma kada je Hrvatska stekla državnost i definisala državne granice, za koje bi se onda moglo reći da su civili preko njih prisilno premešteni. Tim pitanjem Pretresno veće će se baviti u delu IV.B.1 ove Odluke.

44. *Amici curiae* i Tužilaštvo imaju različita shvatanja o tome koji elementi čine krivična dela deportacije i prisilnog premeštanja. Njihovi argumenti izneti su u odgovarajućim delovima sledećeg odeljka. *Amici curiae* tvrde da u vezi sa nekim navodima u optužnicama ima dovoljno dokaza za prisilno premeštanje, ali ne i za deportaciju. Pretresno veće će sada ispitati pravo koje se odnosi na

¹⁰⁰ Član 2 (Teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949.) u relevantnom delu predviđa sledeće:

Međunarodni sud je ovlašćen da krivično goni osobe koje su počinile ili naredile da se počine teške povrede Ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949, odnosno sledeća dela protiv osoba ili imovine zaštićenih odredbama relevantne Ženevske konvencije:

...

(g) protivpravna deportacija ili premeštanje ili protivpravno zatočenje civila

¹⁰¹ Član 5 (Zločini protiv čovečnosti) u relevantnom delu predviđa sledeće:

Međunarodni sud je ovlašćen da krivično goni osobe odgovorne za sledeća krivična dela kada su počinjena u oružanom sukobu, bilo međunarodnog bilo unutrašnjeg karaktera, i usmerena protiv bilo kog civilnog stanovništva:

...

(d) deportacija...

¹⁰² Član 5 (Zločini protiv čovečnosti)

krivična dela deportacije i prisilnog premeštanja, a potom će se pozabaviti konkretnim tvrdnjama *amici curiae* o nedovoljnosti dokaza.

(a) Pravo

45. Deportacija se definiše kao “prisilno raseljavanje osoba protjerivanjem ili drugim prisilnim radnjama sa područja na kojemu one zakonito borave, van državnih granica i bez pravnog osnova”.¹⁰³ Prisilno premeštanje se definiše kao prisilno iseljavanje ili raseljavanje ljudi sa jednog područja na drugo, unutar istih državnih granica.¹⁰⁴

46. Pretresno veće će analizirati one elemente ova dva krivična dela koji su bitni za Predlog. To su:

- (1) premeštanje van granica;
- (2) nedobrovoljna priroda preseljenja; i
- (3) namera počinioca.

(i) Premeštanje van granica

47. *Amici curiae* tvrde da deportacija podrazumeva premeštanje van državnih granica, dok se prisilno premeštanje odnosi na premeštanje u okviru iste države.¹⁰⁵ Tužilaštvo tvrdi da deportacija ne zahteva premeštanje van granica države, uz obrazloženje da je deportacija širi termin koji obuhvata raseljavanje kako van tako i unutar državnih granica.¹⁰⁶

48. Daćemo jedan pregled istorije prava vezanog za deportaciju i prisilno premeštanje, kako bi se lakše razumeli razvoj i trenutno stanje u toj oblasti.

a. Vojni sud u Nirnbergu

49. Za vreme Drugog svetskog rata, Nemačka je izvršila brojna dela deportacije okupiranih civila.¹⁰⁷ Veliki broj Nemaca proteran je sa svoje teritorije i iz svojih domova.¹⁰⁸ Po završetku rata, deportacija je postala sastavni deo Povelje Međunarodnog vojnog suda /MVS/ kao zločin protiv

...(i) druga nehumana dela...

¹⁰³ Vidi *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 17. oktobar 2003, par. 122; vidi i *Tužilac protiv Nalatečića i Martinovića*, predmet br. IT-98-34-T, Presuda, 31. mart 2003, par. 670; *Tužilac protiv Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. mart 2002, par. 476; *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, Presuda, 2. avgust 2001, par. 521, 531-532.

¹⁰⁴ Vidi *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 17. oktobar 2003, par. 122; vidi i *Tužilac protiv Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. mart 2002, par. 474 (sa referencama), 476; *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, Presuda, 2. avgust 2001, par. 521.

¹⁰⁵ Predlog, par. 36.

¹⁰⁶ Odgovor, par. 79.

¹⁰⁷ M. Bassiouni, *Crimes Against Humanity in International Criminal Law* (2. revidirano izdanje) (1999), str. 315.

¹⁰⁸ *Ibid*, str. 320.

čovečnosti, čime je MVS stekao nadležnost nad delima počinjenim protiv osoba koje su iste nacionalnosti kao i glavni počinioci.¹⁰⁹ Članom 6(c) Povelje MVS-a ustanovljeno je da “deportacija i druga nehumana dela počinjena protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, pre rata ili tokom njega” predstavljaju zločine protiv čovečnosti. Slično tome, deportacija civilnog stanovništva navodi se kao zločin protiv čovečnosti u Zakonu br. 10 Kontrolnog saveta i načelu VI Nirberških principa.¹¹⁰

50. Jedan od optuženih, Von Schirach, osuđen je za deportaciju kao zločin protiv čovečnosti zbog učešća u preseljavanju desetina hiljada Jevreja iz Beča u “Istočni geto”, tj. u getoe u Poljskoj.¹¹¹

51. U predmetu *United States of America v. Milch*,¹¹² vođenom na osnovu Zakona br. 10 Kontrolnog saveta, izneto je sledeće mišljenje:

Preseljavanje grupa osoba iz jedne zemlje u drugu predmet je međunarodnog prava utoliko što ono ima posledica po međunarodnu zajednicu. Međunarodno pravo je formulisalo izvesne uslove pod kojima čin deportacije civila iz jedne države u drugu u vreme rata postaje krivično delo [D]eportacija stanovništva predstavlja krivično delo kad god vlasti koje je vrše za to nemaju legitimno pravo ili kad god se svrha raseljavanja postiže nehumanim ili protivpravnim metodama.¹¹³

52. Stoga je MVS deportaciju tretirao kao krivično delo koje obuhvata premeštanje preko granice. Taj sud nije imao izričitu nadležnost nad prisilnim premeštanjem, ali je zamislivo da bi to krivično delo pokrivala sintagma “druga nehumana dela” iz člana 6(c) Povelje. Pretresno veće nije našlo da se u Nirberškoj presudi pominje prisilno premeštanje.

b. Ženevske konvencije

53. Deportacija i prisilno premeštanje počinju izričito i jasno da se pominju posle Drugog svetskog rata, u Ženevskim konvencijama.¹¹⁴ Član 49 Ženevske konvencije IV predviđa:¹¹⁵

¹⁰⁹ Vidi *Tužilac protiv Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. marta 2002, par. 473, str. 197, fusnota 1426.

¹¹⁰ Član II(c) Zakona br. 10 Kontrolnog saveta i načelo VI(c) Principi međunarodnog prava priznatih Poveljom Nirberškog suda i Presudom tog suda, kako je navela Komisija za međunarodno pravo, <<http://www.un.org/law/ilc/texts/nurnfra.htm>> (poslednji put konsultovan 2. juna 2004).

¹¹¹ Presuda Međunarodnog vojnog suda, Sudeње glavnim nemačkim ratnim zločincima (u daljem tekstu: Nirberška presuda), 30. septembar, 1. oktobar 1946.

¹¹² *Trials of War Criminals before the Nuremberg Military Tribunals under Control Council Law No. 10* (1952), tom 6, str. 681.

¹¹³ *United States of America v. Milch, Concurring Judge Philips, Trials of War Criminals before the Nuernberg Military Tribunals under Control Council Law No. 10* (1952) tom 6, str. 865-866, citirano i u *United States of America v. Krupp, et al., Trials of War Criminals before the Nuernberg Military Tribunals under Control Council Law No. 10* (1952) tom 9, deo 2, str. 1432-1433.

¹¹⁴ Komentar člana 49 Ženevske konvencije IV o zaštiti građanskih lica u vreme rata od 12. avgusta 1949. (u daljem tekstu: Ženevska konvencija IV ili Četvrta Ženevska konvencija), par 1, str. 278 <<http://www.icrc.org/ihl.nsf/b466ed681ddfcfd241256739003e6368/523ba38706c71588c12563cd0042c407?OpenDocu ment>> (poslednji put konsultovano 2. juna 2004).

Prinudna preseljavanja, masovna ili pojedinačna, kao i progonstva zaštićenih lica izvan okupirane teritorije okupirajuće Sile na teritoriju bilo koje druge države, okupirane ili ne, zabranjena su, bez obzira na razlog.

54. Zatim se 1977. godine u članu 17 Dopunskog protokola II uz Ženevske konvencije,¹¹⁶ koji se tiče kršenja međunarodnog humanitarnog prava u unutrašnjim oružanim sukobima, o zabrani prisilnog iseljavanja stanovništva navodi sledeće:

(1) Ne može biti naređeno premeštanje civilnog stanovništva iz razloga u vezi sa sukobom ukoliko to ne zahtevaju razlozi bezbednosti tog stanovništva ili imperativni vojni razlozi. . . .

(2) Civili ne smeju biti prisiljeni da napuste svoju teritoriju iz razloga koji su u vezi sa sukobom.

55. Član 17 temelji se na odredbama člana 49 Ženevske konvencije IV. Prvi paragraf se odnosi na raseljavanje civilnog stanovništva u okviru teritorije jedne te iste države u kojoj vlada sukob.¹¹⁷ Drugi paragraf odnosi se na raseljavanje stanovništva (pojedinaca i grupa) izvan granica države ili teritorije. Namera je bila da se ovim članom obuhvate situacije u kojima oružane snage ili grupe proteruju grupe civila preko granica. Termin "teritorija" odnosi se na celokupnu teritoriju jedne države.¹¹⁸

56. Prema tome, iako se Dopunski protokol II ne bavi izričito krivičnim delima deportacije i prisilnog premeštanja, član 17, paragraf 1, može se protumačiti tako kao da se odnosi na prisilno premeštanje u okviru teritorije jedne te iste države, tj. na interno raseljavanje, dok se paragraf 2 može protumačiti tako kao da se odnosi na deportaciju van teritorije neke države, tj. na eksterno raseljavanje.

c. Komisija za međunarodno pravo

57. U svom Nacrtu kodeksa o zločinima protiv mira i bezbednosti čovečanstva iz 1996, Komisija za međunarodno pravo se zločinima protiv čovečnosti bavila u članu 18, paragraf (g), u kome se o "proizvoljnoj deportaciji ili prisilnom premeštanju stanovništva" govori kao o zločinu protiv čovečnosti. Komentar Kodeksa, po svemu sudeći, pravi razliku između deportacije i prisilnog premeštanja:

Dok deportacija podrazumeva proterivanje sa teritorije države, prisilno premeštanje može u celosti da se odigra u okviru granica jedne te iste države.¹¹⁹

¹¹⁵ *Ibid.*

¹¹⁶ Dopunski protokol II uz Ženevske konvencije.

¹¹⁷ C. Pilloud *et al.*, *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949* (1987), str. 1472-1473.

¹¹⁸ *Ibid.*, str. 1474.

¹¹⁹ Nacrt Kodeksa Komisije za međunarodno pravo, 1996, član 18, komentar (13), <<http://www.un.org/law/ilc/reports/1996/96repfra.htm>> (poslednji put konsultovano 2. juna 2004).

d. Sudska praksa Međunarodnog suda

58. Sudska praksa Međunarodnog suda nije jednoobrazna po pitanju elementa prelaska granice, mada, kao što će se videti, većina presedana pokazuje opredeljenje za pravljenje razlike na osnovu destinacije.

59. U predmetu *Tužilac protiv Krnojelca*, Pretresno veće je stalo na stanovište da deportacija zahteva raseljavanje osoba preko državne granice, što treba razlikovati od prisilnog premeštanja koje se odvija unutar državnih granica.¹²⁰

60. U predmetu *Tužilac protiv Krstića*, Pretresno veće je zauzelo stav da se “i deportacija i prisilno premještanje odnose se na nedobrovoljnu i nezakonitu evakuaciju pojedinaca sa teritorije na kojoj borave. Međutim, prema međunarodnom običajnom pravu ta dva pojma nisu jednoznačna. Deportacija pretpostavlja odvođenje van granica države, dok se prisilno premještanje odnosi na raseljavanje unutar države”.¹²¹

61. U vezi sa zahtevom da do prelaska državne granice mora doći da bi se mogla utvrditi deportacija, u predmetu *Tužilac protiv Stakića*¹²² iznet je stav da se član 5(d) Statuta mora shvatiti tako kao da obuhvata prisilno raseljavanje stanovništva kako preko međunarodno priznatih granica tako i preko *de facto* granica, kao što su linije fronta koje se stalno pomeraju i koje nisu međunarodno priznate.¹²³ Dakle, definicija deportacije mora obuhvatati proterivanje osoba “s jednog područja na kojem su se zakonski nalazile na neko područje pod kontrolom neke druge strane”.¹²⁴ Dotično Pretresno veće je, pozivajući se na Statut MKS-a i Elemente krivičnih dela,¹²⁵ istaklo da je prvi element prisilnog premeštanja i deportacije, kao zločina protiv čovečnosti, to da su žrtve bile deportovane ili prisilno premeštene u drugu državu ili na drugo mesto.¹²⁶ Pretresno veće je zauzelo sledeći stav:

[J]asno je da Statut Međunarodnog krivičnog suda ne zahtijeva da se dokaže prelazak međunarodne granice, nego samo to da je civilno stanovništvo raseljeno. Ovo je Pretresno vijeće svjesno ograničene vrijednosti takvog poređenja kada se ono primjenjuje na djela do kojih je došlo prije osnivanja Međunarodnog krivičnog suda. Međutim, u međunarodnom običajnom pravu već se dugo kažnjava prisilno premještanje stanovništva, a činjenica da su u Statutu Međunarodnog krivičnog suda usvojena dva izraza, 'deportacija' i 'prisilno premještanje', u jednoj te istoj

¹²⁰ Vidi *Tužilac protiv Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. mart 2002, par. 474.

¹²¹ *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, Presuda, 2. avgust 2001, par. 521.

¹²² *Tužilac protiv Stakića*, predmet br. IT-97-24-T, Presuda, 31. jul 2003.

¹²³ *Ibid*, par. 679.

¹²⁴ *Ibid*.

¹²⁵ Izveštaj Komisije za pripremu elemenata za Međunarodni krivični sud, “Konačni nacrt teksta o elementima krivičnih dela”, P.C.N.I.C.C./2000/1/Add.2, 2. novembar 2000, str. 11.

¹²⁶ *Tužilac protiv Stakića*, predmet br. IT-97-24-T, Presuda, 31. jul 2003, par. 680.

kategoriji samo pojačava stav da ono što se u praksi smatralo dvama različitim krivičnim djelima u zbilji jeste jedno te isto krivično djelo.¹²⁷

62. U predmetu *Tužilac protiv Simića*, Pretresno veće je bilo mišljenja da se za utvrđivanje deportacije po članu 5 Statuta mora dokazati da je došlo do prelaska državne granice.¹²⁸ To Pretresno veće je konstatovalo da je Evropska unija priznala Bosnu i Hercegovinu kao nezavisnu državu 6. aprila 1992. godine, te da stoga premeštanje stanovništva van granica Bosne i Hercegovine nakon ovog datuma ispunjava uslov o prelasku državne granice.¹²⁹ Pretresno veće se s odobravanjem pozvalo i na definicije iz predmeta *Krnojelac* i predmeta *Blaškić*.¹³⁰

63. To Pretresno veće je iznelo stav da u zaštićena dobra kod krivičnih dela deportacije i prisilnog premještanja spadaju “pravo žrtve da ostane u svome domu i zajednici i pravo žrtve da ne bude lišena svoje imovine nasilnim raseljavanjem”,¹³¹ te da su elementi deportacije i prisilnog premještanja suštinski isti, s izuzetkom uslova o prelasku državne granice koji važi za dokazivanje deportacije.¹³²

64. Prema tome, u praksi Međunarodnog suda, jedino se u predmetu *Tužilac protiv Stakića* prelazak državne granice nije smatrao uslovom za krivično delo deportacije.

e. Statut MKS-a

65. U Statutu MKS-a, terminima deportacija i prisilno premeštanje pridaje se, po svemu sudeći, isto značenje. Član 7(2)(d) predviđa sledeće:

deportacija ili nasilno premeštanje stanovništva podrazumeva nasilno premeštanje lica u smislu isterivanja ili ostalih prinudnih mera, sa područja na kome su lica zakonito nastanjena, suprotno pravilima utemeljenim međunarodnim pravom.

66. Konstatovavši da se, prema Statutu MKS-a, deportacija kao zločin protiv čovečnosti može utvrditi nezavisno od toga koji je bio njen cilj, jedan komentator smatra da je s obzirom na uobičajenu razliku između deportacije, kao premeštanja van granica, i prisilnog premeštanja, kao iseljavanja unutar iste države verovatno postojala namera da se ta dva krivična dela razlikuju na

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 17. oktobar 2003, par. 129.

¹²⁹ *Ibid.*, par. 129.

¹³⁰ *Ibid.*, par. 122.

¹³¹ *Ibid.*, par. 130.

¹³² *Ibid.*, par. 123.

ovaj uobičajen način.¹³³ Dva druga komentatora, koja su učestvovala u izradi Statuta MKS-a i Elemenata zločina, tvrde da je zaista postojala namera da se ta dva krivična dela jasno razlikuju:

Za četvrto i peto nehumano delo, "deportaciju" i "zatvaranje", objašnjeno je da isključuju radnje dozvoljene po međunarodnom pravu. . . . "Prisilno premeštanje stanovništva" dodato je kao alternativa "deportaciji", kako bi se obuhvatila masovna iseljavanja u okviru državnih granica.¹³⁴

67. Pretresno veće smatra da bi takva eventualna namera sastavljala Statuta MKS-a bila u skladu s međunarodnim običajnim pravom. Međutim, Pretresno veće uviđa da ispravnost ovog tumačenja mora biti sporna, s obzirom na to da je ono kontradiktorno očiglednom značenju člana 7(2)(d).

f. Zaključci

68. Obradivši gorenavedene primere iz relevantne jurisprudencije, Pretresno veće zaključuje da je u međunarodnom običajnom pravu priznata razlika između deportacije i prisilnog premeštanja. Deportacija se odnosi na nedobrovoljno premeštanje van državnih granica, dok se prisilno premeštanje odnosi na nedobrovoljna premeštanja u okviru države. Ukoliko su u njemu ta dva krivična dela spojena u jedno, član 7(2)(d) Statuta MKS-a ne odslikava međunarodno običajno pravo.

69. Za ovo Pretresno veće ubedljivo je rezonovanje Veća iz predmeta *Tužilac protiv Simića*, utemeljeno na premisi da su, kod oba ova krivična dela, zaštićena dobra suštinski ista, a to su "pravo žrtve da ostane u svome domu i zajednici i pravo žrtve da ne bude lišena svoje imovine nasilnim raseljavanjem".¹³⁵ Žalbena veće je u predmetu *Tužilac protiv Krnojelca* iskazalo isti princip:

Prisilno raseljavanje zabranjeno je kako bi se zajamčilo pravo i težnja pojedinca da živi u svojoj zajednici i na svom ognjištu bez vanjskog uplitanja. Krivična odgovornost onoga ko je počinio raseljavanje i prisilno iskorjenjivanje stanovnika s neke teritorije, proizlazi iz njihovog prisilnog karaktera, a ne odredišta na koje su stanovnici upućeni.¹³⁶

S obzirom na ova zaštićena dobra, definicija deportacije koja se ograničava na premeštanje van granica ne ide na štetu žrtve, jer ako se utvrdi da žrtva nije premeštena na taj način, štiti je zabrana prisilnog premeštanja koja važi za nedobrovoljna iseljenja u okviru granica iste države. Drugim rečima, dobra koje je Pretresno veće u predmetu *Tužilac protiv Simića* tako ispravno ustanovilo,

¹³³ C. Hall, in O. Triffterer (ed.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court: Observers' Notes, Article by Article* (1999), str. 136.

¹³⁴ H. von Hebel i D. Robinson, "Crimes Within the Jurisdiction of the Court", u R. Lee (ed.), *The International Criminal Court: The Making of the Rome Statute – Issues, Negotiations, Results* (1999), str. 99 (naglasak dodat).

¹³⁵ *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 17. oktobar 2003, par. 130.

odnosno pravo žrtve da ostane u svome domu i zajednici, zaštićena su nezavisno od toga da li se deportacija utvrđuje jedino u slučaju premeštanja van granica.

(ii) Nedobrovoljan karakter iseljenja

70. Sledeći ključni element oba krivična dela je nedobrovoljni karakter raseljavanja. Postavlja se pitanje šta je to što obesnažuje dobrovoljan karakter iseljavanja.

71. *Amici curiae* tvrde da je iseljavanje preko granica zasnovano na slobodnoj volji pojedinca zakonito.¹³⁷ Tužilac tvrdi da je suštinski element to da je iseljavanje nedobrovoljnog karaktera i da dotične osobe nisu imale stvarnog izbora.¹³⁸

72. U predmetu *Tužilac protiv Krnojelca*, Žalbena veće je stalo na stanovište da je odsustvo stvarnog izbora ono što raseljavanje čini protivpravnim. Slično tome, ne može se zaključiti da je neka osoba zaista imala izbora samo na osnovu činjenice da je dala svoj pristanak, kada su okolnosti takve da taj pristanak nema nikakvog značaja.¹³⁹

73. Pretresno veće u predmetu *Tužilac protiv Krstića* oslonilo se na definiciju termina “prisilno” iz Elemenata zločina MKS-a. Pretresno veće u predmetu *Tužilac protiv Simića* oslonilo se na ovu definiciju. Navedeno je da je suština u tome da raseljavanje po svojoj prirodi bude nedobrovoljno, odnosno da “predmetne osobe nemaju stvarnog izbora”;¹⁴⁰ kako je konstatovalo Pretresno veće u predmetu *Tužilac protiv Krnojelca*, prividan pristanak iznuđen silom ili pretnjom upotrebe sile ne treba smatrati stvarnim pristankom.

74. Može se smatrati da se o eventualnoj želji osobe da napusti dato područje može suditi po tome da li bi ona zaista želela da ode da u odsustvu diskriminacije ili progona. O nepostojanju stvarnog izbora može se zaključiti, *inter alia*, na osnovu pretnji i zastrašivanja sračunatih na to da se civilnom stanovništvu uskrati ostvarivanje slobodne volje, kao što su granatiranje civilnih objekata, paljenje imovine civila i drugi zločini koji se vrše ili kojima se pretilo “kako bi se stanovništvo zastrašilo i natjeralo da pobjegne sa tog područja bez nade u povratak.”¹⁴¹

75. Pretresno veće u predmetu *Tužilac protiv Naletilića i Martinovića* primetilo je da sudska praksa Međunarodnog suda ide u prilog pretpostavci da termin “prisilno” ne treba ograničavati na

¹³⁶ *Tužilac protiv Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-A, Presuda, 17. septembar 2003, par. 218.

¹³⁷ Predlog, par. 37.

¹³⁸ Odgovor, par. 82.

¹³⁹ *Tužilac protiv Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-A, Presuda, 17. septembar 2003, par. 229.

¹⁴⁰ *Tužilac protiv Simića i drugih*, predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 17. oktobar 2003, par. 125.

¹⁴¹ *Tužilac protiv Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-A, Presuda, 17. septembar 2003, par. 126.

fizičku prisilu.¹⁴² U predmetu *Tužilac protiv Kunarca*, Žalbena veće je bilo mišljenja da su okolnosti prisile dovele do toga da "stvarni pristanak [...] nije bio moguć".¹⁴³

76. Da li je premeštena osoba imala "stvarnog izbora" mora se utvrditi u kontekstu svih relevantnih okolnosti i posebno za svaki slučaj.¹⁴⁴

(iii) Namera počinioca

77. *Amici curiae* tvrde da se mora dokazati da su snage SRJ i Srbije imale za cilj deportaciju, te da je ponašanje žrtava bilo posledica dela i ponašanja tih snaga.¹⁴⁵ Tužilac pak tvrdi da za deportaciju kao zločin protiv čovečnosti nije potrebna neka konkretna namera počinioca;¹⁴⁶ sve što se zahteva jeste da je počinilac ili imao neposrednu nameru da žrtve odu ili da je postupao sa svešću o tome da će njegovo postupanje vrlo verovatno dovesti do toga.¹⁴⁷ Tužilaštvo takođe navodi da su snage SRJ i Srbije zapravo htele da postignu da žrtve napuste Kosovo, pa je zato izlišno utvrđivati koju je destinaciju počinilac imao u vidu.¹⁴⁸

78. Pretresno veće je mišljenja da u vezi sa prisilnim premeštanjem ili deportacijom moraju postojati dokazi o nameri da se žrtva premesti iz svog doma ili zajednice; mora se dokazati da je počinilac imao ili neposrednu nameru da žrtva ode ili da se razumno moglo predvideti da će njegovi postupci dovesti do toga. Ako je činjenica da preseljavanje žrtve ima za posledicu prelazak državne granice, radi se o krivičnom delu deportacije; ako ne dođe do takvog prelaska, radi se o krivičnom delu prisilnog premeštanja.

79. Krivična dela deportacije i prisilnog premeštanja imaju iste elemente, osim u pogledu destinacije.

(b) Merodavno pravo

80. U odgovarajućim odeljcima niže u tekstu Pretresno veće iznosi svoje zaključke o pitanju dovoljnosti dokaza koje su u vezi sa konkretnim navodima o deportaciji i prisilnom premeštanju pokrenuli *amici curiae*. Zaključci u vezi sa Optužnicom za Kosovo izneti su u sledećem delu, IV.A.4. Zaključci u vezi sa Optužnicom za Bosnu izneti su u delu IV.C.2. Zaključci u vezi sa Optužnicom za Hrvatsku izneti su u delu IV.B.2.

¹⁴² *Tužilac protiv Naletilića i Martinovića*, predmet br. IT-98-34-T, Presuda, 31. mart 2003, par. 519.

¹⁴³ *Tužilac protiv Kunarca i drugih*, predmet br. IT-96-23 i IT-96-23/1-A, Presuda, 12. juni 2002, par. 130.

¹⁴⁴ *Tužilac protiv Naletilića i Martinovića*, predmet br. IT-98-34-T, Presuda, 31. mart 2003, par. 519.

¹⁴⁵ Predlog, par. 37.

¹⁴⁶ Odgovor, par. 85.

¹⁴⁷ Odgovor, par. 85.

¹⁴⁸ Odgovor, par. 86.

3. Metodologija rešavanja o tvrdnjama o nepostojanju ili nedovoljnosti dokaza

81. *Amici curiae* su izneli tvrdnje da za 185 zasebnih navoda iz tri optužnice ili uopšte nema dokaza ili ih nema dovoljno da bi Pretresno veće istinitost tih navoda moglo da utvrdi van razumne sumnje. Pored toga što je pregledalo dokaze koje su *amici curiae* i tužilac naveli kao potkrepu svojim tvrdnjama, Pretresno veće je, nezavisno od toga, pregledalo i sve dokaze izvedene u predmetu. Odluke navedene u donjoj tabeli tiču se tvrdnji vezanih za Optužnicu za Kosovo. Isti metod biće primenjen i na tvrdnje vezane za optužnice za Bosnu i Hrvatsku.

82. U tabeli se navode konkretne reference u Optužnici za Kosovo. Pretresno veće zatim sažima tvrdnje strana, koje je detaljno ispitalo. Potom se ukratko iznose konkretni zaključci Pretresnog veća. U poslednjoj koloni tabele navode se dokazi koji potkrepljuju njegove zaključke. Ti dokazi ne moraju biti sveobuhvatni u vezi sa dotičnim optužbama.

4. Konkretni prigovori na Optužnicu za Kosovo

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Tačka 1, par. 63(a)(i) DEPORTACIJA Nogavac/Nogafc	<i>Amici curiae</i> tvrde da za deportaciju iz Nogavca nema dokaza (Predlog, str. 21-25, par. 39-51).	Tužilac tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svedočenja g. Elsanija, g. Hotija, g. Popaja i g. Krasniqija (Odgovor, par. 87-95).	Pretresno veće zaključuje da za ovaj navod ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	Gospodin Hoti (dok. pr. 105, (delimično zapečaćeno), izjava od 19. maja 1999; T. na str. 3590-3593) Gospodin Popaj (dok. pr. 225 (delimično zapečaćeno), izjava od 14. juna 1999; T. na str. 6669) Gospodin Elshani (T. na str. 787-822) Gospodin Avdyli (poznat i kao g. Krasniqi (dok. pr. 227 (delimično zapečaćeno), izjava od 4. aprila 1999. i izjava od 5. oktobra 2001; T. na str. 6731)
Tačka 1, par. 63(i) DEPORTACIJA Gnjlane/Gjilan, Prilepnica/Përlepnice mesto	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema neposrednih dokaza za deportaciju i prisilno premeštanje u vezi sa Prilepnicom i da nema dokaza u vezi sa džamijom u Vlastici/Llashticë ili razaranjem širom te opštine (Predlog, str. 25-28, par. 52-60).	Tužilac priznaje da nisu izvedeni neposredni dokazi za deportaciju i prisilno premeštanje u vezi sa Prilepnicom, ali tvrdi da dok. pr. 106 sadrži dovoljno potkrepljujućeg materijala za navode koji se odnose na ovo selo (Odgovor, par. 96-103).	Pretresno veće zaključuje da za ovaj navod ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	Dokazni predmet 106, Izveštaj OEBS-a, <i>As Seen As Told</i> , str. 200-205 Gospodin Shabani (T. na str. 1512-1602) Profesor Riedlmayer (dok. pr. 88)

Referenca u Optužnici	Tvrđnje <i>amici curiae</i>	Tvrđnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Tačka 1, par. 63(j) DEPORTACIJA Uroševac/Ferizaj	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza za granatiranje i/ili napade na sela Biba/Bibe, Muhadžer Prelez/Prelez i Muhaxhereve, Raka/Rakaj, Papaz i Varoš Selo/Varosh (Predlog, str. 28-29, par. 61-63).	Tužilac tvrdi da ima dovoljno dokaza, osim za Papaz, u vezi sa kojim priznaje da nijedan svedok nije svedočio konkretno o tom selu (mada se pominju obližnja sela). Tužilac se oslanja i na dok. pr. 106, kako bi potkrepio ove navode. (Odgovor, str. 104-109).	Pretresno veće zaključuje da za ovaj navod ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	Gospodin Bucaliu (T. na str. 2040, T. na str. 2106) K5 (T. na str. 5521-5565) Gospodin Florim Krasniqi (dok. pr. 138 (delimično zapečaćeno), izjava od 23. aprila 1999; T. na str. 4476-4477) Gospodin Nebihu (T. na str. 4507; dok. pr. 139 (delimično zapečaćeno), izjava od 2. maja 1999. i dodatak od 20. novembra 2001) Dokazni predmet 106, Izveštaj OEBS-a, <i>As Seen As Told</i> , str. 200-205 Dok. pr. 83 (Atlas Kosova), str. 12
Tačka 1, par. 63(k) DEPORTACIJA Kačanik/Kaçanik	<i>Amici curiae</i> tvrde da saslušani svedoci nisu pružili dovoljno dokaza o "nedobrovoljnosti" iseljavanja van državnih granica (Predlog, str. 29-30, par. 64-67).	Tužilac tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svedočenja g. Hazbija Lokua, g. Isufa Lokua, g. Rake i g. Lamija, g. Vishija (Odgovor, str. 40-42, fusnota 215, par. 110-111).	Pretresno veće zaključuje da za ovaj navod ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	Gospodin Hazbi Loku (T. na str. 1924-1950) Gospodin Isuf Loku (dok. pr. 144 (delimično zapečaćeno), izjava od 11. juna 1999.) Gospodin Raka (dok. pr. 125 (delimično zapečaćeno), izjava od 26. novembra 1999) Gospodin Lami (dok. pr. 135 (delimično zapečaćeno), izjava od 14. jula 2000) Gospodin Vishi

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
				(dok.pr. 137 (delimično zapečaćeno), izjava od 18. oktobra 1999)
Tačka 1, par. 63(l) DEPORTACIJA Dečani/Decan	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod (Predlog, str. 30-31, par. 68-70).	Tužilac tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svedočenje svedoka K-20 i dok. pr. 106 (Odgovor, par. 112).	Pretresno veće zaključuje da za ovaj navod ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	Svedok K-20 (T. na str. 2514) Dokazni predmet 106, Izveštaj OEBS-a, <i>As Seen As Told</i> Gospodin Peraj (dok. pr. 143 (delimično zapečaćeno), izjava od 18. aprila 2000. i adendum od 15. februara 2002); T. na str. 4659-4663)
Tačke 3-4, par. 66(e) UBISTVO Đakovica/Gjakove: Ulica Ymera Grezde 134a	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema neposrednih dokaza, da izvedeni dokazi predstavljaju dokaze iz druge ruke i da nisu dovoljni da potkrepe ove navode (Predlog, str. 31-33, par. 71-75).	Tužilac priznaje da u vezi sa ovim navodima nisu izvedeni neposredni dokazi, ali se poziva na dok. pr. 106 i forenzičke dokaze do kojih se došlo putem ekshumacije (Odgovor, str. 42-43, par. 113-115).	Pretresno veće zaključuje da za ovaj navod ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	Dr Baccard (T. na str. 5265; dok. pr. 159, 168) Dokazni predmet 145, Izveštaj Human Rights Watch-a, <i>Under Orders</i> Dok. pr. 106, Izveštaj OEBS-a, <i>As Seen As Told</i> Gospodin Peraj (dok. pr. 143 (delimično zapečaćeno), izjava od 18. aprila 2000. i adendum od 15. februara 2002); T. na str. 4659-4663)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Tačka 5, par. 68(c) PROGONI Prizren	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dovoljno dokaza i da uopšteni dokazi iz druge ruke nisu dovoljni da potkrepe navod (Predlog, str. 33-35, par. 76-79).	Tužilac tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svedočenje g. Beqiraja, dok pr. 145 i g. Abrahamsa (Odgovor, str. 43-45, par. 116-119).	Pretresno veće zaključuje da za ovaj navod ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	Gospodin Beqiraj (dok. pr. 103; T. na str. 3506-3537) Dok. pr. 106, Izveštaj OEBS-a, <i>As Seen As Told</i> Dok. pr 145, Izveštaj Human Rights Watch, <i>Under Orders</i> Gospodin Thaci (T. na str. 4558-4567; dok. pr. 140 (delimično zapečaćeno), izjava od 13. novembra 1999) Gospodin Abrahams (T. na str. 6091-6092) Svedok K-31 (dok. pr. 267 (delimično zapečaćeno), izjava od 16. oktobra 1999)

B. OPTUŽNICA ZA HRVATSKU

1. Međunarodni oružani sukob – državnost Hrvatske

83. U vezi sa tačkama Optužnice za Hrvatsku koje se odnose na teške povrede, *amici curiae* tvrde da Tužilaštvo mora da dokaže da je oružani sukob tokom čitavog predmetnog perioda bio međunarodni.¹⁴⁹ Teza tužioca je da je oružani sukob imao međunarodni karakter od 8. oktobra 1991, dana kada je stupila na snagu deklaracija Hrvatske o nezavisnosti.¹⁵⁰ *Amici curiae* pak tvrde da je sukob poprimio međunarodni karakter tek negde između 15. januara 1992, kada je Hrvatska priznata od strane Evropske zajednice, i 22. maja 1992. godine, kada je postala članica Ujedinjenih nacija.¹⁵¹

84. U Odluci po prigovoru na nadležnost u predmetu *Tadić*, Žalbeno veće je bilo mišljenja da je postojanje međunarodnog oružanog sukoba uslov za primenu člana 2 Statuta, odnosno, da mora postojati sukob između dve ili više država; drugim rečima, ovaj član se ne primenjuje u slučajevima građanskog rata.¹⁵² Član 2 Statuta odnosi se na teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. Ukoliko je tvrdnja *amici curiae* ispravna, one tačke Optužnice za Hrvatsku koje se odnose na teške povrede počinjene u periodu od 8. oktobra 1991. pa negde do između 15. januara 1992. i 22. maja 1992, morale bi se odbaciti. Prema tome, nužno je utvrditi da li je, kako tvrdi Tužilaštvo, Hrvatska imala ili stekla državnost 8. oktobra 1991. godine ili je postala država tek negde između 15. januara 1992. i 22. maja 1992, kako tvrde *amici curiae*.

(a) Definicija države

85. Najpoznatija definicija države je ona iz člana 1 Konvencije iz Montevidea, koji predviđa sledeće:

Država kao subjekt međunarodnog prava treba da ima sledeće atribute: (a) stalno stanovništvo; (b) jasno utvrđenu teritoriju; (c) vladu; i (d) sposobnost da uspostavlja odnose sa drugim državama.¹⁵³

86. Ova četiri kriterijuma korišćena su nebrojeno puta u vezi sa pitanjima nastanka i formiranja država. Štaviše, pozivanje na njih je toliko rasprostranjeno da neki krugovi smatraju da se u njima

¹⁴⁹ Predlog, par. 84, 87.

¹⁵⁰ Odgovor, par. 122, 149.

¹⁵¹ Predlog, par. 85, 95.

¹⁵² *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-A, "Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda", 2. oktobar 1995, 2. oktobar 1995, par. 84; *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. jul 1999, par. 84.

¹⁵³ Konvencija iz Montevidea o pravima i obavezama država, potpisana 26. decembra 1933. (u daljem tekstu: Konvencija iz Montevidea).

ogleda međunarodno običajno pravo. Tako jedan komentator kaže: “Postala je uobičajena praksa da se ova odredba Konvencije iz Montevidea, jednog regionalnog ugovora, smatra kristalizacijom stanja u međunarodnom običajnom pravu i ona je od svog nastanka izvršila veliki uticaj na poimanje pravnih atributa državnosti.”¹⁵⁴ Pretresno veće se ne oseća obaveznim da rešava o tome da li ovi kriterijumi imaju status norme međunarodnog običajnog prava, ali smatra da se dovoljno pouzdano može osloniti na njih kao na kriterijume koji odražavaju uvrežena osnovna načela za utvrđivanje državnosti. U tom pogledu, Pretresno veće napominje da, iako su za utvrđivanje državnosti razvijeni i drugi kriterijumi, od kojih se neki pominju u Predlogu,¹⁵⁵ za odredbe iz Montevidea može se reći da predstavljaju najmanje sporne kriterijume, premda, naravno, prilikom njihove primene na konkretne situacije može doći do razmimoilaženja u stavovima.

87. Pretresno veće ne smatra da je produktivno upuštati se u diskusiju o relativnim vrednostima deklaratornih i konstitutivnih teorija o priznavanju u vezi sa nastankom i formiranjem država.¹⁵⁶ Njegov je zaključak, međutim, da je formiranje država pravno regulisano pitanje, odnosno, da su kriterijumi državnosti utvrđeni pravom.¹⁵⁷ To pravo se, smatra Pretresno veće, ogleda u četiri kriterijuma Konvencije iz Montevidea. Obe strane u postupku pozvale su se na te kriterijume. Po mišljenju Pretresnog veća, u okolnostima ovog predmeta ti kriterijumi predstavljaju odgovarajući standard za utvrđivanje toga da li je Hrvatska bila država pre 15. januara 1992. godine.¹⁵⁸

88. Definicija države iz Konvencije iz Montevidea u skladu je sa definicijom koju je Arbitražna komisija Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji (u daljem tekstu: Badinterova komisija) dala u svom Mišljenju br. 1. Badinterova komisija je smatrala “da se država najčešće definiše kao zajednica koju čine teritorija i stanovništvo nad kojim postoji organizovana politička vlast i takvu državu karakteriše suverenitet”.¹⁵⁹

89. I Tužilaštvo i *amici curiae* navode mišljenja Badinterove komisije.¹⁶⁰ Štaviše, Tužilaštvo se na ta mišljenja oslanja da bi zaključilo da je Hrvatska bila država od 8. oktobra 1991.¹⁶¹ Za razliku od njega, *amici curiae* tvrde da mišljenja Arbitražne komisije imaju ograničen pravni značaj.¹⁶²

¹⁵⁴ C. Warbrick, “States and Recognition in International Law”, u M.D. Evans (ur.), *International Law* (2003), str. 221.

¹⁵⁵ Predlog, par. 91-94.

¹⁵⁶ Vidi I. Brownlie, *Principles of Public International Law* (2003), str. 86-88; J. Crawford, *The Creation of States in International Law* (1979), str. 17.

¹⁵⁷ I. Brownlie, *Principles of Public International Law* (2003), str. 69.

¹⁵⁸ Pretresno veće napominje da su se *amici curiae* svojom tvrdnjom da Hrvatska nije stekla državnost sve do nekog trenutka između 15. januara 1992. (kada su je priznale članice Evropske zajednice) i 22. maja 1992. godine (kada je postala članica UN), po svemu sudeći, opredelili za konstitutivnu teoriju o priznavanju država.

¹⁵⁹ Dok. pr. 641, tabulator 32 (Mišljenje br. 1, str. 2).

¹⁶⁰ Predlog, par. 95(iv)(b).

¹⁶¹ Odgovor, par. 135.

¹⁶² Predlog, par. 95(iv)(b).

90. Badinterova komisija je imala mandat da arbitrira u nesuglasticama na koje joj ukažu relevantne vlasti.¹⁶³ Sastojala se od pravnika, od kojih su tri bila predsjednici ustavnih sudova u svojim zemljama, kao što je to slučaj sa njenim predsjednikom Robertom Badinterom, koji je bio predsjednik Ustavnog veća Francuske.¹⁶⁴ Pretresno veće ima u vidu da su u vreme kada je izdato Mišljenje br. 11, koje se tiče državnosti Hrvatske, članovi Badinterove komisije bili i eminentni stručnjak za međunarodno pravo Jose Maria Ruda, nekadašnji predsjednik Međunarodnog suda pravde, i Elizabeth Palm, sudija Evropskog suda za ljudska prava.¹⁶⁵

91. *Amici curiae* tvrde da Badinterova komisija nije bila nezavisna.¹⁶⁶ Međutim, Pretresno veće je ispitalo dokument kojim je osnovana Badinterova komisija¹⁶⁷ i u njemu nije pronašlo ništa što bi ukazivalo na to da je primala instrukcije od bilo koje države Evropske zajednice, same Evropske zajednice ili bilo kojeg političkog entiteta. Štaviše, Pretresno veće nije pronašlo ništa što bi ukazivalo na to da Badinterova komisija nije radila nezavisno.

92. Iako Badinterova komisija očigledno nije bila sudsko telo, Pretresno veće je smatra telom nezavisnih i kompetentnih pravnika, a njena mišljenja smatra materijalom na koji se, prilikom presuđivanju o pitanju državnosti Hrvatske, po potrebi, može pozvati.

93. Pretresno veće će sada ispitati kriterijume državnosti da bi utvrdilo da li je Hrvatska te kriterijume zadovoljila 8. oktobra 1991. ili kasnije.

(i) Stanovništvo

94. Čini se da u vezi s ovim kriterijumom, o kojem se *amici curiae* nisu konkretno izjašnjavali, nema mnogo kontroverzi. Tužilaštvo tvrdi da se član 1 Ustava Hrvatske od 22. decembra 1990. godine bavi ovim pitanjem.¹⁶⁸ U tom članu piše: "Republika Hrvatska jedinstvena je i nedjeljiva demokratska i socijalna država. U Republici Hrvatskoj vlast proizilazi iz naroda i pripada narodu

¹⁶³ S. Trifunovska (ur.), *Former Yugoslavia Through Documents: From its Dissolution to the Peace Settlement* (1999), str. 53 (gde se navodi da je Badinterova komisija prvobitno ustanovljena Deklaracijom o Jugoslaviji usvojenom na Vanrednom ministarskom sastanku o evropskoj političkoj saradnji, održanom 27. avgusta 1991).

¹⁶⁴ Na početku su Badinterovu komisiju činili Robert Badinter (predsednik Ustavnog veća Francuske), Roman Herzog (Predsednik Ustavnog suda Nemačke) i Aldo Corasaniti (predsednik Ustavnog suda Italije). Kako Jugoslavija nije mogla da se usaglasi po tom pitanju, ovi članovi su imenovali još dva člana: Irene Petry (Arbitražni sud Belgije) i Francisca Tomasa y Valiente (Ustavni sud Španije). *Vidi* S. Terrett, *The Dissolution of Yugoslavia and the Badinter Arbitration Commission* (2000), str. 135. Izgleda da je praksa bila da kopredsedavajući Mirovne konferencije Badinterovoj komisiji dostavlja pitanja o kojima je ova trebalo da dá svoje mišljenje.

¹⁶⁵ *Vidi International Conference on the Former Yugoslavia Documentation on the Arbitration Commission under the UN/EC (Geneva) Conference: Terms of Reference, Reconstitution of the Arbitration Commission, and Rules of Procedure*, 32 I.L.M. 1572 (1993), str. 1574.

¹⁶⁶ Predlog, par. 95(iv)(b).

¹⁶⁷ *Vidi* Deklaraciju o Jugoslaviji usvojenju na Vanrednom ministarskom sastanku o evropskoj političkoj saradnji, održanom 27. avgusta 1991.

¹⁶⁸ Odgovor, par. 126.

kao zajednici slobodnih i ravnopravnih državljana. Narod ostvaruje vlast izborom svojih predstavnika i neposrednim odlučivanjem”.¹⁶⁹ Tužilaštvo se takođe pozvalo na svedočenje g. Šarinića da je “Hrvatska nacionalna država hrvatskog naroda i država svih inih naroda i manjina koji su državljani Republike Hrvatske” i da se pod “manjinama” podrazumevaju i Srbi.¹⁷⁰

95. Pretresno veće zaključuje da je 8. oktobra 1991. godine Hrvatska imala stalno stanovništvo.

(ii) Jasno utvrđena teritorija

96. Ustaljeno je da entitet koji pretenduje na državnost mora imati kontrolu nad određenim područjem, premda se iz prakse može videti da nije nužno da ima i jasno utvrđene granice. Na primer, Izrael je primljen u UN u vreme kada su njegove granice bile sporne,¹⁷¹ a više država priznalo je Albaniju uprkos tome što nije imala utvrđene granice.¹⁷² Osim toga, čini se ustaljenim da pretenzije na celinu neke teritoriju ili na neki njen deo nemaju uticaja na pitanje državnosti.¹⁷³ Pretenzije Srba na SAO Krajinu, zapadnu Slavoniju, Dubrovnik i SAO SBZS same po sebi ne bi mogle da spreče nastanak hrvatske države.

97. *Amici curiae* se o ovom pitanju nisu konkretno izjasnili, pri čemu je za njih glavna stavka bila to da hrvatska vlada nije vršila efektivnu kontrolu nad svojom celokupnom teritorijom.¹⁷⁴

98. S druge strane, Tužilaštvo je iznelo više tvrdnji u prilog tome da je Hrvatska stekla državnost 8. oktobra 1991. godine. Te tvrdnje su sledeće:

- (1) Mora postojati relativno stabilna politička zajednica koja mora da ima kontrolu nad određenim područjem.¹⁷⁵
- (2) Dosadašnja praksa pokazuje da postojanje potpuno utvrđenih granica nije uslov i da je bitno to da se efektivno uspostavi ustaljena zajednica.¹⁷⁶
- (3) Tokom glavnog i unakrsnog ispitivanja nije osporavana činjenica da je postojala jasno utvrđena teritorija Hrvatske.¹⁷⁷

¹⁶⁹ Odgovor, par. 126, str. 47, fusnota 240.

¹⁷⁰ T. na str. 31320.

¹⁷¹ I. Brownlie, *Principles of Public International Law* (2003), str. 71; vidi J. Crawford, *The Creation of States in International Law* (1979), str. 37-38.

¹⁷² I. Brownlie, *Principles of Public International Law* (2003), str. 71.

¹⁷³ Vidi J. Crawford, *The Creation of States in International Law* (1979), str. 38, 40 (navode se primeri Izraela, Kuvajta i Mauritanije).

¹⁷⁴ Predlog, par. 95(iv)(c). Pretresno veće se ovim argumentom bavi u sledećem odeljku o “vladi”.

¹⁷⁵ Odgovor, par. 127.

¹⁷⁶ Odgovor, par. 127, str. 48, fusnota 241.

¹⁷⁷ Odgovor, par. 127, str. 48, fusnota 242.

- (4) Na kartama koje su korišćene prilikom svedočenja svedoka hrvatska teritorija bila je jasno utvrđena i ona se obično poklapala sa republičkim granicama u okviru SFRJ.¹⁷⁸
- (5) Srpsko rukovodstvo, uključujući i optuženog, nije osporavalo postojanje teritorije Hrvatske, već se zalagalo za preraspodelu teritorija u Hrvatskoj na etničkom principu.¹⁷⁹
- (6) U oktobru 1991, zvaničnim dokumentima SFRJ priznate su i “teritorija Republike Hrvatske” i “Republika Hrvatska”.¹⁸⁰
- (7) Ovim prethodnim su republičke granice Hrvatske postale međunarodne granice.¹⁸¹

99. Pretresno veće zaključuje da u materijalu koji Tužilaštvo navodi u svojim argumentima ima dovoljno dokaza za to da je teritorija Hrvatske bila jasno utvrđena.

100. Badinterova komisija je u svom Mišljenju br. 3 zaključila da, osim kada je drugačije dogovoreno, ranije granice postaju granice zaštićene međunarodnim pravom.¹⁸² Ovaj zaključak zasnovan je na načelu *uti posseditis*, prema kojem se poštuje teritorijalni *status quo*.¹⁸³ Badinterova komisija se takođe rukovodila načelom da se moraju poštovati sve spoljne granice; da se granice između, *inter alia*, Hrvatske i Srbije ne smeju menjati, osim slobodno sklopljenim sporazumom.¹⁸⁴ Kasnije, u svom Mišljenju br. 11, Badinterova komisija je zaključila da je Hrvatska stekla državnost 8. oktobra 1991.¹⁸⁵

101. Pretresno veće zaključuje da ima dokaza da je teritorija Hrvatske bila definisana od 8. oktobra 1991.

(iii) Vlada

102. Postojanje efektivne vlade predstavlja značajan kriterijum državnosti.¹⁸⁶ S tim u vezi *amici curiae* i iznose svoj najjači argument. Oni tvrde da vlada Hrvatske “nije imala dovoljnu kontrolu nad znatnim delom svoje teritorije da bi se mogla smatrati nezavisnom državom. . . . Oružani sukob je i dalje trajao na mnogim područjima u Hrvatskoj.”¹⁸⁷ Ima dokaza da se u SAO Krajini, zapadnoj

¹⁷⁸ Odgovor, par. 127, str. 48, fusnota 243.

¹⁷⁹ Odgovor, par. 127, str. 48, fusnote 244-245. Kao potkrepu ovoj tvrdnji Tužilaštvo navodi i svedočenje g. Kučana, bivšeg predsednika Slovenije. *Vidi* Odgovor, par. 127, str. 48, fusnote 246-247.

¹⁸⁰ Odgovor, par. 127, str. 48, fusnota 248.

¹⁸¹ Odgovor, par. 127.

¹⁸² Gospodin Šarinić: dok. pr. 641, tabulator 32.

¹⁸³ *Burkina Faso v. Republic of Mali* (1986) I.C.J. Reports, str. 566 (potvrđeno u *Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras)* (1992) I.C.J. Reports, str. 351, 386-387 i navedeno u Mišljenju br. 3 Badinterove Komisije).

¹⁸⁴ Gospodin Šarinić: dok. pr. 641, tabulator 32 (Mišljenje br. 3).

¹⁸⁵ Gospodin Šarinić: dok. pr. 641, tabulator 32 (Mišljenje br. 11).

¹⁸⁶ *Vidi* I. Brownlie, *Principles of Public International Law* (2003), str. 71 (gde se kao najkraća definicija državnosti navodi “stabilna politička zajednica koja na određenom području održava pravni poredak”).

¹⁸⁷ Predlog, par. 95(iv)(c).

Prevod

Slavoniji, Dubrovniku i SAO SBZS i dalje vodio sukob. Međutim, *amici curiae* nisu naveli koji su procenat hrvatske teritorije činila područja nad kojima tvrde da nije bilo dovoljno kontrole. Tužilaštvo se pozvalo na dokaze da je Hrvatska u avgustu 1991. godine kontrolisala preko 70 do 75 procenata svoje teritorije, dok su Srbi kontrolisali 25 do 30 procenata. Ti dokazi potiču od generala Agotića, g. Kriste i dve geografske karte.¹⁸⁸

103. Tužilaštvo takođe tvrdi da načelu efektivne kontrole ne treba pristupati pomoću čisto matematičke računice, već da je ključni kriterijum vlast koju vlada ima nad svojom teritorijom i stanovništvom, a za taj faktor ima dovoljno dokaza.¹⁸⁹

104. Pretresno veće zapaža izvesnu nedoslednost u pogledu tvrdnje *amici curiae* da Hrvatska “nije imala dovoljnu kontrolu nad znatnim delom svoje teritorije”¹⁹⁰ – naime, čak kada bi *amici curiae* i bili u pravu da Hrvatska nije stekla državnost sve do nekog trenutka koji pada između njenog priznanja od strane država članica Evropske zajednice 15. januara 1992. i njenog prijema u Ujedinjene nacije 22. maja 1992, jasno je da Hrvatska ni u to vreme nije imala kontrolu nad znatnim delom svoje teritorije. Dakle, iz njihovog rezonovanja, proizašlo bi da Hrvatska nije bila država ni u periodu od 15. januara 1992. do 22. maja 1992.

105. Čak i kad bi kao kriterijum važio jedan čisto matematički proračun, a ne to da li vlada ima vlast nad svojom teritorijom i stanovništvom, kako tvrdi Tužilaštvo,¹⁹¹ Pretresno veće stoji na stanovištu da se iz dokaza na koje se Tužilaštvo poziva vidi da su vlasti Hrvatske imale dovoljnu kontrolu nad svojom teritorijom da bi bio zadovoljen uslov efektivne vlade.

106. Pored toga, Tužilaštvo se takođe pozvalo na dokaze koji pokazuju da je Hrvatska do 8. oktobra 1991. godine već imala vladu koja je efektivno funkcionisala, sa ministrima¹⁹² i drugim službenicima koji su je predstavljali na sastancima, od kojih su neki bili sa međunarodnim institucijama,¹⁹³ kao i da je obavljala čitav niz drugih funkcija vlade.¹⁹⁴ Dalje, uvršćeni dokazni predmeti svedoče o tome da je usvojeno mnoštvo zakona.¹⁹⁵

¹⁸⁸ General Agotić: T. na str. 23265-23266; gospodin Kriste: T. na str. 14885; svedok C-037: dok. pr. 326, tabulator 5.

¹⁸⁹ Odgovor, par. 147.

¹⁹⁰ Predlog, par. 95(iv)(c).

¹⁹¹ Odgovor, par. 147.

¹⁹² *Vidi, npr.*, T. na str. 14838 (g. Kriste bio je ministar odbrane u maju 1990, a zatim ministar trgovine); dok. pr. 641, tabulator 1 (g. Šarinić je bio šef Kabineta predsednika Hrvatske od 1990); dok. pr. 370, tabulator 2 (Mada je Tužilaštvo navelo samo ove dve osobe, u jednoj odluci Hrvatske od 30. novembra 1991. godine, nabrojani su i drugi ministri: ministar Ivan Cifrić, ministar Davorin Rudolf, ministar Petar Kriste i general Mangan); dok. pr. 400, tabulator 6 (dokazni predmet se odnosi na sednicu hrvatskog Sabora na kojoj je potvrđena hrvatska Deklaracija nezavisnosti i na sastanak generala Rešete i zamenika ministra odbrane Hrvatske Stjepana Adamića, kojim je predsedavala EZ).

¹⁹³ Gospodin Kriste: dok. pr. 370, tabulator 2.

107. Badinterova komisija je smatrala da su oblik unutrašnjeg političkog uređenja i ustavne odredbe relevantni faktori u utvrđivanju vlasti koju neka vlada ima nad svojim stanovništvom i teritorijom.¹⁹⁶

108. Pretresno veće se uverilo da postoje dokazi za to da je Hrvatska 8. oktobra 1991. imala efektivnu vladu.

(iv) Sposobnost uspostavljanja međunarodnih odnosa – nezavisnost

109. Nezavisnost se generalno smatra presudnim kriterijumom za državnost, a nju najbolje dokazuje sposobnost države da uspostavlja odnose na međunarodnom nivou.¹⁹⁷

110. Hrvatska je proglasila nezavisnost 25. juna 1991, ali je ministarska trojka Evropske zajednice od nje zatražila da stupanje na snagu svoje deklaracije nezavisnosti odloži za tri meseca, počevši od 7. jula 1991, datuma kada je potpisana Zajednička deklaracija o mirnom rešavanju jugoslovenske krize (u daljem tekstu: Brionska deklaracija).¹⁹⁸ Hrvatska je proglasila nezavisnost 8. oktobra 1991.¹⁹⁹

111. *Amici curiae* se nisu izjašnjavali o ovom pitanju. Tužilaštvo je, međutim, ukazalo na obilje dokaza koji potkrepljuju činjenicu da je Hrvatska stekla nezavisnost 8. oktobra 1991. Među tim dokazima su i sledeći:

¹⁹⁴ Sledeći dokazi odnose se na funkcionisanje vlade: dok. pr. 641, tabulator 21 (Ustavna odluka o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske – 25. jun 1991), tabulator 22 (Odluka Sabora o nezavisnosti Republike Hrvatske – 8. oktobar 1991), tabulator 23 (Odluka o podnošenju zahtjeva za prijem Republike Hrvatske u Evropsko vijeće; Odluka o podnošenju zahtjeva za prijem Republike Hrvatske u Srednjoeuropsku inicijativu [Heksagonalu] – 5. decembar 1991; Odluka Sabora u kojoj je zaključeno da je 8. oktobra 1991. godine Stjepanu Mesiću prestala funkcija kao člana i predsjednika Predsedništva SFRJ – doneta 5. decembra 1991; Odluka Sabora o priznanju Republike Ukrajine kao suverene i samostalne države – 5. decembar 1991; Odluka o izboru sudaca Ustavnog suda Republike Hrvatske – 5. decembar 1991), tabulator 24 (Odluka o preuzimanju sredstava JNA i SSNO na teritoriju Republike Hrvatske u vlasništvo Republike Hrvatske – 2. oktobar 1991), tabulator 25 (Ukaz o prevođenju u činove djelatnih časnika oružanih snaga Republike Hrvatske – 4. decembar 1991; odluka od 2. decembra 1991 o otvaranju ambasade u Kanadi); general-pukovnik Agotić: T. na str. 23260, 23268-23269; general-pukovnik Agotić: dok. pr. 475. tabulator 3 (o Glavnom stožeru Hrvatske vojske svedočio je (1) da je formiran 21. septembra 1991, (2) da je u oktobru 1991. godine imao 24 brigade, i (3) da je krajem 1991 imao 63 potpuno naoružane brigade); g. Kriste: T. na str. 14922 (koji je svedočio o osnivanju Zbora hrvatske narodne garde).

¹⁹⁵ Vidi dok. pr. 330, tabulator 34 (Ustav Hrvatske – 22. decembar 1991); dok. pr. D78 (Pravilnik o načinu vođenja evidencije i iskaznici pripadnika dobrovoljačkih omladinskih jedinica civilne zaštite Hrvatske – 6. avgust 1990); dok. pr. 641, tabulator 27 (Ukaz o proglašenju zakona o Hrvatskom državljanstvu Vijeća opština i Društveno-političkog vijeća, – 26. jun 1991); dok. pr. 641, tabulator 24 (Ukaz o proglašenju Zakona o preuzimanju saveznih zakona – 28. jun 1991); dok. pr. 641, tabulator 26 (Ukaz o proglašenju zakona o preuzimanju Krivičnog zakona SFRJ – 28. jun 1991); dok. pr. 641, tabulator 28 (Ukaz o proglašenju zakona o izmenama i dopunama Zakona o odbrani – 8. oktobar 1991); dok. pr. 641, tabulator 25 (Odluka o proglašenju Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj – 4. decembar 1991).

¹⁹⁶ Dok. pr. 641, tabulator 32 (Mišljenje 1, par. 1(c)).

¹⁹⁷ Vidi K. Marek, *Identity and Continuity of States in Public International Law* (1968), str. 163; I. Brownlie, *Principles of Public International Law* (2003), str. 71; J. Crawford, *The Creation of States in International Law* (1979), str. 48.

¹⁹⁸ Dok. pr. 330, tabulator 35; dok. pr. D104, str. 3.

¹⁹⁹ Dok. pr. 641, tabulator 22.

- (i) predsednici Srbije i Hrvatske vodili su bilateralne pregovore;²⁰⁰
- (ii) predstavnici Hrvatske vodili su pregovore sa međunarodnim posmatračima i potpisivali tako postignute sporazume, poput Brionske deklaracije od 8. jula 1991. i Sporazuma iz Igala od 17. septembra 1991;²⁰¹ i
- (iii) hrvatska vlada je negde oko 8. oktobra 1991. priznata od strane komisija i predstavnika Evropske zajednice i Ujedinjenih nacija.²⁰²

112. Po mišljenju Pretresnog veća, dodatni dokazi o tome da je 8. oktobra 1991. Hrvatska bila nezavisna mogli bi se izvući, doduše posredno, iz raspada SFRJ, usled koga je prestala kontrola nad poslovima Hrvatske. Dokazi o raspadu savezne vlade potiču iz više izvora, među kojima su i tadašnji predsednik SFRJ g. Mesić,²⁰³ kao i tadašnji predsednik Izvršnog veća g. Marković.²⁰⁴ Dana 16. marta 1991, optuženi se pojavio na televiziji, rekavši da je Jugoslavija prestala da funkcioniše i da Srbija ne priznaje nijednu odluku koju donese Predsedništvo.²⁰⁵

113. U vezi sa pitanjem nezavisnosti Hrvatske, Badinterova komisija je konstatovala da je suspenzija deklaracije nezavisnosti prestala da važi 8. oktobra 1991. godine i da je tek tada

²⁰⁰ Vidi g. Marković: T. na str. 28026-28027 (svedočio je da je bio obavešten o tome da su se g. Tuđman i optuženi dogovorili o podeli Bosne i Hercegovine na sastanku u Karadordevu); g. Kriste: T. na str. 14841-14843 (svedočio je da se, krajem marta 1991. godine, u hrvatskoj štampi pojavio kraći izveštaj o tome da se optuženi sastao sa g. Tuđmanom u Karadordevu i da se kasnije saznalo da se ovaj sastanak odigrao); g. Kučan: T. na str. 20893-20894 (svedočio je da su se u aprilu 1991. godine sastali optuženi, g. Tuđman i on lično); g. Samardžić: dok. pr. 338, tabulator 4 (svedočio je da je 5. oktobra 1991. godine Vlada Srbije poslala dopis Vladi Hrvatske).

²⁰¹ Vidi general Mangan: dok. pr. D104, str. 3 (Sastanku na kojem je doneta Brionska deklaracija prisustvovali su predstavnici svih strana.); g. Marković: T. na str. 28040 (svedočio je da su Sporazum iz Igala potpisali optuženi, g. Tuđman i g. Kadrijević).

²⁰² Vidi general Mangan: dok. pr. 400, tabulator 1 (u Dubrovniku, od 27. septembra do 5. oktobra 1991, gradonačelnik Petar Poljanić i predsednik Izvršnog odbora Željko Sikić oduševljeno su primili tim posmatrača, i sa JNA, Vladom Hrvatske i ambasadorima dogovorena je poseta za 29. oktobar 1991); g. Mesić: dok. pr. 330, tabulator 37 (sporazum o prekidu vatre koji se tiče Hrvatske potpisale su strane, a ne predstavnici SAO Krajine.).

²⁰³ Vidi, npr., g. Mesić: T. na str. 10550-10552 (svedočio je da su u jednom periodu 1991. godine neki organi Predsedništva prestali normalno da funkcionišu), T. na str. 10553-10555 (povlačenje JNA, nakon što je Predsedništvo izglasalo da se JNA 18. jula 1991. povuče iz Slovenije, značilo je nestanak SFRJ), T. na str. 10564 (svedočio je da je sredinom septembra 1991. godine napustio Beograd, jer nije bilo mogućnosti za normalno funkcionisanje Predsedništva),

T. na str. 10567-10568 (Predsedništvo je 3. oktobra 1991. odlučilo da se iz Predsedništva isključe predstavnici Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine i Makedonije), T. na str. 10569-10570 (kraj Predsedništvo sprovelo je jedino odluke optuženog), T. na str. 10636 (svedočio je da je 5. decembra 1991. izjavio da Jugoslavija i savezne institucije više ne postoje). Vidi i "Nalog u vezi sa hronologijom događaja u delu optužnice vezanom za Hrvatsku", izdat 9. aprila 2003, str. 5 (navodi se da je Predsedništvo izglasalo povlačenje JNA iz Slovenije).

²⁰⁴ Vidi g. Marković: T. na str. 28017-28018 (svedočio je da je u svojoj ostavci od 20. decembra 1991. naveo da Savezno izvršno veće nema nikakvih kompetencija ili vlasti i da nema mogućnosti za rad); dok. pr. 570, tabulator 17 (svedočio je da je naveo i to da Skupština SFRJ više ne funkcioniše kao parlament koji može da predstavlja sve delove Jugoslavije i da, pošto kraj Predstavništvo nije kvalifikovano da donosi pravaoaljane odluke, ne postoji organ kojem bi on zvanično mogao da podnese svoju ostavku).

²⁰⁵ Vidi g. Mesić: T. na str. 10539-10546; vidi i g. Jović: dok. pr. 596, tabulator 2, str. 273 (optuženi je dao izjavu da, pod takvim okolnostima, više ne priznaje odluke Predsedništva SFRJ i da neće učestvovati u njegovom radu (kao rezervni član Predsedništva iz Srbije).

Hrvatska prekinula sve veze sa organima SFRJ i postala suverena država u međunarodno-pravnim okvirima.²⁰⁶

114. Pretresno veće, stoga, zaključuje da ima dokaza za to da je Hrvatska 8. oktobra 1991. godine stekla nezavisnost.

(b) Zaključak

115. Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza za to da je Hrvatska za svrhe pravila 98 *bis* stekla državnost 8. oktobra 1991. godine, pa stoga odbija Predlog u delu koji se odnosi na tačke koje optuženog terete za teške povrede počinjene od 8. oktobra 1991. do 22. maja 1992. godine.

²⁰⁶ Dok. pr. 641, tabulator 32 (Mišljenje br. 11).

2. Konkretni prigovori na Optužnicu za Hrvatsku

116. *Amici curiae* tvrde da bi optuženi, ukoliko Pretresno veće prihvati da Hrvatska nije stekla državnost 8. oktobra 1991. godine, imao pravo na oslobađajuću presudu po tačkama 17, 22, 25 i 28, koje ga terete za teške povrede Ženevskih konvencija, počinjene navodno pre nego što je Hrvatska stekla državnost, što znači pre nego što je sukob postao međunarodni. Kao što smo naveli malopre u tekstu, Pretresno veće je zaključilo da Hrvatska 8. oktobra 1991. godine jeste bila država, pa stoga odgovarajuće tačke optužnice koje se odnose na teške povrede neće biti odbačene.

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Tačka 1, par. 36(1) PROGONI Šarengrad, Bapska, Nadin i Bruška	<i>Amici curiae</i> tvrde da za ove navode nema dovoljno potkrepljujućih dokaza (Predlog, par. 102-103).	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza i da su "dokazi o svakom od četiri pomenuta sela navedeni niže u tekstu", ali ne navodi gde se ti dokazi navode u njegovom Odgovoru (Odgovor, par. 155).	Pretresno veće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	Gospodin Kraljević (T. na str. 25411; dok. pr. 516, tabulator 1, izjava od 8. novembra 1995. i dodatak od 17. juna 2003, tabulator 2) Gospodin Babić (T. na str. 12855, 13065, 13400, 13405-13406) Dok. pr. 326, tabulator 11 Gospodin Miljanić (dok. pr. 501, izjava od 25. jula 1996, par. 11, i dodatak od 19. juna 2003; T. na str. 24318) Gospođa Denona (dok. pr. 576, izjava od 25. septembra 1996, str. 2, 4)
Tačke 2-5, par. 40 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Baćin	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dovoljno dokaza o tome ko je 21. oktobra 1991. ubio 43 osobe u Baćinu i da za ostatak navoda nema potkrepljujućih dokaza (Predlog, par. 105-107).	Tužilac priznaje da nije svedočio nijedan očevidac ovih ubistava, ali tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod i ukazuje na svedočenje jednog preživelog (C-1141), kao i na obrazac dokaza izvedenih preko svedoka g. Babića i g.	Pretresno veće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	Svedok C-1141 (T. na str. 11913, 11921-11928, 11930-11940, 11944, 11965, 11970-11977, 11981-11982, 11989-11990; dok. pr. 344 (zapečaćeno)) Pukovnik Grujić (T. na str. 17282-17283; dok. pr. 402, tabulatori 6-10)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
		Josipovića (Odgovor, par. 157-162).		Gospodin Josipović (dok. pr. 521, izjava od 10. novembra 2000. i dodatak od 7. i 11. marta 2002) Dr Strinović (T. na str. 17910; dok. pr. 409-410) Gospodin Babić (T. na str. 13649)
Tačke 2-5, par. 41 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Saborsko, Poljanak i Lipovanić	<i>Amici curiae</i> prihvataju da ima dokaza za to da su JNA, TO i Martićeva policija napali Saborsko, Poljanak i Lipovanić, ali da nema dovoljno dokaza da su srpske snage lišile života sve preostale stanovnike koje su zatekle u tim selima (Predlog, par. 108).	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza i ukazuje na obrazac dokaza izvedenih preko svedoka g. Babića, kao i na ekshumacije o kojima su dokazi izvedeni preko g. Marjanovića (Odgovor, par. 163-168).	Pretresno veće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	Gospodin Babić (T. na str. 13064-13069) Gospodin Marjanović (T. na str. 25010-25014, 25021-25033; dok. pr. 511) Svedok C-1220 (T. na str. 11561, 11589-11600, 11602-11603, 11609-11610) Gospodin Vuković (dok. pr. 479, tabulator 1A (javna redigovana verzija), izjava od 20. januara 2001. i dodatak od 18. juna 2003; T. na str. 23713) Svedok C-1230 (T. na str. 23724-23726; dok. pr. 480, tabulator 2A (javna redigovana verzija), izjava od 28. februara 2001) Pukovnik Grujić (T. na str. 17254; dok. pr. 401-403) General Agotić (T. na str. 23236) Gospođa Bičanić (dok. pr. 519, izjava od 20. januara 2001; T. na str. 25533-25537)
Tačke 2-5, par. 50 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE	<i>Amici curiae</i> (1) navode da je Tužilaštvo kao potkrepu ovog navoda predočilo dokaze iz druge ruke	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza za to da su jedanaest žrtava navedenih u Optužnici ubili	Pretresno veće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	Svedok C-013 (T. na str. 15170-15171, 15187-15200, 15304, 15345-15349; dok. pr. 375, tabulatori 1-2; dok. pr. 376

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
<p>ŽIVOTA</p> <p>Zatočenički objekat u zgradi policije u Dalju</p>	<p>u vidu pisma, (2) prihvataju da su tela 9 od 11 osoba nabrojanih u Optužnici kasnije ekshumirana, (3) ali tvrde da nema neposrednih očevidaca koji mogu da posvedoče da su ove osobe ubili i zakopali pripadnici TO SAO SBZS, koje je predvodio Željko Ražnatović zvani Arkan (Predlog, par. 109-111).</p>	<p>pripadnici TO SAO SBZS koje je predvodio Arkan (Odgovor, par. 169-172).</p>		<p>(zapečaćeno)</p> <p>Gospodin Šutalo (dok. pr. 520, izjava od 17. aprila 1999. i dodatak od 18. juna 2003; T. na str. 25550, 25575)</p> <p>Pukovnik Grujić (T. na str. 17290-17318; dok. pr. 401-403)</p> <p>Svedok C-025 (T. na str. 14132-14137)</p>
<p>Tačke 2-5, par. 51</p> <p>ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA</p> <p>Zatočenički objekat u zgradi policije u Dalju</p>	<p><i>Amici curiae</i> tvrde da nema dovoljno dokaza zato što ne postoje svedočenja očevidaca o ovim navodima. Jedini dokaz jeste dokaz iz druge ruke u vidu "službene beleške" Ministarstva unutrašnjih poslova, koja govori o uklanjanju 12 leševa iz jedne prostorije u zatočeničkom objektu (a ne 28, kako se navodi u Optužnici), ali "beleška ne objašnjava da li se radi o civilima ili Hrvatima" (Predlog, par. 112-114).</p>	<p>Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza i navodi svedočenja dr Strinovića, g. Rastija i pukovnika Grujića (Odgovor, par. 173-177).</p>	<p>Pretresno veće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.</p>	<p>Dr Strinović (T. na str. 17944-17945)</p> <p>Svedok C-025 (dok. pr. 356 (zapečaćeno), 357, 358 (zapečaćeno))</p> <p>Svedok C-013 (T. na str. 15193-15199; dok. pr. 375, 376 (zapečaćeno), izjava od 17. maja 1999, 377)</p> <p>Gospodin Rastija; dok. pr. 629, izjava preminulog svedoka od 1. marta 2002)</p> <p>Pukovnik Grujić (T. na str. 17292-17314; dok. pr. 401-403)</p> <p>Svedok C-037 (dok. pr. 327, tabulator 4)</p>
<p>Tačke 2-5, par. 53</p> <p>ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA</p> <p>Centar za obuku TO u Erdutu</p>	<p><i>Amici curiae</i> tvrde da nema dovoljno dokaza o navodnom ubistvu Marije Senaši (Predlog, par. 115-117).</p>	<p>Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza u vezi sa svakim navodom i navodi svedočenje C-020 (Odgovor, par. 178-184).</p>	<p>Pretresno veće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.</p>	<p>Svedok C-020 (T. na str. 12165-12182; dok. pr. 347 (delimično zapečaćeno))</p> <p>B-071 (T. na str. 18403-18404; dok. pr. 416, tabulator 3)</p> <p>Gospodin Milanović (dok. pr. 549, tabulator 7)</p> <p>Pukovnik Grujić (T. na str. 17292-17318; dok. pr. 401-403)</p>

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
				Svedok C-057 (dok. pr. 607)
Tačke 2-5, par. 55 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Vukovar	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dovoljno potkrepljujućih dokaza o ovim navodima, tj. o tome da su mere navodno preduzete na zahtev Gorana Hadžića, kao ni o tome kako su žrtve ubijene. (Predlog, par. 118-121).	Tužilac tvrdi da za ove navode postoji dovoljno potkrepljujućih dokaza, jer se iz dokaza o ekshumacijama (izvedenim preko pukovnika Grujića i dr Strinovića), kao i svedočenja C-1175 i C-1071, može izvući razuman zaključak da "sve ove žrtve imaju istu priču." (Odgovor, par. 185-188).	Pretresno veće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	Pukovnik Grujić (T. na str. 17290-17297; dok. pr. 401-403) Svedok C-1175 (dok. pr. 517 (zapečaćeno); T. na str. 25483, 25485-25487, 25513) Gospodin Dulović (T. na str. 11649-11913) Svedok B-071 (dok. pr. 416, tabulator 3; T. na str. 18403-18404) Dr Strinović (dok. pr. 409-410, tabulator 45) Svedok C-1071 (dok. pr. 518, tabulator 1 (zapečaćeno), izjava od 10. maja 2001; T. na str. 25506)
Tačke 2-5, par. 56 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Centar za obuku TO u Erdutu	<i>Amici curiae</i> tvrde da za ove navode nema dovoljno potkrepljujućih dokaza (Predlog, par. 122-124).	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza i navodi svedočenja pukovnika Grujića i g. Šutala (Odgovor, str. 71, fusnote 356-357, par. 189).	Pretresno veće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	Pukovnik Grujić (dok. pr. 401-403; T. na str. 17292-17318) Gospodin Šutalo (dok. pr. 520; T. na str. 25540) Svedok B-071 (dok. pr. 416, tabulator 3; T. na str. 18403-18404)
Tačke 2-5, par. 57 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Centar za obuku TO u Erdutu	<i>Amici curiae</i> tvrde da je svedočenje svedoka C-1162 nedovoljno da potkrepi ovaj navod (Predlog, par. 125-129).	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza i navodi svedočenja C-1162 i pukovnika Grujića (Odgovor, par. 190-194).	Pretresno veće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	Pukovnik Grujić (dok. pr. 401-403; T. na str. 17292-17318) Svedok C-1162 (dok. pr. 481 (delimično zapečaćeno), izjava od 10. juna 1999. i dodatak od 17. juna 2003) Svedok B-071 (dok. pr. 416, tabulator 3) Gospođa Albert (dok. pr. 631, izjava od 17. decembra 1998)
Tačke 2-5, par. 58	<i>Amici curiae</i> tvrde da	Tužilac tvrdi da	Pretresno veće	Pukovnik Grujić

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Centar za obuku TO u Erdutu	za ovaj navod (i njegove pojedinosti) nema dovoljno potkrepljujućih dokaza (Predlog, par. 130-131).	postoji dovoljno dokaza i navodi svedočenje dr Strinovića (Odgovor, par. 195-198).	zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	(dok. pr. 401-403; T. na str. 17292-17318) Svedok C-020 (dok. pr. 346 (zapečaćeno), 347 (delimično zapečaćeno); T. na str. 12177-12179) Svedok B-071 (dok. pr. 416, tabulator 3) Dr Strinović (T. na str. 17955)
Tačke 6-13, par. 64(b) PROTIVPRAVNO ZATOČENJE, ZATVARANJE, MUČENJE I NEHUMANA DELA Vojna kasarna u Kumboru u Crnoj Gori	<i>Amici curiae</i> tvrde da (1) nema direktnih dokaza o postojanju, organizaciji i rukovođenju ovim zatočeničkim objektom, (2) nema dokaza o zločinima za koje se tvrdi da su tu počinjeni, i (3) nema dokaza da je zatočeničkim objektom "upravljala JNA" (Predlog, par. 132-136).	Tužilac priznaje da dokazi ne potkrepljuju ovaj navod (Odgovor, par. 199-201).	Pretresno veće zaključuje da za ove navode nema dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se usvaja.	Pukovnik Grujić (dok. pr. 401- 403; T. na str. 17292-17318) General Marinović (dok. pr. 374, izjava od 7. avgusta 2000)
Tačke 6-13, par. 64(f) PROTIVPRAVNO ZATOČENJE, ZATVARANJE, MUČENJE I NEHUMANA DELA Kasarna u Zrenjaninu, Srbija	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dovoljno dokaza jer (1) je pukovniku Grujiću Tužilaštvo postavilo samo jedno pitanje, (2) nisu izvođeni dokazi o tome (a) ko je osnovao i zatim rukovodio ovim objektom i (b) da li su u tom logoru počinjena krivična dela (Predlog, par. 137-138).	Tužilac priznaje da dokazi ne potkrepljuju ovaj navod (Odgovor, par. 202-203).	Pretresno veće zaključuje da za ove navode nema dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se usvaja.	Pukovnik Grujić (dok. pr. 401-403; T. na str. 17292-17318) Svedok C-1149 (T. na str. 24267-24268)
Tačke 6-13, par. 64(h) PROTIVPRAVNO ZATOČENJE, ZATVARANJE, MUČENJE I NEHUMANA DELA Zatvor u Kninu, SAO Krajina	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema neposrednih dokaza o postojanju, uslovima, organizaciji i eventualnim zločinima počinjenim u ovom zatvoru (Predlog, par. 139-140).	Tužilac tvrdi da za ovaj navod postoje potkrepljujući dokazi i poziva se na g. Babića koji je svedočio o tome da ga je ministar pravde (Risto Matković), između ostalih, obavestio da su u Kninu postojala dva zatvora za nesrpsko stanovništvo (Odgovor, par. 204-205).	Pretresno veće zaključuje da za ove navode nema dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se usvaja.	Pukovnik Grujić (dok. pr. 401-403; T. na str. 17306) Gospodin Babić (T. na str. 13067) Svedok C-037 (T. na str. 10452-10453, 10851-10858; dok. pr. 332 (zapečaćeno), izjava od 4. maja 2002)
Tačke 6-13, par. 64(j)	<i>Amici curiae</i> tvrde da	Tužilac tvrdi da	Pretresno veće	Svedok C-013 (T. na

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
<p>PROTIVPRAVNO ZATOČENJE, ZATVARANJE, MUČENJE I NEHUMANA DELA</p> <p>Zgrade policije i hangar u blizini železničke stanice u Dalju, SAO SBZS</p>	nema dovoljno dokaza, pošto nisu izvedeni dokazi o tome da je ovim objektom upravljala JNA, a g. Šutalo je to u svom svedočenju izričito porekao (Predlog, par. 139-140).	postoji dovoljno dokaza i navodi svedočenje C-013, koji je svedočio o saradnji između JNA, lokalnog srpskog TO i vlade SAO SBZS na čelu sa Goranom Hadžićem na području SAO SBZS (Odgovor, par. 206-210).	zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se odbija.	<p>str. 14148, 15127-15128, 15148-15151, 15158, 15169-15172, 15234-15236, 15300)</p> <p>Svedok C-1175 (T. na str. 25464-25469)</p> <p>Gospodin Šutalo (dok. pr. 520, izjava od 17. aprila 1999. i dodatak od 18. juna 2003; T. na str. 25576-25578)</p>
<p>Tačke 6-13, par. 64(p)</p> <p>PROTIVPRAVNO ZATOČENJE, ZATVARANJE, MUČENJE I NEHUMANA DELA</p> <p>Policajska stanica u Opatovcu, SAO SBZS</p>	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza da je policijska stanica u Opatovcu služila kao zatočenički objekat (Predlog, par. 144-145).	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza, ali prihvata da je o pritvaranju i zlostavljanju u Opatovcu govorio jedino svedok C-1126 (Odgovor, par. 211-214).	Pretresno veće zaključuje da za ove navode nema dovoljno potkrepljujućih dokaza. Predlog se usvaja.	Svedok C-1126 (dok. pr. 485, tabulator 2A (javna redigovana verzija), izjava od 13. februara 1996. i dodatak od 18. juna 2003; T. na str. 23762-23777)
<p>Tačke 17-20, par. 71</p> <p>BEZOBRIRNO RAZARANJE I PLJAČKA JAVNE ILI PRIVATNE IMOVINA</p> <p>SAO SBZS: Čelije, Šaregrad i Bapska</p> <p>SAO Krajina: Nadin i Bruška</p>	<i>Amici curiae</i> tvrde sledeće (Predlog, par. 146-154): <u>Čelije</u> – nema dokaza: pominje se jedino masovna grobnica nađena na toj lokaciji; <u>Šaregrad</u> – nedovoljni dokazi, citira se svedok C-1136; <u>Bapska</u> – nema dokaza. <u>Nadin</u> – nedovoljno dokaza, citira se C-061; i <u>Bruška</u> – nedovoljno dokaza, citira se gđa Denona.	Tužilac tvrdi sledeće (Odgovor, par. 215-224): <u>Čelije</u> – prihvata se da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod; <u>Šaregrad i Bapska</u> – ima dovoljno dokaza o žestokim minobacačkim napadima od strane JNA, poziva se na svedočenje g. Kraljevića; <u>Nadin</u> – ima dovoljno dokaza, poziva se na svedočenja g. Miljanića i g. Babića; i <u>Bruška</u> – ima dovoljno dokaza, poziva se na svedočenja gđe Denone i g. Babića.	Pretresno veće zaključuje da u vezi sa Čelijama nema dovoljno dokaza, ali da ima dovoljno dokaza u vezi sa <u>Nadinom</u> , <u>Šaregradom</u> , <u>Bruškom i Bapskom</u> . Predlog se usvaja u vezi sa Čelijama, ali se odbija u vezi sa <u>Nadinom</u> , <u>Šaregradom</u> , <u>Bruškom i Bapskom</u> .	<p>Gospodin Kraljević (dok. pr. 516, tabulator 1, izjava od 8. novembra 1995. i dodatak od 17. juna 2003, tabulator 2)</p> <p>Gospodin Babić (T. na str. 13064-13066, 13400, 13405-13406)</p> <p>Gospodin Miljanić (dok. pr. 501, izjava od 25. jula 1996. i dodatak od 19. juna 2003)</p> <p>Gospođa Denona (dok. pr. 576, izjava od 25. septembra 1996)</p> <p>Gospodin Šutalo (dok. pr. 520, izjava od 17. aprila 1999. i dodatak od 18. juna 2003; T. na str. 25575)</p> <p>Pukovnik Grujić (T. na str. 17290-17301)</p>

C. OPTUŽNICA ZA BOSNU

1. Genocid i saučesništvo u genocidu

(a) Predlog

117. *Amici curiae* tvrde:

- (1) Nema dokaza o tome da je optuženi posedovao “posebnu nameru” nužnu za činjenje krivičnog dela genocida;²⁰⁷ međutim, u vezi s dokazivanjem krivičnog dela genocida u ovoj fazi postupka nije bilo nikakvih ustupaka niti dogovorenih činjenica.²⁰⁸
- (2) Nisu izvedeni dokazi o delima i/ili ponašanju optuženog koji se mogu protumačiti kao indikacija namere da se izvrši genocid.²⁰⁹
- (3) Ako se i dokažu zločini iz priloga A, B i C Optužnice za Bosnu, oni svojim razmerama ili kontekstom, koji je bio prvenstveno teritorijalne prirode, ne dokazuju da je postojala posebna namera da se izvrši genocid.²¹⁰
- (4) Nema dokaza da je optuženi planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje genocida ili genocidnih dela.²¹¹
- (5) Nema dokaza da je krivično delo genocida bilo deo cilja navodnog udruženog zločinačkog poduhvata, a uslov da za genocid mora da postoji posebna namera ne može se pomiriti sa uslovom da mora da postoji *mens rea* potrebna za donošenje osuđujuće presude na osnovu treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata; pre nego što se optuženi osudi, Tužilaštvo mora da dokaže da je optuženi imao posebnu nameru nužnu za genocid.²¹²

²⁰⁷ Predlog, par. 161(a).

²⁰⁸ Predlog, par. 161.

²⁰⁹ Predlog, par. 161(b).

²¹⁰ Predlog, par. 161(c).

²¹¹ Predlog, par. 161(d).

²¹² Predlog, par. 161(e).

- (6) Tvrdimo da je uslov postojanja posebne namere za genocid neuskladiv i nespojiv sa jednostavnim uslovom postojanja *mens rea* za komandnu odgovornost.²¹³
- (7) Alternativno, nema dovoljno dokaza o tome da je optuženi imao “*efektivnu kontrolu*” nad počiniocima navodnog krivičnog dela genocida. Uz to, nema dokaza o tome da je: (1) neka osoba potčinjena optuženom lišila života pojedince, bosanske Muslimane ili bosanske Hrvate, s namerom da ih uništi kao grupu i da je (2) optuženi “*znao ili je bilo razloga da zna*” da se neki njegov podređeni sprema da počinio genocid ili da ga je već počinio, a nije preduzeo nužne i razumne mere da spreči takva dela ili kazni počinioca.²¹⁴
- (8) U vezi s tačkom 2 (saučesništvo u genocidu), nema dokaza o tome da je optuženi svesno pomagao i podržavao jednu ili više osoba u vršenju genocida.²¹⁵

(b) Pravo

(i) Potrebna namera

118. Definicija genocida iz člana 4(2) Statuta preuzeta je doslovno iz člana II Konvencije o genocidu iz 1948. godine.²¹⁶ Tim članom predviđa se sledeće:

2. Genocid predstavlja bilo koje od sledećih dela, počinjeno s namerom da se u celosti ili delimično uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili verska grupa kao takva:
- (a) ubijanje pripadnika te grupe;
 - (b) nanošenje teške telesne ili duševne povrede pripadnicima te grupe;
 - (c) smišljeno nametanje pripadnicima te grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili delimičnog fizičkog uništenja;
 - (d) uvođenje mera kojima je cilj sprečavanje rađanja unutar te grupe;
 - (e) prisilno premeštanje dece te grupe u drugu grupu.

119. O nameri potrebnoj za genocid govorilo se kao o “posebnoj nameri”, “specifičnoj nameri” ili *dolus specialis*, a svi ti termini korišćeni su kao međusobno zamenljivi da označe nameru da se, u celosti ili delimično, uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili verska grupa kao takva.²¹⁷ Dakle, da bi radnje zabranjene članom 4(2) Statuta činile genocid, mora se dokazati da je počinitelj, pored

²¹³ Predlog, par. 161(f).

²¹⁴ Predlog, par. 161(g).

²¹⁵ Predlog, par. 161(h).

²¹⁶ Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (u daljem tekstu: Konvencija o genocidu) 78 U.N.T.S. 277.

²¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 45-46.

zločinačke namere da izvrši krivično delo u osnovi (npr. ubijanje), imao i nameru da uništi, u celini ili delimično, neku zaštićenu grupu.²¹⁸

120. Premda nije nemoguće imati direktne dokaze o postojanju potrebne namere, zaključak o nameri će se iz dokaza najčešće izvoditi posredno. U predmetu *Tužilac protiv Jelisića*, Žalbeno veće je smatralo da se, u odsustvu direktnih dokaza, postojanje specifične namere može posredno dokazati iz

niza činjenica i okolnosti, kao što je opšti kontekst, počinjenje drugih kažnjivih djela koja su sistematski usmjerena protiv iste grupe, opseg počinjenih zločina, sistematsko izvršenje djela nad žrtvama zbog toga što pripadaju jednoj konkretnoj grupi ili ponavljanje destruktivnih i diskriminatornih djela.²¹⁹

121. Tužilaštvo je priznalo da “gotovo i nema direktnih dokaza koji dokazuju baš to, kao što bi bilo neko konkretno naređenje da se izvrši genocid potpisano od strane optuženog ili njegovo priznanje”.²²⁰ Ipak, Tužilaštvo tvrdi da Pretresno veće mora da sagleda sve činjenice i okolnosti koje su dokazane u toku izvođenja dokaza tužioca, te da bi “ukoliko se za dovoljan broj činjenica i okolnosti može objektivno ustanoviti da zajedno predstavljaju jedan koherentan niz radnji optuženog, instanca koja razumno presuđuje po činjenicama imala pravo na zaključak da optuženi jeste nameravao da se uništi deo grupe bosanskih Muslimana.”²²¹

122. Tužilaštvo tvrdi da “posredni zaključci izvedeni iz dokaza o bazi zločina, uzeti zajedno sa dokazima o postupcima i ulozi samog optuženog, dozvoljavaju Pretresnom veću da u ovoj fazi smatra da optuženi jeste imao potrebnu nameru da uništi, u celini ili delimično, jednu nacionalnu, etničku, rasnu ili versku grupu kao takvu.”²²²

123. Genocid je diskriminatorno krivično delo po tome što, da bi se dokazalo, radnje i dela koje mu leže u osnovi moraju biti usmerene protiv dotičnih pojedinaca zbog njihovog pripadništva određenoj grupi. Učinilac genocida bira i napada svoje žrtve zato što su one deo grupe koju on teži da uništi.²²³ To znači da je uništenje grupe moralo predstavljati zaseban i jasan cilj.²²⁴ Prema

²¹⁸ Vidi *Tužilac protiv Jelisića*, predmet br. IT-95-10-T, Presuda, 14. decembar 1999. (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Jelisić*), par. 66 (“*Mens rea* je element koji genocidu daje njegovu specifičnost i po kome se on razlikuje od običnih krivičnih djela i drugih zločina protiv međunarodnog humanitarnog prava. Krivično djelo ili djela u osnovi moraju se kvalifikovati kao genocid kada su počinjena sa namjerom da se uništi, u cjelini ili djelomično, neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva.”); vidi i *Tužilac protiv Kambande*, predmet br. ICTR-97-23-S, Presuda i presuda o kazni, 4. septembar 1998 (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Kambanda*), par. 16 (“Krivično delo genocida je jedinstveno po svom elementu *dolus specialis* (posebna namera) koji zahteva da zločin bude počinjen s namerom da se žu celosti ili delimično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili verska grupa kao takva”).).

²¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 47.

²²⁰ Odgovor, par. 249.

²²¹ Odgovor, par. 249.

²²² Odgovor, par. 246.

²²³ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 67.

mišljenju Komisije za međunarodno pravo, “radnja preduzeta protiv pojedinačnih pripadnika neke grupe jeste sredstvo za postizanje krajnjeg cilja u vezi sa tom grupom”.²²⁵ Kako je navelo Pretresno veće u predmetu *Tužilac protiv Sikirice*:

Dok pojedinci čine žrtve većine krivičnih djela, krajnja žrtva genocida je grupa, iako njeno uništenje nužno traži počinjenje krivičnih djela protiv njenih pripadnika, tj. protiv pojedinaca koji pripadaju toj grupi.²²⁶

124. Namera mora biti fizičko uništenje grupe, a ne uništenje njenog identiteta. Kako je Komisija za međunarodno pravo konstatovala 1996. godine:

Kao što se jasno vidi iz pripremnih radova za Konvenciju, uništenje o kojem je reč jeste fizičko uništenje neke grupe, bilo fizičkim, bilo biološkim sredstvima, a ne uništenje nacionalnog, jezičkog, verskog, kulturnog ili nekog drugog identiteta neke konkretne grupe.²²⁷

125. Pošto se za dela iz člana 4(2) Statuta jedino traži da budu izvršena s namerom da se uništi neka zaštićena grupa, jasno je da do uništenja te grupe ne mora stvarno i doći. Međutim, stepen stvarnog uništenja, ukoliko do njega dođe, najčešće će biti faktor na osnovu koga se posredno može zaključiti da li su dela u osnovi zločina počinjena sa posebnom namerom da se, u celini ili delimično, uništi neka konkretna grupa kao takva.²²⁸

126. Sa tačke gledišta pravnih uslova za genocid, ono što je bitno jeste cilj koji počinilac namerava da postigne. U svom *Advisory Opinion on the Legality of Nuclear Weapons*,²²⁹ Međunarodni sud pravde ispitao je da li upotreba atomskog naoružanja može da se smatra genocidom. Taj Sud je naveo da bi “zabrana genocida bila relevantna . . . ako posezanje za nuklearnim naoružanjem zaista uključuje element namere usmerene protiv neke grupe kao takve”.

²²⁴ *Ibid.*, par. 79-80.

²²⁵ Izveštaj o radu Četrdeset osme sednice Komisije za međunarodno pravo, 6. maj – 26. juli 1996, U.N. Doc/A/51/10 (u daljem tekstu: Izveštaj Komisije za međunarodno pravo), komentar br. 6 o članu 17.

²²⁶ *Tužilac protiv Sikirice i drugih*, predmet br. IT-95-8-T, “Presuda po predlozima odbrane za donošenje oslobadajuće presude”, 3. septembar 2001. (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Sikirica*), par. 65; *vidi Tužilac protiv Akayesua*, predmet br. ICTR-96-4-T, Presuda, 2. septembar 1998, par. 521 (“Konkretno, da bi neko delo za koje se tereti na osnovu člana 2(2) Statuta predstavljalo konstitutivni element genocida, ono je nad jednom ili više osoba moralo biti počinjeno stoga što su ta osoba ili osobe bile pripadnici određene grupe i upravo stoga što su ta osoba ili osobe pripadale toj grupi. Dakle, žrtva se ne bira zbog njenog ličnog identiteta, već zbog njenog pripadništva nekoj nacionalnoj, etničkoj, rasnoj ili verskoj grupi. Žrtva počinjenog dela je, dakle, pripadnik grupe koja je odabrana kao takva, iz čega sledi da je žrtva krivičnog dela genocida sama grupa, a ne samo pojedinac”).

²²⁷ Izveštaj Komisije za međunarodno pravo, komentar br. 6 o članu 17; *vidi Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, Presuda, 2. avgust 2001, par. 580 (“Pretresno vijeće je svjesno da Konvenciju mora tumačiti s dužnim uvažavanjem principa *nullum crimen sine lege*. Vijeće stoga priznaje da, uprkos novijem razvoju, međunarodno običajno pravo definiciju genocida ograničava na djela kojima je cilj fizičko ili biološko uništenje cijele grupe ili njenog dijela”).

²²⁸ *Vidi B. Whitaker, “Revised and updated report on the question of the prevention and punishment of the crime of genocide”, 2. jul 1985, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/1985/6 (u daljem tekstu: Ekspertska studija Ujedinjenih nacija o genocidu), par. 29 (“Genocid ne mora da podrazumeva uništenje čitave grupe . . . relativne razmere ostvarenog ili pokušanog uništenja grupe, na bilo koji od načina navedenih u članovima II i II Konvencije, sigurno predstavljaju čvrst dokaz da je postojala neophodna namera da se dotična grupa uništi, u celosti ili delimično.”).*

²²⁹ *Advisory Opinion on the Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (1996) I.C.J. Reports 226.*

Da bi se utvrdilo prisustvo namere da se izvrši genocid, moraju se razmotriti “konkretne okolnosti svakog slučaja ponaosob”.²³⁰

(ii) Utvrđivanje namere da se uništi deo grupe

127. Kompleksnije pitanje bilo bi koliki deo određene grupe počinilac mora imati nameru da uništi da bi bili ispunjeni pravni uslovi za delo genocida, za razliku od pitanja koliki deo grupe mora biti fizički uništen. Jedan od prvih teoretičara koji je komentarisao Konvenciju o genocidu, Nehemiah Robinson, tvrdi da genocid ima za cilj uništenje “mnoštva osoba iz iste grupe,” pod uslovom da je ih je “znatan” broj.²³¹

128. U Ekspertskoj studiji Ujedinjenih nacija o genocidu iznosi se stav da termin “delimično” podrazumeva “razumno velik broj u odnosu na ukupan broj pojedinaca u celoj toj grupi ili pak značajan segment grupe, kao što je njeno rukovodstvo”.²³² Baveći se istim pitanjem, Komisija za međunarodno pravo konstatovala je sledeće:

nije neophodno postojanje namere da se potpuno uništi neka grupa u smislu da ona bude izbrisana sa lica planete. Ipak, krivično delo genocida po svojoj prirodi zahteva postojanje namere da se uništi makar jedan značajan deo te grupe.²³³

129. Ovakvo tumačenje zastupljeno je i u presudama Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu. U predmetu *Tužilac protiv Kayisheme & Ruzindane*, Pretresno veće je zaključilo da izraz “delimično” zahteva “nameru da se uništi znatan broj pojedinaca iz grupe”.²³⁴ Slično tome, u predmetu *Tužilac protiv Bagilisheme*, Pretresno veće je bilo mišljenja da “mora postojati namera da se uništi makar jedan značajan deo grupe”.²³⁵

²³⁰ *Ibid*, par. 26.

²³¹ N. Robinson, *The Genocide Convention: A Commentary* (1960), str. 63 (“Ne mora postojati namera da se postigne totalno uništenje grupe. Znači, genocid ne mora nužno da karakteriše namera da se uništi čitava grupa; dovoljno je da postoji namera da se eliminišu delovi stanovništva koji imaju određena rasna, verska, nacionalna ili etnička obeležja. Ograničenje na “grupu”, kao na skup osoba koje se smatraju celinom zbog toga što se relativno izdvajaju od drugih, ostavilo bi otvorenim pitanje o tome da li cilj mora biti uništenje grupe u celoj zemlji, u jednom njenom delu, u jednom gradu, itd. Činjenica da je dodata reč “delimično” ukazuje na to da je genocid izvršen onda kada su dela ubistva povezana nekom zajedničkom svrhom, tj. kada su usmerena protiv osoba sa određenim obeležjima. Prema tome, namera da se uništi mnoštvo osoba iz iste grupe zato što pripadaju toj grupi mora se okarakterisati kao genocid, čak i ako te osobe čine samo deo grupe, bilo unutar neke zemlje ili regije, bilo unutar jedne zajednice, pod uslovom da je njihov broj znatan; Konvencija bi trebalo da se odnosi na radnje koje se preduzimaju protiv velikog broja ljudi, a ne protiv pojedinaca, makar oni i posedovali karakteristike iste grupe. Na sudovima je da, za svaki pojedinačni slučaj, presude da li je njihov broj bio dovoljno velik”, citirano u predmetu *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-A, Presuda, 19. april 2004 (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*), par. 10.

²³² Ekspertska studija Ujedinjenih nacija o genocidu, par. 29.

²³³ Izveštaj Komisije za međunarodno pravo, str. 89.

²³⁴ *Tužilac protiv Kayisheme i Ruzindane*, predmet br. ICTR-95-1-T, Presuda, 21. maj 1991, par. 96.

²³⁵ *Tužilac protiv Bagilisheme*, predmet br. ICTR-95-1A-T, Presuda, 7. juni 2001, par. 64.

130. U predmetu *Tužilac protiv Jelisića*, Pretresno veće je stalo na stanovište da genocid mora da podrazumeva nameru da se uništi “bitan” deo neke grupe.²³⁶ O tome šta bi tačno predstavljalo “bitan deo”, isto Pretresno veće konstatovalo je sledeće:

ciljani dio grupe može se označiti kao bitan na osnovu namjere da se naudi bilo velikoj većini te grupe ili najrepresentativnijim pripadnicima ciljane zajednice.²³⁷

131. Slično tome, u predmetu *Tužilac protiv Sikirice* Pretresno veće je bilo mišljenja da se namera uništenja neke grupe može utvrditi onda kada se uništenje tiče bitnog segmenta te grupe, kao što je njeno rukovodstvo.²³⁸

132. Međutim, operativan uslov je “bitnost” i namera da se uništi bitan segment neke grupe, poput njenog rukovodstva, ne predstavlja “neovisan faktor”,²³⁹ već jedan od elementa za utvrđivanje ovog uslova. U predmetu *Tužilac protiv Krstića*, Žalbeno veće je zauzelo sledeći stav:

Osim brojne veličine ciljanog dijela, i njegov značaj u okviru grupe može predstavljati faktor koji treba uzeti u obzir. Ako neki dio grupe predstavlja tu grupu ili ako je ključan za njeno preživljavanje, to može ići u prilog konstataciji da se taj dio kvalificira kao bitan u smislu člana 4.²⁴⁰

(c) Teritorijalni okvir Optužnice za Bosnu

133. Pre nego što pređemo na razmatranje Predloga, nužno je utvrditi na koje se geografsko područje odnose optužbe za genocid.

134. U paragrafu 32 prvobitne Optužnice za Bosnu od 22. novembra 2001. godine nabrojane su, mada ne u potpunosti, teritorije u vezi sa kojima se optuženi tereti za genocid; optuženi se tereti za “... uništenje, u celosti ili delimično, nacionalne, etničke, rasne ili verske grupe bosanskih Muslimana odnosno bosanskih Hrvata kao takve, na teritorijima u Bosni i Hercegovini, uključujući: Bijeljini, Bosanski Novi, Bosanski Šamac, Bratunac, Brčko, Doboj, Foču, Sarajevo (Ilijaš), Ključ, Kotor-Varoš, Sarajevo (Novi grad), Prijedor, Rogaticu, Sanski Most, Srebrenicu, Višegrad, Vlasenicu i Zvornik”.²⁴¹

135. Međutim, u svom Pretpretresnom podnesku od 31. maja 2002. godine, podnetom na osnovu pravila 65 *ter*, Tužilaštvo je nagovestilo da neće nastojati da dokaže da je genocid izvršen nad bosanskim Hrvatima i da će genocid dokazivati jedino u vezi sa sledećih sedam opština: Bosanski

²³⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82.

²³⁷ *Ibid.*

²³⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Sikirica*, par. 65.

²³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Tužilac protiv Krstića*, str. 4, fusnota 22.

²⁴⁰ *Ibid.*, par. 12 (fusnota izostavljena).

²⁴¹ Prvobitna Optužnica za Bosnu, par. 32; *vidi* “Odluku po pregledu optužnice”, donetu 22. novembra 2001.

Novi, Brčko, Ključ, Kotor Varoš, Prijedor, Sanski Most i Srebrenica.²⁴² Područja za koja je Tužilaštvo trebalo da dokaže genocid su, prema tome, ograničena na ovih sedam teritorija.

136. U izmenjenoj Optužnici za Bosnu od 22. novembra 2002, teritorije Zvornika i Bratunca izričito su izbrisane kao teritorije za koje tužilac nastoji da dokaže genocid.²⁴³

137. U svom Odgovoru na Predlog, Tužilaštvo je navelo da je izvelo dokaze za četiri opštine: Brčko, Sanski Most, Prijedor i Srebrenicu.²⁴⁴ Dakle, konkretna područja koja treba uzeti u obzir kada je reč o krivičnom delu genocida još više su sužena. Ali Tužilaštvo u fusnoti navodi i to da u vezi sa Kotor Varoši, Ključem i Bosanskim Novim postoje “izvesni dokazi”.²⁴⁵ Ono tvrdi da su genocidne radnje vršene i u drugim opštinama, “zapravo svugde gde je bilo potrebno ostvariti strateški cilj rukovodstva SDS-a”,²⁴⁶ i da ima dovoljno dokaza da su krivična dela u smislu člana 4(2) Statuta počinjena i u drugim opštinama, a ne samo u četiri navedene, uključujući opštine Zvornik i Bratunac.²⁴⁷ Tužilaštvo i za druge dokaze (*npr.* u vezi sa Bijeljinom i Teslićem)²⁴⁸ kaže da potkrepljuju njegovu tezu da je genocid takođe izvršen u jednom broju drugih opština. Međutim, Teslić se ni u prvobitnoj ni u izmenjenoj optužnici, kao ni u Pretpretresnom podnesku ne pominje kao teritorija na kojoj Tužilaštvo želi da dokaže da je počinjen genocid.

138. S obzirom na ovakav istorijat Optužnice za Bosnu, kao i na argumente tužioca koji se tiču te optužnice, a odnose se na genocid, Pretresno veće će genocid razmotriti u vezi sa sledećim teritorijama Bosne i Hercegovine: Brčko, Prijedor, Sanski Most, Srebrenica, Bijeljina, Kotor Varoš, Ključ i Bosanski Novi (u daljem tekstu: navedene teritorije).

(d) Analiza Predloga

139. Veće podseća na svoju analizu iz Dela III ove Odluke i na svoj zaključak da su “dovoljni dokazi” oni na osnovu kojih bi Pretresno veće van razumne sumnje moglo da se uveri u krivicu optuženog po nekom konkretnom navodu Izmenjene optužnice za Bosnu. Ukratko, Predlogom se osporava dovoljnost dokaza Tužilaštva u vezi sa tačkom 1, u kojoj se optuženi tereti za genocid, i

²⁴² Vidi “Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva (Optužnice za Hrvatsku i Bosnu)”, podnet 31. maja 2002, par. 997 (u fusnoti br. 2077 objašnjava da je geografsko područje suženo u interesu ekonomičnosti sudskog postupka, a u svetlu usmene odluke Pretresnog veća od 10. aprila 2003. godine o ograničenjima vremena koje optužba ima na raspolaganju za izvođenje svojih dokaza, kao i radi toga da bi se usredsredili na najdrastičnije primere genocidnih zločina u Bosni i Hercegovini).

²⁴³ Vidi izmenjenu Optužnicu za Bosnu, par. 32; “Nalog o Izmenjenoj optužnici za Bosnu”, izdat 21. aprila 2004.

²⁴⁴ Odgovor, par. 376.

²⁴⁵ Odgovor, str. 152, fusnota 746.

²⁴⁶ Odgovor, par. 376.

²⁴⁷ Odgovor, par. 377.

²⁴⁸ Odgovor, str. 153, fusnota 748.

tačkom 2, u kojoj se optuženi tereti za saučesništvo u genocidu. Konkretni argumenti iz Predloga navedeni su gore u tekstu.²⁴⁹

140. Tužilac navodi da je optuženi učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu koji je imao za cilj uništenje grupe bosanskih Muslimana na onom delu teritorije Bosne i Hercegovine koja je trebalo da postane sastavni deo srpske države.²⁵⁰ Prema tužiocu, među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su članovi rukovodstva bosanskih Srba, pre svega Radovan Karadžić i Ratko Mladić.²⁵¹

141. Veće će sada preispitati Predlog tako što će razmotriti sledeća pitanja:

- (1) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi pretresno veće moglo van razumne sumnje da se uveri da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata čiji su cilj i namera bili da se bosanski Muslimani, u celosti ili delimično, unište kao grupa?
- (2) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi pretresno veće moglo van razumne sumnje da se uveri da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata koji je imao za cilj da se izvrše zločini koji nisu genocid, pri čemu je mogao da predvidi da će taj zločin dovesti do genocida koji će drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata izvršiti, u celosti ili delimično, nad bosanskim Muslimanima kao grupom, i da je on izvršen?
- (3) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi pretresno veće moglo van razumne sumnje da se uveri da je optuženi pomagao i podržavao vršenje zločina genocida, u celosti ili delimično, nad bosanskim Muslimanima kao grupom?
- (4) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi pretresno veće moglo van razumne sumnje uveri da je optuženi bio saučesnik u vršenju zločina genocida, u celosti ili delimično, nad bosanskim Muslimanima kao grupom?
- (5) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi pretresno veće moglo van razumne sumnje da se uveri da je optuženi znao ili da je imao razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju da izvrše ili su već izvršili genocid, u celosti ili delimično, nad bosanskim Muslimanima kao grupom, a nije preduzeo neophodne mere da spreči genocid ili kazni njegove izvršioce?

²⁴⁹ *Vidi supra*, par. 117(1)-(8).

²⁵⁰ Odgovor, par. 411.

²⁵¹ Odgovor, par. 411.

142. U delovima ove Odluke koji se bave dokazima, Pretresno veće će dati sažet prikaz dokaza (bilo da se radi o iskazima svedoka ili o dokumentarnim dokazima), ali ih pritom neće analizirati. Svoju analizu dokaza Pretresno veće će dati u delovima naslovljenim "Zaključak". Prema tome, u delu koji se odnosi na dokaze ništa ne ukazuje na stanovište Pretresnog veća; tu su jednostavno sažeto prepričani dokazi i naveden im je izvor. Ti dokazi ne moraju predstavljati sve potkrepljujuće dokaze u pogledu tačaka 1 i 2.

(i) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi Pretresno veće moglo da se uveri van razumne sumnje da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata čija je namera bila da se bosanski Muslimani, u celosti ili delimično, unište kao grupa?

143. Analiza ovog pitanja (u daljem tekstu: Prvo pitanje) zahteva da se ispita sledeće:

- (a) da li bi pretresno veće moglo da se uveri van razumne sumnje da je postojao udruženi zločinački poduhvat čiji su cilj i namera bili da se bosanski Muslimani, u celosti ili delimično, unište kao grupa, i da li je genocid stvarno izvršen; i
- (b) da li postoje dokazi na osnovu kojih bi pretresno veće moglo da se uveri da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata navedenog pod (a) i da je imao istu nameru kao i drugi učesnici tog poduhvata.

a. Da li bi se Pretresno veće moglo uveriti van razumne sumnje da je postojao udruženi zločinački poduhvat čiji su cilj i namera bili da se bosanski Muslimani, u celosti ili delimično, unište kao grupa, i da li je genocid stvarno izvršen.

144. Tužilaštvo tvrdi da je u opštinama navedenim u Optužnici za Bosnu ciljano na značajan segment grupâ bosanskih Muslimana, odnosno na njihovo rukovodstvo, kao i na znatan broj pripadnika tih grupa u celini.²⁵² Po mišljenju tužioca, raspoloživi dokazi potkrepljuju zaključak da je postojao sistematski obrazac po kojem su bosanski Srbi preuzimali vlast u onim opštinama Bosne i Hercegovine za koje je bilo predviđeno da uđu u sklop srpske države, kao i da je razvijen sistematski obrazac u skladu s kojim su srpske snage uspostavile okvir za vršenje genocidnih zločina i zločina progona, u kojem su i delovale.²⁵³

²⁵² Vidi "Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva (Optužnice za Hrvatsku i Bosnu)", podnet 31. maja 2002, par. 997.

²⁵³ Odgovor, par. 403.

i. Dokazi koji se tiču preuzimanja vlasti u opštinama**Postojanje plana ili politike za preuzimanje vlasti u opštinama: Varijante A i B**

145. Približno 20. decembra 1991, svedok B-024 prisustvovao je sastanku Skupštine RS, održanom u hotelu "Holiday Inn" u Sarajevu; takođe su bili prisutni poslanici u Skupštini RS i predsednici opštinskih odbora, kao i Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik i Biljana Plavšić iz SDS-a.²⁵⁴ Oni su utvrdili koje tačno korake treba preduzeti u kojim opštinama, da bi se u njima uspostavila kontrola bosanskih Srba.²⁵⁵ Predsednici opštinskih odbora SDS-a dobili su dokument sa opisom mera koje treba sprovoditi u kriznom periodu.²⁵⁶ Postojala su dva plana: Plan A se odnosio na opštine sa većinskim srpskim stanovništvom, a Plan B na opštine sa manjinskim srpskim stanovništvom.²⁵⁷ Ova dva plana ne razlikuju se puno, osim što se u Planu A naglašava potreba da se poštuju prava naroda, dok se u Planu B naglašava potreba za prisajedinjenjem sa većim srpskim teritorijama, radi zaštite srpskog stanovništva.²⁵⁸

146. Na 50. sednici Skupštine RS održanoj u aprilu 1995, Radovan Karadžić je potvrdio postojanje Varijante A i Varijante B plana, rekavši: "U trenutku kada je počeo rat, mi smo imali, u opštinama gdje je većina, vlast opštinsku, čvrsto je držali, sve kontrolisali. U opštinama gdje smo bili manjina formirali tajnu vlast, opštinski odbor, opštinsku skupštinu, predsjednika izvršnog odbora. To su bile, sećate se, A ili B varijante. U B varijantama, gdje smo bili u manjini, 20%, 15%, imali smo vlast uspostavljenu i brigadu, jedinicu, i tamo, kolika da je, ali odred je bio tamo i komandant".²⁵⁹

147. Na 16. sednici Skupštine RS, održanoj u maju 1992, usvojeno je šest strateških ciljeva koji treba da dovedu do srpskog ujedinjenja u naredne četiri godine.²⁶⁰ Ti ciljevi su bili (1) razdvajanje od druge dve nacionalne zajednice i državno razdvajanje, (2) uspostavljanje koridora između Semberije i Krajine, (3) uspostavljanje koridora u dolini reke Drine, (4) uspostavljanje granice na Uni i Neretvi, (5) podela grada Sarajeva na srpski i muslimanski deo i (6) dobijanje izlaza na more za RS.²⁶¹

²⁵⁴ T. na str. 21187; *vidi g.* Deronjić: dok. pr. 600, od 25. novembra 2003, par. 45.

²⁵⁵ *Ibid.*

²⁵⁶ T. na str. 21187.

²⁵⁷ T. na str. 21187-21188; dok. pr. 434, tabulator 3.

²⁵⁸ T. na str. 21861-21862.

²⁵⁹ Dr Donia: dok. pr. 537, tabulator 2, str. 68.

²⁶⁰ *Ibid.*, str. 3-4.

²⁶¹ *Ibid.*

Brčko

148. Opština Brčko nalazi se u severoistočnoj Bosni i Hercegovini. Godine 1991, opština Brčko je imala oko 72.926 stanovnika, od kojih je oko 31.186 (43 procenta) bilo muslimanske nacionalnosti.²⁶² Godine 1997-1998, Brčko (RS) je imao približno 20.752 stanovnika, od kojih je oko 546 (2,6 procenata) bilo muslimanske nacionalnosti.²⁶³ Godine 1997-1998, Rahić/Ravne (Brčko FBiH) imao je 12.871 stanovnika, od kojih je oko 10.023 (77,9 procenata) bilo muslimanske nacionalnosti.²⁶⁴

149. U Brčkom je bio smešten garnizon JNA; i g. Gaši, iz čijeg se dvorišta pružao pogled na ovaj garnizon JNA, primetio je da je od 1990. do 1992. godine mnogo naoružanja JNA i konvoja s ljudstvom prošlo kroz Brčko, a nešto od toga je i ostalo u garnizonu.²⁶⁵ Ovaj svedok je slično gomilanje snaga video i u srpskim selima oko Brčkog, dok ga u muslimanskim selima nije bilo.²⁶⁶ Kontrolni punktovi na prigradskim putevima počeli su da se pojavljuju od sredine 1991. pa do proleća 1992, a opsluživali su ih pripadnici vojne policije JNA i civilne policije iz Brčkog.²⁶⁷

150. Članovi SDS-a su u Skupštini opštine Brčko postavili ultimatum da se opština Brčko podeli na srpsku opštinu Brčko, hrvatsku opštinu Brčko i muslimansku opštinu Brčko.²⁶⁸ SDS je rekao da se podela mora izvršiti do 4. maja 1992. i da posle tog datuma neće biti pregovora.²⁶⁹

151. Preuzimanje vlasti u opštini Brčko počelo je 30. aprila 1992, dizanjem u vazduh dva mosta preko reke Save.²⁷⁰ Gospodin Ramić je u svom svedočenju naveo da je miniranje mostova imalo za posledicu mnogo žrtava, jer je u tom trenutku oko 150 ljudi prelazilo most.²⁷¹ Nekoliko trenutaka po razaranju prvog mosta, u vazduh je dignut i železnički most.²⁷² Ovi događaji izazvali su paniku u gradu.²⁷³

152. Svedokinja B-1405 je svedočila o tome da je radila kao služavka i da su je seksualno iskorišćavali dok je bila zatočena u jednoj muslimanskoj kući u Brčkom od strane Sime Radovanovića (zvanog Kapetan), pripadnika "Crvenih beretki" iz Srbije. Tokom tog perioda

²⁶² Profesor Tabeau: dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, str. 70.

²⁶³ *Ibid.*

²⁶⁴ *Ibid.*

²⁶⁵ Dok. pr. 536, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, T. 709-711.

²⁶⁶ *Ibid.*, T. na str. 710-711.

²⁶⁷ *Ibid.*, T. na str. 711.

²⁶⁸ *Ibid.*, T. na str. 717.

²⁶⁹ *Ibid.*, T. na str. 718.

²⁷⁰ *Ibid.*, T. na str. 716.

²⁷¹ Dok. pr. 533, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*, predmet. br. IT-95-10-T, T. na str. 1736.

²⁷² *Ibid.*, T. na str. 1737.

²⁷³ *Ibid.*, T. na str. 1737.

svedokinja je takođe čula Simu Radovanovića kako kaže: “Ah, nismo znali da će tada toliko ljudi biti na tom mostu.”²⁷⁴

153. Kapetan JNA Rade Božić rekao je g. Gašiju da je on odgovoran za tu operaciju, ali da mu je krivo zbog stradanja civila.²⁷⁵ Nekih mesec dana pre preuzimanja vlasti, g. Gaši je video kako se u garnizon JNA spuštaju helikopteri iz kojih izlaze ljudi sa crvenim beretkama i u sivomaslinastim maskirnim uniformama.²⁷⁶ Kasnije je kapetan Božić rekao svedoku da su ti ljudi “pripadnici onih specijalnih jedinica JNA i da su pod direktnom komandom . . . vojnika kapetana Dragana iz Srbije”.²⁷⁷

154. Dana 1. maja 1992, kapetan Petrović se pojavio na televiziji s obaveštenjem za javnost da je “jedinica vojne policije za bezbjednost”, čiji je on kapetan, “dobila naređuje da u roku od 48 sati da preuzme kontrolu nad gradom Brčko”.²⁷⁸ Dana 3. maja 1992, g. Gaši je na ulicama video vojnike u raznoraznim uniformama (JNA, maskirnim, rezervnim, redovnim). Dana 4. ili 6. maja 1992, dva aviona JNA bombardovala su muslimanski i hrvatski deo grada.²⁷⁹

155. Dana 7. maja 1992, g. Gaši je bio svedok pogubljenja civila u Brčkom.²⁸⁰ Ta pogubljenja izvršili su vojnici u maskirnim uniformama sivomaslinaste boje i jedan čovek u plavoj policijskoj uniformi.²⁸¹ Dana 12. maja 1992, svedok je video muškarce u maskirnim SMB uniformama kako ispred hotela “Galeb” čuvaju leševe odevene u civilnu odeću.²⁸²

156. Dok je bio pritvoren u logoru Luka od 27. maja do 7. juna 1992. g. Gaši je video i to kako vojnici u sivim i sivomaslinastim maskirnim uniformama iz hladnjače za meso istovaruju tela i buldožerom ih zakopavaju u masovnu grobnicu.²⁸³ Iako svedok nije video da je iko od ljudstva JNA ikoga ubio, video je kako je Ranko Češić, koji je pripadao JNA i nosio maskirnu uniformu JNA, ubio dva čoveka.²⁸⁴

157. Posle rušenja mostova 30. aprila 1992. godine, svedok B-1011 bio je zatočen u hotelu “Posavina”, gde je video četiri mrtve osobe u civilnom odelu, koje su, kako se činilo, bile nedavno

²⁷⁴ T. na str. 18156-18157.

²⁷⁵ Dok. pr. 536, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, T. na str. 719.

²⁷⁶ *Ibid*, T. na str. 713-714.

²⁷⁷ *Ibid*, T. na str. 715.

²⁷⁸ *Ibid*, T. na str. 722.

²⁷⁹ *Ibid*, T. na str. 721-722.

²⁸⁰ *Ibid*, T. na str. 723-724; T. na str. 26453.

²⁸¹ *Ibid*, T. na str. 723-724; T. na str. 26453.

²⁸² *Ibid*, T. na str. 724-725.

²⁸³ *Ibid*, T. na str. 725.

²⁸⁴ T. na str. 26449.

ubijene.²⁸⁵ Tu je bilo 25 zatočenika i svedok je video kako Jelisić tuče neke od njih.²⁸⁶ Pretukli su Sadika Ljaljića, jednog starijeg Muslimana iz Brčkog, a kada se ovaj žalio izdvojili su ga iz grupe i ubili iz vatrenog oružja.²⁸⁷ Zatočenike su postrojili na terasi hotela, a zatim su svedoka i neke druge odveli iz hotela u zgradu SUP-a. Ulazeći u zgradu SUP-a, svedok je čuo rafalnu paljbu sa terase na kojoj su bili postrojeni zatočenici.²⁸⁸ Video je Jelisića kako stoji ispred grupe, s vatrenim oružjem u rukama. Ljudi postrojeni na terasi bili su popadali po zemlji i ležali u raznim položajima, kao da su pobijeni. Svedok je uspeo da navede imena šest od osoba koje su s njim stajale na terasi hotela "Posavina", a sedmoricu drugih je opisao. Nijednu osobu iz te grupe niko nikad više nije video.²⁸⁹

158. Svedok B-1407 je u svom svedočenju naveo da je video kako neka lica, za koja misli da su pripadnici paravojske, sprovode zatvorenike iz zgrade SUP-a. Među njima bio je i Jelisić. Ti zatvorenici ubijeni su iz vatrenog oružja nedaleko od zgrade SUP-a.²⁹⁰

159. Mnogi muslimanski muškarci iz Brčkog bili su zatočeni u logoru Luka tokom maja i juna 1992.²⁹¹ Svedoci su svedočili o tome kako su ti zatočenici autobusom prebačeni u logor Luka u Brčkom.²⁹² Broj zatočenika svakodnevno je varirao; po proceni svedoka B-1408 broj zatočenika mogao je ići i do 1.500.²⁹³ Uslovi i postupci kojima su podvrgavani zatočenici u logoru Luka bili su užasni i podrazumevali su redovno premlaćivanje, silovanja i ubistva.²⁹⁴ Jelisić je lično učestvovao u tim premlaćivanjima i pogubljenjima.²⁹⁵

160. Jedan od zatočenih bio je svedok B-1408, koji je u logor Luka prebačen 8. maja 1992, zajedno sa drugim zatočenicima koji su stigli u četiri-pet autobusa.²⁹⁶ Pošto su ih iskrcali iz autobusa, oduzeli su im sve lične stvari, uključujući lična dokumenta; zatim su ih stavili u

²⁸⁵ Dok. pr. 614 (zapečaćeno), izjava od 18. novembra 2001, par. 16.

²⁸⁶ *Ibid*, par. 18-19, 26.

²⁸⁷ *Ibid*, par. 27; T. na str. 30216, 30249.

²⁸⁸ Dok. pr. 614 (zapečaćeno), izjava od 18. novembra 2001, par. 31-32; T. na str. 30251-30253.

²⁸⁹ *Ibid*, par. 31-32, 39; T. na str. 30251-30253.

²⁹⁰ Dok. pr. 556, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*, predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1125-1126, 1128, 1131-1138.

²⁹¹ Gospodin Gaši: dok. pr. 536, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, T. na str. 728; T. na str. 26458; svedok B-1450: dok. pr. 560, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*, predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1227-1229.

²⁹² *Vidi, npr.*, svedok B-1408: dok. pr. 557, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*, predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1557; svedok B-1407: dok. pr. 556, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*, predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1167-1169.

²⁹³ Dok. pr. 557, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*, predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1558.

²⁹⁴ *Vidi, npr.*, gđa Malešević: T. 17431; svedok B-1450: dok. pr. 560, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*, predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1227-1239.

²⁹⁵ Dok. pr. 557, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*, predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1558, 1560-1562, 1564-1565.

²⁹⁶ *Ibid*, T. na str. 1557.

“hangar”.²⁹⁷ Mnogi zatočnici su prozvani, premlaćeni i pogubljeni – Jelisić je lično učestvovao u premlaćivanju, za koje su korišćeni pendreci, palice i električni i telefonski kablovi.²⁹⁸ Svedok B-1408 je video kako su šešeljevci ili arkanovci ubili Srbina koji je pokušao da pomogne jednom Muslimanu da pobjegne iz bivše Jugoslavije; kasnije iste noći, vojnici su ubili i tog Muslimana, aktivnog člana SDA.²⁹⁹

161. U logoru Luka, svedoka B-1408 i druge zatvorenike primoravali su da prenose leševe, koji su imali obično tragove batinanja i strelne rane na potiljku.³⁰⁰ Svedok je u logoru Luka lično preneo oko 12 do 15 leševa, a oko 100 leševa video je naslagane na gomilu kao drva za ogrev; svakog dana hladnjača za meso firme “Bimeks” dolazila je da odveze leševe.³⁰¹ Jednom drugom prilikom, oko podneva, Jelisić je izjavio: “Eto, do sada sam ubio sedam ljudi. Ubiću još osam pa će biti dovoljno za danas”.³⁰²

162. Približno 3. ili 4. maja 1992, svedokinju B-1450, bosansku Muslimanku, odveli su u logor Luka, gde je videla pedesetak muškaraca koje su naterali da se postroje uza zid i čula povik: “Nišani!”. Čula je mnogobrojne pucnje i videla kako tela padaju na zemlju.³⁰³ Posle toga svedokinju su iz logora odveli na reku Savu i silovali je uz pretnju nožem.³⁰⁴

163. Gospodin Gaši je opisao brutalno postupanje sa zatočnicima.³⁰⁵ Ovaj svedok je jednom prilikom video kako ubijaju najmanje dve osobe zatočene u logoru Luka. Jedan od počinitelja ovih ubistava bio je Srbin, jedan od bivših komšija ovoga svedoka, Ranko Češić.³⁰⁶ Prema iskazu ovog svedoka, među osobama koje su fizički zlostavljale muškarce zatočene u logoru Luka nalazio se i Jelisić.³⁰⁷ Svedok je bio primoran da leševe iz logora Luka baca u Savu.³⁰⁸

164. Po proceni g. Ramića, koji je učestvovao u formiranju SDA i koji je 1990. godine izabran za gradonačelnika Brčkog, stanovništvo Brčkog, koje je 1991. godine, pre sukoba, brojalo 87.000 osoba, po izbijanju neprijateljstava većinom je pobjeglo, tako da je ostalo oko 10.000 ljudi, od kojih

²⁹⁷ *Ibid*, T. na str. 1557-1558.

²⁹⁸ *Ibid*, T. na str. 1558, 1560-1562, 1564-1565.

²⁹⁹ *Ibid*, T. na str. 1592-1593.

³⁰⁰ *Ibid*, T. na str. 1559-1560.

³⁰¹ *Ibid*, T. na str. 1564.

³⁰² *Ibid*, T. na str. 1565.

³⁰³ Dok. pr. 560, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*, predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1227-1229.

³⁰⁴ *Ibid*, T. na str. 1237-1238.

³⁰⁵ Dok. pr. 536, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, T. na str. 727-730, 732, 737-740.

³⁰⁶ *Ibid*, T. na str. 728-729.

³⁰⁷ Dok. pr. 536, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, T. na str. 737-740; T. na str. 26434.

su oko 3.000 bili Bošnjaci.³⁰⁹ Od tih 3.000 Bošnjaka koji su ostali, njih oko 2.000 je što ubijeno što nestalo.³¹⁰ Plan SDS-a bio je da bošnjačko stanovništvo svede na nivo od 10 procenata, uključujući Bošnjake i Hrvate.³¹¹

165. Gospodin Ramić je naveo da je 3. maja 1992. ubijeno tridesetoro mladih ljudi, od kojih su najmanje troje bili članovi Muslimanskog omladinskog saveza, koji je vrbovao podmladak za SDA; u tim ubistvima učestvovao je Jelisić.³¹² Svedok je svedočio o političkoj strukturi Brčkog i poimenice je naveo istaknute Bošnjake iz Brčkog i članove SDA koji su ubijeni prvog dana sukoba.³¹³

166. Svedok B-1408, koji je zajedno sa drugima bio zatočen u autobuskom preduzeću "Laser", svedočio je o jednom incidentu koji se dogodio 6. ili 7. maja 1992. godine, kada je došao jedan muškarac u pratnji još dvojice koji su nosili maske sa prorezima za oči.³¹⁴ Taj čovek je rekao: "Muslimani, ako niste znali, ja se zovem Goran Jelisić, zvani Adolf. Ja sam ubio do sada osamdeset Muslimana i pobiću vas sve".³¹⁵ Zatim su ljude prozivali po prezimenima i tukli, navodno zato što su oni imali ista imena kao i organizatori SDA. Svedok se seća da je jedno od tih prezimena bilo "Čaušević".³¹⁶ Iako nije bio siguran, svedok je rekao da misli da su neke ljude odveli u logor Luka zato što su bili članovi SDA.³¹⁷

167. Dana 15. maja 1992, svedok B-1411, koji je bio član SDA, odveden je u kancelariju logora Luka, gde ga je Jelisić ispitivao, optuživši ga da je ekstremista.³¹⁸ Jelisić je ispitivao svedoka o raznim osobama, pored ostalih i o braći Ramić, od kojih je jedan bio gradonačelnik Brčkog, a drugi predsednik SDA.³¹⁹ Jelisić je optužio svedoka da je član Patriotske lige, a SDA da krije oružje u podrumu džamije; svedok je priznao da je član SDA, ali je sve drugo poricao.³²⁰

³⁰⁸ Dok. pr. 536, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, T. na str. 732-733; T. 26434.

³⁰⁹ Dok. pr. 533, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*, predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1714-1715, 1724, 1777-1778.

³¹⁰ *Ibid.*, T. na str. 1848.

³¹¹ *Ibid.*, T. na str. 1848-1849.

³¹² *Ibid.*, T. na str. 1792-1793.

³¹³ *Ibid.*, T. na str. 1716, *et seq.*, T. na str. 1724-1755.

³¹⁴ Dok. pr. 557, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*, predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1556.

³¹⁵ *Ibid.*

³¹⁶ *Ibid.*, T. na str. 1553-1557, 1572-1574, 1577.

³¹⁷ *Ibid.*, T. na str. 1587.

³¹⁸ Dok. pr. 558, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*, predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1950-1951.

³¹⁹ *Ibid.*, T. na str. 1959-1960.

³²⁰ *Ibid.*, T. na str. 1960-1961.

168. Tokom ispitivanja, svedok B-1411 je video kako je Jelisić zaokružio imena tri osobe na spisku i onda naredio da se dovedu u kancelariju.³²¹ Kada su tri bosanska Muslimana (starosti između 20 i 25 godina) dovedena u kancelariju, Jelisić ih je ispitivao, pretukao jednog od njih i izveo ih iz kancelarije.³²² Svedok je čuo pucnje i krike.³²³

Sanski Most

169. Godine 1991, Sanski Most je imao oko 50.293 stanovnika, od kojih je oko 22.830 (45,4 procenata) bilo muslimanske nacionalnosti.³²⁴ Godine 1997-1998, Sanski Most (RS) je imao 1.114 stanovnika, od kojih su otprilike tri osobe (0,2 procenata) bile muslimanske nacionalnosti.³²⁵ Tokom istog perioda, Sanski Most (FBiH) imao je 16.341 stanovnika, od kojih je oko 15.586 (95,4 procenata) bilo muslimanske nacionalnosti.³²⁶

170. Početkom aprila 1992, 6. laka partizanska brigada prebačena je iz Hrvatske u Sanski Most, sa minobacačima, raketnim bacačima i topom B1.³²⁷ Operacija u Sanskom Mostu počela je 26. maja 1992.³²⁸ Svedočenje B-108 o tome kako je Radovan Karadžić održao govor u kome je narodu rekao da bude spreman da odlučno zauzme SDK, tačno odslikava događaje u Sanskom Mostu.³²⁹

171. U nedeljama koje su usledile niko nije mario za to da se poštuju prava drugih naroda, kako je nalagala Varijanta A.³³⁰ Gotovo svi nesrbi uklonjeni su sa položaja vlasti.³³¹

172. Postoje dokazi o tome da su snage bosanskih Srba, pošto su otpočele operacije, ubijale muslimanske civile.³³² Gospodin Begić je svedočio da je 31. maja 1992. približno dvadesetorici ljudi (među kojima je bio i ovaj svedok) rečeno da ih vode na most u Vrhpolju.³³³ Sve ove ljude prisilili su da skoče s mosta i ubili ih iz vatrenog oružja – ovaj svedok je jedini preživeo.³³⁴ Svedok

³²¹ *Ibid.*, T. na str. 1935-1956.

³²² *Ibid.*

³²³ *Ibid.*, T. na str. 1953-1956.

³²⁴ Dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, str. 71.

³²⁵ *Ibid.*

³²⁶ *Ibid.*

³²⁷ T. na str. 19867-19869.

³²⁸ Svedok B-108: dok. pr. 434, tabulator 2, str. 38.

³²⁹ T. na str. 19857; dok. pr. 427, tabulator 19.

³³⁰ Svedok B-108: T. na str. 19865; dok. pr. 434, tabulator 3.

³³¹ Svedok B-108: T. na str. 19865.

³³² *Vidi, npr. g. Begić: dok. pr. 622; svedok B-1611: dok. pr. 626 (zapečaćeno); svedok B-1684: dok. pr. 628 (delimično zapečaćeno).*

³³³ Dok. pr. 622, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 6336-6338.

³³⁴ *Ibid.*

B-1044 je svedočio da mu je krajem maja 1992. godine jedan komšija Srbin rekao da su ubijeni svi muškarci iz zaseoka Begići u Kljevcima.³³⁵

173. Svedokinja B-1611 navela je da se 31. maja 1992. godine grupa od tridesetak ljudi, u kojoj je bilo i dece, sakrila u jednoj garaži u Merdanovićima.³³⁶ Kad su vojnici ušli u selo, trojica njih prišli su garaži, otvorili vatru na nju i tražili da svi izađu.³³⁷ Husein Merdanović, nenaoružani civil, izašao je iz garaže i pokušao da kaže vojnicima da se unutra nalaze žene i deca, ali su ga istog časa ubili.³³⁸ Srpski vojnici nastavili su da pucaju na garažu iz svojih pušaka.³³⁹ Svedokinja je pobjegla iz garaže i sakrila se nekih 15 - 20 metara dalje, odakle je videla da je nekoliko žena i dece mrtvo ili ranjeno.³⁴⁰ Svedokinja je onda pobjegla u komšijsku kuću.³⁴¹ Kasnije je saznala da su ostali ljudi iz garaže poginuli, a među njima i njena sestra.³⁴²

174. Svedok B-108 je svedočio o tome da je u junu 1992. godine više od 25 Muslimana ubijeno u operaciji čišćenja na mostu preko Sane u Vrhpolju i da je 19 Muslimana ubijeno u selu Kenjani.³⁴³ Osim toga, pukovnik Ančić je početkom juna 1992. zadužio svedoka da iseli celokupno civilno stanovništvo Podbriža.³⁴⁴ Celokupno civilno stanovništvo odvedeno je u halu "Kringa", a zatim autobusima odvezeno u pravcu Bihaća.³⁴⁵ Svedok je prvi put video arkanovce u Sanskom Mostu u septembru 1995; arkanovci su se povukli mesec dana kasnije, posle napada snaga Federacije 10. oktobra 1995. Tokom mesec dana boravka arkanovaca u Sanskom Mostu, ubijeno je mnoštvo muslimanskih civila - po saznanjima ovog svedoka u selu Sasina ubijeno je 60 - 70 osoba.³⁴⁶

175. Civili iz Sanskog Mosta bili su u zatočeni pod nehumanim uslovima u fabrici "Kringa", garažama "Betonirke" i u Sportskoj dvorani.³⁴⁷ Zatvorom je komandovao jedan čovek iz policijske

³³⁵ Dok. pr. 623, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 8055.

³³⁶ Dok. pr. 626, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 7212.

³³⁷ *Ibid*, T. na str. 7213-7216.

³³⁸ *Ibid*, T. na str. 7214.

³³⁹ *Ibid*, T. na str. 7216-7217.

³⁴⁰ *Ibid*, T. na str. 7217, 7222.

³⁴¹ *Ibid*, T. na str. 7221.

³⁴² *Ibid*, T. na str. 7221-7224.

³⁴³ T. na str. 19887.

³⁴⁴ T. na str. 19888.

³⁴⁵ T. na str. 19889.

³⁴⁶ T. na str. 19916.

³⁴⁷ *Vidi, npr.* g. Zulić: dok. pr. 609; g. Muhić: dok. pr. 625; g. Kurbegović: dok. pr. 604; g. Begić: dok. pr. 622; svedok B-1044: dok. pr. 623 (delimično zapečaćeno); svedok B-1684: dok. pr. 628 (delimično zapečaćeno).

stanice i muškarce su držali u zatočeništvu po nalogu SDS-a.³⁴⁸ Svi oni koji su bili zatočeni u Sportskoj dvorani i u garažama bili su tu na osnovu kriterijuma koje je utvrdio SDS.³⁴⁹

176. Gospodin Muhić je svedočio da je od juna 1992. u sportskoj dvorani u centru Sanskog Mosta bilo zatočeno oko 1.000 osoba, među kojima je bilo muškaraca, žena i dece.³⁵⁰ Svedok B-108 je svedočio o tome da su bili zatočeni pod apsolutno nehumanim uslovima.³⁵¹ Nisu imali ni minimum uslova za ličnu higijenu.³⁵² Temperature u Sanskom Mostu bile su veoma visoke u to vreme, a za jelo su im davali samo ono što su članovi njihovih porodica mogli da im donesu.³⁵³ Dana 18. juna 1992, uhapšen je g. Zulić i odveden u fabriku "Betonirka", koja se nalazila na oko 100 do 150 metara od policijske stanice i bila pretvorena u zatočenički objekat.³⁵⁴ Sastojala se od glavne zgrade i tri male, metalne garaže. Gospodina Zulića su zatvorili u prvu garažu, u kojoj je već bilo tridesetak zatočenika.³⁵⁵ Prostora nije bilo dovoljno, vladala je nepodnošljiva vrućina, a stražari Srbi su ih redovno tukli i ponižavali.³⁵⁶ Gospodin Zulić je u svom svedočenju takođe naveo da su mu stražari na grudima nožem urezali krst.³⁵⁷ Dana 22. juna 1992, svedok je bio prisutan kada je oko 19 muškaraca odvedeno do Krive ceste, na oko dva kilometra od "Betonirke", i ubijeno.³⁵⁸ Svedoku su dali ašov, naredili mu da se pridruži grupi od 20 do 25 muškaraca i da počne da kopa sopstveni grob.³⁵⁹ Za stolom za izletnike, nekih sto metara dalje, svedok je video tadašnjeg predsednika opštine iz redova SDS-a, profesora Nedeljka Rašulu u civilnom odelu, kao i druge u maskirnim i sivomaslinastim uniformama JNA.³⁶⁰ Izuzev trojice, svi ovi ljudi su pogubljeni.³⁶¹

177. Svedok B-1684 je svedočio da su, u podne 1. avgusta 1992. godine, srpski vojnici u sivomaslinastim uniformama sa crvenim trakama na epoletama stigli u taj kraj, provalili u kuću svedoka koja se nalazila u Lukavici i pretražili je.³⁶² Pretraživši mu kuću, vojnici su svedoka odveli u pravcu kuće njegovih roditelja u podnožju obližnjeg brda. Dok je silazio niz brdo, svedok je video

³⁴⁸ Svedok B-108: T. na str. 20012.

³⁴⁹ Svedok B-108: T. na str. 19890.

³⁵⁰ Dok. pr. 625, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 8111-8113.

³⁵¹ T. na str. 19889; g. Kurbegović: dok. pr. 604, izjava od 7. avgusta 2000, str. 5, i dodatak od 28. maja 2001.

³⁵² Svedok B-108: T. na str. 19889.

³⁵³ *Ibid.*

³⁵⁴ Dok. pr. 609, tabulator 12, izjava od 14. juna 2001, str. 7.

³⁵⁵ *Ibid.*, str. 8.

³⁵⁶ *Ibid.*, str. 8-9.

³⁵⁷ T. na str. 30016.

³⁵⁸ Dok. pr. 609, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 6901, 6909.

³⁵⁹ Dok. pr. 609, tabulator 12, izjava od 14. juna 2001, str. 10.

³⁶⁰ Dok. pr. 609, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 6904-6905, tabulator 12, izjava od 14. juna 2001, str. 10.

³⁶¹ Dok. pr. 609, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 6909, tabulator 12, izjava od 14. juna 2001, str. 10.

grupu od četrnaest muškaraca, njegovih rođaka.³⁶³ Kada je svedok upitao vojnike da li će ih tući ili ubiti, vojnici su mu rekli da ide kući. Svedoka su pustili da ide i on je zatražio pomoć od komšije Srbina, koji je odbio da mu pomogne, jer se plašio da će i njega ubiti. Kad je svedok docnije došao kući, žene su mu rekle da su ubili svu četrnaesticu njegovih rođaka.³⁶⁴ Svedok je kasnije našao njihova tela, izrešetana mecima i izobličena od vatre iz automatskih pušaka otvorene iz neposredne blizine.³⁶⁵ Među mrtvima bili su njegov otac i dvadesetdvođišnji brat.³⁶⁶ On je jedini preživeli muškarac iz svog sela.³⁶⁷

178. Veliki broj zatočenih u fabrici "Betonirka" i Sportskoj dvorani kasnije je iz Sanskog Mosta prevezen u logor Manjaču u Banjaluci.³⁶⁸ Gospodin Zulić je bio jedan od 64 muškaraca koje su iz fabrike "Betonirka" prevezli u logor Manjaču, a usput je više njih umrlo.³⁶⁹ Gospodin Zulić je svedočio da su ih u logoru Manjača pripadnici vojne policije tukli motkama, kablovima, palicama i sličnim predmetima.³⁷⁰ Muškarce su stavili u male štale, u kojima nije bilo ničega, a koje su bile pretrpane i nisu imale nikakve nužnike.³⁷¹ Hrana i voda koju su zatočenici dobijali u logoru nisu bili odgovarajući.³⁷² Obrijali su im glave i prilikom ispitivanja surovo ih tukli.³⁷³ Gospodina Zulića lično pretukli su u ambulanti.³⁷⁴

Prijedor

179. Opština Prijedor nalazi se u severozapadnoj Bosni. Godine 1991, opština Prijedor imala je približno 94.028 stanovnika, od kojih je 40.075 (42,6 procenata) bilo muslimanske nacionalnosti.³⁷⁵ Godine 1997-1998, Prijedor je imao 39.248 stanovnika, od kojih je oko 397 (1 procenat) bio muslimanske nacionalnosti.³⁷⁶

180. Gospodin Mešanović je svedočio o tome da su 1991. godine, dok je Jugoslavija još uvek bila jedinstvena država, u Prijedor stigla naređenja iz Beograda da se mobiliše prijedorska TO.

³⁶² Dok. pr. 628, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 6406, 6426-6428.

³⁶³ *Ibid*, T. na str. 6248-6249.

³⁶⁴ *Ibid*, T. na str. 6428-6429, 6431-6433.

³⁶⁵ *Ibid*.

³⁶⁶ *Ibid*.

³⁶⁷ *Ibid*.

³⁶⁸ Svedok B-108: T. na str. 19890.

³⁶⁹ Dok. pr. 609, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 6917-6925.

³⁷⁰ *Ibid*, T. na str. 6933-6934.

³⁷¹ Dok. pr. 609, tabulator 12, izjava od 14. juna 2001, str. 13.

³⁷² Dok. pr. 609, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 6928-6929.

³⁷³ Dok. pr. 609, tabulator 12, izjava od 14. juna 2001, str. 13-14.

³⁷⁴ *Ibid*, str. 14.

³⁷⁵ Profesor Tabeau: dok. pr. 548, tabulator 2, str. 71.

³⁷⁶ *Ibid*, Prilog A1, str. 71.

Godine 1992. jedino su osobe srpske nacionalnosti bile mobilisane.³⁷⁷ Iako u proleće 1992. godine nije bilo potrebe da se Srbi brane, u Prijedoru se oružje javno delilo lokalnom srpskom stanovništvu.³⁷⁸ Većina Muslimana odgovorila je na poziv za mobilizaciju 1991. godine, ali već početkom 1992. godine veliki broj njih napustio je JNA. Samo mali broj ostao je u JNA.³⁷⁹

181. Dana 23. maja 1992, pripadnici srpske vojske otvorili su vatru na Brdo, gde su bila koncentrisana sela bosanskih Muslimana Zecovi, Čarakovo, Hambarine, Rakovčani, Rizvanovići i Biščani. Selo Hambarine je palo 23. maja 1992.³⁸⁰

182. Gospodin Selak je u JNA služio od 1955. pa sve do septembra 1992. godine, kada je zvanično odobren njegov zahtev za penzionisanje.³⁸¹ Dana 27. maja 1992, u dnevnom izveštaju pukovnika Marčetića i generala Talića o događajima u Kozarcu pukovnik Marčetić je naveo da je toga dana u Kozarcu ubijeno 800 "građana", dok je 1.200 njih zarobljeno. Gospodin Selak je bio mišljenja da je broj ubijenih zapravo iznosio 2.000 i da je taj broj smanjen zato što je on bio jedini prisutan Bošnjak. General Talić je onda pogledao u pukovnika Marčetića i rekao: "Valjda misliš da je poginulo 80 ljudi . . . i tako izvijesti glavni štab." Ovaj podatak je onda zabeležen i to je ono što je pukovnik Marčetić potpisao u svom izveštaju komandi 1. krajiškog korpusa. Svedok je rekao da je general Talić tako postupio pošto je znao da će biti odgovoran i da krši međunarodno pravo.³⁸² Gospodin Selak je u svom svedočenju naveo da se "ovde [u Prijedoru] dogodio genocid, etničko čišćenje", pošto postoji velika razlika u broju žrtava između 343. motorizovane brigade i muslimanske strane.³⁸³

183. Krajem maja 1992, posle preuzimanja vlasti u Prijedoru i na okolnim područjima, srpske snage su na hiljade muslimanskih i hrvatskih civila zatvorile u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje.³⁸⁴

³⁷⁷ Dok. pr. 638, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 11144-11147; dok. pr. 638, tabulatori 5a, 6a; T. na str. 31132.

³⁷⁸ T. na str. 31136.

³⁷⁹ Svedok B-1805: T. na str. 30806.

³⁸⁰ Svedok B-1088: dok. pr. 624, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice i drugih*, predmet br. IT-95-8-T, T. na str. 2497-2498.

³⁸¹ Dok. pr. 462, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 12871-12873.

³⁸² Dok. pr. 462, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 13085-13087, 13093; T. na str. 22351-22352.

³⁸³ Dok. pr. 462, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 13091-13092.

³⁸⁴ *Vidi* "Konačnu odluku o zahtevu tužioca za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima", od 16. decembra 2003, (u kojoj se navode konkretne prihvaćene činjenice o kojima je presuđeno u drugim predmetima iz Priloga A "Zahteva tužioca za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima", podnetom 12. decembra 2002. (u daljem tekstu: činjenice o kojima je već presuđeno), par. 260, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 154).

184. Svedok B-1805 je bio pripadnik Interventnog voda u prijedorskoj policiji, kojem je dat spisak pravnika, lekara i drugih istaknutih Muslimana određenih za hapšenje.³⁸⁵ On je svedočio o tome da većina civila koji su odvedeni iz svojih kuća prilikom operacije čišćenja terena na Brdu, kojom su obuhvaćeni Hambarine, Carine, Pisari, Rizvanovići, itd., nije završila u policijskog stanici radi ispitivanja, već je direktno odvedena u logore, bez ikakve istrage ili postupka.³⁸⁶ Veliku većinu njih činili su nenaoružani i nedužni civili.³⁸⁷

185. Svedok B-1805 je svedočio da je i u Bišćanima i u Čarakovu video kako vojnici izbacuju Muslimane, muškarce, žene i decu iz njihovih kuća i teraju ih na centralno mesto gde su čekali unapred organizovani kamioni i autobusi. Ti autobusi pripadali su "Transportu" iz Prijedora i rudnicima u Ljubiji.³⁸⁸ Oko 2.000 civila odvedeno je iz svojih domova u zatočeničke logore u Prijedoru. Koliko je svedoku poznato, ti civili nisu bili ništa skrivili.³⁸⁹ Posle operacije u Čarakovu, svedok je video kako osam do deset vojnih kamiona prevozi tela mrtvih Muslimana sa područja Brda.³⁹⁰ Između Ljubije i Čarakova, u zaselku Raljaš, svedok je video 30 do 50 muslimanskih civila, ubijenih neposredno pre toga. Svedoku B-1805 je izgledalo da se radi o pogubljenju, pošto su leševi bili razbacani na površini od nekih 100 kvadratnih metara i niko od ubijenih nije imao oružje.³⁹¹

186. Svedok B-1805 je svedočio o tome kako su pripadnici Interventnog voda 21. avgusta 1992. izveli više od 100 muškaraca iz dva autobusa koja su ih izvezla iz Prijedora. Zatvorenike su kod Korićanskih stijena (planina Vlašić) u grupama izvodili iz autobusa i odvodili na ivicu jedne litice, gde su ih streljali.³⁹² Neki od pogubljenih ljudi pali su sa litice, a oni koji nisu, bili su gurnuti od strane pripadnika Interventnog voda ili naredne grupe zatvorenika dovedene radi pogubljenja. Pre nego što bi bili ubijeni, zatvorenici na litici preklinjali su za život. Sve zatvorenike iz oba autobusa ubili su na ovaj način, a sa litice su na njihova tela bacili ručne bombe kako bi dokrajčili one koji su možda preživeli. Sve to trajalo je oko 30 minuta.³⁹³

³⁸⁵ Dok. pr. 634, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 21120-21122.

³⁸⁶ T. na str. 31073, 31090.

³⁸⁷ T. na str. 31090.

³⁸⁸ Dok. pr. 634, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 21075-21078, tabulator 4 (svedok je na fotografiji pokazao koji tip autobusa su koristili).

³⁸⁹ Dok. pr. 634, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 21080-21081.

³⁹⁰ *Ibid*, T. na str. 21087-21088.

³⁹¹ *Ibid*, T. na str. 21084-21087.

³⁹² *Ibid*, T. na str. 21141-21142.

³⁹³ *Ibid*, T. na str. 21142-21143, 21149.

187. Gospodin Garibović, koji je preživeo pogubljenja, svedočio je o tome kako su njega i još oko 150 muškaraca ukrkali u autobus, a onda ih na Vlašiću postrojili i s leđa pucali u njih. Svedok je preživeo i pobjegao u šumu. Svedok je tokom čitave noći slušao jauke ljudi koji su umirali. Svedok i još jedan čovek su dva do tri dana lutali po Vlašiću.³⁹⁴

188. Svedok B-1032 je svedočio o tome kako mu je 23. jula 1992. naređeno da kamionom pokupi leševe iz Ravina. Tokom dva dana on je skupljao tela na području Bišćani-Rizvanovići, što je razdaljina od oko osam kilometara. Svedok je ukupno skupio nekih 300 do 350 leševa i u svom svedočenju je naveo da su većinu njih činili Muslimani, a mali procenat Hrvati.³⁹⁵

189. Nesrpsko stanovništvo je deljeno u dve grupe: jednu su činili muškarci između 12 i 15 godina i između 60 i 65 godina, a drugu su činili žene, deca i starci.³⁹⁶ Muškarci su uglavnom odvođeni u zatočeničke logore Keraterm i Omarska, a žene u zatočenički logor Trnopolje.³⁹⁷ U zatočeništvu su zatvoreni muškarci i žene teško zlostavljani, što je uključivalo premlaćivanje, seksualno zlostavljanje, mučenje i pogubljenja.³⁹⁸ Zatvorenike su čuvali vojnici, policija, lokalne jedinice srpske vojske ili TO, ili mešovite grupe njihovih pripadnika koji su nosili uniforme i obično bili naoružani automatskim puškama i drugim ličnim naoružanjem. Stražari su psovali zatvorenike, nazivajući ih pritom “balijama” ili “ustašama”.³⁹⁹ Pripadnicima paravojnih organizacija i lokalnim Srbima redovno je dozvoljavan pristup ovim logorima da zlostavljaju, tuku i ubijaju zatvorenike.⁴⁰⁰

190. Logor Omarska se sastojao od dve velike zgrade, hangara i upravne zgrade, i od dve manje zgrade, poznate kao “bela kuća” i “crvena kuća”.⁴⁰¹ U Omarskoj su držali i do tri hiljade zatvorenika, uglavnom muškaraca, ali i najmanje 36-38 žena. Izuzev nekoliko, svi su bili

³⁹⁴ Dok. pr. 657, tabulator 1, (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 12472, 12480-12481, 12489-12493, 12498.

³⁹⁵ Dok. pr. 656, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 11852-11854, 11864.

³⁹⁶ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 221, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 151.

³⁹⁷ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 222, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 151.

³⁹⁸ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 261, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 154.

³⁹⁹ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 264, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 154.

⁴⁰⁰ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 263, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 154.

⁴⁰¹ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 283, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 155.

Muslimani ili Hrvati. Za ono malo zatvorenih Srba u Omarskoj rečeno je da su bili tamo jer su bili na muslimanskoj strani.⁴⁰²

191. Veliki broj zatvorenika držan je u veoma skućenom prostoru, tako da su jedva imali gde da sede ili legnu da spavaju.⁴⁰³ Ponekad je po 200 ljudi bilo zatvoreno u prostoriji od 40 kvadratnih metara. U jednoj maloj prostoriji bilo je zatočeno tristo zatvorenika. Neki zatvorenici bili su zbijeni po nužnicima.⁴⁰⁴ U nužnicima su zatvorenici bili tako nagurani da su često morali da leže i usred izmeta.⁴⁰⁵ Tokom vrelih letnjih meseci pretrpane prostorije bile su zagušljive, a stražari često nisu dozvoljavali da se u pretrpanim prostorijama otvore prozori ili su tražili da im zatvorenici daju šta su god uspeali da zadrže u zamenu za otvaranje prozora ili za plastični kanister vode.⁴⁰⁶

192. Gospodin Mešanović je 24. juna 1992. odveden u logor Omarska, i tu je zadržan sve do 6. avgusta 1992.⁴⁰⁷ Ovaj svedok je prva tri dana svog zatočeništva proveo u beloj kući, a ostatak vremena bio je zatočen u stakleniku.⁴⁰⁸ Prema proceni ovog svedoka, u logoru Omarska bilo je zatočeno oko 3.000 ljudi.⁴⁰⁹ Svedok je naveo da je za ubistva i premlaćivanje u logoru Omarska najodgovorniji bio Ranko Mijić. Potkraj jula 1992, stotinak ljudi sa područja Brda odvedeno je u belu kuću i ubijeno.⁴¹⁰ U logoru je svedok spavao na keramičkim pločicama; hrana i nužnici nisu bili odgovarajući.⁴¹¹

193. Zatvorenici su bili stalno izgladneli. Obroke su dobijali u grupama po trideset, s tim da su svakog dana, kada su išli da jedu i pri povratku, morali da trče, a stražari su ih kada su dolazili i odlazili, često tukli.⁴¹² Neki zatvorenici izgubili su od dvadeset do trideset kilograma tokom boravka u Omarskoj, a neki i znatno više.⁴¹³ Žene zatvorene u logoru Omarska noću su redovno

⁴⁰² Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 268-270, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 155.

⁴⁰³ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 275, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 159.

⁴⁰⁴ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 276, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 159.

⁴⁰⁵ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 277, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 159.

⁴⁰⁶ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 279, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 162.

⁴⁰⁷ Dok. pr. 638, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 11179, 11194, 11242.

⁴⁰⁸ *Ibid.*, T. na str. 11182.

⁴⁰⁹ *Ibid.*, T. na str. 11242.

⁴¹⁰ *Ibid.*, T. na str. 11188.

⁴¹¹ *Ibid.*, T. na str. 11124-11125.

⁴¹² Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 288-289, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 160

⁴¹³ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 293, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 160.

prozivane iz svojih prostorija i silovane. Jedna svedokinja je pet puta izvođena i silovana, a posle svakog silovanja su je tukli.⁴¹⁴

194. Po izlasku iz logora Omarska g. Mešanović je čuo da je u logoru Keraterm ubijeno oko 150 ljudi.⁴¹⁵

195. Zatočenički logor Keraterm, koji se nalazio u istočnom predgrađu Prijedora, ranije je bio fabrika keramičkih pločica.⁴¹⁶ Otvoren je 25. maja 1992. i u njemu je bilo zatočeno do 1.500 zatvorenika, koji su bili natrpani u niz velikih prostorija ili hala.⁴¹⁷ Uslovi u logoru Keraterm bili su užasni: zatvorenici su bili natrpani u prostorije logora, do 570 zatvorenika u jednoj prostoriji, pri čemu su jedva imali mesta da legnu na betonski pod.⁴¹⁸ Prostorije nisu imale ni osvetljenje ni prozore i tokom leta u njima je bilo užasno vruće, bez ventilacije.⁴¹⁹ Zatvorenici su danima bili zaključani u tim pretrpanim prostorijama.⁴²⁰

196. Premlaćivanja u Keratermu bila su veoma česta; zatvorenici su prozivani, napadani motkama i palicama i terani da tuku jedan drugog.⁴²¹ Zatvorenici su često prozivani i premlaćivani noću, a oni koji su se vraćali bili su krvavi i puni modrica; neki su i podlegli povredama.⁴²² Neki koji su prozvani nikad se nisu vratili i zatvorenici su pretpostavljali da su umrli od posledica premlaćivanja.⁴²³

197. Dana 23. jula 1992, oko 120-130 muškaraca Muslimana u godinama za vojnu službu sa područja Brda odvedeno je u logor Keraterm, među njima i svedok B-1088.⁴²⁴ Uslovi u prostoriji bili su užasni i ljudi su redovno prozivani i premlaćivani.⁴²⁵ Oko 24. jula 1992, svedok je čuo prvi

⁴¹⁴ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 323-324, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 165.

⁴¹⁵ T. na str. 31159.

⁴¹⁶ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 325, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 168.

⁴¹⁷ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 326, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 168.

⁴¹⁸ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 327, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 169.

⁴¹⁹ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 328, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 169.

⁴²⁰ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 329, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 169.

⁴²¹ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 333, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 170.

⁴²² Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 334, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 170.

⁴²³ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 335, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 170.

⁴²⁴ Dok. pr. 624, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice i drugih*, predmet br. IT-95-8-T, T. na str. 2499-2501, 2530.

⁴²⁵ *Ibid*, T. na str. 2505-2506.

rafal iz lakog puškomitraljeza, uperenog prema prostoriji br. 3 sa razdaljine od oko 20 metara.⁴²⁶ Pucalo se i iz pešadijskog naoružanja, čula se paljba iz pušaka, a kad su provaljena vrata, paljba je postala veoma žestoka.⁴²⁷ Pucalo se otprilike četiri do pet minuta. Svedok je čuo nekoliko rafala, sa pauzama od po dva minuta. Nikome nije bilo dozvoljeno da izađe iz sobe.⁴²⁸ Svedok je tek ujutru video šta se dogodilo. Po njegovoj proceni bilo je oko 200 tela. Tela ubijenih odvezena su kamionom. Odvezli su i ranjene, i svedok više nikad nije video nijednog od njih.⁴²⁹ Po svemu sudeći, pucali su kroz zatvorena vrata prostorije u kojoj su se nalazili zatvorenici; na vratima su ostale velike rupe od metaka.⁴³⁰

198. Svedok B-1805 je svedočio o tome kako se 24. jula 1992. godine javio na dužnost u logor Keraterm da bi obezbeđivao mesto zločina. Video je između 100 i 150 leševa logoraša, ubijenih iz automatskog oružja.⁴³¹

199. Logor Trnopolje nalazio se u blizini stanice u Kozarcu, na železničkoj pruzi Prijedor-Banjaluka.⁴³² U logoru je bilo na hiljade zatvorenika, uglavnom starijih ljudi, žena i dece.⁴³³ Logor su čuvali naoružani stražari, a upravnik logora bio je Slobodan Kuruzović.⁴³⁴ Uprava logora u Trnopolju nije obezbeđivala hranu zatvorenicima. U početku su ljudi jeli ono što su doneli sa sobom, a kasnije su živeli od pomoći meštana koji bi im donosili hranu.⁴³⁵ Nije postojao redovni režim isleđivanja ili premlaćivanja kao u drugim logorima, ali je bilo i premlaćivanja i ubijanja.⁴³⁶

200. Budući da se u ovom logoru nalazio najveći broj žena i devojaka, silovanja su ovde bila češća nego u drugim logorima.⁴³⁷ Najviše su bile ugrožene devojke od 16 do 19 godina.⁴³⁸ Uveče bi

⁴²⁶ *Ibid.*, T. na str. 2511.

⁴²⁷ *Ibid.*, T. na str. 2511.

⁴²⁸ *Ibid.*, T. na str. 2512-2514.

⁴²⁹ *Ibid.*, T. na str. 2516-2618.

⁴³⁰ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 341-343, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 171.

⁴³¹ T. na str. 30799-30801.

⁴³² Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 344, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 172.

⁴³³ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 345, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 172.

⁴³⁴ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 346, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 172.

⁴³⁵ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 349-350, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 174.

⁴³⁶ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 354, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 175.

⁴³⁷ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 355, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 175.

⁴³⁸ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 356, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 175.

grupe vojnika ulazile u logor Trnopolje, izvodile svoje žrtve iz zgrade Doma i silovale ih.⁴³⁹ Žene bi nekad bile silovane od strane više njih redom. Jednu devetnaestogodišnjakinju silovalo je sedam muškaraca; imala je užasne bolove i krvarenja, pa je potražila medicinsku pomoć u ambulanti.⁴⁴⁰ Od tih silovanja svi zatvorenici su bili prestravljeni i psihički istraumirani.⁴⁴¹ Zbog nedostatka hrane i loših sanitarnih uslova u logoru Trnopolje, vaši i šuga bili su veoma rasprostranjeni; većina zatvorenika, prema jednoj proceni čak 95%, patila je od dizenterije.⁴⁴² Tekuće vode u Trnopolju uopšte nije bilo, a nužnika samo u ograničenom broju.⁴⁴³

201. Logor Trnopolje je predstavljao vrhunac kampanje etničkog čišćenja, jer su oni Muslimani i Hrvati koji nisu ubijeni u logorima u Omarskoj ili Keratermu slani u Trnopolje i otuda deportovani iz Bosne i Hercegovine.⁴⁴⁴

Srebrenica

202. Godine 1991, Srebrenica je imala 29.198 stanovnika, od kojih je 21.361 (73,2 procenata) bilo muslimanske nacionalnosti.⁴⁴⁵ Godine 1997-87, Srebrenica je imala 7.442 stanovnika, od kojih je 7 (0,1 procenat) bilo muslimanske nacionalnosti.⁴⁴⁶

203. Prema svedočenju generala Morillona, komandanta Zaštitnih snaga UN u Bosni i Hercegovini od septembra 1992. do jula 1993, i ambasadora Arrie, šefa Misije Saveta bezbednosti UN u Bosni i Hercegovini, koji je tamo upućen da bi sagledao situaciju na terenu i o njoj izvestio Savet bezbednosti, srebrenička enklava se nalazila u okruženju srpskih snaga, počevši negde od 1993. pa sve do 1995. godine, i tokom tog perioda na stotine hiljada muslimanskih izbeglica iz Bosne živelo je u pretrpanom gradu u tragičnim humanitarnim uslovima.⁴⁴⁷

204. Dana 21. marta 1995, Radovan Karadžić je potpisao "Direktivu za naredna dejstva", upućenu komandi 1. krajiškog korpusa. U vezi sa Drinskim korpusom, u Direktivi se kaže: "planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti,

⁴³⁹ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 357, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 175.

⁴⁴⁰ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 359, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 175.

⁴⁴¹ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 360, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 175.

⁴⁴² Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 363, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 177.

⁴⁴³ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 364, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 177.

⁴⁴⁴ Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 367, iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 178.

⁴⁴⁵ Profesor Tabeau: dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, str. 72.

⁴⁴⁶ *Ibid*, str. 72.

nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi.”⁴⁴⁸ General Smith je ovaj pasus protumačio tako kao da se u njemu daju uputstva da se “ljudima u tim enklavama ne dâ da dišu, da se izlože pritisku kako u fizičkom smislu tako i u smislu načina života, egzistiranja”.⁴⁴⁹ U Direktivi takođe piše da će “za slučaj odlaska snaga UNPROFOR-a iz Žepe i Srebrenice, komanda DK isplanirati operaciju . . . sa zadatkom razbijanja i uništenja muslimanskih snaga u ovim enklavama i definitivnog oslobađanja Podrinja”.⁴⁵⁰ General Smith je ovo protumačio u smislu da će enklave biti “zbrisane” ako se UN povuče.⁴⁵¹

205. Dana 6. jula 1995, počeo je napad na Srebrenicu, a minobacački napad se u narednim danima pojačao.⁴⁵² Snage bosanskih Muslimana na tom području, uzvraćale su iz pešadijskog naoružanja i minobacača, ali su lako nadjačane.⁴⁵³ Dana 11. jula 1995, VRS je ušao u grad pod komandom Ratka Mladića,⁴⁵⁴ koji je rekao: “Evo nas 11. jula 1995. godine u srpskoj Srebrenici. Uoči još jednog velikog praznika srpskoga poklanjamo srpskom narodu ovaj grad i napokon došao je trenutak da se, posle bune protiv dahija, Turcima osvetimo na ovom prostoru”.⁴⁵⁵

206. Većina stanovništva okupila se oko terena na kome je bio smešten Holandski bataljon UN (Dutchbat) u Potočarima.⁴⁵⁶ U međuvremenu, vojska bosanskih Muslimana (28. divizija) odlučila je da izvrši proboj preko neprijateljske teritorije. Mnogi civili odlučili su da krenu za njima i u selu Jagličići formirana je kolona.⁴⁵⁷ Prema svedočenju g. Bečirevića, kolona je brojala između 12.000 i 15.000 muškaraca i protezala se nekih 10 do 15 kilometara na putu ka Tuzli.⁴⁵⁸

207. Pretresno veće je o ovim događajima saslušalo svedočenje g. Deronjića, koji je negde 11. jula 1995. godine imenovan za civilnog komesara Srebrenice.⁴⁵⁹ U ranim jutarnjim časovima 12. jula 1995. godine, svedok je otišao u hotel “Fontana”, gde je zatekao Ratka Mladića i još dva čoveka. Razgovaralo se o sastanku zakazanom za kasnije to prepodne, kome je trebalo da prisustvuju predstavnici Muslimana i UNPROFOR-a. Na sastanku su muslimanski predstavnici

⁴⁴⁷ *Vidi, npr.* general Morillon: dok. pr. 648, tabulator 2, izjava uvršćena u spis 12. februara 2004; T. na str. 31966-31967; ambasador Arria: T. na str. 31724; dok. pr. 645, tabulator 15.

⁴⁴⁸ General Smith: dok. pr. 553, tabulator 2; T. na str. 27303.

⁴⁴⁹ T. na str. 27304.

⁴⁵⁰ Dok. pr. 553, tabulator 2; T. na str. 27304.

⁴⁵¹ T. na str. 27304.

⁴⁵² General Smith: dok. pr. 552, izjava od 14. avgusta 1996, par. 76.

⁴⁵³ *Ibid.*

⁴⁵⁴ Gospodin Erdemović: T. na str. 25122; dok. pr. 592, tabulator 1 (video snimak), tabulator 2, str. 5-12 (transkript video snimka).

⁴⁵⁵ Gospodin Erdemović: dok. pr. 514, tabulator 7, str. 9; T. na str. 25148-25150; dok. pr. 592, tabulator 1 (video snimak), tabulator 2, str. 11 (transkript video snimka).

⁴⁵⁶ General Smith: dok. pr. 552, izjava od 14. avgusta 1996, par. 77.

⁴⁵⁷ Svedok B-1401: dok. pr. 621, tabulator 1 (delimično zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, T. na str.2863-2864.

⁴⁵⁸ T. na str. 20528-20529.

objasnili da žele bezbedno da napuste područje. Svedok je shvatio da se Ratko Mladić najverovatnije već sastao s ovom grupom, što to mu je potvrdio jedan konobar iz hotela "Fontana". Ratko Mladić se uveče 11. jula 1995. sastao sa predstavnicima UNPROFOR-a.⁴⁶⁰ Približno 13. jula 1995, autobusi i kamioni sa zatočenim Muslimanima stigli iz Konjević Polja u Bratunac. Tokom večeri ljudi su mobilisani i rečeno im je da čuvaju autobuse. Svedok je naveo da je Ljubo Simić to veče javio da ljude ubijaju i da se puca.⁴⁶¹ Kasno uveče 13. jula 1995, pukovnik Beara je rekao svedoku da ima: "naredbe s vrha da ubije zarobljenike" iz Srebrenice u Bratuncu.⁴⁶² Ima dokaza da su ubistva počinile jedinice VRS i da su organizovana na najvišim nivoima VRS.⁴⁶³

208. Većina izbeglica u Potočarima bile su žene i deca, ali se u ovoj bazi nalazilo i oko 300 muškaraca, dok je 500 do 600 muškaraca bilo oko nje.⁴⁶⁴ Približno 25.000 žena i dece, među kojima je bilo i staraca, evakuisano je iz Potočara autobusima.⁴⁶⁵ Major Franken, zamenik komandanta Holandskog bataljona, naveo je u svom svedočenju da je bio zabrinut za sudbinu muškaraca, jer je Ratko Mladić predstavnicima Holandskog bataljona saopštio da će muškarce između 16 i 60 godina starosti odvojiti od ostalih izbeglica kako bi proverio da li među njima ima ratnih zločinaca.⁴⁶⁶ Te muškarce su izdvojili, ispitivali u "beloj kući", koja se nalazila van baze, na oko 300 do 400 metara od glavne kapije, a zatim su ih jednim plavim autobusom odvezli iz enklave.⁴⁶⁷ Svedok je pokušao da pošalje pratnju, ali mu to nije uspelo, pošto su je zaustavile srpske snage.⁴⁶⁸ Bilo je očigledno da VRS nije hteo da Holandski bataljon vidi šta će se dogoditi.⁴⁶⁹ Devet tela pogubljenih muškaraca pronađeno je nadomak potoka južno od bele kuće; jedan vojnik ispričao je svedoku da je video kako dva srpska vojnika ubijaju jednog Muslimana; dobijani su izveštaji da muškarci koji je trebalo da idu za Kladanj ne stižu.⁴⁷⁰ Svedok je najmanje dva puta protestovao kod pukovnika Jankovića zbog toga kako se postupa sa muškarcima u beloj kući.⁴⁷¹ Pukovnik Janković

⁴⁵⁹ Dok. pr. 600, izjava od 25. novembra 2003, par. 185.

⁴⁶⁰ *Ibid*, par. 191-194.

⁴⁶¹ *Ibid*, par. 204.

⁴⁶² *Ibid*, par. 209; T. na str. 29636.

⁴⁶³ *Vidi*, npr. svedok B-1804: dok. pr. 646, tabulator 36; Mr. Erdemović: T. na str. 25131, *et seq.*; svedok B-161: T. na str. 21040.

⁴⁶⁴ T. na str. 28995; dok. pr. 591, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2037.

⁴⁶⁵ Major Franken: T. na str. 29037; dok. pr. 591, tabulator 9; Mr. Deronjić: T. na str. 29716; Mr. Erdemović: dok. pr. 592, tabulator 1 (video snimak), tabulator 2, str. 3-4, 38-39, 44-46, 61 (transkript video snimka); svedok B-1395: dok. pr. 665, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2733.

⁴⁶⁶ Dok. pr. 591, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2037-2038.

⁴⁶⁷ *Ibid*, T. na str. 2038-2039; dok. pr. 591, tabulator 3, 6, 7.

⁴⁶⁸ *Ibid*, T. na str. 2038.

⁴⁶⁹ *Ibid*, T. na str. 2031.

⁴⁷⁰ *Ibid*, T. na str. 2046, 2052-2054; dok. pr. 591, tabulator 2.

⁴⁷¹ *Ibid*, T. na str. 2050.

je prešao preko činjenice o zlostavljanju, rekavši da se pod kontrolom VRS nalazi 6.000 zatvorenika.⁴⁷²

209. Svedok B-1804, koji je u imao nadređeni položaj u Zvorničkoj brigadi,⁴⁷³ obavešten je 12. jula 1995. da delovi muslimanske 28. divizije prolaze između Buljina i Miličke brigade. Uveče istoga dana svedok je obavešten da se preduzimaju mere da se ti delovi 28. divizije blokiraju na putu Kravica-Nova Kasaba-Milići. Svedok je muslimanskoj 28. diviziji postavio zasedu.⁴⁷⁴ Ujutru 14. jula 1995, Zvornička brigada ušla je u vatreni okršaj s delom kolone 28. divizije. Borba se nastavila i intenzivirala tokom noći 15. jula 1995. U 14.00 sati 16. jula 1995, postignuto je privremeno primirje, u okviru koga je predviđeno otvaranje koridora na 24 sata. Svedok B-1804 je posvedočio da je veliki broj Muslimana uspeo da prođe ovim koridorom dok je bio otvoren.⁴⁷⁵ Po zatvaranju koridora, Zvornička brigada i nekoliko jedinica MUP-a su, sve do 30. jula 1995, pretraživale teren da vide da li ima "vojnika koji su zaostali za 28. divizijom". Nađeni su ili zarobljeni ili odmah ubijeni.⁴⁷⁶

210. Dana 13. jula 1995, svedok B-1804 je primio telefonski poziv od pomoćnika komandanta za bezbednost u Zvorničkoj brigadi, Drage Nikolića, koji mu je rekao da očekuju veliki broj muslimanskih zarobljenika iz Bratunca, te da se moraju pripremiti za te ljude. Gospodin Nikolić je rekao svedoku da zarobljenici neće biti poslani u logor Batković, jer su MKCK i UNPROFOR "znali za njega" i da je Ratko Mladić lično naredio da se zarobljenici ubiju u Zvorniku. Po podne toga dana, svedok je dobio informaciju da se radi o približno 3.000 zarobljenika.⁴⁷⁷ Takođe ima dokaza da je Radovan Karadžić 9. jula 1995. dao naređenja za masakre.⁴⁷⁸

211. Dana 13. jula 1995, svedok B-1401 nalazio se u grupi muslimanskih muškaraca koju su prisilili da trči drumom koji je vodio za Bratunac. Skrenuli su na livadu iznad puta Bratunac-Konjević Polje, gde su vojnici bosanskih Srba opkolili između 1.000 i 2.000 ljudi.⁴⁷⁹ Muslimanskim muškarcima na livadi rečeno je da se popnu na kamione, od kojih je na jednom pisalo "Tuzla Transport". Kamioni su išli u pravcu Bratunca i oni su noć proveli u kamionima. Kamion je prošao kroz Konjević Polje, Drinjaču, Zvornik i stigao u Karakaj.⁴⁸⁰ Popodne 14. jula 1995, muškarce su

⁴⁷² *Ibid.*

⁴⁷³ Dok. pr. 646, tabulator 31 (zapečaćeno), izjava od 5. februara 2004, par. 4.

⁴⁷⁴ *Ibid.*, par. 14-15

⁴⁷⁵ *Ibid.*, par 17-19.

⁴⁷⁶ *Ibid.*, par. 21-22.

⁴⁷⁷ *Ibid.*, par. 24-25.

⁴⁷⁸ Gospodin Deronjić: dok. pr. 600, izjava od 25. novembra 2003, par. 181.

⁴⁷⁹ Dok. pr. 621, tabulator 1 (delimično zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2864-2870, 2874.

⁴⁸⁰ *Ibid.*, T. na str. 2878-2885.

iskrcali iz kamiona i zatvorili u školu u Petkovcima.⁴⁸¹ Dok su bili zatvoreni u učionici, došli su vojnici i zatražili da izađu Muslimani sa određenih područja. Kada su ih izveli, svedok je čuo udarce i jauke i više ih nije video. Kad je pao mrak, grupe muškaraca izvođene su pred školu posle čega bi odjeknula rafalna paljba.⁴⁸² Svedoka B-1401 i druge zatočenike iz škole u Petkovcima ukrcali su silom u kamion i odveli ih nedaleko od brane kod Petkovaca.⁴⁸³ Odlazeći iz škole u Petkovcima, svedok je video gomilu tela ljudi koje su pre toga ubili ispred škole.⁴⁸⁴ Kada se kamion zaustavio, zatvorenici su začuli pucnje.⁴⁸⁵ Zatvorenike su prozivali radi streljanja u grupicama od po pet.⁴⁸⁶ Kada su svedoka i druge iz njegove grupe prisilili da izađu iz kamiona, rečeno im je “da nađu mesto sebi”. Sa desne strane kamiona svedok je video leševe koji su ležali u više redova.⁴⁸⁷ Muškarcima je rečeno da legnu, a onda su otvorili vatru. Svedok je potom čuo kako iz kamiona izvode i ubijaju i druge grupe muškaraca. Kada su prestali da pucaju, vojnici su pregledali tela kako bi se uverili da su svi mrtvi; ponovo su pucali na svakog koga bi našli živog. Kad je kamion otišao, svedok je podigao glavu i video mnogo leševa, ali nije bio siguran koliko.⁴⁸⁸

212. Svedok B-1395 je svedočio o tome kako su ga, 13. jula 1995. godine uhapsili srpski vojnici i sa grupom drugih muškaraca Muslimana odvezli na jednu livadu u Lolićima. Pretresli su ih da vide da li imaju novca, dok su im ruke bile vezane iza vrata. Svedok je čuo kako neki govore da na livadi mora biti oko 2.000 ljudi. Dali su im vode, a jednu osobu koja se žalila su ubili.⁴⁸⁹ Došao je Ratko Mladić i uveravao ih da će biti razmenjeni, a svedok mu je rekao da je izgubio čizme. Ratko Mladić mu je obećao da će dobiti par cipela.⁴⁹⁰ Dvadesetak minuta kasnije, jedna osoba u civilnom odelu bez oznaka rekla je ovim Muslimanima da formiraju kolonu. Kolona je bila duga između 400 i 500 metara, a na svakih šest metara čuvali su je srpski vojnici s automatskim puškama. Zatvorenike su odveli u skladište kod Kravice, koje je uskoro postalo pretrpano. Poslednjem koji je ušao u skladište rečeno je da sedne, ali on nije imao gde i stražari su ga ubili. Odmah potom, srpski vojnici počeli su da pucaju u skladište i to je trajalo sve dok se nije smrklo.⁴⁹¹ Svedok je uspeo da dođe do prijemne kućice i da se zakloni jednim mrtvim telom, i tu je ostao naredna 24 časa. Sledećeg jutra, 14. jula

⁴⁸¹ Dok. pr. 621, tabulator 1 (delimično zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2888-2889; T. na str. 30673-30675.

⁴⁸² Dok. pr. 621, tabulator 1 (delimično zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2902.

⁴⁸³ *Ibid*, T. na str. 2887.

⁴⁸⁴ *Ibid*, T. na str. 2906-2908.

⁴⁸⁵ *Ibid*, T. na str. 2909.

⁴⁸⁶ *Ibid*, T. na str. 2910.

⁴⁸⁷ Dok. pr. 621, tabulator 1 (delimično zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2911-2912; T. na str. 30645.

⁴⁸⁸ Dok. pr. 621, tabulator 1 (delimično zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2912-2917.

⁴⁸⁹ Dok. pr. 665, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2449-2455.

⁴⁹⁰ *Ibid*, T. na str. 2459.

1995, jednog čoveka su ubili kada je ustao da mokri.⁴⁹² U jednom trenutku vojnici su ponudili da ranjene odvedu u bolnicu; kad su neki puzeći izašli iz skladišta, odmah su ih ubili. Kad se smrklo, svedok je puzeći izašao napolje i, stojeći iza jednog rovokopača, primetio je da su u skladištu dvojica ljudi još uvek živi. Svedok je čuo kako tovore leševe na kamion, a zatim je uspeo da pobjegne.⁴⁹³

213. Svedok B-161, pripadnik MUP-a Srbije u Loznici, bio je u Zvorniku u julu 1995. i svedočio je o tome kako mu je u komandi RS u Zvorniku Drago Nikolić rekao da je Beara naredio da na području između Zvornika i Bijeljine u roku od pet dana “mora da nestane” 6.900 ljudi i da te ljude prevoze u razna sela i ubijaju.⁴⁹⁴

214. Dana 15. jula 1995, svedok B-1804 je razgovarao sa majorom Jokićem, koji mu je rekao da g. Beara, pukovnik Popović i g. Nikolić “odvođe ljude kad god hoće” i da je pukovnik Popović naredio da se o zarobljenicima ne sme izveštavati putem radio veze, niti da se išta sme snimati ili napisati s tim u vezi. Kasnije tog dana svedok je obavestio potpukovnika Pandurevića o smaknućima, a on ga je pitao zašto civilna zaštita ne “zakopava”. Svedok je to razumeo kao da on pita zašto civilna zaštita ne zakopava pogubljene zatvorenike.⁴⁹⁵

215. Nekoliko svedoka svedočilo je o ubijanjima velikih razmera na području Srebrenice, uključujući Cersku,⁴⁹⁶ Kravicu,⁴⁹⁷ Orahovac,⁴⁹⁸ branu kod Petkovaca,⁴⁹⁹ Vojnu ekonomiju Branjevo,⁵⁰⁰ Dom kulture u Pilici⁵⁰¹ i Kozluk.⁵⁰²

216. Oko aprila 1994, g. Erdemović se priključio 10. diverzantskoj jedinici, koja se nalazila u sklopu VRS u Bijeljini.⁵⁰³ Kada je jedinica narasla, podeljena je na dva voda, Vlasenički vod i Bijeljinski vod, a svedok je pripadao Bijeljinskom vodu.⁵⁰⁴ Dana 16. jula 1995, njegova jedinica

⁴⁹¹ *Ibid*, T. na str. 2463-2464.

⁴⁹² *Ibid*, T. na str. 2464.

⁴⁹³ *Ibid*, T. na str. 2465-2471.

⁴⁹⁴ T. na str. 21040.

⁴⁹⁵ Dok. pr. 646, tabulator 31 (zapečaćeno), izjava od 5. februara 2004, par. 27-28.

⁴⁹⁶ *Vidi, uopšteno*, svedok B-1397: dok. pr. 664, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-99-33-T; T. na str. 2735-2741; g. Manning: dok. pr. 642, par. 10.

⁴⁹⁷ Svedok B-1395: dok. pr. 665, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-99-33-T, T. na str. 2388-2394.

⁴⁹⁸ Svedok B-1804: T. na str. 31932; g. Manning: dok. pr. 642, par. 10, 14.

⁴⁹⁹ Svedok B-1401: dok. pr. 621, tabulator 1 (delimično zapečaćeno), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2887-2893, 2909-2915; T. na str. 30673; svedok B-1804: T. na str. 31932; g. Manning: dok. pr. 642, par. 12.

⁵⁰⁰ Gospodin Erdemović: T. na str. 25121-25122.

⁵⁰¹ Gospodin Erdemović: T. na str. 25158-25162.

⁵⁰² Gospodin Manning: dok. pr. 642, par. 13.

⁵⁰³ T. na str. 25128-25130.

⁵⁰⁴ T. na str. 25131, 25133-25134, 25138.

učestvovala je u pogubljenjima na Vojnoj ekonomiji Branjevo. Po njegovoj proceni, tom prilikom ubijeno je 1.000 ljudi.⁵⁰⁵ Posle toga, stigao je potpukovnik (koji je prethodno izdao naređenja za streljanje na Vojnoj ekonomiji Branjevo) i dao dalja naređenja Brani Gojkoviću (koji je izdavao naređenja svedoku).⁵⁰⁶ Potpukovnik je rekao da nekih 500 muškaraca pokušava da pobegne iz Doma kulture u Pilici. Svedok je naveo da nije ni hteo ni mogao da nastavi s tim, u čemu ga je podržalo nekoliko ljudi iz njegove jedinice. Umesto njih, tih 500 muškaraca pogubili su ljudi iz Bratunca.⁵⁰⁷ Svedok je čuo paljbu iz automatskih pušaka i prasak nekoliko ručnih bombi dok su se ljudi iz Bratunca nalazili u Pilici i video tela ispred Doma kulture u Pilici.⁵⁰⁸ Nije jasno koliko ljudi je preživelo ovo pogubljenje, zna se samo da ima preživelih.⁵⁰⁹

217. Gospodin Manning, vođa jednog tima istražitelja Tužilaštva, bio je prisutan na svim lokacijama gde su se vršile ekshumacije direktno povezane sa Srebrenicom.⁵¹⁰ Zna se za 43 masovne grobnice vezane za Srebrenicu: Tužilaštvo je izvršilo ekshumaciju 23 grobnice, a 20 njih je otvoreno da bi se potvrdilo postojanje višestrukih posmrtnih ostataka.⁵¹¹ U okviru svog svedočenja ovaj svedok je govorio o razlici između primarnih i sekundarnih grobnica. U primarnim grobnicama nalaze se tela onih koji su zakopani ubrzo nakon što je nastupila smrt. U slučaju Srebrenice, tu spadaju Vojna ekonomija Branjevo, Kozluk, brana kod Petkovaca, Orahovac, Cerska, Nova Kasaba, Konjević Polje, Ravnice i Glogova. U sekundarnim grobnicama nalaze se tela onih koji su ranije bili zakopani u primarnim grobnicama, ali su ona zatim ekshumirana i ponovo zakopana na drugom mestu. Među njima su Hodžićki put, Lipje, Čančarski put i Zeleni Jadar. Upotrebom naučnih forenzičnih metoda može se uspostaviti veza između primarnih i sekundarnih grobnica.⁵¹² Ima dokaza da su, posle pogubljenja, jedinice VRS prebacivale leševe iz primarnih u sekundarne grobnice.⁵¹³ Leševi su iz primarnih grobnica uklonjeni teškom mehanizacijom.⁵¹⁴

218. Glavni uzrok smrti osoba ekshumiranih tokom istrage u Srebrenici bila je strelna rana. Gospodin Manning je u svom svedočenju naveo da nema indikacija da su ljudi ubijeni u borbi. U većini grobnica, posebno onih primarnih, nađeni su ostaci ligatura ili poveza za oči. Ima dokaza i da su osobe ubijane *in situ*, odnosno da su streljane u grobnici ili pored nje. Meci su nađeni ispod

⁵⁰⁵ T. na str. 25122.

⁵⁰⁶ T. na str. 25158, 25184.

⁵⁰⁷ T. na str. 25158-25160.

⁵⁰⁸ T. na str. 25160.

⁵⁰⁹ T. na str. 25161.

⁵¹⁰ Dok. pr. 642, tabulator 1, izjava od 24. novembra 2003, par. 4, 15; T. na str. 31402-31403.

⁵¹¹ Dok. pr. 642, tabulator 1, izjava od 24. novembra 2003, par. 27-28.

⁵¹² Dok. pr. 642, tabulator 1, izjava od 24. novembra 2003, par. 35, tabulator 4; T. na str. 31406-31407.

⁵¹³ *Vidi, npr.*, dok. pr. 642, tabulator 23; g. Deronjić: dok. pr. 600, izjava od 25. novembra 2003, par. 230; svedok B-1804: dok. pr. 646, tabulator 35.

⁵¹⁴ T. na str. 31413.

leševa, koji su bili u položaju koji je ukazivao na to da su streljani. Na primer u Glogovi, sva su tela imala strelne rane na glavi, a u neka je, posle vezivanja, pucano dvaput u predelu grudnog koša.⁵¹⁵

219. Gospodin Manning je svedočio o tome da je u periodu od 1996. do 2001. godine iz masovne grobnice u Srebrenici ekshumirano najmanje 2.570 osoba.⁵¹⁶ Pravi broj mogao bi biti samo veći, jer ovom cifrom nije obuhvaćen veliki broj delova tela čije poreklo tek treba utvrditi, kao ni sekundarne grobnice koje Tužilaštvo ili bosanska Komisija za nestala lica još uvek nisu ekshumirali.⁵¹⁷

ii. Druge opštine

220. Pretresno veće će sada razmotriti da li ima dovoljno dokaza za to da je genocid izvršen na ostalim navedenim teritorijama: Kotor Varoš, Ključ, Bosanski Novi i Bijeljina.⁵¹⁸ Tužilaštvo je u jednoj fusnoti iznelo tvrdnju da postoje, kako je navedeno, “ograničeni dokazi” koji se odnose na Kotor Varoš, Ključ i Bosanski Novi, a da u vezi sa Bijeljinom postoje drugi dokazi.⁵¹⁹

221. Dokazi koji se odnose na te četiri teritorije navedeni su u sažetom obliku niže u tekstu.

Kotor Varoš

222. Nema dokaza o genocidu na ovoj teritoriji.

Bijeljina

223. Preuzimanje vlasti u Bijeljini počelo je 31. marta 1992.⁵²⁰

224. Godine 1991. U Bijeljini je živelo 24.314 Muslimana, koji su činili 29,8% stanovništva. Godine 1997-1998. u Bijeljini je bilo 1.429 Muslimana, koji su činili 2,6% stanovništva.⁵²¹

225. Postoje dokazi o sledećem –

(1) Ubistva:

⁵¹⁵ Dok. pr. 642, tabulator 1, izjava od 24. novembra 2003, par. 65, 69, 89; T. na str. 31429-31433.

⁵¹⁶ Dok. pr. 642, tabulator 1, izjava od 24. novembra 2003, par. 59.

⁵¹⁷ T. na str. 31415; dok. pr. 642, par. 69, str. 21 (gde se navodi da su prilikom ekshumacije i obdukcije pronađena ukupno 423 poveza).

⁵¹⁸ *Vidi supra*, par. 138.

⁵¹⁹ *Vidi supra*, par. 137.

⁵²⁰ Svedok B-1003: T. na str. 18604; svedok B-1453: dok. pr. 565, tabulator 1 (pod pečatom), izjava od 18. aprila 2002, par. 2.

⁵²¹ Profesor Tabeau: dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 69.

- (a) Nekoliko desetina ljudi ubijeno je u centru Bijeljine i iza štaba SDS-a.⁵²²
 - (b) U toku rata viđeni su leševi koji su plutali rekom Drinom, ali se njihov tačan broj ne zna.⁵²³
 - (c) Na ulicama Bijeljine viđeno je četrdeset i osam leševa – svedok zna da ih je bilo još.⁵²⁴
 - (d) Svedok je čuo objavu na Radiju Bijeljina da je na deponiji smeća pronađeno 25 leševa.⁵²⁵
 - (e) Jedan pripadnik TO rekao je “mnogo smo ih poubijali” (Muslimana) – broj nepoznat.⁵²⁶
 - (f) Dvadeset i dve osobe mučene su i ubijene u jednom podrumu.⁵²⁷
 - (g) Četrdeset i jedna osoba ubijena je prilikom zauzimanja grada, a njihova imena objavljena su na Radiju Bijeljina i u listu *Semberija*.⁵²⁸
 - (h) Dana 31. marta 1992. svedok je, posredstvom Televizije Bijeljina, saznao da su “arkanovci i pripadnici garde kapetana Dragana, četnici vojvode Mileta Blagića” ušli u Bijeljinu i u centru grada poubijali ljude, uključujući cele porodice.⁵²⁹
- (2) Progoni:
- (a) Policija je imala spisak Muslimana koje je trebalo uhapsiti. Na tom spisku su se nalazila imena imućnih Muslimana ili muslimanskih privrednika i on je dostavljen svakom kontrolnom punktu ili izlazu iz SAO Semberije.⁵³⁰
 - (b) Formirane su policijske patrole u kojima su bili arkanovci, koji su išli od kuće do kuće sa spiskovima “osumnjičenih” – mnogi ljudi su odvedeni iz svojih domova i više nikada nisu viđeni.⁵³¹

⁵²² Svedok B-161: T. na str. 21058, 21108; g. Omeragić: T. na str. 27686-27687.

⁵²³ Svedok B-161: T. na str. 21060.

⁵²⁴ Svedok B-1003: T. na str. 18612, 18662; dok. pr. 420, tabulator 3 (pod pečatom).

⁵²⁵ Gospodin Omeragić: dok. pr. 563, izjava od 5. avgusta 2001, par. 7.

⁵²⁶ *Ibid.* par. 14.

⁵²⁷ *Ibid.* par. 26.

⁵²⁸ Svedok B-1453: T. na str. 27735.

⁵²⁹ Gospodin Hrustanović: T. na str. 26081, 26084.

⁵³⁰ Svedok B-1003: T. na str. 18645-18646.

⁵³¹ Svedok B-1453: T. na str. 27749.

- (c) Plan Srba bio je da očiste Bijeljину od nesrpskog stanovništva, pa su im prvo na meti bili ljudi koji su imali ekonomski, politički ili verski uticaj, tako da bi preostalo stanovništvo lakše kontrolisali.⁵³²
- (d) Godine 1992. izdat je opšti proglas da svi vojno sposobni Bošnjaci treba da se prijave da služe u VRS; oni su zatim dobili poziv za mobilizaciju u VRS.⁵³³ One koji su se oglušili, slali su da rade na frontu; nijedan Srbin nije morao da radi na frontu, čak ni oni koji nisu služili u vojsci.⁵³⁴
- (e) Nesrbi su otpušteni s posla, a umesto njih su dovođeni Srbi. Na funkcijama su zadržani samo oni nesrbi za koje nije postojala zamena, a i tada samo pod strogim nadzorom.⁵³⁵
- (3) Pritvaranje i zlostavljanje:
- (a) Tri do četiri stotine ljudi, žena i dece sklonilo se u kasarnu JNA.⁵³⁶ General Janković rekao je Fikretu Abdiću da, pored nekoliko stotina izbeglica u kasarni, u Petkovači ima još hiljadu i po izbeglica, većinom Muslimana.⁵³⁷
- (b) Dana 10. avgusta 1993, Srbi su svedoka (sa još 47 osoba) pritvorili, prebacili na područje Brčkog i prisilili da kopa rovove i utvrđenja na linijama fronta VRS.⁵³⁸ Gotovo godinu dana kasnije, kada je svedok rekao da nema nameru da napusti Bijeljину, maltretirali su ga i teško pretukli ljudi majora Vojkana Đurkovića.⁵³⁹
- (c) Četiri osobe su pritvorene i pretučene u zgradi SUP-a.⁵⁴⁰
- (d) Oko 2.000 osoba, većinom Muslimana, zatočeno je u logoru Batković.⁵⁴¹ Tukli su ih. U tom logoru je umrlo oko 100 osoba.⁵⁴² Odabrana je jedna grupa od deset muškaraca za premlaćivanje i ako bi jedan od njih podlegao, drugim bi popunili taj broj.⁵⁴³ Svedoka su

⁵³² Gospodin Hrustanović: dok. pr. 530, izjava od 12. novembra 1999, par. 52.

⁵³³ *Ibid.* par. 14.

⁵³⁴ Gospodin Hrustanović: T. na str. 26085.

⁵³⁵ Gospodin Hrustanović: dok. pr. 530, izjava od 12. novembra 1999, par. 23.

⁵³⁶ Gospodin Omeragić: dok. pr. 563, izjava od 5. avgusta 2001, par. 8 i *Addendum* bez datuma.

⁵³⁷ Gospodin Omeragić: T. na str. 27687.

⁵³⁸ Gospodin Hrustanović: dok. pr. 530, izjava od 12. novembra 1999, par. 24-27.

⁵³⁹ Gospodin Hrustanović: dok. pr. 530, izjava od 12. novembra 1999, par. 37-42, i izjava od 7. oktobra 1994, par. 12-17.

⁵⁴⁰ Gospodin Gušalić: T. na str. 18275-18276 (g. Gušalić je četiri dana bio pritvoren i tučen u zgradi SUP-a. Četvrtog dana doveli su još trojicu muškaraca i pretukli ih. Posle toga su ih odveli u zatočenički logor Batković).

⁵⁴¹ *Ibid.* T. na str. 18277.

⁵⁴² *Ibid.* T. na str. 18281.

⁵⁴³ *Ibid.* T. na str. 18282.

mučili tako što su ga vezali i ostavili da visi.⁵⁴⁴ Muškarce su prisiljavali na seksualno opštenje.⁵⁴⁵ Negde u septembru 1993, svedoka su ponovo zatočili u logoru Batković – tog puta je tamo bilo od 800 do 900 Muslimana, ali je u narednih nekoliko dana razmenjeno od 600 do 700 ljudi.⁵⁴⁶

(4) Uništavanje objekata kulture:

- (a) U martu 1993. uništene su dve džamije u Janji. Uništeno je i svih pet džamija u Bijeljini.⁵⁴⁷
- (b) Srbima su mete bila “obilježja nepravoslavne vjere” – sve džamije u Bijeljini i okolnim selima uništene su dinamitom. Postojalo je ukupno 11 džamija.⁵⁴⁸

(5) Prisilno premeštanje i deportacija:

- (a) Svedok je otišao iz Janje u septembru 1994. nakon što su ga prisilili da napusti svoju kuću i imovinu.⁵⁴⁹ Niko nije direktno prisiljavao stanovnike Janje da odu, ali im je oduzimana imovina i morali su da odu zbog psihološkog pritiska koji je vršen na njih.⁵⁵⁰
- (b) Crveni krst je upozorio svedoka na to da je početkom i sredinom jula 1994. veliki broj Muslimana proteran iz Bijeljine. Tokom narednih meseci, iseljeno je 2.500 Muslimana, a u jesen još 2.500.⁵⁵¹
- (c) Dana 22. avgusta 1994. svedoka i njegovu porodicu priveli su i, sa još tridesetak stanovnika Muslimana, odvezli kamionom za prevoz stoke u pravcu Tuzle.⁵⁵² Bijeljina je imala 30.000 stanovnika i gotovo sve su ih proterali, tako da je ostalo samo pet odsto Muslimana – od 800 do 2.000 osoba.⁵⁵³

(6) Razno:

- (a) U aprilu i maju 1992. svedok je dobio zadatak da sprovodi konvoje koji su prevozili oružje, municiju i drugu vojnu opremu iz Srbije u Bosnu, preko Sremske Rače, Bijeljine,

⁵⁴⁴ *Ibid.* T. na str. 18284.

⁵⁴⁵ *Ibid.* T. na str. 18284.

⁵⁴⁶ *Ibid.* T. na str. 18284, 18286, 18293 (Svedoka su u septembru 1992. odveli u drugi logor, gde je ostao 11½ meseci, posle čega su ga vratili u Batković.).

⁵⁴⁷ Svedok B-1486: T. na str. 18718.

⁵⁴⁸ Gospodin Hrustanović: dok. pr. 530, izjava od 12. novembra 1999, par. 53.

⁵⁴⁹ Svedok B-1486: T. na str. 18725-18726.

⁵⁵⁰ *Ibid.* T. na str. 18747.

⁵⁵¹ Dr Williams: T. na str. 22948-22949.

⁵⁵² Gospodin Hrustanović: dok. pr. 530, izjava od 12. novembra 1999, par. 42-45, i izjava od 7. oktobra 1994, par. 18.

Brčkog, Zvornika i Majevice – na ratišta.⁵⁵⁴ Takve konvoje je sproveo najmanje deset puta preko Save.⁵⁵⁵ U svakom konvoju nalazilo se od 10 do 20 “teretnih kamiona”.⁵⁵⁶

Ključ

226. Preuzimanje vlasti u Ključu počelo je u aprilu 1992.⁵⁵⁷

227. Godine 1991. u Ključu je živelo 17.696 Muslimana, ili 47.3% stanovništva. Godine 1993, od 14.000 do 15.000 Muslimana napustilo je Ključ. Godine 1995. ostalo ih je 1.211 ili 6,0% stanovništva.⁵⁵⁸

228. Postoje dokazi o sledećem –

(1) Ubistva:

(a) Otprilike stotinu osoba ubijeno je ispred stare osnovne škole u Velagićima.⁵⁵⁹

(2) Pritvaranje i zlostavljanje:

(a) Desetine osoba pretučene su i zatočene u školi u Velagićima.⁵⁶⁰

(b) Pedeset i jedan Musliman odveden je na prisilni rad na frontu.⁵⁶¹

Bosanski Novi

229. Preuzimanje vlasti u Bosanskom Novom počelo je u maju 1992.⁵⁶²

230. Godine 1991. bilo je 14.040 Muslimana, koji su činili 33,7% stanovništva. Godine 1993. 13.000 Muslimana napustilo je Bosanski Novi. Godine 1995. bilo je 1.513 Muslimana, odnosno 4,8% stanovništva.⁵⁶³

⁵⁵³ Gospodin Hrustanović: T. na str. 26105.

⁵⁵⁴ Svedok B-1453: dok. pr. 565, tabulator 1 (pod pečatom), izjava od 18. aprila 2002, par. 7; T. na str. 27728-27729.

⁵⁵⁵ Svedok B-1453: T. na str. 27728.

⁵⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁵⁷ Svedok B-1047: T. na str. 22480-22481; upor. svedok B-1021: dok. pr. 611, izjava od 4. oktobra 1995, na str. 1 (gde se kaže da je zauzimanje počelo 27. maja 1992).

⁵⁵⁸ Profesor Tabeau: dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A5, na str. 135.

⁵⁵⁹ Svedok B-1021: T. na str. 30078.

⁵⁶⁰ Svedok B-1021: dok. pr. 610, tabulator 2 (pod pečatom), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 9128.

⁵⁶¹ Svedok B-1047: T. na str. 22481-22482.

231. Postoje dokazi o sledećem –

(1) Ubistva i prisilno premeštanje i deportacije:

- (a) U maju 1992. muslimansko selo Suhača granatirano je iz pravca susednih srpskih sela.⁵⁶⁴ Dana 24. maja 1992, nakon što je granatiranje prestalo, 8.000 do 10.000 ljudi, žena i dece (uključujući njih 1.200 iz Suhače), pokušalo je da pobjegne sa područja oko sela Suhača.⁵⁶⁵
- (b) U junu 1992. u Blagaj Japri, vojnici su opkolili muslimanske civile koji su pobjegli sa područja Suhače i na njih otvorili vatru – koja je trajala dva sata.⁵⁶⁶
- (c) Devet hiljada osoba napustilo je Bosanski Novi i uputilo se ka hrvatskoj teritoriji.⁵⁶⁷
- (d) Žitelji sela Šikare oterani su iz svojih kuća; neki od njih su odvedeni i ubijeni.⁵⁶⁸

(2) Pritvaranje i zlostavljanje:

- (a) U junu 1992. civili Muslimani u Blagaj Japri zatočeni su u preduzeću "Japra".⁵⁶⁹ Tukli su ih.⁵⁷⁰ Iz vatrenog oružja su ubijena najmanje dva zatočenika.⁵⁷¹ Muškarce su odvojili od žena i dece, a zatim su ih 11. juna 1992. prebacili na fudbalski stadion Mlakve.⁵⁷² Tamo su bili zatočeni otprilike 46 dana, a uslovi su bili strašni.⁵⁷³ Barem jednog zatočenika su prebili.⁵⁷⁴
- (b) Fudbalski stadion pun zatočenika bio je samo vrh ledenog brega u naporima lokalnih Srba da stvore RS u kojoj neće biti Muslimana. Tu su bili još logori Keraterm,

⁵⁶² Gospodin Kirudja: T. na str. 15412-15414; svedok B-1354: dok. pr. 652, tabulator 1 (delimično pod pečatom), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 13968.

⁵⁶³ Profesor Tabeau: dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A5, na str. 134.

⁵⁶⁴ Svedok B-1354: dok. pr. 652, tabulator 1 (delimično pod pečatom), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 13968-13969.

⁵⁶⁵ *Ibid.* T. na str. 13969-13972.

⁵⁶⁶ *Ibid.* T. na str. 13977.

⁵⁶⁷ Gospodin Kirudja: T. na str. 15432.

⁵⁶⁸ Svedok B-1354: dok. pr. 652, tabulator 1 (delimično pod pečatom), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 13984, 13987.

⁵⁶⁹ *Ibid.* T. na str. 13980.

⁵⁷⁰ *Ibid.* T. na str. 13981.

⁵⁷¹ *Ibid.* T. na str. 13982, 13990.

⁵⁷² *Ibid.* T. na str. 13997, 13998.

⁵⁷³ *Ibid.* T. na str. 13999-14000.

⁵⁷⁴ *Ibid.* T. na str. 14016-14017.

Trnopolje, Omarska i Manjača, a postojala je saradnja između lokalnih Srba i gradonačelnika i TO Bosanske Dubice, Banjaluke, Prijedora, Sanskog Mosta i Ključa.⁵⁷⁵

(3) Uništavanje objekata kulture:

- (a) U maju 1992. džamije u muslimanskom selu Suhaći granatirane su iz pravca susednih srpskih sela.⁵⁷⁶

iii. Drugi dokazi

Demografski dokazi

232. Demografski dokazi pokazuju da su 1991. godine u Republici Srpskoj, na području iz predmeta *Milošević* (kako je ono definisano u izveštaju veštaka, profesora Tabeau), živela 344.803 Muslimana.⁵⁷⁷ Od tog broja je 1997-1998. ostalo njih oko 7.933 (odnosno oko 1,4 odsto).⁵⁷⁸

Uništavanje kulturne baštine

233. Pretresno veće je saslušalo svedočenja o razaranju kulturnih i verskih objekata bosanskih Muslimana na teritoriji Bosne i Hercegovine. Profesor Riedlmayer je svedočio da je oštećeno svih 277 džamija koje su bile obuhvaćene istraživanjem, a ocenjeno je da su samo njih 22 neznatno oštećene.⁵⁷⁹ Većina džamija obuhvaćenih istraživanjem nalazila se na teritorijama koje su tokom sukoba osvojile i držale snage bosanskih Srba, s izuzetkom Sarajeva.⁵⁸⁰ U određenom broju slučajeva, džamije ne samo da su srušene sa zemljom, već su lokacije na kojima su se nalazile raščišćene i na njima podignuti drugi objekti, kao što su deponije za smeće.⁵⁸¹ Većina verskih

⁵⁷⁵ Gospodin Kirudja: dok. pr. 378, tabulator 7; T. na str. 15422-15425.

⁵⁷⁶ Svedok B-1354: dok. pr. 652, tabulator 1 (delimično pod pečatom), transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brdanina*, predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 13968-13969, 14012, 14018.

⁵⁷⁷ Dok. pr. 548, tabulator 2, na str. 9-11 ("U svrhu ove studije, područje u predmetu *Milošević* definisano je kao područje sledećih (pre-dejtonskih) opština: Banjaluka, Bihać, Bijeljina, Bileća, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Bosanski Šamac, Bratunac, Brčko, Čajniče, Čelinac, Doboj, Donji Vakuf, Foča, Gacko, Goražde, Kalinovik, Ključ, Kotor Varoš, Nevesinje, Prijedor, Prnjavor, Rogatica, Rudo, Sanski Most, Sarajevo – Centar, Sarajevo – Hadžići, Sarajevo – Ilidža, Sarajevo – Ilijaš, Sarajevo – Novi Grad, Sarajevo – Novo Sarajevo, Sarajevo – Pale, Sarajevo – Stari Grad, Sarajevo – Trnovo, Sarajevo – Vogošća, Sokolac, Srebrenica, Šekovići, Šipovo, Teslić, Trebinje, Višegrad, Vlasenica i Zvornik. Sve bitne komponente uključene su za podeljene opštine, tj. analizirane su sve one post-dejtonske opštine koje zajedno predstavljaju područje određene pre-dejtonske opštine.").

⁵⁷⁸ *Ibid.*

⁵⁷⁹ Dok. pr. 486, na str. 9.

⁵⁸⁰ *Ibid.*

⁵⁸¹ *Ibid.* na str. 12.

objekata navedenih u izveštaju profesora Riedlmayera uništena je kao posledica napada na njih, a ne slučajnih borbi u njihovoj blizini.⁵⁸²

Svedočenje veštaka

234. Dr Zwaan, vanredni profesor u Centru za izučavanje holokausta i genocida Univerziteta u Amsterdamu, svedočio je o značaju ideologije i korišćenja propagande za stvaranje konteksta za genocid. Po mišljenju dr Zwaana, ideologija igra vodeću ulogu u procesima koji vode vršenju genocida, uključujući razne vrste ekstremnog nacionalizma,⁵⁸³ koje dehumanizuju ciljnu grupu, koristeći takođe kolektivno istorijsko pamćenje (gde je to moguće) u nastojanju da se stvori atmosfera podele na “njih” i “nas”.⁵⁸⁴ Te nacionalističke ideologije kasnije se koriste da bi se legitimizovao, racionalizovao i opravdao genocidni proces.⁵⁸⁵ Iako motivi pojedinaca za učešće u tim delima mogu biti različiti, ideologije određuju opšti pravac onome što bi trebalo da se uradi i daju individualnim učiniocima osećaj svrhe i namere.⁵⁸⁶ Dr Zwaan je rekao da su naučnici u načelu saglasni da je genocid zločin države, odnosno da su ukupno viđenje, stavovi, ponašanje i odluke centralnog političkog rukovodstva odlučujući faktori za pojavu zločina genocida.⁵⁸⁷ Dr Zwaan smatra da zločini genocida nikada ne nastaju “odozdo”,⁵⁸⁸ već da dolaze “odozgo”.⁵⁸⁹ Takvi zločini se događaju uz “znanje, saglasnost i učešće državnih organa”.⁵⁹⁰

235. Dr Budding, saradnik Harvardske akademije za međunarodne i regionalne studije,⁵⁹¹ pripremila je izveštaj “Srpski nacionalizam u dvadesetom veku: Osnovni istorijski podaci i kontekst”.⁵⁹² U izveštaju veštaka dr Budding navode se istorijski podaci i kontekst koji su značajni za razumevanje buđenja srpske nacionalne svesti osamdesetih godina, kao i sleda političkih događaja koji su doveli do raspada jugoslovenske države i izbijanja postjugoslovenskih ratova 1991. godine.⁵⁹³ Izveštaj se posebno bavi srpskim stavom prema jugoslovenskoj državi, kao i odnosom između Srba u Srbiji i onih izvan nje i pokušava da ustanovi i objasni elemente nacionalnog

⁵⁸² To se može zaključiti iz činjenice da su okolne zgrade često ostajale netaknute i da je postavljanje eksploziva unutar džamija bilo uobičajeni način njihovog uništavanja. *Ibid.* na str. 11; T. na str. 23883. Malo je verovatno da bi se tako nešto dogodilo u kontekstu vojnog sukoba. T. na str. 23884. Profesor Riedlmayer je pokazao mapu na kojoj se vidi da se područje Bosne i Hercegovine na kojem su uništene džamije sada nalazi u sklopu RS. Dok. pr. 488, tabulator 4; T. na str. 23820-23822.

⁵⁸³ Dok. pr. 639, na str. 26-27.

⁵⁸⁴ Dok. pr. 639, na str. 29; T. na str. 31181.

⁵⁸⁵ Dok. pr. 639, na str. 31.

⁵⁸⁶ T. na str. 31180.

⁵⁸⁷ Dok. pr. 639, par. 28.

⁵⁸⁸ T. na str. 31173.

⁵⁸⁹ Dok. pr. 639, par. 29.

⁵⁹⁰ Dok. pr. 639, par. 29, 40, T. na str. 31178.

⁵⁹¹ T. na str. 24818.

⁵⁹² Dok. pr. 508; T. na str. 24818-24820.

⁵⁹³ Dok. pr. 508, na str. 1.

mentalnog sklopa koji je doprineo raspadu Jugoslavije.⁵⁹⁴ Namera, autora izveštaja nije bila da replicira da je jedino srpsko rukovodstvo odgovorno za krah Jugoslavije. Sile koje su bile za nezavisnost postojale su, nezavisno od njega, i u Sloveniji i u Hrvatskoj.⁵⁹⁵ Međutim, politika optuženog i njegova retorika doprinele su da te snage sa marginalnih pređu na dominantne političke pozicije.⁵⁹⁶

236. Od 1990. Miloševićev režim možda nije javno iznosio eksplicitne zahteve u vezi sa granicama, ali je zato preduzimaio niz indirektnih i direktnih mera u cilju povezivanja Srba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj sa Beogradom, a protiv novoizabranih vlada u tim republikama.⁵⁹⁷ U to vreme, beogradski mediji bili su preplavljeni raznim tekstovima koji su stvarali predstavu o tome da Srbima izvan Srbije ponovo pretili genocid koji su doživeli za vreme Drugog svetskog rata.⁵⁹⁸ Osećaj ugroženosti su pothranjivale i lične i porodične uspomene na rat i – u Hrvatskoj – izuzetno nacionalistički obojena retorika Tuđmanovog režima, delimična rehabilitacija ustaške države, kao i mnogi bezosećajni postupci prema srpskom stanovništvu.⁵⁹⁹ Svi ti postupci imali su za cilj promovisanje teritorijalnog, a ne političkog rešenja "srpskog problema" koji se ponovo javljao.⁶⁰⁰

237. Profesor De la Brosse s Univerziteta u Reimsu, stručnjak za korišćenje propagande u medijima, pripremio je izveštaj "Politička propaganda i projekat 'Svi Srbi u jednoj državi'".⁶⁰¹ Izveštaj koji je pripremio ovaj svedok bavi se time kako su optuženi i Srbi koristili propagandu, ali takođe razmatra kako su druge strane u sukobu koristile propagandu.⁶⁰² Profesor De la Brosse utvrdio je da poređenje između srpske, hrvatske i bosanske nacionalističke propagande navodi na zaključak da je srpska propaganda nadmašila ostale dve i po obimu i po sadržaju emitovanih medijskih poruka.⁶⁰³

iv. Dokazi o genocidnoj nameri rukovodstva bosanskih Srba

238. I Radovan Karadžić i Biljana Plavšić izjavili su da je osnovni cilj rata koji vode Srbi preraspodela stanovništva Bosne i Hercegovine kako bi Srbima pripala kontrola nad jedinstvenim povezanim komadom teritorije, koji bi obuhvatio čitavu granicu sa Crnom Gorom, Srbijom i sva

⁵⁹⁴ *Ibid.* na str. 1.

⁵⁹⁵ *Ibid.* na str. 60.

⁵⁹⁶ *Ibid.* na str. 60.

⁵⁹⁷ *Ibid.* na str. 67.

⁵⁹⁸ *Ibid.* na str. 68.

⁵⁹⁹ *Ibid.*

⁶⁰⁰ *Ibid.*

⁶⁰¹ Dok. pr. 446, tabulator 1-2.

⁶⁰² Dok. pr. 446, tabulator 27 (Izveštaj UN za 1994. u kojem se kaže da su se, nakon što su počele borbe u bivšoj Jugoslaviji, informacije sredstava informisanja sastojale od nacionalističkih govora i napada koji su direktno vodili činjenju zločina); T. na str. 20717-20720; dok. pr. 446, tabulator 2, par. 2.

područja na kojima istorijski žive Srbi.⁶⁰⁴ Zbog toga je trebalo ukloniti veliki broj bosanskih Muslimana jer su oni bili većinsko stanovništvo u dolini Drine u severoistočnoj Bosni, uz granicu sa Srbijom.⁶⁰⁵

239. Aleksa Buha, ministar inostranih poslova RS, izjavio je u maju 1994. u Skupštini Republike Srpske da je njihova “primarna opcija, ujedinjenje sa Srbijom, ako ne ide to, onda nezavisnost”.⁶⁰⁶ To je u maju 1994. ponovio Milan Martić, predsednik Republike Srpske Krajine, koji je na tom istom zasedanju rekao: “Mi smo jedan te isti narod ...i budete sigurni neće dugo vremena proći, da li se to nekome sviđalo ili ne, mi ćemo biti jedna država.”⁶⁰⁷ Radovan Karadžić je takođe zastupao ideju o ujedinjenju, kada je u oktobru 1993. rekao da “onda mi treba da predložimo kompletno ujedinjenje srpskog naroda i Jugoslavije i RSK i RS”.⁶⁰⁸

240. Gospodin Harland je u brojnim prilikama svedočio da su članovi rukovodstva bosanskih Srba izražavali rešenost da ostvare deklarisani cilj po svaku cenu i da je naročito Radovan Karadžić u svojim izjavama pre početka sukoba predviđao istrebljenje bosanskih Muslimana u slučaju rata. Radovan Karadžić je izjavio: “Koristićemo tu ratnu mašineriju koju podržavaju Srbi da život civila učinimo nemogućim”, kako bi se terorizovali civili i tako postigao određeni politički cilj.⁶⁰⁹

241. Sledeći citati pružaju uvid u stanje svesti Radovana Karadžića u relevantno vreme:

- “Nestaće [Muslimani]! Sa lica zemlje će nestati taj narod ako oni, ako oni zapnu sada. ...Oni to ne shvataju da bi tu bilo krvi do koljena i da bi muslimanski narod nestao. Nestalo bi sirotinje muslimanske koja ni ne zna kud on vodi, kud on vodi, ovaj, Muslimane . . .”⁶¹⁰
- “Za dva-tri dana će Sarajeva nestati i biće pet stotina hiljada mrtvih. Za mesec dana u Bosni i Hercegovini nestaće Muslimana . . .”⁶¹¹
- “Prije svega, niko od njihovog rukovodstva ne bi ost'o živ. Za tri-četiri sata bi bili pobijeni svi. Ne bi imali šanse da opstanu uopšte.”⁶¹²

⁶⁰³ Dok. pr. 446, tabulator 2, na str. 67.

⁶⁰⁴ Gospodin Harland: T. na str. 26954.

⁶⁰⁵ *Ibid.*

⁶⁰⁶ Dr Donia: dok. pr. 537, tabulator 4, na str. 1.

⁶⁰⁷ *Ibid.*

⁶⁰⁸ *Ibid.*

⁶⁰⁹ Gospodin Harland: T. na str. 27004.

⁶¹⁰ Dok. pr. 613, tabulator 88 (presretnuti razgovor s Gojkom Đogom od 12. oktobra 1991).

⁶¹¹ Dok. pr. 613, tabulator 89 (presretnuti razgovor s Momčilom Mandićem od 13. oktobra 1991).

⁶¹² Dok. pr. 613, tabulator 93 (presretnuti razgovor s Miodragom Davidovićem od 15. oktobra 1991).

- “Put kojim su krenuli je ista autostrada koja je vodila Hrvatsku u pakao, samo što bi taj pakao rata u BiH bio teži, a u kome bi i muslimanski narod možda mogao nestati. Zato nemojte po Evropi nastojati da isposlujete nešto na šta nemate pravo!”⁶¹³
- “Šta ćemo mi raditi ako dobijemo državu u kojoj smo manjina? ... Oni žele nas i Hrvate da zadrže u jednoj unitarnoj Bosni, da mi kontrolišemo Muslimane, a mi Muslimane kontrolisati ne možemo u toj unitarnoj državi. Mi dobro znamo gdje dođe fundamentalizam, da se tu više živjeti ne može... da je ovaj sukob podjaren da bi nestali Muslimani.”⁶¹⁴
- “Mi sasvim sigurno znamo da moramo nešto da damo, to je van svake sumnje ukoliko hoćemo da ostvarimo prvi strateški cilj, a to je da se ratosiljamo neprijatelja iz kuće, a to je Hrvata i Muslimana, da ne budemo više zajedno u državi.”⁶¹⁵

242. Dana 1. maja 1992. Biljana Plavšić je g. Doyleu, ličnom predstavniku lorda Carringtona, rekla da, ukoliko dođe do podele teritorije, Srbi zaslužuju veću teritoriju i da će, ako je potrebno da tri miliona ljudi pogine da bi se rešio problem, oni to i učiniti.⁶¹⁶

243. Slično tome, Dragan Kalinić, ministar zdravlja Republike Srpske, rekao je u maju 1992. na 16. zasedanju Skupštine RS u vezi sa Sarajevom: “. . . poznavajući ko nam je neprijatelj, u kojoj mjeri je on perfidan i u kojoj mjeri mu se ne može vjerovati sve dotle dok se on fizički, vojnički ne uništi i ne slomije, što podrazumijeva, naravno, i eliminisanje i likvidaciju njegovih ključnih ljudi.”⁶¹⁷

244. Na 34. zasedanju Skupštine Republike Srpske održanom od 27. avgusta do 1. oktobra 1993, Momčilo Krajišnik je rekao: “Vjerujte da bi najveća tragedija bila kada bi Muslimani prihvatili sada da žive sa nama skupa. Vidjeli ste kako se utrpavaju Hrvatima, (da) Hrvati neće, mi bi izgubili državu. Ja samo to ne bih prihvatio, a prihvatio bih manji procenat nego što sada imamo da mi ostanemo odvojeni i da imamo svoju državu da ne budemo sa Muslimanima.”⁶¹⁸

⁶¹³ Profesor de la Brosse: dok. pr. 446, tabulator 33, na str. 3 (Radovan Karadžić govori u Skupštini Bosne i Hercegovine 15. oktobra 1991).

⁶¹⁴ Dr Donia: dok. pr. 537, tabulator 2, na str. 13 (17. zasedanje Skupštine RS održano 24-26. jula 1992).

⁶¹⁵ Dok. pr. 537, tabulator 2, na str. 64 (42. zasedanje Skupštine RS održano 18-19. jula 1994); T. na str. 26486.

⁶¹⁶ T. na str. 25292.

⁶¹⁷ T. na str. 26517; dok. pr. 537, tabulator 4, na str. 38.

⁶¹⁸ Dok. pr. 537, tabulator 4, na str. 11 (27. zasedanje Skupštine RS održano 10. januara 1994).

245. Drugi primeri izjava koje je davao Radovan Karadžić: “A sačuvali smo 250.000 mjesta životnog prostora gdje su Muslimani živjeli”;⁶¹⁹ “mi nemamo više razloga da se borimo, skoro sve smo svoje oslobodili”;⁶²⁰ i “oni će nama nju osporavati zbog etničkog čišćenja, ovoga i onoga, ali mi ćemo reći – i Srbi su etnički očišćeni”.⁶²¹ Posle zauzimanja Srebrenice u julu 1995, Radovan Karadžić je na 54. zasedanju Skupštine Republike Srpske u oktobru 1995. rekao: “... nego slučajno nailazeći na generala Krstića i savjetovao mu da pravo ide u grad i da proglasi pad Srebrenice, a poslije ćemo se juriti sa Turcima po šumama, odobrio sam i bliži zadatak i radikalni zadatak i ne kajem se za to.”⁶²²

v. Nalazi

246. Na osnovu zaključaka koji se mogu izvesti iz ovog dokaznog materijala, pretresno veće se moglo uveriti van razumne sumnje da je postojao udruženi zločinački poduhvat u koji su bili uključeni rukovodioci bosanskih Srba, čiji je cilj bio da delimično unište populaciju bosanskih Muslimana, kao i da je genocid zaista počinjen u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom. Zaključak o genocidnoj nameri rukovodstva bosanskih Srba može se izvesti iz celokupnog dokaznog materijala, uključujući onaj koji je naveden u paragrafima 238-245. Razmere i obrazac napada, njihov intenzitet, veliki broj Muslimana ubijenih u tih sedam opština, pritvaranje Muslimana, okrutno postupanje prema njima u zatočeničkim objektima i na drugim mestima i ciljani napadi na osobe ključne za opstanak Muslimana kao grupe – sve su to faktori koji ukazuju na genocid.

247. Pošto je proučilo dokazni materijal, Pretresno veće nije našlo dokaze o genocidu u Kotor Varoši.

248. Pretresno veće uviđa da je broj ubistava i drugih dela zlostavljanja u Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom manji nego na ostale četiri teritorije. Međutim, na osnovu geografske blizine te tri teritorije i ostale četiri teritorije i relativno sličnog perioda kada su obe grupe teritorija zauzete, Veće zaključuje da postoji dovoljno dokaza o genocidnoj nameri i u odnosu na te tri teritorije.

⁶¹⁹ Dok. pr. 537, tabulator 4, na str. 11 (34. zasedanje Skupštine RS održano od 27. avgusta do 1. oktobra 1993).

⁶²⁰ Dok. pr. 537, tabulator 4, na str. 12 (17. zasedanje Skupštine RS održano 24-26. jula 1992).

⁶²¹ Dok. pr. 537, tabulator 4, na str. 11 (42. zasedanje Skupštine RS održane 18-19. jula 1994).

⁶²² Dok. pr. 537, tabulator 4, na str. 35 (54. zasedanje Skupštine RS održane 15-16. oktobra 1995.).

b. Ima li dokaza na osnovu kojih se Pretresno veće može uveriti da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata i da je delio neophodnu nameru njegovih učesnika?

i. Vođa svih Srba

249. Gospodin Babić je svedočio da je optuženi bio vođa srpskog naroda u Jugoslaviji i da su ga ljudi u Kninu smatrali zaštitnikom Srba u Jugoslaviji.⁶²³ Ambasador Galbraith je svedočio da misli da je optuženi “bio tvorac politike stvaranja Velike Srbije i da se malo toga dešavalo bez njegovog znanja i učešća”.⁶²⁴

250. Dana 16. marta 1991. optuženi je izjavio da Srbi, da bi bili moćni, moraju da budu jedinstveni i naredio je mobilizaciju rezervnog sastava policije da bi se osigurala bezbednost i odbranili interesi Republike i Srba izvan Srbije.⁶²⁵ Optuženi je rekao da je bio u vezi sa “našima” iz Knina i Bosne i Hercegovine i da se nada da “oni” neće biti “ludi da se sa nama tuku”.⁶²⁶

251. Ideja o tome da svi Srbi žive u jednoj državi isticana je mnogo godina.⁶²⁷ Dana 15. januara 1991. optuženi je održao govor u kojem je rekao da srpski narod želi da živi u jednoj državi, pa je, prema tome, neprihvatljiva podela koja bi ih prisilila da žive u različitim suverenim državama.⁶²⁸

252. U martu 1991, tokom tajnog sastanka u Karadžićevu, optuženi se s predsednikom Tuđmanom dogovorio o podeli Bosne i Hercegovine po etničkom ključu i pripajanju tih njenih delova Hrvatskoj, odnosno Srbiji, dok bi se bosanskim Muslimanima dala mogućnost da žive u enklavi.⁶²⁹ Skupština RS je na svom 16. zasedanju 12. maja 1992. usvojila nacrt “Šest strateških ciljeva” za stvaranje srpske države.⁶³⁰

253. U julu 1991, g. Babić, Radovan Karadžić i optuženi vodili su razgovor tokom kojeg je Radovan Karadžić rekao da će saterati Muslimane u doline reka kako bi se povezale sve srpske teritorije u Bosni i Hercegovini. Optuženi je upozorio g. Babića da ne “smeta Radovanu”.⁶³¹

⁶²³ T. na str. 12915.

⁶²⁴ T. na str. 23081.

⁶²⁵ Profesor de la Brosse: dok. pr. 446, tabulator 2, par. 28.

⁶²⁶ *Ibid.*

⁶²⁷ Gospodin Lilić: T. na str. 22563.

⁶²⁸ Gospodin Lilić: T. na str. 22563; dok. pr. 469, tabulator 5.

⁶²⁹ Gospodin Marković: T. na str. 28026-28027; gospodin Mesić: T. na str. 10559-10563.

⁶³⁰ Dr Donia: T. na str. 26484-26485.

⁶³¹ Gospodin Babić: T. na str. 13054-13056, 13808-13813.

254. Optuženi je 12. novembra 1993. Hrvoju Šariniću saopštio da želi zasebnu srpsku državu. Tom prilikom je rekao: “Otvoreno Vam kažem da sam s Republikom Srpskom u BiH, koja će pre ili posle da postane deo Srbije, rešio 90 odsto srpskog nacionalnog pitanja”;⁶³² u septembru 1995. optuženi je rekao: “Slušajte, Hrvoje, hajde da mi uzmemo svaki naš - svaki svoj dio Bosne, i to bez međunarodne zajednice.”⁶³³

255. Optuženi je manipulirao srpskim medijima i nametnuo nacionalističku propagandu kako bi opravdao stvaranje srpske države.⁶³⁴ Optuženi je držao srpsku štampu pod strogim nadzorom, a nezavisnim medijima je dao manje od deset odsto nacionalnog medijskog prostora, i to iz spoljnopolitičkih interesa.⁶³⁵ General Morillon je smatrao da je optuženi odgovoran za sejanje straha od zločina počinjenih u prošlosti među jugoslovenskim stanovništvom, čime je pustio s lanca “pse” koji su mu izmakli kontroli i doprineli tragičnim događajima.⁶³⁶

256. Gospodin Jović je prilikom svedočenja rekao: “Više od jedne decenije Milošević je bio glavna politička ličnost u Srbiji. Imao je apsolutni autoritet u narodu i u partiji i imao je mogućnost da presudno utiče na sve odluke i samim tim je bio, na neki način, glavni akter svega toga što se dogodilo u tom periodu”.⁶³⁷ Gospodin Jović je posvedočio: “Ovaj period naše istorije obeležio je, bez ikakve sumnje, Slobodan Milošević. On je u svakom pogledu bio ključna ličnost, glavni junak ove srpske tragedije. . . .”⁶³⁸ Profesor De la Brosse je izneo dokaze da je g. Jović, u svojoj knjizi *Poslednji dani SFRJ*, napisao: “Godinama je [optuženi] najveću pažnju posvećivao sredstvima informisanja, naročito televiziji. Lično je odabirao glavne urednike novina i informativnih programa, a pogotovo direktore radija i televizije. ... Bio je duboko ubeđen da građani svoje gledanje na političku situaciju formiraju na osnovu onoga što se njima servira, a ne prema njihovom stvarnom materijalnom i političkom položaju. Ono što nije objavljeno, nije se ni dogodilo – to je bila Miloševićeva deviza.”⁶³⁹

⁶³² Gospodin Šarinić: dok. pr. 641, tabulator 2, par. 25; T. na str. 31267-31268.

⁶³³ Gospodin Šarinić: T. na str. 31282-31283.

⁶³⁴ Profesor De la Brosse: dok. pr. 446, tabulator 2, par. 4.

⁶³⁵ Profesor De la Brosse: dok. pr. 446, tabulator 2, par. 80-83; dok. pr. 446, tabulator 26, klip 20; T. na str. 20776-20780.

⁶³⁶ T. na str. 32036.

⁶³⁷ T. na str. 29130-29131.

⁶³⁸ Dok. pr. 596, tabulator 1, izjava od 16. novembra 2003, par. 7.

⁶³⁹ Dok. pr. 446, tabulator 4, na str. 1; T. na str. 20721. Odluke o tim imenovanjima mogu se naći u dokaznom predmetu 446, tabulatori 38-40 (mart-april 1991), tabulatori 42-43 (avgust 1991), tabulator 44 (april 1992), tabulator 45 (april 1995), tabulator 46 (januar 1996).

ii. Odnos optuženog s političkim i vojnim vlastima bosanskih Srba

257. Optuženi je bio dominantna politička ličnost u Srbiji i imao je dubokog uticaja na političke i vojne vlasti bosanskih Srba.⁶⁴⁰

258. Gospodin Harland, službenik za civilne i političke poslove UN u Sarajevu od 1993. do 1999,⁶⁴¹ svedočio je da je iz Srbije stizala osnovna podrška bosanskim Srbima, a posebno vojsci bosanskih Srba.⁶⁴² Vojska bosanskih Srba isticala je da lanac komandovanja zaista seže do Beograda.⁶⁴³ Dr Williams, direktor za informisanje UNPROFOR-a i portparol specijalnog predstavnika UN Yasushija Akashija od 1994. do 1995, svedočio je da su u jesen 1994. Srbi koristili jaču radarsku i protivvazдушnu odbranu oko Sarajeva i u severozapadnoj Bosni.⁶⁴⁴ Gospodin Akashi, kao i vojno osoblje UN, zaključili su da je ta oprema sigurno stigla iz Jugoslavije.⁶⁴⁵ VJ i srpsko rukovodstvo dobijali su operativne izveštaje od VRS i pružali joj direktnu pomoć.⁶⁴⁶ General Clark je jednom prilikom rekao generalu Perišiću da isključi konektor protivvazdušne odbrane koji je povezivao sistem PVO u Bosni i Hercegovini sa takvim sistemom u Srbiji.⁶⁴⁷

259. U izveštaju Glavnom štabu VRS iz septembra 1992. koji je potpisao Ratko Mladić navedeno je da su odlukom Skupštine Republike Srpske od 12. maja 1992. Srbima iz bivše JNA ostavljeni raspoloživi materijal i oprema da formiraju VRS.⁶⁴⁸ Ratko Mladić je shvatio da je VRS na početku raspolagala znatnim materijalno-tehničkim sredstvima, posebno borbenom tehnikom, municijom, gorivom i zalihama hrane.⁶⁴⁹ Kada se JNA povukla iz Bosne i Hercegovine u drugoj polovini 1992, Srbima u Bosni i Hercegovini ostavila je gotovo kompletnu vojsku, snabdevenu opremom iz bivše 2. vojne oblasti JNA.⁶⁵⁰

260. Oficiri VRS primali su plate kao pripadnici 30. personalnog centra Vojske Jugoslavije sve do 28. februara 2002.⁶⁵¹ Trideseti personalni centar je bio administrativna jedinica Generalštaba u Beogradu, koji je formiran naredbom Momčila Perišića, načelnika Generalštaba VJ, radi rešavanja

⁶⁴⁰ Dr Williams: T. na str. 23073.

⁶⁴¹ T. na str. 26931-26932.

⁶⁴² T. na str. 26968.

⁶⁴³ *Ibid.*

⁶⁴⁴ T. na str. 22947-22948.

⁶⁴⁵ Dr Williams: T. na str. 22948.

⁶⁴⁶ General Clark: T. na str. 30375.

⁶⁴⁷ *Ibid.*

⁶⁴⁸ Gospodin Torkildsen: dok. pr. 427, tabulator 2, na str. 2.

⁶⁴⁹ *Ibid.* na str. 5.

⁶⁵⁰ *Ibid.*

⁶⁵¹ Gospodin Torkildsen: dok. pr. 427, tabulator 57.

Prevod

personalnih pitanja oficira VRS, kadrova po ugovoru i drugih kadrova.⁶⁵² Kada se JNA 1992. povukla iz Bosne i Hercegovine, oficiri i podoficiri JNA – njih otprilike 1.800 – koji su poticali iz Bosne i Hercegovine želeli su da ostanu na teritoriji Bosne i Hercegovine.⁶⁵³ Gospodin Lilić je službeno razrešio situaciju preko odluke VSO u novembru 1993. kojom su formirani 30. i 40. personalni centar. Time je trebalo da se reši status lica, ranije pripadnika JNA, koja su se nalazila izvan teritorije SRJ.⁶⁵⁴ Sva lica koja su pripadala 30. personalnom centru dobijala su plate od VJ.⁶⁵⁵ Svedok B-127 radio je za 30. personalni centar i nije dobio ni dinara od VRS.⁶⁵⁶ Kako je konstatovao general Smith: "... ko plaća, kod toga je na kraju i komanda".⁶⁵⁷

261. U zapisniku sa 50. zasedanja Skupštine RS održanog 15-16. aprila 1995. zabeleženo je da je Ratko Mladić izjavio: "Vojska Jugoslavije je snabdevala VRS oružjem i drugom opremom, čime je pokrila 50% njenih potreba".⁶⁵⁸ Da bi to ilustrovao, Ratko Mladić je dao pregled utrošaka od početka rata do 31. decembra 1994. i naveo sledeće:

"... utrošili smo 9.185 tona pešadijske municije, 1,49% te municije obezbeđeno je iz naše proizvodnje, 42,2% iz materijalnih rezervi koje smo nasledili i zatekli u kasarnama te bivše vojske, 47,2% iz pomoći Vojske Jugoslavije i 9,11% iz uvoza, odnosno kupovinom.

Trenutno raspoložemo sa 9,11% ukupnih potreba za 1995. godinu.

Za artiljerijsku municiju utrošili smo 18.151 tonu, obezbeđeno je 26,2% iz proizvodnje 39% iz materijalnih rezervi, 34,4% iz pomoći Vojske Jugoslavije i 0,26% iz uvoza. Raspoložemo sa 18,36% ovogodišnjih potreba.

Za protivavionsku municiju utrošeno je 1.336 tona, obezbeđeno je 0% iz proizvodnje, 42,7% iz materijalnih rezervi, 52,4% iz pomoći Vojske Jugoslavije, 4,9% iz uvoza."⁶⁵⁹

262. Na Trećem kongresu SPS 1996. optuženi je potvrdio da je SPS davao materijalnu pomoć "Srbima van Srbije", uključujući "onima koji ratuju tamo gde se ratuje".⁶⁶⁰ Optuženi je izjavio: "Što se tiče sredstava trošenih za oružje, municiju i ostale potrebe Vojske Republike Srpske i Republike Srpske Krajine, ti se izdaci nisu mogli iz razloga državnih interesa, kao državna tajna

⁶⁵² Gospodin Theunens: dok. pr. 643, tabulator 1 na str. 36; T. na str. 31514-31515.

⁶⁵³ Gospodin Lilić: T. na str. 22591, dok. pr. 469, tabulator 17.

⁶⁵⁴ T. na str. 22592.

⁶⁵⁵ Svedok B-127: T. na str. 24614-24615.

⁶⁵⁶ T. na str. 24615.

⁶⁵⁷ T. na str. 27368.

⁶⁵⁸ Gospodin Torkildsen: dok. pr. 427, tabulator 54, na str. 18.

⁶⁵⁹ *Ibid.*

prikazivati u Zakonu o budžetu koji je javni dokument. Isto se odnosi i na izdatke za opremanje snaga bezbednosti i posebno specijalnih antiterorističkih snaga ... što se u javnosti nije objavljivalo iz razloga državne tajne, kao što se nije objavljivalo ni sve što je išlo za Vojsku Republike Srpske.”⁶⁶¹ Optuženi je takođe rekao: “Vanbudžetska trošenja odnosila se isključivo na određene specifične pomoći Srbima preko Drine. Ostala vanbudžetska sredstva, može se reći gro tih sredstava išao je potrebe, na razne potrebe radi jačanja i očuvanja bezbednosti zemlje.”⁶⁶² U jednoj drugoj izjavi, optuženi je rekao: “Najveći deo pomoći upućen je u Bosnu i Hercegovinu, stanovništvu i borcima.”⁶⁶³

263. Svedok B-174 svedočio je da su u oktobru 1992. oficiri VJ u Pančevu obučavali 72. brigadu, čiji je on bio pripadnik.⁶⁶⁴ Tu obuku prolazili su i pripadnici jedinice specijalne policije iz Knina. Svedok je tu svoju obuku okarakterisao kao međuarmsku saradnju između VJ i vojske Krajine.⁶⁶⁵ Jedne noći u januaru 1993, neposredno pre nego što su ljudi (oko 300 njih iz 72. brigade) prešli preko granice u Bosnu, promenili su uniforme i zamenili oznake VJ simbolima VRS koje su im dali njihovi pretpostavljeni.⁶⁶⁶ Pošto su prešli granicu, sastali su se s pripadnicima 63. padobranske brigade iz Niša i napali selo Skelane.⁶⁶⁷ Napad je počeo otvaranjem vatre iz ručnih raketnih bacača i paljenjem plastova sena kako bi se ljudi uspaničili i napustili svoje domove.⁶⁶⁸ Kada su ljudi zaista napustili svoje kuće, vojnici su otvorili vatru iz automatskog oružja i bacali ručne bombe.⁶⁶⁹ Naoružani ljudi i civili koju su pokušavali da pobegnu dočekani su vatrom iz puškomitraljeza.⁶⁷⁰ Kada je otpor oslabio, vojnici su ušli dublje u selo i pre ulaska u kuće bacali su u njih ručne bombe da bi bili sigurni da se tamo niko ne krije.⁶⁷¹ Decu u selu pobio je jedini vojnik koji je bio spreman da to uradi, poručnik Zolotić (zvani Zombi) iz 72. brigade.⁶⁷²

⁶⁶⁰ Gospodin Lilić: T. na str. 22564; dok. pr. 469, tabulatori 6-7 (govor koji je optuženi održao na 4. kongresu SPS u februaru 2000).

⁶⁶¹ Gospodin Torkildsen: dok. pr. 427, tabulator 3, na str. 2 (izjava optuženog u vezi sa nalogom Okružnog suda u Beogradu da se zadrži u pritvoru od 2. aprila 2001).

⁶⁶² Gospodin Torkildsen: dok. pr. 427, tabulator 62 (zapisnik razgovora s optuženim pred istražnim sudijom Okružnog suda u Beogradu, sačinjen 1. aprila 2001).

⁶⁶³ Gospodin Torkildsen: dok. pr. 427, tabulator 56 (izjava optuženog koju je prenela jugoslovenska novinska agencija *Tanjug* 11. maja 1993, kako je objavljena u Posebnom dodatku o bivšoj Jugoslaviji od 13. maja 1993).

⁶⁶⁴ T. na str. 25917-25919.

⁶⁶⁵ T. na str. 25919, 26032-26033; *vidi takođe* gospodin Theunens: dok. pr. 643, tabulator 1, par. 80 (U vezi s podrškom u ljudstvu, zbog nedostatka kadrova određenih vojnih specijalnosti i komandnog kadra u VRS, VJ je zadržala značajnu ulogu u obuci vojnog sastava VRS i davala je stimulacije oficirima VJ koji bi se dobrovoljno javili da služe u VRS.).

⁶⁶⁶ T. na str. 25925-25926.

⁶⁶⁷ T. na str. 25926-25933.

⁶⁶⁸ T. na str. 25929.

⁶⁶⁹ T. na str. 25929.

⁶⁷⁰ T. na str. 25930.

⁶⁷¹ T. na str. 25929.

⁶⁷² T. na str. 25930.

264. Svedok B-1804 je svedočio da su u maju 1992. Generalštab JNA i Ratko Mladić, koji je imenovan za komandanta Glavnog štaba VRS, naredili da oficiri koji su rođeni u Bosni i Hercegovini ostanu tamo sa svom svojom opremom.⁶⁷³ Iako je svedok bio na službi u VRS, njega i druge pripadnike VRS plaćala je VJ.⁶⁷⁴ Vojnici VRS kojima je bila potrebna medicinska pomoć, mogli su da je dobiju u Srbiji.⁶⁷⁵ Odluke VRS, kao što su one o unapređenjima, morala je da odobri VJ pre nego što bi stupile na snagu; pored toga, odluke VRS morale su da budu u skladu sa propisima VJ.⁶⁷⁶ Odnos između VRS i VJ bio je kako administrativan, tako i finansijski; personalni dosijei oficira VRS koji su rođeni u Bosni i Hercegovini čuvani su u 30. personalnom centru VJ, koji se nalazio u Beogradu i bio nadležan za sva personalna pitanja vezana za oficire VRS koji su istovremeno bili i oficiri JNA.⁶⁷⁷ VJ je delimično snabdevala VRS municijom, gorivom, rezervnim delovima, opremom, hranom i drugim potrepštinama.⁶⁷⁸ Tokom trajanja sukoba u Bosni i Hercegovini, uključujući period oko februara ili marta 1993, VJ je pružala neposrednu pomoć VRS u borbenim dejstvima.⁶⁷⁹

265. Ambasador Galbraith je svedočio da je u maju 1992, kada se JNA povukla iz Bosne i Hercegovine, 85 odsto ljudstva i veći deo opreme ostavljen u rukama bosanskih Srba.⁶⁸⁰ Ambasador Galbraith je takođe izjavio da je VRS stvorena u maju 1992. i da je primala finansijsku pomoć direktno od Srbije; konkretno, plate su stizale iz Srbije.⁶⁸¹

266. Gospodin Anastasijević je često bio u Bosni i Hercegovini tokom rata. On je svedočio da je otprilike u maju 1992, kada je JNA promenila naziv, svim oficirima Srbima koji su rođeni u Hrvatskoj ili Bosni i Hercegovini ponuđeno da biraju ili da budu prekomandovani u VRS, odnosno vojsku Republike Srpske Krajine, ili da im prestane služba u vojsci.⁶⁸² Stoga su gotovo svi oficiri VRS ranije bili u JNA, kao što je slučaj sa Ratkom Mladićem, komandantom VRS.⁶⁸³ Plate i penzije pripadnika VRS isplaćivane su iz Beograda; JNA je pružala VRS stalnu pomoć u vidu opreme, municije i ljudstva, a njeni pripadnici su povremeno i učestvovali u oružanim dejstvima tokom rata.⁶⁸⁴

⁶⁷³ Dok. pr. 646, tabulator 1 (pod pečatom), izjava od 21. januara 2004, par. 53.

⁶⁷⁴ *Ibid.* par. 62, 64.

⁶⁷⁵ *Ibid.* par. 63.

⁶⁷⁶ *Ibid.* par. 64.

⁶⁷⁷ *Ibid.* par. 66.

⁶⁷⁸ *Ibid.* par. 73.

⁶⁷⁹ *Ibid.* par. 86.

⁶⁸⁰ T. na str. 23080; dok. pr. 471, tabulator 5, na str. 27.

⁶⁸¹ T. na str. 23081-23082, 23084.

⁶⁸² T. na str. 11483-11484, 11537.

⁶⁸³ T. na str. 11483.

⁶⁸⁴ T. na str. 11484, 11530.

267. Baron van Lynden svedočio je da nije imao nikakve sumnje u to da svi vojnici VRS koje je video deluju u sastavu jedne prilično strogo kontrolisane vojske i da su komandanti koje je upoznao uvek bili propisno obučeni u uniforme profesionalnih oficira JNA.⁶⁸⁵

268. General Morillon je svedočio da je VRS smatrao "saveznom armijom". U maju 1992. – i to praktično preko noći – ta savezna armija je, po naređenju generala Kukanjca, "prefarbana" i postala VRS: činili su je isti oficiri i oprema, pa su, prema tome, sva municija, gorivo, pozadinsko snabdevanje i naoružanje stizali od savezne armije koja je uvek bila potčinjena predsedniku. Pomoć koja je davana VRS bila je "svima očigledna".⁶⁸⁶ Uprkos činjenici da, prema službenim izveštajima, Beograd više nije imao kontrolu nad VRS, general Morillon je bio apsolutno uveren da je u praksi Beograd i dalje imao vlast nad Ratkom Mladićem.⁶⁸⁷

269. Svedok B-127 je svedočio da su, kada se JNA formalno povukla iz Bosne i Hercegovine, oficiri koji su ostali postali pripadnici VRS preko 30. personalnog centra.⁶⁸⁸ U jesen 1992. jedan rezervista VJ ispričao je svedoku da je mobilisan u Beogradu i da bi izgubio posao da se nije odazvao pozivu za mobilizaciju.⁶⁸⁹ Svedok je imao vojnu knjižicu JNA izdatu 1992. i vojnu knjižicu VRS izdatu u julu ili avgustu 1996. Te dve isprave imale su isti identifikacioni broj.⁶⁹⁰ Ako bi IFOR, odnosno kasnije SFOR, zaustavio svedoka, trebalo je da pokaže vojnu knjižicu VRS; u suprotnom, mogao je da bude uhapšen kao pripadnik JNA.⁶⁹¹ Viši oficiri VRS koji su pripadali 30. personalnom centru imali su samo vojne knjižice JNA. Posle 1996. izdavane su vojne knjižice VRS.⁶⁹²

270. Gospodin Theunens, vojni veštak koji je radio kao analitičar za Balkan u Ministarstvu odbrane Belgije i koji je od 1994. do 1999. učestvovao u raznim mirovnim operacijama UN u bivšoj Jugoslaviji, svedočio je o preobražaju JNA u VRS i podršci koju je VJ davala VRS.⁶⁹³ Formiranje VRS, koja je zvanično stvorena 12. maja 1992, izvršeno je reorganizacijom bivše 2. vojne oblasti JNA čiji je štab bio u Sarajevu.⁶⁹⁴ Poslednje ključne odluke kojima je JNA transformisana u VRS bile su imenovanje Ratka Mladića za komandanta 2. vojne oblasti 25. aprila

⁶⁸⁵ Dok. pr. 540, tabulator 1, transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*, predmet br. IT-98-29, u T. na str. 2120.

⁶⁸⁶ T. na str. 31963, 32000.

⁶⁸⁷ T. na str. 32003-32004.

⁶⁸⁸ T. na str. 24597, 24623.

⁶⁸⁹ T. na str. 24598.

⁶⁹⁰ T. na str. 24616-24619, 24621; dok. pr. 505, tabulatori 7-8 (pod pečatom).

⁶⁹¹ T. na str. 24619-24621.

⁶⁹² T. na str. 24623-24624.

⁶⁹³ T. na str. 31532; dok. pr. 643, tabulator 2.

⁶⁹⁴ Dok. pr. 643, tabulator 1, par. 30.

1992. od strane Predsedništva SFRJ; poseta general Adžića Banjaluci 2. maja 1992; i osnivanje Glavnog štaba VRS u periodu od 3. do 19. maja 1992.⁶⁹⁵

271. Krajem leta 1992. VRS i VJ dogovorile su se o planu – s tajnim nazivom *Izvor* – po kojem je VJ trebalo da popunjava zalihe municije i goriva VRS.⁶⁹⁶ Svedok je ukazao na razne dokumente, kao što su “Analiza borbene gotovosti i aktivnosti Vojske Republike Srpske u 1992. godini”, u kojem je Glavni štab VRS naveo da je od SRJ, preko plana *Izvor*, dobijeno 7.451 tona municije,⁶⁹⁷ i logistički izveštaj 1. krajiškog korpusa VRS od 1. januara 1993, u kojem se navodi da je, prema planu *Izvor*, 29 šlepera za transport MTS upućeno iz SRJ.⁶⁹⁸

272. Gospodin Theunens je svedočio da se VJ nije u potpunosti odrekla neposrednog učešća u borbenim dejstvima u Bosni i Hercegovini, kako to pokazuju akcije u dolini Drine (od decembra 1992. do avgusta 1993. i u proleće 1995), oko Sarajeva (oktobar 1993. i septembar 1994) i u zapadnoj Bosni i Hercegovini (od jula do novembra 1994).⁶⁹⁹ Gospodin Theunens je svedočio o jednoj operaciji blizu Sarajeva (od 25. oktobra 1993. do 25. februara 1994), čiji su ciljevi bili da se Armija Bosne i Hercegovine potisne sa šireg područja Vogošće i zauzme i sačuva zaravan Nišići severozapadno od Sarajeva.⁷⁰⁰

273. General Vegh, koji je sada u u penziji, a bio je komandant odbrambenih snaga Mađarske,⁷⁰¹ takođe je svedočio o učešću JNA u događajima u Bosni i Hercegovini,⁷⁰² o preobražaju JNA u VRS⁷⁰³ i podršci koju je VJ davala VRS.⁷⁰⁴ Svedok je izneo stav da su vojne organizacije raspoređene u Bosni i Hercegovini, sve dok su bile potčinjene JNA, delovale u skladu sa teorijom i praksom “jedne armije”, a svedok je video da je taj izraz često korišćen u više spisa i izveštaja.⁷⁰⁵ Posle povlačenja JNA i stvaranja VRS, formirane su dve oružane sile koje su delovale samostalno.⁷⁰⁶ Međutim, njihov međusobni odnos nije prekinut, mada nisu funkcionisale ni kao

⁶⁹⁵ Dok. pr. 643, tabulator 1, par. 29.

⁶⁹⁶ Gospodin Theunens: dok. pr. 643, tabulator 1, par. 99; T. na str. 31513.

⁶⁹⁷ Dok. pr. 427, tabulator 32.

⁶⁹⁸ Dok. pr. 643, tabulator 1, par. 99.

⁶⁹⁹ Theunens: T. na str. 35109; dok. pr. 643, tabulator 1, par. 37-66.

⁷⁰⁰ T. na str. 35109, 31518; dok. pr. 643, tabulator 1, par. 57, tabulator 14 (U vezi s ovom operacijom, u dokumentu Komande Sarajevsko-romanijskog korpusa od 15. decembra 1993. ukazuje se na angažovanje specijalnih snaga VJ).

⁷⁰¹ T. na str. 31611; dok. pr. 644, par. 5.

⁷⁰² Dok. pr. 644, par. 131-162.

⁷⁰³ Dok. pr. 644, par. 163-185.

⁷⁰⁴ Dok. pr. 644, par. 186-256.

⁷⁰⁵ T. na str. 31623; dok. pr. 644, par. 299.

⁷⁰⁶ General Vegh: T. na str. 31625; dok. pr. 644, par. 299.

“jedna armija”.⁷⁰⁷ Bolje reći, koordinisane i usklađene aktivnosti i podrška imale su za posledicu izuzetno blisku saradnju dveju armija.⁷⁰⁸

274. Gospodin Harland je svedočio da je, kada je za pregovore lično morao da ispiše “oznake” s imenima Ratka Mladića i delegacije bosanskih Srba, Ratko Mladić precrtao reč “bosanski” i rekao: “Ne, ne, mi smo jedinstvena srpska delegacija. Znae, Beograd je naša prestonica”.⁷⁰⁹ Uopšteno govoreći, kada je UN imao teškoća da navede civilne rukovodioce bosanskih Srba da donesu odgovarajuće odluke, njihova delegacija često bi odlazila u Beograd, kao što je bio slučaj sa Goraždem. Oni bi razgovarali s optuženim koji je, kako tvrdi gospodin Harland, uspevao da izdejstvuje željeni ishod kod vojnih rukovodilaca bosanskih Srba;⁷¹⁰ pored toga, optuženi je mogao da utiče na ponašanje VRS.⁷¹¹

275. Državni sekretar Vance, lord Carrington i ambasador Okun smatrali su da potpis optuženog na Sporazumu o prekidu neprijateljstava⁷¹² znači saglasnost pripadnika paravojnih i neregularnih snaga, kako je to zapisano u dokumentu, jer su te grupe, po njihovom mišljenju, bile pod kontrolom optuženog.⁷¹³

276. Na sastanku 22. aprila 1994. posvećenom situaciji u Goraždu, optuženi je tokom sastanka naložio Radovanu Karadžiću da naredi svojim ljudima da uklone blokadu za prolazak humanitarnog konvoja UN u Rogatici i Radovan Karadžić je to i učinio.⁷¹⁴ Uticaj optuženog na Radovana Karadžića bio je očigledan i na osnovu pritiska koji je optuženi izvršio na njega da bi pomogao u razrešenju krize sa taocima UN u maju i junu 1995.⁷¹⁵ U presretnutom razgovoru vođenom 9. jula 1991, Radovan Karadžić je optuženom rekao: “Vi se javite možda dnevno. Vrlo mi je važno da čujem ocjene vaše...”.⁷¹⁶

277. UNPROFOR je uspeo da uoči direktno uplitanje optuženog i drugih iz Beograda u poslove VRS samo u nekoliko ključnih trenutaka, a najočiglednije u slučaju Goražda, Igmana i područja Bjelašnice.⁷¹⁷ Prema tome, činjenica da ništa nije preduzeto da se obuzda delovanje VRS oko Sarajeva i na drugim mestima, uključujući Srebrenicu, shvaćena je ili kao odobravanje tih aktivnosti

⁷⁰⁷ Dok. pr. 644, par. 299.

⁷⁰⁸ Dok. pr. 644, par. 299.

⁷⁰⁹ T. na str. 26968.

⁷¹⁰ *Ibid.*

⁷¹¹ T. na str. 27007.

⁷¹² Dok. pr. 396, tabulator 6: Ženevski sporazum koji su gospodin Tudman, optuženi i gospodin Vance potpisali 23. novembra 1991.

⁷¹³ Ambasador Okun: T. na str. 17168-17169.

⁷¹⁴ Dr Williams: T. na str. 22933.

⁷¹⁵ Gospodin Harland: T. na str. 26957-26958; dok. pr. 546, tabulator 24.

⁷¹⁶ Dok. pr. 613, tabulator 4.

⁷¹⁷ Gospodin Harland: T. na str. 27007.

ili kao podrška.⁷¹⁸ Podrška Beograda omogućila mu je da utiče na ishod niza događaja u Bosni i Hercegovini.⁷¹⁹ Bosanski Srbi su gotovo potpuno zavisili od podrške iz Srbije; stoga, gospodin Harland smatra da bi se bosanski Srbi povinovali da je uložen ozbiljan napor da se obuzdaju.⁷²⁰

278. Kao izaslanik stalnog predstavnika generalnog sekretara UN u Beogradu,⁷²¹ Charles Kirudja je imao otprilike šest sastanaka s optuženim, posvećenih pitanjima koja su se odnosila na UNPROFOR, Prevlaku i zone zabrane letenja.⁷²² Svedok je bio impresioniran upoznatostu optuženog sa pojedinostima i poznavanjem materije o kojoj su razgovarali;⁷²³ na sastancima sa državnim rukovodiocima obično su pomoćnici znali podatke o pojedinostima,⁷²⁴ međutim, nikada zbog nekog pitanja nije bilo upućivanja na predsednika SRJ Lilića ili nekog drugog; dovoljno je bilo sastati se samo s optuženim.⁷²⁵ U memorandumu od 16. maja 1995, svedok je naveo da optuženi "sam vodi pregovore".⁷²⁶ Svedoku je tada bilo jasno da je optuženi odigrao ulogu u oslobađanju talaca u Sarajevu.⁷²⁷

279. U okviru "letećih" pregovora radi postizanja mira u Bosni i Hercegovini, general Clark, tadašnji komandant savezničkih snaga NATO, sastao se s optuženim 17. avgusta 1995, zajedno s Richardom Holbrookeom i drugim članovima beogradske delegacije.⁷²⁸ Ta delegacija se sastala s optuženim jer se smatralo da će on biti odlučujući faktor za postizanje mira u Bosni.⁷²⁹ Holbrooke je pitao optuženog da li treba da kontaktira s njim ili sa bosanskim Srbima. Optuženi je odgovorio: "Sa mnom, naravno."⁷³⁰ Optuženi je rekao da treba da mu se dostave uslovi sporazuma i da će on tada organizovati izjašnjavanje, referendum o tom sporazumu.⁷³¹ Na pitanje zašto bi izjašnjavanje na referendumu u Srbiji obavezivalo ljude u Bosni i Hercegovini, optuženi je odgovorio da se oni neće oglušiti o volju srpskog naroda.⁷³²

280. General Clark je pitao optuženog zašto je, ako ima takav uticaj na bosanske Srbe, dozvolio Ratku Mladiću da pobije tolike ljude u Srebrenici.⁷³³ Optuženi je odgovorio: "Pa, generale Clark, ja

⁷¹⁸ *Ibid.*

⁷¹⁹ *Ibid.* T. na str. 27009.

⁷²⁰ *Ibid.*

⁷²¹ Gospodin Kirudja: T. na str. 15376; dok. pr. 378, tabulator 1.

⁷²² Gospodin Kirudja: T. na str. 15458.

⁷²³ Gospodin Kirudja: T. na str. 15483.

⁷²⁴ *Ibid.*

⁷²⁵ Gospodin Kirudja: T. na str. 15484.

⁷²⁶ *Ibid.*

⁷²⁷ General Smith: T. na str. 27314; dok. pr. 553, tabulatori 8 i 9.

⁷²⁸ *Ibid.* T. na str. 30371.

⁷²⁹ *Ibid.* T. na str. 30423.

⁷³⁰ *Ibid.* T. na str. 30372.

⁷³¹ *Ibid.*

⁷³² *Ibid.*

⁷³³ *Ibid.* T. na str. 30373.

sam mu rekao da to ne radi, ali me on nije poslušao.”⁷³⁴ General Clark je svedočio da ga je to priznanje zaprepastilo jer pokazuje znanje o tome šta će se dogoditi u Srebrenici pre samih događaja.⁷³⁵

281. Još jedan sastanak održan je 13. septembra 1995. u jednoj kući kod Beograda. Optuženi je savetovao da general Clark i Richard Holbrooke razgovaraju s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, koji su se nalazili u jednoj zgradi udaljenoj odatle samo 200 metara.⁷³⁶

282. Tokom pregovora u Daytonu, optuženi je na karti Sarajeva crvenim flomasterom obeležio one delove Sarajeva koje bi bio voljan da vrati Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i one delove koje bi zadržao.⁷³⁷ Optuženi je ispoljio veliko lično poznavanje terena i nije morao da se konsultuje ni sa kim.⁷³⁸ Kada je došlo vreme za razgovore o uspostavljanju koridora između Sarajeva i enklave Goražde, koja je pripadala bosanskim Muslimanima, optuženi je s generalom Clarkom radio na kompjuterizovanoj karti i, iako se nije konsultovao ni sa jednim članom delegacije bosanskih Srba, izgledalo je da je vrlo dobro upoznat sa tim putem i terenom; optuženi je označio delove teritorije pod kontrolom bosanskih Srba koje je bio voljan da vrati Federaciji Bosne i Hercegovine da bi se uspostavio koridor između Sarajeva i Goražda.⁷³⁹ Po mišljenju generala Clarka, značaj karte koju je obeležio optuženi u Daytonu jeste u tome što je optuženi lično povlačio linije, ne konsultujući nikoga: to je govorilo o njegovom autoritetu.⁷⁴⁰ Tokom pregovora nije se ni sa kim konsultovao.⁷⁴¹

283. U vezi sa pregovorima u Daytonu, kada je general Clark imao teškoća s bosanskim Srbima, odlazio je kod optuženog koji je bio u stanju da učini nešto u vezi s tim.⁷⁴² Optuženi je rekao da je njegov paraf dovoljan da se verifikuje sporazum iz Daytonu i da će kasnije obezbediti potpise bosanskih Srba.⁷⁴³

284. Najmanje jedan član Kontakt grupe izjavio je da je optuženog video u Srbiji s Ratkom Mladićem 7. jula 1995, četiri dana pre pada Srebrenice.⁷⁴⁴ U šifrovanom telegramu optuženom od 11. jula 1995. piše da će “VRS verovatno razdvojiti vojno sposobne muškarce od ostalog stanovništva”, a u tom slučaju pripadnici UNPROFOR neće moći mnogo da učine. Činjenica da će

⁷³⁴ *Ibid.* T. na str. 30489.

⁷³⁵ *Ibid.* T. na str. 30495.

⁷³⁶ General Clark: T. na str. 30375.

⁷³⁷ *Ibid.* T. na str. 30379; dok. pr. 617, tabulator 5.

⁷³⁸ *Ibid.* T. na str. 30379.

⁷³⁹ Dok. pr. 617, tabulator 1, par. 11; T. na str. 30379-30380.

⁷⁴⁰ T. na str. 30486.

⁷⁴¹ T. na str. 30488.

⁷⁴² General Clark: T. na str. 30451.

⁷⁴³ General Clark: T. na str. 30380.

⁷⁴⁴ Gospodin Harland: T. na str. 26981.

VRS imati praktičnih teškoća da kontroliše 40.000 ljudi može ih osujetiti u nameri da prolongiraju ili prodube patnje stanovnika Srebrenice.⁷⁴⁵

285. Optuženi je svakodnevno obaveštavan.⁷⁴⁶ Sledeće osobe su prisustvovala sastancima Državne bezbednosti koji su održavani svakog jutra: gospoda Prodanić, Stanišić, Tepavčević i, izvesno vreme, Kertes, dok je bio u saveznom MUP-u.⁷⁴⁷ Svedok B-179 je u Bujanj Potoku čuo kako Milan Prodanić i Jovica Stanišić razgovaraju o tome da optuženi mora da bude obavešten o svemu što se radi.⁷⁴⁸ Svedok je čuo da je optuženi, preko gospodina Prodanića, dobijao izveštaje od Državne bezbednosti Srbije⁷⁴⁹ i da je optuženi morao da bude obavešten o svemu što se slalo na front.⁷⁵⁰

286. Činjenica da nije preduzeto ništa da se obuzdaju aktivnosti VRS oko Sarajeva ili Srebrenice g. Harlandu je značila da je optuženi ili odobravao ili podržavao te aktivnosti.⁷⁵¹ General Smith je zaključio da je optuženi znao za ubijanje nakon što se ono desilo jer je, na sastanku 15. jula 1995, morao da shvati šta se desilo s obzirom na to da je tamo bio Ratko Mladić.⁷⁵²

287. Sadržaj ovog paragrafa izložen je u poverljivom dodatku.

iii. Nalazi

288. Na osnovu zaključka koji se može izvesti iz dokaznog materijala, uključujući svedočenja navedena u paragrafima 250-287 i 304-308, pretresno veće se moglo uveriti van razumne sumnje da je optuženi bio učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu, za koji je Pretresno veće u paragrafu 246 utvrdilo da je uključivao rukovodstvo bosanskih Srba, i da je s njegovim učesnicima delio cilj i nameru da se bosanski Muslimani delimično unište kao grupa, pri čemu sudija Kwon ima suprotno mišljenje.

Na osnovu dokaza koji se odnose na sledeće –

- (1) opštu rukovodeću poziciju optuženog među srpskim narodom, uključujući bosanske Srbe u Bosni i Hercegovini;

⁷⁴⁵ General Smith: T. na str. 27316; dok. pr. 553, tabulator 15.

⁷⁴⁶ Svedok B-179: T. na str. 26606.

⁷⁴⁷ *Ibid.*

⁷⁴⁸ Svedok B-179: T. na str. 26608.

⁷⁴⁹ *Ibid.*

⁷⁵⁰ Svedok B-179: T. na str. 26609.

⁷⁵¹ Gospodin Harland: T. na str. 27007.

⁷⁵² General Smith: T. na str. 27329.

- (2) zalaganje optuženog za ideju Velike Srbije i njegovu podršku toj ideji;
- (3) logističku i finansijsku podršku bosanskim Srbima iz Srbije, za koju se razumno može zaključiti da je pružana uz znanje i podršku optuženog; logističku podršku ilustruju bliski odnosi pripadnika VJ sa VRS;
- (4) prirodu odnosa i angažovanost optuženog na strani političkog i vojnog rukovodstva bosanskih Srba, što dokazuje molba Karadžića da optuženi ostane u kontaktu s njim i da mu je veoma važno da čuje njegovu ocenu;⁷⁵³
- (5) autoritet i uticaj optuženog na rukovodstvo bosanskih Srba;
- (6) ličnu upoznatost optuženog sa “svime što se radi”; njegovo insistiranje na tome da bude obavješten “o svemu što se dešava na frontu”;⁷⁵⁴ i
- (7) počinjene zločine, razmere i obrazac napada na navedene četiri teritorije, njihov intenzitet, veliki broj ubijenih Muslimana, okrutno postupanje s Muslimanima u zatočeničkim objektima i na drugim mestima i ciljne napade na osobe koje su bile važne za opstanak Muslimana kao grupe,

pretresno veće može da zaključi da je optuženi ne samo znao za genocidni plan udruženog zločinačkog poduhvata, već i da je s njegovim učesnicima delio nameru da delimično unište bosanske Muslimane kao grupu na onom delu teritorije Bosne i Hercegovine koja je po planu trebalo da bude obuhvaćena srpskom državom.

c. Odgovor na prvo pitanje

289. Pretresno veće zaključuje da postoji dovoljno dokaza da je u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom počinjen genocid i da, o čemu sudija Kwon ima suprotno mišljenje, ima dovoljno dokaza da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata, koji je uključivao rukovodstvo bosanskih Srba, čiji su cilj i namera bili da se delimično unište bosanski Muslimani kao grupa.

(ii) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi Pretresno veće moglo da se uveri van razumne sumnje da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata čiji je cilj bio da se izvrši određeni zločin i da je razumno mogao da predvidi da će taj zločin dovesti do drugog zločina,

⁷⁵³ *Vidi supra*, par. 276.

⁷⁵⁴ *Vidi supra*, par. 285.

odnosno genocida, koji će drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata izvršiti, u celosti ili delimično, nad bosanskim Muslimanima kao grupom, i da je on izvršen?

a. Genocid i uslov *mens rea* za donošenje osuđujuće presude na osnovu odgovornosti za treću kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata

290. *Amici curiae* su, prvo, izneli tvrdnju da nema dokaza za to da je zločin genocida bio deo cilja navodnog udruženog zločinačkog poduhvata i, drugo, da potrebna posebna namera za izvršenje genocida nije spojiva s uslovom postojanja *mens rea* za donošenje osuđujuće presude na osnovu treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata i da Tužilaštvo mora da dokaže da je optuženi posedovao posebnu nameru potrebnu za genocid pre nego što se optuženi proglasi krivim.⁷⁵⁵ U predmetu *Tužilac protiv Tadića*,⁷⁵⁶ Žalbeno veće je navelo tri kategorije udruženog zločinačkog poduhvata, od kojih treća iziskuje da Tužilaštvo utvrdi (1) da je zločin za koji se tereti bio prirodna i predvidiva posledica izvršenja tog poduhvata i (2) da je optuženi bio svestan da je takav zločin moguća posledica takvog izvršenja i da je, svestan toga, učestvovao u tom poduhvatu.⁷⁵⁷ Suština ove kategorije udruženog zločinačkog poduhvata jeste u tome da je optuženo lice, koje ulazi u takav poduhvat da bi počinilo određeni zločin, odgovorno i za činjenje drugog zločina koji nije obuhvaćen ciljem udruženog zločinačkog poduhvata, ako je moglo razumno da predvidi da će, kao posledica činjenja tog određenog zločina, drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata počiniti taj drugi zločin.

291. Žalbeno veće je u predmetu *Tužilac protiv Brđanina*⁷⁵⁸ zauzelo stav da nema nespojivosti između uslova za genocid i uslova *mens rea* za donošenje osuđujuće presude za treću kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata;⁷⁵⁹ prema tome, Tužilaštvo ne mora da dokazuje da je optuženi posedovao potrebnu nameru za genocid pre nego što se, na osnovu te odgovornosti, proglasi krivim. Ta tvrdnja *amici curiae*, prema tome, nije pravovaljana.

⁷⁵⁵ Predlog, par. 161(e).

⁷⁵⁶ *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. jul 1999, par. 196-204.

⁷⁵⁷ Prema Drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić*, ta treća kategorija udruženog zločinačkog poduhvata obuhvata "zajednički plan da se slijedi jedan način ponašanja gdje jedan od izvršitelja počinu djelo koje je, iako van zajedničkog plana, ipak prirodna i predvidiva posljedica izvršenja te zajedničke nakane". *Ibid.*, par. 204; *vidi Tužilac protiv Brđanina i Talića*, predmet br. IT-99-36-PT, "Odluka o formi dodatno izmijenjene optužnice i zahtjevu Tužilaštva za izmjenu optužnice", 26. jun 2001, par. 30.

⁷⁵⁸ *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-A, "Odluka po interlokutornoj žalbi", 19. mart 2004.

⁷⁵⁹ *Ibid.* par. 5-6.

b. Nalazi i odgovor na drugo pitanje

292. Na osnovu zaključka koji se može izvesti iz dokaza izvedenih u vezi sa prvim pitanjem, pretresno veće se moglo uveriti van razumne sumnje da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata sa ciljem vršenja zločina koji ne predstavljaju genocid i da je mogao razumno da predvidi da će, kao posledica vršenja tih zločina, drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata počiniti genocid nad delom bosanskih Muslimana kao grupom, i da je taj zločin počinjen.

293. Iako je ovaj osnov odgovornosti alternativa odgovornosti optuženog kao učinioca koji je delio nameru ostalih učesnika udruženog zločinačkog poduhvata (prvo pitanje), Pretresno veće neće u ovoj fazi zauzeti konačan stav o jednom ili drugom osnovu, odnosno, da li da u ovoj fazi oslobodi optuženog po jednom ili drugom osnovu odgovornosti. Razlog je taj što odluka o odgovornosti optuženog zavisi u određenoj meri od činjenica i težine koja će biti pridana određenim elementima dokaznog materijala, što iziskuje ocenu verodostojnosti i pouzdanosti tog dokaznog materijala. Ta pitanja ne iziskuju odluku do faze donošenja presude.

(iii) Pomaganje i podržavanje genocida i saučesništvo u genocidu

a. Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno veće moglo uveriti van razumne sumnje da je optuženi pomagao i podržavao vršenje zločina genocida u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom?

b. Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno veće moglo uveriti van razumne sumnje da je optuženi bio saučesnik u vršenju zločina genocida u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom?

294. *Amici curiae* tvrde da nema dokaza o tome da je optuženi svesno pomagao ili podržavao jednu ili više osoba da izvrše genocid.⁷⁶⁰

295. U predmetu *Tužilac protiv Krstića*, Žalbeno veće je zauzelo sledeći stav:

- (1) Pomaganje i podržavanje genocida je poseban oblik odgovornosti; njen *mens rea* je jednostavno upoznatost sa genocidnom namerom koju optuženi ne mora da deli.

⁷⁶⁰ Predlog, par. 161(h).

Pretno veće konstatuje da je zaključak Žalbenog veća da je pomaganje i podržavanje primerena kvalifikacija Krstičeve odgovornosti ograničen na činjenice u tom predmetu.⁷⁶¹

- (2) Postoje pravni izvori koji potkrepljuju stanovište da je za saučesništvo u genocidu potrebno da optuženi deli genocidnu nameru kada se “radi o zabrani ponašanja šireg od pomaganja i podržavanja”.⁷⁶² Žalbeno veće je navelo nacionalna zakonodavstva i *travaux préparatoires* Konvencije o genocidu iz 1948. da bi potkrepilo to stanovište, ali nije zauzelo stav o tom pitanju, pošto to pitanje nije ni razmatralo, tako da je svoje komentare dalo *obiter dicta*.⁷⁶³

296. Prema tome, na Međunarodnom sudu ne postoji autoritativna odluka o tome da li postoji razlika u *mens rea* za pomaganje i podržavanje genocida i za saučesništvo u genocidu, bilo u slučaju da je ovo drugo delo šire od pomaganja i podržavanja, bilo u slučaju da je istog obima kao pomaganje i podržavanje.

297. U odsustvu ičega što bi ukazivalo na to da je saučesništvo šire od pomaganja i podržavanja u okolnostima ovog predmeta, Pretresno veće smatra da je valjana tvrdnja Tužilaštva da su ta dva dela u suštini ista.⁷⁶⁴ Tužilaštvo je takođe iznelo tvrdnju da, imajući u vidu sličnosti između optužbi, Pretresno veće treba da se ograniči na odluku o pomaganju i podržavanju na osnovu člana 7(1) Statuta.⁷⁶⁵ Pretresnom veću se čini da, pošto je saučesništvo u genocidu na osnovu člana 4(3)(e) Statuta, prema presudi Pretresnog veća u predmetu *Tužilac protiv Stakića*,⁷⁶⁶ *lex specialis* u odnosu na odgovornost po članu 7(1) Statuta, primerena kvalifikacija odgovornosti optuženog u ovom predmetu može da bude saučesništvo u genocidu. Međutim, u ovoj fazi ne mora da se zauzme stav o tom pitanju. Konačan stav, ako bude neophodno, biće zauzet u fazi donošenja presude.

c. Nalazi i odgovor na treće i četvrto pitanje

298. Na osnovu gorenavedenih dokaza u vezi sa prvim pitanjem, Pretresno veće se moglo uveriti izvan razumne sumnje da je optuženi pomagao i podržavao izvršenje zločina genocida ili bio saučesnik u izvršenju tog zločina po tome što je znao za udruženi zločinački poduhvat i da je

⁷⁶¹ *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-A, Drugostepena presuda, 19. april 2004, par. 139 (“Žalbeno veće zaključuje daje ovaj drugi pristup [odnosno da je po članu 7(1) Statuta odgovornost Radislava Krstića pravilno okarakterisana kao odgovornost za pomaganje i podržavanje u genocidu] ispravan u ovom predmetu.”).

⁷⁶² *Ibid.* par. 142.

⁷⁶³ *Ibid.* na str. 50, fusnota 247.

⁷⁶⁴ Odgovor, par. 433.

⁷⁶⁵ Odgovor, par. 433.

⁷⁶⁶ *Tužilac protiv Stakića*, predmet br. IT-97-24-T, Presuda, 31. jula 2003, par. 531 (citirano, uz saglasnost, u Drugostepenoj presudi u predmetu *Krstić*, par. 138).

njegovim učesnicima pružao značajnu pomoć, svestan toga da je njegov cilj i namera delimično uništenje bosanskih Muslimana kao grupe.

299. Iako su saučesništvo i pomaganje i podržavanje moguće alternative odgovornosti optuženog kao glavnog krivca, Pretresno veće neće, iz razloga navedenog u paragrafu 293 koji se odnosi na treću kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata, u ovoj fazi zauzimati stav o jednom ili drugom.

(iv) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno veće moglo uveriti van razumne sumnje da je optuženi znao ili da je imao razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju da izvrše ili su već izvršili genocid, u celosti ili delimično, nad bosanskim Muslimanima kao grupom u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom, a nije preduzeo neophodne mere da spreči genocid ili kazni njegove izvršioce?

300. *Amici curiae* tvrde da posebna namera potrebna za genocid ne može da se pomiri i uskladi s jednostavnim uslovom *mens rea* za komandnu odgovornost na osnovu člana 7(3) Statuta.⁷⁶⁷ Shodno Odluci Žalbenog veća u predmetu *Tužilac protiv Brđanina*,⁷⁶⁸ ta tvrdnja nije valjana.

301. *Amici curiae* takođe tvrde da nema dovoljno dokaza o tome da je optuženi imao “efektivnu kontrolu” nad počinocima navodnog zločina genocida i da nema dokaza o tome da je (1) neka osoba podređena optuženom lišila života pojedince, bosanske Muslimane ili bosanske Hrvate, s namerom da ih uništi kao grupu; i (2) da je optuženi “znao ili je bilo razloga da zna” da se neki njegov podređeni sprema da izvrši genocid ili da ga je već izvršio, a optuženi nije preduzeo nužne i razumne mere da spreči takva dela ili da kazni počinioce.⁷⁶⁹

302. Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza da je optuženi imao “efektivnu kontrolu” nad generalom Adžićem, načelnikom Generalštaba JNA, Ratkom Mladićem, načelnikom Glavnog štaba VRS, te Frankom Simatovićem i Jovicom Stanišićem iz DB Srbije.⁷⁷⁰ Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju da je optuženi imao mogućnost da spreči ili kazni vršenje zločina od strane snaga podređenih navedenim osobama.⁷⁷¹ Pored toga, ono tvrdi da dokazi potkrepljuju zaključak da su uticaj i kontrola koje je optuženi imao nad rukovodstvom bosanskih Srba podrazumevali *de facto*

⁷⁶⁷ Predlog, par. 161(f).

⁷⁶⁸ *Tužilac protiv Brđanina*, predmet br. IT-99-36-A, “Odluka po interlokutornoj žalbi”, 19. mart 2004, par. 5-7, 7 (“Kao vid odgovornosti, treća kategorija udruženog zločinačkog poduhvata ne razlikuje se od drugih oblika krivične odgovornosti za koje se ne traži dokaz o namjeri optuženog da počinio zločin prije nego što mu se može pripisati krivična odgovornost. Pomaganje i podržavanje, za koje se traži znanje optuženog i suštinski doprinos tim znanjem, samo je jedan primjer. Kažnjivost na osnovu komandne odgovornosti, kod koje Tužilaštvo mora pokazati da je komandant znao ili je bilo razloga da zna za kažnjivo ponašanje svojih podređenih, jeste drugi primjer.”).

⁷⁶⁹ Predlog, par. 161(g).

⁷⁷⁰ Odgovor, par. 424.

⁷⁷¹ Odgovor, par. 425.

kontrolu.⁷⁷² Optuženi je mogao da spreči vršenje zločina genocida da je to želeo.⁷⁷³ Po mišljenju Tužilaštva, odobravanje, pristanak i dalja podrška optuženog posle zločina koje su izvršile snage pod njegovom kontrolom govore o njegovim namerama.⁷⁷⁴

303. Veće će sada razmotriti dokaze relevantne za te tvrdnje.

a. Dokazi koji se odnose na odgovornost po članu 7(3) Statuta

304. Optuženi je vršio *de facto* kontrolu nad JNA preko svog uticaja na (1) Predsedništvo SFRJ;⁷⁷⁵ (2) načelnike Genralštaba (Kadijevića, Adžića i Panića);⁷⁷⁶ (3) finansiranje JNA;⁷⁷⁷ i (4) imenovanje lojalnih oficira JNA.⁷⁷⁸ VRS i VJ stvorene su od JNA⁷⁷⁹ i tokom celog rata VRS je dobijala logističku podršku od VJ.⁷⁸⁰ Prema tome, sredstva za finansiranje VRS i VJ poticala su iz jedinstvenog izvora finansiranja.⁷⁸¹

⁷⁷² Odgovor, par. 305-312.

⁷⁷³ Odgovor, par. 426.

⁷⁷⁴ Odgovor, par. 365.

⁷⁷⁵ *Vidi*, gospodin Samardžić: T. na str. 11164 (Četiri člana Predsedništva SFRJ potpuno su podržavala politiku optuženog.); gospodin Mesić: T. na str. 10586 (Jugoslav Kostić, član Predsedništva SFRJ, izvršavao je sve što mu je optuženi rekao da uradi.); gospodin Babić: T. na str. 13700-13701 (Optuženi je rekao svedoku da je on vrhovni komandant JNA i da je *de facto* šef Vrhovnog saveta odbrane SRJ), T. na str. 13702 (U julu 1991. optuženi je bio komandant JNA), T. na str. 13704 (Optuženi je rasporedio vojnike JNA u oktobru 1991); gospodin Jović: T. na str. 29131 (Optuženi je imao "apsolutni autoritet u narodu i u partiji i imao je mogućnost da presudno utiče na sve odluke i samim tim je bio, na neki način, glavni akter svega toga što se dogodilo u tom periodu.").

⁷⁷⁶ *Vidi*, gospodin Samardžić: T. na str. 11182-11183 (Svedok je lično video kako optuženi kontroliše Adžića i Kadijevića na sastanku 16. septembra 1991.); gospodin Marković: T. na str. 28061-28063 (Kadijević je podržavao optuženog.); ambasador Okun: T. na str. 16893-16895 (Optuženi je prisustvovao sastancima sa Kadijevićem). *Vidi takode*, dok. pr. 613, tabulatori 37-39, 42, 115.

⁷⁷⁷ *Vidi*, gospodin Mesić: T. na str. 10572-10573 (JNA je "favorizovala" optuženog jer je on kontrolisao Savet guvernera, koji je odobravao sredstva za finansiranje JNA), T. na str. 10594 (JNA je optuženog smatrala "sponzorom"); ambasador Okun: T. na str. 16893-16895 (Optuženi je kontrolisao JNA u oktobru 1991).

⁷⁷⁸ *Vidi*, general Vasiljević: T. na str. 15860 (Iako je postojala službena procedura, optuženi je snažno uticao na imenovanja u JNA u korist ljudi u koje je imao posebno poverenje).

⁷⁷⁹ *Vidi*, general Vegh: dok. pr. 644, str. 29 (JNA je "obezbeđivala jaku, odlučnu očiglednu pomoć u stvaranju i organizaciji nove oružane sile. ... Prenos iskustava iz borbenih operacija i organizacije iz prethodne godine učinio bi saradnju između JNA, lokalne srpske TO i MUP-a efikasnom, konsolidovanom i čvrstom. ... JNA je ... služila kao osnova za formiranje nove, etnički zasnovane armije."), str. 31 (Vojno rukovodstvo JNA "funkcionisalo je shodno smernicama politike pod čijom kontrolom je bilo i nije sprovodilo nikakvu stratešku operaciju nezavisno od političkog uticaja kojem je bilo izloženo").

⁷⁸⁰ *Vidi*, gospodin Torkildsen: dok. pr. 427, tabulator 3 (izjava optuženog u vezi sa finansijskim pitanjima); dr Donia: dok. pr. 537, tabulator 2, na str. 68-70 (gde se navode izjave date na 50. zasedanju Skupštine Republike Srpske održanom 15-16. aprila 1995, koje je bilo posvećeno ratu); gospodin Harland: T. na str. 26973-26974 (izjavljuje da su uspesi u borbama vojske bosanskih Srba bili rezultat podrške iz Beograda), T. na str. 26997-26998 (izjavljuje da je Ratko Mladić rekao da su JNA/VJ obezbedile stotine tenkova za etničko čišćenje u Višegradu, Rogatici i Brčkom).

⁷⁸¹ *Vidi*, gospodin Torkildsen: T. na str. 19010-19011 (izjavljuje da je finansiranje VRS i SVK vršeno iz jedinstvenog izvora finansiranja za sve tri srpske armije), T. na str. 19015 (izjavljuje da je optuženi rekao da izdaci na vojsku predstavljaju državnu tajnu); dok. pr. 427, tabulator 62.

305. Optuženi je imao kako *de jure* tako i *de facto* kontrolu nad MUP-om Srbije i Službom državne bezbednosti (DB).⁷⁸² Jovica Stanišić, koji je kontrolisao DB Srbije, navodno je optuženom, na proslavi godišnjice osnivanja "Crvenih beretki" (kasnije JATD i JSO), specijalnih snaga formiranih po uputstvu DB-a, rekao sledeće: "Gospodine predsedniče, sve što smo do sada radili, radili smo uz Vaše znanje i uz Vašu saglasnost."⁷⁸³ Na toj istoj svečanosti, optuženi je pripadniku "Crvenih beretki" Radojici Božoviću rekao: "Čitao sam tvoje izveštaje."⁷⁸⁴

306. Svedok B-129 je svedočio da je optuženi, preko DB, kontrolisao i podržavao "Crvene beretke" i Arkanove "Tigrove" i da je znao za njihove aktivnosti u Bosni i Hercegovini.⁷⁸⁵ Kada je pitao Mihalja Kertesa da li je Arkan pod kontrolom, optuženi je rekao: "Sad su nam potrebni takvi ljudi, ali niko ne sme da pomisli da je jači od države."⁷⁸⁶ Pored toga, optuženi je 1991. rekao Borisavu Joviću da je "Arkan kriminalac i da je nezamislivo da naši zvanični organi saraduju s nekim kao što je on".⁷⁸⁷ Optuženi je tajno pružao podršku paravojnim grupama iz Srbije kao što su šešeljevci.⁷⁸⁸ Tokom sastanaka i pregovora, podrazumevalo se da optuženi predstavlja sve snage koje deluju u Bosni i Hercegovini, uključujući paravojne.⁷⁸⁹

307. Optuženi je detaljno poznao događaje i geografiju i bio je upoznat sa strateškim značajem sela i terena oko Sarajeva.⁷⁹⁰ Optuženi je znao za zločine koji se događaju na terenu u Bosni i Hercegovini neposredno preko nacionalnih izvora kao što su MUP Srbije,⁷⁹¹ Uprava

⁷⁸² *Vidi*, dr Babović: dok. pr. 466, tabulator 4 (član 12 Zakona o unutrašnjim poslovima davao je optuženom funkcije rukovođenja i komandovanja DB), tabulator 5 (član 6 Zakona o činovima iz 1995. davao je predsedniku ovlašćenje da imenuje generale u policiji Srbije).

⁷⁸³ *Vidi*, general Vasiljević: T. na str. 15870-15872 (izjavljuje da mu je to rekao Dimitrijević).

⁷⁸⁴ Dok. pr. 390, tabulator 1 (video snimak svečane dodele nagrada "Crvenim beretkama").

⁷⁸⁵ *Vidi*, T. na str. 19445 (izjavljuje da Dobrovoljačka garda nije delovala bez dozvole DB Srbije); gospođa Gajić-Glišić: T. na str. 27877, 27848 (izjavljuje da su dobrovoljci bili vezani za teritorijalnu odbranu i da su Arkanovi "Tigrovi" bili pod komandom Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije).

⁷⁸⁶ Svedok C-048: T. na str. 19689.

⁷⁸⁷ Dok. pr. 596, tabulator 1, par. 107.

⁷⁸⁸ *Vidi*, gospodin Dulović: T. na str. 11753 (Šešelj je svedoku rekao u jednom intervjuu da je optuženi obezbeđivao sredstva njegovim ljudima); dok. pr. 342, tabulator 13; svedok C-047: T. na str. 21586-21587 (Šešeljeva stranka je bila pod komandom države).

⁷⁸⁹ *Vidi*, gospodin Kirudja: T. na str. 15483 (optuženi je na svedoka ostavio utisak nekoga ko je "vrlo obavešten, od globalne politike pa sve do pojedinosti"); ambasador Okun: T. na str. 16905-16911 (na sastanku 18. novembra 1991, delegacija je prihvatila činjenicu da je optuženi obavezao sebe, jugoslovensku vladu, JNA, paravojne i neregularne snage i lokalno srpsko rukovodstvo na mirovnu operaciju. Optuženi ni u jednom trenutku tokom tog sastanka nije napuštao prostoriju da bi se s nekim konsultovao); dok. pr. 397, tabulator 3, str. 40 (opis sastanka).

⁷⁹⁰ *Vidi*, general Clark: T. na str. 30378-30380 (tokom mirovnih pregovora u Daytonu, optuženi je bio vrlo dobro upoznat sa kartama i terenom oko Sarajeva).

⁷⁹¹ Svedok B-179: T. na str. 26594-26595 (postojao je specijalni "crveni" telefon sa direktnom linijom između optuženog i Državne bezbednosti MUP-a Srbije, čija je svrha bila da bude obaveštavan o ratu), T. na str. 26606-26609 (optuženi je bio obaveštavan o dnevnim sastancima DB-a).

bezbednosti⁷⁹² i njegovi bliski saradnici (npr. Radovan Karadžić),⁷⁹³ kao i preko međunarodnih izvora, kao što su *Helsinki Watch*,⁷⁹⁴ ambasador Okun i sekretar Vance.⁷⁹⁵

308. Na sastanku Saveta za koordinaciju državne politike SRJ održanom 18. avgusta 1992, o pitanju etničkog čišćenja bosanskih Muslimana razgovaralo se u prisustvu optuženog,⁷⁹⁶ koji je izjavio da bi za “nas” bilo neprihvatljivo da ostavimo Srbe u Bosni bespomoćne i da je pomoć Srbima u Bosni humanitarna.⁷⁹⁷

b. Nalazi i odgovor na peto pitanje

309. Na osnovu ovih, kao i drugih dokaza, Pretresno veće se uverilo van razumne sumnje da je optuženi bio nadređen određenim osobama za koje je znao ili imao razloga da zna da se spremaju da izvrše ili da su izvršile genocid nad jednim delom bosanskih Muslimana kao grupe u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom i da nije preduzeo neophodne mere da spreči izvršenje genocida ili kazni počinioce.

⁷⁹² General Vasiljević: T. na str. 15908-15910, 16263 (optuženi je rekao svedoku da dobija određene informacije koje Državna bezbednost šalje saveznom i MUP-u Srbije, ali da nije siguran da li dobija sve takve informacije koje bi trebalo da mu budu na raspolaganju).

⁷⁹³ *Vidi*, npr., dok. pr. 613, tabulator 21 (razgovor o aktuelnoj situaciji u Hrvatskoj i žrtvama na Dunavu zbog dejstava vojske – od 26. jula 1991); dok. pr. 613, tabulator 37 (optuženi kaže Karadžiću da je razgovarao s Kadijevićem i Adžićem i da obojica negiraju da znaju za masakr u zapadnoj Slavoniji – od 6. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 59 (razgovor o razaranju koje su počinile srpske snage u hrvatskom gradu Gospiću – od 10. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 67 (razgovor o Vukovaru – od 19. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 68 (razgovor o zauzimanju garnizona JNA u Virovitici i Petrinji – od 19. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 69 (razgovor o JNA u zapadnoj Slavoniji – od 19. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulatori 70-71 (razgovor o događajima u Višegradu – od 20. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 73 (razgovor o događajima u Bijeljini – od 23. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulatori 76-77 (razgovor o događajima na području Krajine i u Trebinje – od 24. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 109 (razgovor o Banjalučkom korpusu – od 2. novembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 131 (Stanišić obaveštava optuženog – od 4. decembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 132 (razgovor o događajima u dolini Neretve – od 4. decembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 76 (optuženi i Karadžić razgovaraju o aktivnostima MUP-a i JNA u dolini Neretve – od 24. septembra 1991).

⁷⁹⁴ *Vidi*, gospođa Laber: dok. pr. 359, tabulatori 3, 5 (pisma *Helsinki Watcha* optuženom od 21. januara i 4. februara 1992. u kojima ga obaveštava o kršenjima od strane srpske i jugoslovenske vojske); T. na str. 14266-14268 (svedokinja je pokušala da ta pisma uruči lično, ali nije uspela, iako se sastala s predstavnicima Ministarstva spoljnih poslova i vojske). Potpredsednik vlade Srbije odgovorio je na ta pisma. *Vidi*, dok. pr. 359, tabulatori 7-8.

⁷⁹⁵ *Vidi*, ambasador Okun: T. na str. 17078 (optuženi je rekao svedoku da je pročitao novinske izveštaje o zločinima koje su izvršili pripadnici paravojnih snaga i okvalifikovao ih je kao “kriminalne”), T. na str. 16931 (dana 2. decembra 1992, svedok je s optuženim razgovarao o situaciji na terenu u Hrvatskoj), T. na str. 16922-16924 (dana 21. novembra 1991, svedok je ispričao optuženom o strašnoj situaciji u Vukovaru, na šta je optuženi reagovao “glumeći iznenađenje”); *vidi, takođe*, dok. pr. 396, tabulator 14 (beleške sa sastanka pomenute u T. na str. 16922-16924); T. na str. 16954-16956 (sastanak od 15. aprila 1992. na kojem je optuženi priznao da zna da je Arkan u Bijeljini i da su Arkan i pripadnici drugih paravojnih snaga u Bosanskom Brodu); dok. pr. 397 (svedokove beleške sa sastanka s optuženim).

⁷⁹⁶ Gospodin Lilić: dok. pr. 469, tabulator 42, na str. 16-20, 38-39.

⁷⁹⁷ Gospodin Lilić: dok. pr. 469, tabulator 42, na str. 39.

2. Konkretni prigovori na Optužnicu za Bosnu(a) Prilog A

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i> ⁷⁹⁸	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Br. 2 Bosanski Novi U Blagaj Japri, prilikom isterivanja bosanskih Muslimana, poginulo je 7 muškaraca bosanskih Muslimana. 9. jun 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da nema dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se usvaja.	Svedok B-1354 (dok. pr. 652, tabulator 1 (delimično zapečaćeno), transkript iz predmeta <i>Brđanin</i> Profesor Riedlmayer (Dok. pr. 486, na str. 6, 11)
Br. 2 Bosanski Novi U Alićima, ubijeno je 27 bosanskih Muslimana. 23. jun 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se usvaja.	Pretresno veće nije našlo dokaze.
Br. 5 Foča U Jeleču su vojnici JNA pogubili 18 bosanskih Muslimana, među kojima su bili starci i osam članova jedne porodice. 4-10. maj 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Svedok B-1538 (dok. pr. 495 (zapečaćeno), transkript iz predmeta <i>Krnojelac</i> , u T. na str. 4045- 4046.
Br. 5 Foča U Brodu, srpski vojnici pogubili su 14 muškaraca bosanskih Muslimana iz Trnovače. 22. jun 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se usvaja.	Pretresno veće nije našlo dokaze.
Br. 6 Gacko Srbi su ubili 2 muškarca Muslimana na polju u blizini planine Zelengora. 18. jun 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Svedok B-1122 (dok. pr. 566, tabulator 1 (zapečaćeno), izjava od 27. januara 1999, par. 39)

⁷⁹⁸ *Amici curiae* su svoje tvrdnje koje se odnose na Optužnicu za Bosnu izneli u obliku priloga na str. 71-94 Predloga (Predlog, par. 163, *et seq.*).

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i> ⁷⁹⁸	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Br. 6 Gacko Srpski vojnici su ubili najmanje 8 Muslimana na polju u blizini planine Zelengora. 18-23. jun 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Svedok B-1122 (dok. pr. 566, tabulator 1 (zapečaćeno), izjava od 27. januara 1999, par. 39)
Br. 7 Ključ U Prhovu, 38 meštana bosanskih Muslimana, među njima žene i deca, poginulo je u pucnjavi i od granata. 1. jun 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se usvaja.	Pretresno veće nije našlo dokaze.
Br. 8 Kotor Varoš U gradu Kotor Varoš, u Medicinskom centru i oko njega, ubijeno je otprilike 13 nesrba. 25. jun 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se usvaja.	Pretresno veće nije našlo dokaze.
Br. 8 Kotor Varoš U štali u Dabovcima ubijeno je najmanje 15 muškaraca bosanskih Muslimana, avgust 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se usvaja.	Pretresno veće nije našlo dokaze.
Br. 8 Kotor Varoš U Grabovicama, veliki broj bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bio je zatočen u školi Grabovice, gde su ih tukli, a nakon toga ih niko više nije video, novembar 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se usvaja.	Pretresno veće nije našlo dokaze.
Br. 9 Nevesinje Kod ili u blizini Lipovače i Dubrovaca, ubijena su najmanje 34 bosanska Muslimana, muškarci, žene i deca, jun-jul 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Svedok C-017 (T. na str. 22044-22045, 22049-22050)
Br. 9 Nevesinje Kod Kisera, srpski vojnici su ubili oko 17 civila bosanskih Muslimana.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Svedok C-017 (T. na str. 22044-22045, 22049-22050)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i> ⁷⁹⁸	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Sredina jula 1992.				
Br. 10 U Hambarinama i Behlićima, ubijena su najmanje 3 bosanska Muslimana. 11. jun - 1. jul 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni i navode svedoka B-1369 (dok. pr. 658) i svedoka B-1032 (dok. pr. 656).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svedoka B-1369 (dok. pr. 658, tabulatori 1-2; T. na str. 12648-12649, 12655-12657) i svedoka B-1032 (dok. pr. 656, tabulator 1, u T. na str. 11852, 11864) (Odgovor, par. 442).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Svedok B-1369 (dok. pr. 658, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta <i>Brđanin</i> , tabulator 2 (zapečaćeno), transkript iz predmeta <i>Stakić</i> , tabulatori 4- 5 (zapečaćeno) Gospodin Husein (dok. pr. 655) Gospodin Garibović (dok. pr. 657) Svedok B-1032 (dok. pr. 656, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta <i>Brđanin</i> , u T. na str. 11852, 11864)
Br. 10 Prijedor U Kamićanima, u kući Mehmeda Šahorića, ubijena je oko 8 nesrba. 26. maj 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Svedok B-1493 (T. na str. 18953-18955)
Br. 10 Prijedor U Jaskićima, ubijeno je najmanje 19 muškaraca bosanskih Muslimana. 14. jun 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Svedok B-1493 (T. na str. 18953-18955)
Br. 10 Prijedor U Briševu, tokom napada, poginulo je najmanje 68 nesrba. 24. jul 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Svedok B-1493 (T. na str. 18953-18955)
Br. 10 Prijedor U rudniku gvozdene rude Kipe (kod Ljubije), pogubljeno je najmanje 8 bosanskih Muslimana. 25. jul 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Svedok B-1493 (T. na str. 18953-18955)
Br. 10 Prijedor U Ljubiji, na fudbalskom stadionu, pogubljena su	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni i navode svedoka B-	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svedoka B-1369 (dok. pr. 658, tabulator 2, u T. na	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni.	Svedok B-1369 (dok. pr. 658, tabulator 2 (zapečaćeno), transkript iz predmeta <i>Stakić</i> , u T.

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i> ⁷⁹⁸	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
najmanje 3 bosanska Muslimana. 25. jul 1992.	1369 (dok. pr. 658).	str. 3930-3932) (Odgovor, par. 442).	Predlog se usvaja.	na str. 3931)
Br. 10 Prijeđor U Tomašici, ubijena su najmanje 4 nesrbina. 3. decembar 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Svedok B-1493 (T. na str. 18953-18955)
Br. 11 Prnjavor U Lišnji, pogubljena su 4 muškarca bosanska Muslimana, maj 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni i navode svedoka B- 1610 (dok. pr. 532, u T. na str. 16017; T. na str. 26183-26184).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svedoka B- 1610 (dok. pr. 532; T. na str. 26149) (Odgovor, par. 442).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Svedok B-1610 (dok. pr. 532, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta <i>Brđanin</i> , u T. na str. 26149, 26184)
Br. 12 Sanski Most: U Donjim Kruharima kod Škrljevite, ubijeno je 5 muškaraca bosanskih Hrvata. 2. novembar 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se usvaja.	Pretresno veće nije našlo dokaze.
Br. 12 Sanski Most U Sasini, pripadnici Arkanovih "Tigrova" pod direktnom Arkanovom komandom, pogubili su najmanje 65 muškaraca nesrba. 21. septembar 1995.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svedoka B- 108 (T. na str. 19916) i svedoka B-1047 (T. na str. 22496, T. 22527) (Odgovor, par. 442).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Svedok B-108 (T. na str. 19915-19916, 20022, 20038; dok. pr. D128) Gospodin Zulić (T. na str. 30046-30047)
Br. 13 Srebrenica Nakon preuzimanja vlasti u Srebrenici, snage bosanskih Srba pogubile su nekoliko hiljada muškaraca bosanskih Muslimana, između ostalog na sledećim lokacijama: . . . (7) Kozluk (opština Zvornik), najmanje 340 muškaraca bosanskih Muslimana. 15-16. jul 1995.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni i navode tri svedoka koji svedoče o Kozluku: (1) gospodina Banjanovića (T. na str. 20614, 20626; dok. pr. 444), (2) svedoka B-024, T. na str. 21894, i (3) Riviere (T. na str. 28139).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gospodina Manninga (T. na str. 31411-31413; dok. pr. 642, tabulatori 1, 3-6, 8-11, 16-20, 23- 26) (Odgovor, par. 442).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Gospodin Manning (T. na str. 31406- 31409, 31411-31413; dok. pr. 642, tabulator 1, izjava od 24. novembra 2003, tabulatori 4-6, 8-9, 15, 18, 23)
Br. 14 Višegrad U naselju Bikavac, oko 70 bosanskih Muslimana i drugih civila nesrba živi su izgoreli u kući koju su zapalili pripadnici	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni i navode svedoka B- 1054 (T. na str. 25600, 25596; dok. pr. 522).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svedoka B- 1054 (T. na str. 25596-25600) (Odgovor, par. 442).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Svedok B-1054 (dok. pr. 522, tabulator 1, transkript iz predmeta <i>Vasiljević</i>)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i> ⁷⁹⁸	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
srpskih paravojnih snaga na čelu sa Milanom Lukićem. 27. jun 1992.				
Br. 15 Vlasenica U Drumu (grad Vlasenica), ubijena su približno 22 muškarca bosanska Muslimana, jun 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokaza koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gospodina Osmanovića (dok. pr. 597, tabulator 1) (Odgovor, par. 442).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Gospodin Osmanović (dok. pr. 597, tabulator 1, izjava od 10. oktobra 1994, tabulator 2, izjava od 11. oktobra 1995, tabulator 3, izjava od 7. juna 2001).
Br. 15 Vlasenica U Zaklopači, tokom srpskog napada na selo, pogubljeno je najmanje 58 bosanskih Muslimana, muškaraca, žena i dece. 16. maj 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se usvaja.	Pretresno veće nije našlo dokaze.
Br. 17 Ilijaš (šire područje Sarajeva) U Lješevu, ubijen je 21 bosanski Musliman. 4. jun 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno veće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se usvaja.	Pretresno veće nije našlo dokaze.

(b) Prilog B

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje Tužilaštva	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Br. 1 Banjaluka Između logora Krings i logora Manjača, oko 20 muškaraca nesrba ubijeno je tokom prevoza iz jednog u drugi logor. 4. jul 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 446).	Pretresno veće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se usvaja.	Pretresno veće nije našlo dokaze.
Br. 2 Bileća U zatvoru u SUP-u, ubijena su 2 zatočena nesrbina. 25. jun – 8. decembar 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 446).	Pretresno veće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se usvaja.	Pretresno veće nije našlo dokaze.
Br. 4 Bosanski Šamac U logoru Crkvina, ubijeno je oko 17 zatočenika nesrba. 6. maj 1992.	<i>Amici curiae</i> izgleda da tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni jer svedok B-1643 (dok. pr. 654) svedoči o	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svedoka B-1643 (dok. pr. 654; T. na str. 11571-11575, 11557-11583)	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Svedok B-1643 (dok. pr. 654, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta <i>Simić</i> , u T. na str. 11569-11582)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje Tužilaštva	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
	ubistvu 16 ljudi 7. maja 1992.	(Odgovor, par. 444).		Svedok B-1244 (T. na str. 23464, dok. pr. 476, tabulator 3 (zapečaćeno))
Br. 7 Čajniče Kod lovačkog doma u Mostini, ubijena su 53 nesrbina. 19. maj 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni i navode gđu Malešević (T. na str. 17431-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (T. na str. 17431-17432) (Odgovor, par. 444).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17433, 17439)
Br. 9 Gacko U zgradi SUP-a u Gacku, ubijeno je 5 bosanskih muškaraca. 3. jul 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 446).	Pretresno veće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se usvaja.	Pretresno veće nije našlo dokaze.
Br. 10 Kalinovik Na polju u blizini Ratina ubijena su otprilike 23 muškarca i mladića, bosanska Muslimana iz skladišta baruta. 5. avgust 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni i navode gđu Malešević (T. na str. 17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (T. na str. 17432) (Odgovor, par. 444).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17433, 17439)
Br. 14 Sanski Most Kod Hrastove glavice, ubijeno je oko 100 nesrba, muškaraca odvedenih iz logora Keraterm i Omarska. 5. avgust 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svedoka B-1088 (dok. pr. 624, u T. na str. 2527) (Odgovor, par. 444).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Svedok B-1088 (dok. pr. 624, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta <i>Sikirica</i> , u T. na str. 2522-2523, 2527, tabulator 3 (zapečaćeno), izjava od 19. novembra 2000).
Br. 14 Sanski Most U fabrici keramike "Sanakeram", ubijeno je najmanje 10 muškaraca nesrba. 30. septembar – 9. oktobar 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo tvrdi da će, ako se prihvati zahtev za uvrštavanje u spis svedočenja gospodina Ališića u skladu sa pravilom 92bis(C), biti obezbeđeno dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod (Odgovor, par. 444).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Gospodin Ališić (dok. pr. 670, tabulator 1, izjava od 16. januara 1997).
Br. 15 Teslić U gradu Tesliću, u zgradi Teritorijalne odbrane, ubijeno je najmanje 5 muškaraca nesrba, jun 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 446).	Pretresno veće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se usvaja.	Pretresno veće nije našlo dokaze.
Br. 17	<i>Amici curiae</i> tvrde da	Tužilaštvo tvrdi da	Pretresno veće	Svedok B-1461 (T.

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje Tužilaštva	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Zvornik U zgradi "Novi izvor", ubijena su najmanje 2 zatočena muškarca nesrbina, maj 1992.	su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i citiraju svedoka B-1461 (dok. pr. 437) i gospodina Deronjića (dok. pr. 606).	ima dovoljno dokaza i citira svedoka B-1461 (dok. pr. 437; T. na str. 20197) i gospodina Deronjića (dok. pr. 606; T. na str. 29719) (Odgovor, par. 444).	zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	na str. 20212-20214, 20263) Gospodin Deronjić (dok. pr. 600, izjava od 25. novembra 2003) Svedok B-1516: dok. pr. 606 (delimično zapečaćeno)

(c) Prilog C

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Br. 2 Bihać Traktorski servis, Ripač (garaže i zgrade) jul-oktobar 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17430) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>)
Br. 4 Bileća Zatočenički objekat u SUP-u 10. jun – 19. decembar 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429).	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 445).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>)
Br. 4 Bileća Đački dom 25. jun – 5. oktobar 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429).	Tužilaštvo tvrdi da je navod sporan, ali se konkretno ne protivi Predlogu (Odgovor, par. 440; str. 208).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Gospođa Malešević (Dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. 17414, <i>et seq.</i>)
Br. 8 Bosanski Novi Polijska stanica u Bosanskoj Kostajnici maj-jul 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429).	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 445).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>)
Br. 11 Čajniče Lovački dom u Mostini april-maj 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17432) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Gospođa Malešević (Dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>)
Br. 11 Čajniče Zgrada SUP-a u Čajniču jun-jul 1993.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 445, 497).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>)
Br. 12 Doboj Logor Seslija mart - oktobar 1993.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 445).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Br. 15 Kalinovik Skladište baruta između Jelašice i Jažića 5. jul – 5. avgust 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17432) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>)
Br. 16 Kotor Varoš: Zatvor u Kotor Varoši jun - novembar 1992. Pilana u Kotor Varoši jun 1992. Polijska stanica u Kotor Varoši maj - septembar 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17432) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>)
Br. 16 Kotor Varoš Osnovna škola u Kotor Varoši avgust - septembar 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 445).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>)
Br. 17 Nevesinje Toplana (Kilavci) jun - jul 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17432) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>)
Br. 18 Prijedor Miska Glava jul 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrepljena dokazima (Odgovor, par. 445).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>)
Br. 20 Sanski Most Kotlarnica Starog hotela 21-25. septembar 1995.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17430) i gospodina Ališića (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>) Gospodin Ališić (dok. pr. 670, tabulator 1, izjava od 16. januara 1997)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Br. 21 Teslić Pribinić (stara pošta) jun - oktobar 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17430) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>)
Br. 21 Teslić Zgrada TO-a jun 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17430) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>)
Br. 21 Teslić Zgrada SUP-a jun 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17430) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>)
Br. 22 Višegrad Zatočenički centar u turističkom hotelu "Vilina Vlas" 1. maj 1992.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432) i svedok B-1510 (dok. pr. 661).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17430) i svedoka B-1510 (dok. pr. 661) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>) Svedok B-1510 (dok. pr. 661, tabulator 1, transkript iz predmeta <i>Vasiljević</i> , u T. na str. 663-666, 675, 678, 681)
Br. 22 Višegrad Uzamnica, bivše vojno skladište i kasarna avgust 1992– oktobar 1994.	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17430) i svedoka B-1510 (dok. pr. 661) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, <i>et seq.</i>) Svedok B-1510 (dok. pr. 661, tabulator 1, transkript iz predmeta <i>Vasiljević</i>) Svedok B-1505 (dok. pr. 523, tabulator 1, transkript iz predmeta <i>Vasiljević</i> , u T. na str. 144-145, 151-152, 188-189; T. na str. 25888)

(d) Prilog D

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Br. 1 Banjaluka Deportacije u Mađarsku 19.359 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> priznaju da ima dokaza o prisilnom premeštanju, ali tvrde da nema dokaza o deportaciji iz Banjaluke u Mađarsku.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izveštaj profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera i (3) (a) da dokaz o kretanju preko državne granice nije neophodan da bi se dokazalo prisilno premeštanje iz Banjaluke, i (b) nezavisno od toga da li je bilo kretanja preko državne granice, postoje dokazi o prisilnom premeštanju iz Banjaluke (Odgovor, par. 452-457, 459).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 69, 73, 77, Prilog A2, na str. 85, 89, 93, Prilog A5, na str. 133) Gospodin Kirudja (dok. pr. 378, tabulatori 5, 7; T. na str. 15412-15436, 15485) Gospodin McLeod (dok. pr. 650, tabulatori 11-13, 17) Gospodin Babić (T. na str. 12855, 13064-13069, 13081-13082)
Br. 2 Bileća Deportacije u Crnu Goru 993 raseljena lica i izbeglice nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju iz Bileće ili o deportaciji iz Bileće u Crnu Goru.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izveštaj profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera i (3) dokazi o prisilnom premeštanju iz susedne opštine Gacko (Odgovor, par. 452-457, 460).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Professor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 69, 73, 77, Prilog A2, na str. 85) Svedok C-017 (T. na str. 22037-22038) Svedok B-1122 (dok. pr. 566, tabulator 1, izjava od 27. januara 1999, na str. 4) Dok. pr. 613, tabulator 145 (presretnuti razgovor) Gospodin Babić (dok. pr. 353, tabulator 40; T. na str. 13446-13447)
Br. 5 Bosanska Krupa: Bužim 389 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju i navode gospodina Velića (T. na str. 29578).	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izveštaj profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera i (3) da nije neophodno da se	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, str. 69, 73, 77, Prilog A2, str. 85) ⁷⁹⁹ Gospodin Velić (T. na str. 29573-29579)

⁷⁹⁹ Treba napomenuti da ima nedoslednosti u podacima sadržanim u izveštaju profesora Tabeau, ali oni nisu odlučujući za svrhu ove Odluke.

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
		dokazni materijal potpuno podudara sa navodima (Odgovor, par. 450, 452-457, 461).		Gospodin Kirudja (T. na str. 15440-15442, 15485) Gospodin Palić (T. na str. 29719; dok. pr. 603, izjava od 26. avgusta 1999. i <i>addendum</i> od 31. jula 2001)
Br. 5 Bosanska Krupa: Krupa na Uni 1 raseljeno lice i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju.	Isto kao gore	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 69, 73, 77, Prilog A2, str. 85, 93)
Br. 6 Bosanska Dubica 3.310 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izveštaja profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera i (3) da dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premeštanje) u Bosanskom Novom, Prijedoru i Sanskom Mostu (Odgovor, par. 452-457, 462).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 69, 73, 77, Prilog A2, na str. 85, Prilog A5, na str. 133) Gospodin Kirudja (dok. pr. 378, tabulator 7, 9; T. 15422-15428, 15433) Gospodin Mešanović (dok. pr. 638)
Br. 7 Bosanska Gradiška 7.516 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izveštaja profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera i (3) da dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premeštanje) u Bosanskom Novom, Prijedoru, Banjaluci i Sanskom Mostu (Odgovor, par. 452-457, 463).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 69, 73, 77, 79, Prilog A2, na str. 85, Prilog A5, na str. 133) Gospodin McLeod (dok. pr. 650, tabulator 1, transkript iz predmeta <i>Brđanin</i> , u T. na str. 7301-7302, tabulator 5)
Br. 9 Bosanski Petrovac: Bosanski Petrovac – 778 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju i navode svedoka B-127 (T. na str. 24668).	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izveštaja profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera i (3) da	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 69, 73, 77, Prilog A2, na str. 85, Prilog A5, na str. 134)

⁸⁰⁰ Iako je Tužilaštvo u Prilogu D optužnice za Bosnu zasebno navelo ova dva post-Daytonska entiteta, izgleda da ih i *amici curiae* i Tužilaštvo posle toga tretiraju kao jedan entitet.

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Petrovac – “nepoznat” broj raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti ⁸⁰⁰		dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premeštanje) u Sanskom Mostu, Ključu, Prijedoru, Banjaluci i Bosanskom Novom (Odgovor, par. 452-457, 464).		Gospodin Selak (dok. pr. 464, tabulator 9; T. na str. 22208-22212) Svedok B-127 (T. na str. 24668-24669)
Br. 12 Brčko Ravne / Rahić 1.532 raseljena lica i izbeglice nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> priznaju da ima dokaza o prisilnom premeštanju iz Brčkog, ali tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju iz Ravne/Rahića.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izveštaj profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera i (3) da dokazi ne moraju obavezno da se potpuno podudaraju sa navodom (Odgovor, par. 450, 452-457, 465).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 70, 73, Prilog A2, na str. 86, 94) Svedok B-1493 (T. na str. 18901) Gospodin Babić (T. na str. 12855, 13064-13069, 13081-13082) Svedok C-037 (dok. pr. 326, tabulator 11) Svedok B-1408 (dok. pr. 557, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta <i>Jelisić</i> , u T. na str. 1553-1557) Svedok B-1407 (dok. pr. 556, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta <i>Jelisić</i> , u T. na str. 1192-1193)
Br. 13 Čajniče 2.214 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) svedočenje Melike Malešević, (2) izveštaj profesora Tabeau (3) izveštaj profesora Riedlmayera i (4) dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premeštanje) iz Foče i Višegrada (Odgovor, par. 452-547, 466).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 70, 74, 78, Prilog A2, na str. 86) Gospođa Malešević (T. na str. 17430-17433, 17439)
Br. 14 Čelinac 608 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izveštaja profesora Tabeau, (2) izveštaj	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 70, 73, 74, 78, Prilog A2, na str. 86, 94, Prilog A5, na

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
		profesora Riedlmayera i (3) da dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premeštanje) u Prijedoru, Banjaluci i Doboju (Odgovor, par. 452-457, 467).		str. 135) Gospodin Babić (dok. pr. 352, tabulatori 46-47; T. na str. 13056-13058, 13094, 13108, 13811-13812)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Br. 16 Donji Vakuf 1.729 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izveštaja profesora Tabeau (2) izveštaj profesora Riedlmayera i (3) svedočenje gospodina Selaka (Odgovor, par. 452-457, 468).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 70, 74, 78, Prilog A2, na str. 86, 94, Prilog A5, na str. 135) Gospodin Selak (dok. pr. 462, transkript iz predmeta <i>Brđanin</i> , u T. na str. 13015-13030, 13036-13039, 13078-13084, transkript iz predmeta <i>Tadić</i> , u T. na str. 1963-1964)
Br. 19 Goražde: Goražde, FBiH - 2.563 raseljena lica i izbeglice nesrpske nacionalnosti Srpsko Goražde - 1.834 raseljena lica i izbeglice nesrpske nacionalnosti ⁸⁰¹	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi o prisilnom premeštanju nedovoljni.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izveštaj profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera, (3) dokazi o humanitarnoj situaciji u Goraždu koje su dali (a) dr Williams, general Van Baal i gospodin Harland (Odgovor, par. 452-457, 469).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Profesor Tabeau (T. na str. 27093-27096, 27099, 27139, 27609; dok. pr. 548, tabulator 2, na str. 10-12, 26-27, Prilog A1, na str. 70, 74, 78, Prilog A2, na str. 86, 94, tabulatori 3-4) Dr Williams (T. na str. 22898) General van BAAL (dok. pr. 534) Gospodin HARLAND (T. na str. 26927, <i>et seq.</i>) Gospodin Donia (dok. pr. 537, tabulator 4, na str. 10-11) Svedok B-1505 (T. na str. 25851-25852, 25844; dok. pr. 523, tabulator 1, transkript iz predmeta <i>Vasiljević</i> , u T. na str. 139-142) Gospodin Taranin (dok. pr. 491, tabulator 1, transkript iz predmeta <i>Krnojelac</i> , u T. na str. 3003-3004)

⁸⁰¹ Iako je Tužilaštvo u Prilogu D optužnice za Bosnu zasebno navelo ova dva postdejtonska entiteta, izgleda da ih i *amici curiae* i Tužilaštvo posle toga tretiraju kao jedan entitet.

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Br. 20 Kalinovik 612 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izveštaj profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera, (3) činjenica da se Kalinovik graniči sa Sarajevom, (4) svedočenje gđe Malešević (T. na str. 17432), (5) svedočenje svedoka B-1537 (dok. pr. 494, u T. na str. 2404), i (6) dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premeštanje) u Foči i Gacku (Odgovor, par. 452-457, 470).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 70, 74, 78, Prilog A2, na str. 86) Svedok B-1538 (dok. pr. 495 (zapečaćeno), transkript iz predmeta <i>Krnojelac</i> , u T. na str. 4144, 4147-4149)
Br. 22 Kotor Varoš 6.870 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izveštaja profesora Tabeau i (2) izveštaj profesora Riedlmayera (Odgovor, par. 452- 457, 471).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 70, 74, 78, Prilog A2, na str. 86, Prilog A5, p. 135) Profesor Riedlmayer (dok. pr. 488; T. 23800-23801)
Br. 23 Nevesinje 1.483 raseljena lica i izbeglice nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izveštaj profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera i (3) svedočenje svedoka C-017 (Odgovor, par. 452-457, 472).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 70, 74, 78, Prilog A2, na str. 86) Svedok C-017 (T. na str. 22049-22050) Profesor Riedlmayer (dok. pr. 486, na str. 6; T. na str. 23802- 23803, 23806-23807)
Br. 25 Prnjavor 3.490 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izveštaja profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera i (3) svedočenje svedoka B-1610 (dok. pr. 532, tabulator 1, u T. na str. 15991-15993, 15997) (Odgovor, par. 452-457, 474).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 71, 75, 79, Prilog A2, na str. 87, Prilog A5, na str. 136) Svedok B-1610 (dok. pr. 532, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta <i>Brđanin</i> , u T. na str. 15982, <i>et seq.</i> , tabulatori 3-5 (zapečaćeno))

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Br. 26 Rogatica 6.650 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izveštaj profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera i (3) dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premeštanje) u Srebrenici i Višegradu (Odgovor, par. 452-457, 472).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (T. na str. 27093-27096, 27099, 27139; dok. pr. 548, tabulator 2, na str. 11, 26-27, Prilog A1, na str. 71, 75, Prilog A2, na str. 87, tabulatori 3, 4) Svedok B-1770 (dok. pr. 616, tabulator 1 (zapečaćeno), izjava od 13. marta 2002, par. 9) Svedok B-1619 (T. na str. 30608, 30629, 30633; dok. pr. 620 (zapečaćeno), izjava od 28. juna 1997, par. 2, 28, 31-32, 36)
Br. 27 Rudo Deportacije u Makedoniju 1.614 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju iz Rudog ili deportaciji iz Rudog u Makedoniju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izveštaj profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera i (3) dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premeštanje) u Višegradu i Goraždu (Odgovor, par. 452-457, 475).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 71, 75, 79, Prilog A2, na str. 87)
Br. 30 Šekovići 162 raseljena lica i izbeglice nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izveštaj profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera i (3) dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premeštanje) u Zvorniku i Bratuncu (Odgovor, par. 452-457, 476).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 72, 76, 80, Prilog A2, na str. 88) Gospodin Osmanović (dok. pr. 597, tabulator 1, izjava od 10. oktobra 1994, na str. 2)
Br. 31 Šipovo 1.427 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi o prisilnom premeštanju nedovoljni.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izveštaja profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera (Odgovor, par. 452-457, 477).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 72, 75, 80, Prilog A2, na str. 88, Prilog A5, na str. 136) Svedok B-1021 (T. na str. 30073) Profesor Riedelmayer (dok. pr. 488)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
Br. 32 Sokolac 2.670 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izveštaj profesora Tabeau i (2) činjenica da se Sokolac graniči sa Sarajevom (Odgovor, par. 452-457, 478).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 72, 76, 80, Prilog A2, na str. 88)
Br. 33 Teslić 7.789 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da nema dokaza o prisilnom premeštanju i navode generala Vasiljevića (T. na str. 16326).	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izveštaja profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera i (3) svedočenje generala Vasiljevića (T. na str. 15898; 16326), i (4) dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premeštanje) u Prnjavoru i Doboju (Odgovor, par. 452-457, 479).	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 72, 76, 80, Prilog A2, na str. 88, Prilog A5, na str. 137) General Vasiljević (T. na str. 15898, 16326) Svedok B-1643 (dok. pr. 654, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta <i>Simić</i> , u T. na str. 11566) Profesor Riedlmayer (dok. pr. 488)
Br. 34 Trebinje: Trebinje 3.116 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi o prisilnom premeštanju nedovoljni i navode svedoka C-017 (T. na str. 22014-22015, 22049-50) i gospodina Babića (T. na str. 13347).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izveštaj profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera (Odgovor, par. 452-457, 480).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 72, 76, 80, Prilog A2, na str. 88)
Br. 34 Trebinje: Ravno 201 raseljeno lice i izbeglica nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi o prisilnom premeštanju nedovoljni i navode gospodina Kljuića (T. na str. 24448).	Tužilaštvo tvrdi da je ovaj navod sporan (Odgovor, par. 440) i da ima dovoljno dokaza koji ga potkrepljuju: (1) izveštaj profesora Tabeau, (2) izveštaj profesora Riedlmayera (Odgovor, par. 452-457, 480).	Pretresno veće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Predlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 72, 76, 80, Prilog A2, na str. 88)
Br. 36 Vlasenica 6.942 raseljena lica i izbeglice nesrpske nacionalnosti	<i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi o prisilnom premeštanju nedovoljni i navode svedoka B-1056 (dok. pr. 597).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izveštaj profesora Tabeau, (2) profesor Riedlmayer, (3) svedočenje gospodina Osmanovića i (3)	Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.	Profesor Tabeau (T. na str. 27093-27096, 27099, 27139; dok. pr. 548, tabulator 2, str. 26-27, Prilog A1, na str. 72, 76, 80, Prilog A2, na str. 88, tabulatori 3 i 4)

Referenca u Optužnici	Tvrđnje <i>amici curiae</i>	Tvrđnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
		svedočenje svedoka B-1500 (Odgovor, par. 452-457, 481).		<p>Gospodin Gušalić (T. na str. 18276-18278)</p> <p>Svedok B-1461 (T. na str. 20265)</p> <p>Gospodin Osmanović (T. na str. 29470; dok. pr. 597, tabulator 1, izjava od 10. oktobra 1994, tabulator 2, izjava od 11. oktobra 1995, tabulator 3, izjava od 7. juna 2001)</p> <p>Svedok B-1770 (dok. pr. 616, tabulator 1 (zapečaćeno), izjava od 13. marta 2002, par. 9)</p>
<p>Grad Sarajevo:</p> <p>Br. 38 Ilidža: Ilidža – 218 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti Srpska Ilidža – 60 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti</p> <p>Br. 39 Novi Grad Sarajevo 9.008 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti</p> <p>Br. 40 Novo Sarajevo: Novo Sarajevo – 7.097 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti Srpsko Novo Sarajevo – 4 raseljena lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti</p> <p>Br. 41 Vogošća 2.099 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti</p>	<p><i>Amici curiae</i> tvrde da su dokazi o prisilnom premeštanju nedovoljni.</p>	<p>Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) presretnuti razgovori vezani za planove rukovodstva bosanskih Srba da preuzmu vlast i podele Sarajevo (dok. pr. 613, tabulatori 48, 50, 51, 54, 56, 57, 90, 168; dok. pr. 451, tabulator 12), (2) presretnuti razgovori koji se odnose na postojanje kolone od 7.200 Muslimana (dok. pr. 613, tabulator 228), (3) izveštaj profesora Tabeau, (4) izveštaj profesora Riedlmayera i (5) svedočenja koja se donose na humanitarnu situaciju i kampanju granatiranja i snajperisanja u Sarajevo, npr. svedočenje gospodina Harlanda (T. na str. 26953-26955) (Odgovor, par. 452-457, 482-484).</p>	<p>Pretresno veće smatra da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.</p>	<p>Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 71-72, 75-76, 79-80, Prilog A2, na str. 75, 79, 87-88, 95)</p> <p>Dr Williams (dok. pr. 470, tabulator 26)</p> <p>General van Baal (dok. pr. 534, tabulator 1, transkript iz predmeta <i>Galić</i>, u T. na str. 9862, 9880)</p> <p>Lord Owen (T. na str. 28372, <i>et seq.</i>)</p> <p>Svedok B-1369 (dok. pr. 658 (zapečaćeno))</p> <p>Svedok B-1345 (dok. pr. 575, tabulator 1 (zapečaćeno))</p> <p>Gospodin Harding (dok. pr. 587)</p> <p>Gospodin Harland (T. na str. 26927, <i>et seq.</i>)</p> <p>Baron van Lynden (dok. pr. 540)</p>

Referenca u Optužnici	Tvrdnje <i>amici curiae</i>	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog veća	Pregledani dokazi
				<p>Gospodin Kučanin (dok. pr. 586)</p> <p>Gospodin Hafizović (dok. pr. 588)</p> <p>Gospodin Hamill (dok. pr. 590)</p> <p>Dok. pr. 613 (presretnuti razgovori)</p>
<p>Šire područje Sarajeva:</p> <p>Br. 43 Ilijaš 1.889 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti</p> <p>Br. 44 Pale: Pale – 1.697 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti Pale, FBiH – 115 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti</p> <p>Br. 45 Trnovo: Trnovo, RS – 744 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti Trnovo, FBiH – 415 raseljenih lica i izbeglica nesrpske nacionalnosti</p>	Isto kao gore	Isto kao gore	<p>Pretresno veće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Predlog se odbija.</p>	<p>Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 72, 75-76, 79-80, Prilog A2, na str. 87-88)</p> <p>Dr Williams (dok. pr. 470, tabulator 26)</p> <p>General Van Baal (dok. pr. 534, tabulator 1, transkript iz predmeta <i>Galić</i>, u T. na str. 9862, 9880)</p> <p>Lord Owen (T. na str. 28372, <i>et seq.</i>)</p> <p>Svedok B-1369 (dok. pr. 658 (zapečaćeno))</p> <p>Svedok B-1345 (dok. pr. 575 (zapečaćeno))</p> <p>Gospodin Harding (dok. pr. 587)</p> <p>Gospodin Harland (T. na str. 26927, <i>et seq.</i>)</p> <p>Baron van Lynden (dok. pr. 540)</p> <p>Gospodin Kučanin (dok. pr. 586)</p> <p>Gospodin Hafizović (dok. pr. 588)</p> <p>Gospodin Hamill (dok. pr. 590)</p> <p>Profesor Riedelmayer (dok. pr. 488)</p>

(e) Prilog E

310. U ovom Prilogu Optužnice za Bosnu navode se 44 pojedinačna incidenta otvaranja vatre iz snajpera u Sarajevu. *Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju navode Optužnice od broja 1 do 23 i od broja 25 do 44. Iako Tužilaštvo priznaje da (osim jednog) nijedan od incidenata otvaranja vatre iz snajpera navedenih u Prilogu nije potkrepljen dokazima,⁸⁰² ono tvrdi da je “pregled dokaza” o kampanji granatiranja i snajperskog delovanja u Sarajevu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica dovoljan da Pretresno veće donese osuđujuću presudu optuženom u vezi sa paragrafima 43-45 Optužnice za Bosnu.⁸⁰³

311. Pošto je preispitalo sve dokaze,⁸⁰⁴ Pretresno veće zaključuje da nema dokaza u vezi sa navodima od broja 1 do 23 i od broja 25 do 44. Predlog se usvaja u delu koji se odnosi na te navode.

312. Pretresno veće ukazuje na to da je incident br. 24,⁸⁰⁵ koji *amici curiae* ne osporavaju, jedini incident otvaranja vatre iz snajpera koji je preostao.

(f) Prilog F

313. U ovom Prilogu Optužnice za Bosnu navodi se 26 pojedinačnih incidenata granatiranja u Sarajevu. *Amici curiae* tvrde da (1) nema dovoljno dokaza koji potkrepljuju navode označene brojevima 1 i 4; i (2) nema dokaza koji potkrepljuju navode označene brojevima 2-3 i 6-26. Iako Tužilaštvo priznaje da većina incidenata granatiranja navedenih u Prilogu nije potkrepljena dokazima,⁸⁰⁶ ono tvrdi da je “pregled dokaza” o kampanji granatiranja i snajperskog delovanja u Sarajevu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica dovoljan da Pretresno veće osudi optuženog u vezi sa paragrafima 43-45 Optužnice za Bosnu.⁸⁰⁷

⁸⁰² Odgovor, par. 485-487.

⁸⁰³ Odgovor, par. 493-494.

⁸⁰⁴ *Vidi*, npr. profesor Tabeau (dok. pr. 548), dr Williams (dok. pr. 470, tabulator 26), general van Baal (dok. pr. 534, tabulator 1, transkript iz predmeta *Galić*, u T. na str. 9862, 9880), lord Owen (T. na str. 28372, *et seq.*), svedok B-1369 (dok. pr. 658 (pod pečatom)), svedok B-1345 (dok. pr. 575 (pod pečatom)), gospodin Harding (dok. pr. 587), gospodin Harland (T. na str. 26927, *et seq.*), Baron van Lynden (dok. pr. 540), gospodin Kučanin (dok. pr. 586), gospodin Hafizović (dok. pr. 588), gospodin Hamill (dok. pr. 590) i gospodin Mandilović (dok. pr. 589).

⁸⁰⁵ Odgovor, par. 487.

⁸⁰⁶ Odgovor, par. 488-492.

⁸⁰⁷ Odgovor, par. 493-494.

314. Pošto je preispitalo sve dokaze,⁸⁰⁸ Pretresno veće zaključuje da nema dokaza u vezi sa navodima od broja 1 do 4 i od 6 do 26 ili ih nema dovoljno. Predlog se usvaja u delu koji se odnosi na te navode.

315. Pretresno veće ukazuje na to da je incident br. 5,⁸⁰⁹ koji *amici curiae* ne osporavaju, jedini preostali incident granatiranja.

V. DISPOZITIV

316. Suština preispitivanja koje je izvršilo Pretresno veće jeste da je ono našlo dovoljno dokaza koji potkrepljuju svaku osporavanu tačku u tri optužnice, ali nema dokaza ili nema dovoljno dokaza koji potkrepljuju određene navode relevantne za neke optužbe u tim optužnicama.

317. Ukratko, Pretresno veće zauzelo je sledeći stav:

A. Kosovo

318. U vezi sa tvrdnjom da nema dokaza o postojanju oružanog sukoba na Kosovu u SRJ pre 24. marta 1999, datuma kada je počelo NATO-ovo bombardovanje, Predlog se **ODBIJA**.

[Odeljak IV.A.1 Odluke]

319. U vezi sa svakim konkretnim slučajem osporavanja Optužnice za Kosovo po osnovu dovoljnosti dokaza, Predlog se **ODBIJA**.

[Odeljak IV.A.4 Odluke]

⁸⁰⁸ *Vidi*, npr. professor Tabeau (dok. pr. 548), general Smith (dok. pr. 552, izjava od 14. avgusta 1996), dr Williams (dok. pr. 470, tabulator 26), general van Baal (dok. pr. 534, tabulator 1, transkript iz predmeta *Galić*, u T. na str. 9862, 9880), lord Owen (T. na str. 28372, *et seq.*), svedok B-1369 (dok. pr. 658 (pod pečatom)), svedok B-1345 (dok. pr. 575 (pod pečatom)), gospodin Harding (dok. pr. 587), gospodin Harland (T. na str. 26953-26955), Baron van Lynden (dok. pr. 540), gospodin Kučanin (dok. pr. 586), gospodin Hafizović (dok. pr. 588), gospodin Hamill (dok. pr. 590) i gospodin Mandilović (dok. pr. 589).

⁸⁰⁹ Odgovor, par. 489-492.

B. Hrvatska

320. U vezi sa tvrdnjom da je Hrvatska postala država tek u periodu od 15. januara do 22. maja 1992, te da sukob u Hrvatskoj pre toga nije bio međunarodnog karaktera, pa se, prema tome, moraju odbaciti svi navodi iz Optužnice za Hrvatsku koji se odnose na teške povrede vezane za navodne zločine počinjene pre tih datuma, Predlog se **ODBIJA**.

[Odeljak IV.B.1 Odluke]

321. U vezi sa konkretnim slučajevima osporavanja Optužnice za Hrvatsku po osnovu dovoljnosti dokaza u paragrafima 64(b), 64(f), 64(h), 64(p) i 71 (Ćelije) te optužnice, Predlog se **USVAJA**.

322. U vezi sa konkretnim slučajevima osporavanja Optužnice za Hrvatsku po osnovu dovoljnosti dokaza u paragrafima 36(l), 40-41, 50-51, 53, 55-58, 64(j) i 71 (Nadin, Šarengrad, Bruška i Bapska) Optužnice, Predlog se **ODBIJA**.

[Odeljak IV.B.2 Odluke]

C. Bosna

323. U vezi s argumentima *amici curiae* koji se odnose na genocid, Pretresno veće, izuzimajući stav izložen u paragrafu 324, **ODBIJA** Predlog i smatra da ima dovoljno dokaza da je:

- (1) postojao udruženi zločinački poduhvat, koji je uključivao članove rukovodstva bosanskih Srba, čiji su cilj i namera bili da se bosanski Muslimani delimično unište kao grupa i da su njegovi učesnici izvršili genocid u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom;
- (2) optuženi bio učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata, pri čemu sudija Kwon ima suprotno mišljenje;
- (3) optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata, koji je uključivao članove rukovodstva bosanskih Srba, čiji je cilj bio izvršenje drugih zločina koji nisu genocid i da je mogao razumno da predvidi da će taj zločin dovesti do genocida koji će drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata izvršiti nad delom bosanskih Muslimana kao grupom, i da je on izvršen;

- (4) optuženi pomagao i podržavao vršenje zločina genocida ili bio saučesnik u vršenju tog zločina jer je znao za udruženi zločinački poduhvat i njegovim učesnicima pružio značajnu pomoć, svestan toga da su njegov cilj i namera delimično uništenje bosanskih Muslimana kao grupe;
- (5) optuženi bio nadređeni određenim osobama za koje je znao ili imao razloga da zna da se spremaju da izvrše ili da su izvršili genocid nad delom bosanskih Muslimana kao grupom i da nije preduzeo neophodne mere da spreči genocid ili kazni njegove izvršioce.

324. Pretresno veće smatra da nema dokaza da je u Kotor Varoši počinjen genocid.

[Odeljak IV.C.1 Odluke]

325. U vezi sa svakim konkretnim osporavanjem Priloga A Optužnice za Bosnu po osnovu dovoljnosti dokaza:

- (1) U odnosu na stavke 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12 (Donji Kruhari u Sanskom Mostu), 15 (Zaklopača u Vlasenici) i 17, Predlog se **USVAJA**.
- (2) U odnosu na stavke 11, 12 (Sasina u Sanskom Mostu), 13, 14, i 15 (Drum u Vlasenici), Predlog se **ODBIJA**.

[Odeljak IV.C.2.a Odluke]

326. U vezi sa svakim konkretnim osporavanjem Priloga B Optužnice za Bosnu po osnovu dovoljnosti dokaza:

- (1) U odnosu na stavke 1, 2, 7, 9, 15 i 17, Predlog se **USVAJA**.
- (2) U odnosu na stavke 4, 10 i 14, Predlog se **ODBIJA**.

[Odeljak IV.C.2.b Odluke]

327. U vezi sa svakim konkretnim osporavanjem Priloga C Optužnice za Bosnu po osnovu dovoljnosti dokaza:

- (1) U odnosu na stavke 4, 8, 11 (zgrada SUP-a Čajniče u Čajniču), 12, 16, 17, 18, 21 i 22 (Uzamnica u Višegradu), Predlog se **USVAJA**.

- (2) U odnosu na stavke 2, 11 (lovački dom Mostina u Čajniču), 15, 20 i 22 (zatočenički objekat u turističkom hotelu "Vilina vlas" u Višegradu), Predlog se **ODBIJA**.

[Odeljak IV.C.2.c Odluke]

328. U vezi sa svakim konkretnim osporavanjem Priloga D Optužnice za Bosnu po osnovu dovoljnosti dokaza:

- (1) U odnosu na stavke 2, 5, 7, 9, 12, 13, 14, 16, 20, 22, 26, 27, 30, 31, 32 i 34, Predlog se **USVAJA**.
- (2) U odnosu na stavke 1, 6, 19, 23, 25, 33, 36, 38, 39, 40, 41, 43, 44 i 45, Predlog se **ODBIJA**.

[Odeljak IV.C.2.d Odluke]

329. U vezi sa svakim konkretnim osporavanjem Priloga E Optužnice za Bosnu po osnovu dovoljnosti dokaza, Predlog se **USVAJA**.

[Odeljak IV.C.2.e Odluke]

330. U vezi sa svakim konkretnim osporavanjem Priloga F Optužnice za Bosnu po osnovu dovoljnosti dokaza, Predlog se **USVAJA**.

[Odeljak IV.C.2.f Odluke]

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu se merodavnim smatra tekst na engleskom.

sudija Robinson,
predsedavajući

Dana 16. juna 2004.
U Hagu,
Holandija

28/09/04
SV

[pečat Međunarodnog suda]

VI. IZDOJENO MIŠLJENJE SUDIJE PATRICKA ROBINSONA

1. U ovom Mišljenju komentarišem Deo III Odluke,¹ koji je posvećen analizi stepena dovoljnosti dokaza koji je potreban za predlog u skladu sa pravilom 98*bis*. Posebno želim da utvrdim da li osobenosti postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza iz *common lawa*, iz koga je to pravilo nastalo, ostaju nepromenjene prilikom primene tog pravila.

2. Kada je 1994. donet Pravilnik, on nije sadržao odredbu o predlogu za donošenje oslobađajuće presude posle završetka izvođenja dokaza Tužilaštva. Ta odredba je doneta 1998.

3. To što Pravilnik iz 1994. nije sadržao takvu odredbu nije neočekivano jer je poreklo postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza svojstveno *common lawu* i ne uklapa se lako u jednu strukturu koja pokušava da spoji kontinentalno i anglosaksonsko pravo. Moguće je da tada nije mogla da se postigne saglasnost o uključivanju takve odredbe u Pravilnik iz 1994. U načelu, kontinentalni pravni sistemi ne predviđaju postupak ekvivalentan pravilu 98*bis*, jer nemaju sistem po kojem dokaze izvodi prvo Tužilaštvo, pa odbrana;² prema tome, završetak izvođenja dokaza Tužilaštva, što je uslov za pokretanje postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza, ne postoji u kontinentalnim pravosudnim sistemima.

4. Značajno je da Pravilnik o postupku i dokazima stalnog Međunarodnog krivičnog suda (u daljem tekstu: MKS) ne predviđa postupak ekvivalentan pravilu 98*bis*. U njemu, štaviše, nema odredbe koja određuje redosled izvođenja dokaza od strane Tužilaštva i odbrane, kao što je to predviđeno pravilom 85 Pravilnika Međunarodnog suda. Režim izvođenja dokaza na MKS-u izgleda sledi inkvizitorski model kontinentalnog prava. Član 69 (3) Statuta MKS-a predviđa:

“strane u postupku mogu, u skladu sa članom 64, da podnesu dokaze relevantne za predmet. Sud je ovlašćen da traži podnošenje svih dokaza koje smatra neophodnim za utvrđivanje istine.”

5. Iako pravilo 98*bis* predviđa se optuženi oslobađa optužbi ako Pretresno veće zaključi da su dokazi nedovoljni da bi ga osudilo, ono ne precizira standard za utvrđivanje dovoljnosti dokaza. Da bi se utvrdilo šta znači “dovoljnost” u tom pravilu, prirodno je, prema tome, pribеći zakonima i praksi zemalja *common lawa*, koji se odnose na postupak odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza.

¹ Vidi Odluku Pretresnog veća, na str. 7.

² Vidi *Tužilac protiv Kordića i Čerkeza*, predmet br. IT-95-14/2-T, “Odluka po prijedlozima odbrane za donošenje oslobađajuće presude”, 6. april 2000. (u daljem tekstu: Odluka o oslobađajućoj presudi u predmetu *Kordić*), par. 24, gde je Pretresno veće konstatovalo da u pravosudnim sistemima koji se zasnivaju na kontinentalnom pravu u principu ne postoji takav postupak, osim u španskom zakonodavstvu, gde sudija može da raspusti porotu nakon što Tužilaštvo završi izvođenje svojih dokaza, u slučaju da ne postoje dokazi koji bi potkrepili osudu optuženog.

6. Međutim, sama činjenica da to pravilo potiče iz *common lawa* ne mora obavezno da znači da, prilikom njegove primene na Međunarodnom sudu, ono ima sve osobenosti postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza. Zato je Pretresno veće u predmetu *Kordić* ukazalo na to da osobenosti postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza u domaćim pravosudnim sistemima dotičnih zemalja mogu uticati na primenu tog pravila, ali ga ne mogu kontrolisati.³ Naposljetku, to pravilo se mora tumačiti u svetlu konteksta u kojem funkcioniše Statut i svrhe kojoj treba da služi. To proističe iz uslova iz člana 31(1) Bečke konvencije o ugovornom pravu da se “ugovor mora tumačiti u dobroj veri, prema uobičajenom značenju izraza iz ugovora u njihovom kontekstu i u svetlu predmeta i svrhe ugovora”⁴

7. Značenje izraza “dovoljnost” iz pravila 98bis ima implikacije za šire pitanje prenošenja nacionalnih pravila i prakse na međunarodni nivo. Praksa Međunarodnog suda upozorava na to da postupke iz domaćih pravosudnih sistema ne treba “od A do Š” preuzimati u pravni sistem Međunarodnog suda. Pravilo 89 (A) predviđa da pretresno veće Međunarodnog suda “nije vezano nacionalnim pravilima o dokazima”. Pretresno veće u predmetu *Delalić* konstatovalo je sledeće: “Pravilo može biti preuzeto iz anglosaksonskog običajnog prava ili pak iz civilnog prava, ali konačni proizvod može predstavljati *sui generis* amalgam elemenata obiju tradicija.”⁵ Isto tako, sudija Cassesse je u svom Izdvojenom i protivnom mišljenju na presudu Žalbenog veća u predmetu *Erdemović* naveo: “[P]ojmove, pravne tvorevine i stručne izraze podržane u nacionalnom pravu ne treba automatski primenjivati na međunarodnom nivou. Oni se ne mogu mehanički unositi u međunarodne krivične postupke. Kao međunarodno telo koje se zasniva na međunarodnom javnom pravu, Međunarodni sud mora pre svega da uzme u obzir cilj i svrhu relevantnih odredbi svog Statuta i Pravilnika.”⁶ U predmetu *Jelisić*, sudija Pocar je takođe naglasio da je potrebno izbeći “mehaničku primjenu rješenja iz domaćih zakonodavstava, bez da se prije toga procijeni da li ta rješenja možda traže da ih se prilagodi potrebama procedure pred ovim Međunarodnim sudom”.⁷ Glavna posledica preuzimanja prakse domaćih pravosudnih sistema u neki međunarodni sistem kao što je sistem Međunarodnog suda jeste da ta praksa počinje da podleže međunarodnom pravu – što ima implikacije za njeno tumačenje i primenu.

8. Važno je ukazati na to da praksa Međunarodnog suda ne zabranjuje korišćenje nacionalnih pravila i prakse u postupcima koji se na ovom sudu vode. Međutim, ono što se traži jeste da se

³ Odluka o oslobadajućoj presudi u predmetu *Kordić*, par. 9, takođe citirano u Odluci Pretresnog veća, par. 10.

⁴ Bečka konvencija o ugovornom pravu (1969), U.N.T.S., tom 1155, str. 331.

⁵ *Tužilac protiv Delalića i drugih*, predmet br. IT-96-21-T, “Odluka po zahtjevu za izvođenje dokaza od strane optuženog Esada Landže”, 1. maj 1997, par. 15.

⁶ *Tužilac protiv Erdemovića*, predmet br. IT-96-22-A, “Izdvojeno i protivno mišljenje sudije Cassessea”, 7. oktobar 1997, par. 2.

postupak iz nacionalnog pravosudnog sistema tumači i primenjuje u skladu sa Statutom Međunarodnog suda. Dakle, na kraju se tu radi o pitanju tumačenja. Manje je verovatno da će se pitanje tumačenja javiti u slučaju kada Pravilnik Međunarodnog suda precizira način na koji se primenjuje neki postupak iz domaćeg pravosudnog sistema; prema tome, neke odredbe Pravilnika Međunarodnog suda mogu biti u saglasnosti sa postupkom iz domaćeg pravosudnog sistema, dok druge ne moraju. U načelu, tamo gde se neko pravilo zasniva na postupku iz domaćeg pravosudnog sistema, bolje je što je moguće detaljnije precizirati odredbe za njegovu primenu na Međunarodnom sudu.

9. Međutim, kada neki aspekti primene postupka iz domaćeg pravosudnog sistema nisu precizirani u Pravilniku Međunarodnog suda, kao što je slučaj s pravilom 98*bis*, značenje tog pravila mora da se utvrdi procesom tumačenja, koji može da pokaže da je domaći postupak izmenjen da bi se prilagodio novim pravnim okvirima.

10. Potpuno podržavam analizu iz paragrafa 11 Odluke i zaključak da “jedna od osnovnih funkcija ovog postupka [u pravosudnim sistemima *common law*] jeste da se obezbedi da porota, po završetku izvođenja dokaza tužioca, ne bude suočena s dokazima koji osudu zakonski ne potkrepljuju – inače bi mogla da donese nepravičnu osudu.”

11. Međutim, kada se ovaj postupak prenese na Međunarodni sud u vidu pravila 98*bis*, on se mora primenjivati i tumačiti u kontekstu Statuta koji predviđa da pretresno veće obavlja dvojnu funkciju instance koja presuđuje po zakonu i instance koja presuđuje po činjenicama; tu ne postoji zasebna porota sastavljena od laika kojoj sudija može da daje uputstva; umesto toga, postoji sudsko veće sastavljeno od profesionalnih sudija koji savršeno umeju da pretresu dokaze i utvrde koji elementi zakonski potkrepljuju osudu, a koji je ne potkrepljuju. Prema tome, u načelu, mnogo je manja opasnost da se nepravična osuda donese na Međunarodnom sudu nego u krivičnim postupcima u okviru pravosudnih sistema *common law*; sigurno je da je manje potrebno izolovati sudije koje čine pretresno veće od dokaza koji zakonski ne potkrepljuju osudu.

12. U toj analizi nema ničega što bi moglo da znači da je pravilo 98*bis* nepotrebno; naprotiv, cilj mi je da naglasim da prilikom primene postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza na nivou Međunarodnog suda, potreba da se instanca koja presuđuje po činjenicama zaštiti od dokaza koji zakonski ne potkrepljuju osudu nije tako neodložna kao što je to slučaj u domaćim pravosudnim sistemima *common law*, gde je porota ona instanca koja presuđuje po činjenicama. Moje je mišljenje da je primereno da Pretresno veće uzme to u obzir prilikom primene kriterijuma

⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, “Djelomično protivno mišljenje sudije Pocara”, na str. 73, fusnota 2.

iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*.⁸ To može da bude upravo ona vrsta modifikacije pomenute u predmetu *Tužilac protiv Kordića*,⁹ koju mogu da pretrpe osobenosti postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza iz *common lawa* u procesu njihovog prelaza iz pravosudnog sistema iz kojeg su potekle na nivo Međunarodnog suda.

13. Time ne nameravam da kažem da je kriterijum za utvrđivanje dovoljnosti dokaza na osnovu pravila 98bis nižeg standarda od onog u *common lawu*, koji je Žalbeno veće potvrdilo u predmetu *Jelisić*, to jest, dokaza na osnovu kojih bi instanca koja presuđuje po činjenicama mogla, ali ne i morala, da donese osuđujuću presudu.¹⁰ Međutim, sigurno je da činjenica da pretresno veće sačinjavaju profesionalne sudije, koje nije potrebno u tolikoj meri izolovati od slabih dokaza kao porotu sastavljenu od laika, menja okolnosti primene postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza na nivou Međunarodnog suda? Ako je rezultat moje analize da se na osnovu pravila 98bis mogu zadržati dokazi koji se u pravosudnim sistemima *common lawa* odbacuju na polovini suđenja, to ne mora obavezno da znači da se zalažem za standard niži od kriterijuma primenjivog u tim pravosudnim sistemima. Taj standard je možda drugačiji, ali nije obavezno niži.

14. U svakom slučaju, došlo je vreme da se oceni delovanje pravila 98bis i utvrdi da li ga je potrebno izmeniti kako bi postalo korisniji instrument u radu Međunarodnog suda.

15. Pre svega, iako je namena tog pravila da obezbedi da se optuženi oslobodi za krivično delo kojim se tereti, njegova upotreba je više usmerena na odbacivanje određenih paragrafa ili navoda iz neke tačke optužnice nego na odbacivanje sâme te tačke. Istini za volju, u pravosudnim sistemima *common lawa*, predlozi za odbacivanje optužbi zbog nedovoljnih dokaza ponekad imaju sličnu namenu. Međutim, na nivou Međunarodnog suda pre je pravilo nego izuzetak da se pravilo 98bis koristi na taj način.

16. Optužbe na Međunarodnom sudu su višeslojne u meri koja načelno nije prisutna u optužnicama na domaćem nivou. Shodno tome, jedna optužba može da sadrži i više od sto pojedinačnih navoda: ona može da obuhvati četrdeset opština, može da bude izvršena na petnaest različitih načina čije se pojedinosti mogu navesti u pedeset i više stavki u jednom Prilogu. Da li je korisno angažovati resurse Međunarodnog suda na jednom poduhvatu koji može da dovede do odbacivanja desetak od tih sto ili više pojedinačnih navoda ili pojedinosti neke optužbe, a da pri tome ta optužba ili tačka ostanu netaknute? Da li će optuženi biti oštećen ako se tih desetak pojedinačnih navoda zadrži da ih Pretresno veće razmotri u fazi donošenja presude?

⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 37.

17. Trebalo bi razmotriti mogućnost da se podnesci u skladu sa pravilom 98bis ograniče na sledeće:

- (a) podneske čija je namena da se eliminiše neka optužba ili tačka, a ne pojedinačni činjenični navodi koji se na nju odnose; u većini slučajeva, takvi podnesci će se odnositi na nedostatak pravnog elementa optužbe, npr. *mens rea*. Međutim, ne može se isključiti mogućnost da, u nekim slučajevima (načelno tamo gde je teza optužbe u celini srušena), podnesci u prilog oslobađanja od pojedinačnih činjeničnih navoda mogu da dovedu do oslobađanja od neke optužbe ili tačke u celini, mada se, zahvaljujući višeslojnom karakteru optužbi, to neće često događati;
- (b) podneske kojima se tvrdi da nema dokaza, za razliku od toga da li su dokazi nedovoljni dokaza, da se neka optužba održi, a razlog tome je da instanca koja na Međunarodnom sudu presuđuje po činjenicama jeste sudsko veće sastavljeno od profesionalnih sudija, a ne laička porota, kao što je slučaj u pravosudnim sistemima *common law*, pa ne postoji takva potreba da se to Veće zaštiti od dokaza koji ne mogu zakonski da potkrepe osudu; može se predvideti izuzetak, kada su navodi o nedovoljnosti takvi da podrazumevaju da je teza optužbe srušena bilo u odnosu na neku određenu tačku optužbe ili tu optužbu u celini; u tom slučaju, u interesu je ekonomičnosti suđenja da se takva tačka ili sama teza odbace na polovini suđenja, a ne u fazi donošenja presude. Da bi se lakše utvrdili slučajevi gde nema dokaza koji potkrepljuju neku optužbu, od Tužilaštva, po završetku izvođenja njegovih dokaza, treba tražiti da sastavi spisak navoda u optužnici za koje nisu izvedeni dokazi; optuženi može da komentariše taj spisak ili dostavi svoj spisak; ako postoji spor oko toga da li ima dokaza koji potkrepljuju neku optužbu, to pitanje treba, u načelu, tretirati kao argument da su dokazi nedovoljni, pa ih treba ostaviti da se razmotre u fazi donošenja presude.

18. Postupak odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza vrlo je dragocen instrument za obezbeđenje sprovođenja pravde; on doprinosi ekonomičnosti suđenja jer dozvoljava da se optuženi oslobodi optužbi na polovini suđenja. Ali, da bi zaista bio koristan za Međunarodni sud, trebalo bi ga modifikovati kako bi odrazio drugačiju ulogu sudije na Međunarodnom sudu od uloge sudije na sudovima *common law* sa porotom.

⁹ Odluka o oslobađajućoj presudi u predmetu *Kordić*, par. 10.

¹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 37.

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu se merodavnim smatra tekst na engleskom.

sudija Patrick Robinson,
predsedavajući

Dana 16. juna 2004.
U Hagu,
Holandija

[pečat Međunarodnog suda]

28/09/04

VII. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE O-GON KWONA

1. U vezi sa tačkom genocida u okviru prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata, ne slažem se sa većinom da postoji dovoljno dokaza na osnovu kojih pretresno veće može van razumne sumnje da zaključi da je optuženi imao potreban *dolus specialis* za genocid, odnosno, nameru da delimično ili u celini uništi bosanske Muslimane kao grupu.
2. Slažem se sa zaključkom da ima dovoljno dokaza na osnovu kojih bi pretresno veće moglo da osudi optuženog za (i) genocid u okviru treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata, (ii) pomaganje i podržavanje genocida ili saučesništvo u genocidu, ili (iii) genocid kao nadređenog po članu 7(3). Međutim, taj zaključak ne menja moje neslaganje.
3. Ako se u najvećoj mogućoj meri prihvate dokazi iz teze optužbe, najviše što bi pretresno veće moglo da zaključi u odnosu na uslov *mens rea* jeste da je optuženi znao da se genocid vrši u navedenim opštinama u Bosni i Hercegovini, ali ne i da je sâm imao genocidnu nameru. Ovaj drugi zaključak ne može se automatski izvesti iz nalaza da je optuženi znao da glavni počinioci vrše genocid ili da je razumno mogao da predvidi da bi genocid mogao da bude počinjen kao posledica vršenja drugih zločina. Prema tome, ako se uzmu u obzir izvedeni dokazi, zaključak o genocidnoj nameri optuženog suviše je neuverljiv.
4. Shodno tome, Predlog u odnosu na tačku genocida treba usvojiti u okviru prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata.

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu se merodavnim smatra tekst na engleskom.

O-Gon Kwon,
sudija

Dana 16. juna 2004.
U Hagu,
Holandija

[pečat Međunarodnog suda]

28/09/04
SV